

ੴ

‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’

ਅਮੁਲੀਕ ਬਚਨ

ਭਾਗ ਦੁਜਾ

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨਾਨਕਸਰ ਕਲੇਰਾਂ (ਜਗਰਾਉਂ)
ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨ, ਟੋਪਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ

ਸੁਭ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ:
ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨਾਨਕਸਰ ਕਲੇਰਾਂ (ਜਗਰਾਉਂ)

ਪੇਸ਼ ਕਰਤਾ:
ਕਰਨਲ ਫਕੀਲ ਸਿੰਘ
(ਰਿਟਾਇਡ)

AMULEEK BACHAN, VOL-II (Punjabi)
DISCOURSES of Baba Ishar Singh Ji of KALERAN
Col. Vakil Singh (Retd.)

© ਸਭ ਹੱਕ ਲੇਖਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਸਮਰਪਨ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਗਾਹੀ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ
ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ - 1997 - ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜ ਸੌ

ਭੇਟਾਂ : 27 ਰੁਪਏ

ਛਾਪਕ :

ਸਤਿਯਾਦੀਪ ਐਂਡਸੋਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼,
292, ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ,
ਫੇਜ਼-2, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160 002
ਫੋਨ : 652343, 652177

ਤਤਕਰਾ

	ਪੰਨਾ
ਭੂਮਿਕਾ	ੳ
ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਬਾਰੇ	ੲ
ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼	ਹ

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ

ਬਚਨ ਨੰ: 1—“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ” (ਕੈਸਟ ਨੰ: 3)	1-39
ਗਵਾਲ ਭਗਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਲਾਭ	4
ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰੋਤੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਉਂਘੇ, ਸੁੰਘੇ, ਚੁੰਘੇ ਤੇ ਡੂੰਘੇ	8
ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇ	13
ਸਤਿਸੰਗਤ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੋਜ ਹੈ ਇੱਥੇ ਨੀਂਦ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ	16
ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ	22
ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਖਰੇ ਬਚਨ, ਕੌੜੀ ਪੁੜੀ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ	26
ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਦੇ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਭੋਗਣ ਦੀ ਸਾਖੀ	31
ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ	34
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਦੀ ਸਾਖੀ	36

ਬਚਨ ਨੰ: 2—“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥” (ਕੈਸਟ ਨੰ:4)

40-73

ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ	42
ਸਤਿਸੰਗਤ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੋਜ ਹੈ ਇੱਥੇ ਨੀਂਦ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ	16
ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ	22
ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਖਰੇ ਬਚਨ, ਕੌੜੀ ਪੁੜੀ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ	26
ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਦੇ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਭੋਗਣ ਦੀ ਸਾਖੀ	31
ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ	34
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਦੀ ਸਾਖੀ	36

ਬਚਨ ਨੰ: 2—“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥” (ਕੈਸਟ ਨੰ:4)

40-73

ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ	42
ਜੇ ਪਦਾਰਥ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਜਲਾ ਦਿਉ	45
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ	48
ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ	51
ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ	52

ਬਚਨ ਨੰ: 4 — “ਮਨਿ ਬੈਰਾਗ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥”

(ਕੈਸਟ ਨੰ: 10)

105-133

ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ.....	107
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ.....	111
ਸੱਚੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ.....	116
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕੱਤਕ ਦੀ ਚੌਧਵੀਂ ਦੀ ਰਾਤ 12 ਵੱਜ ਕੇ 21 ਮਿੰਟ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼.....	119
ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰ ਲੈਣ ਦੀ ਸਾਖੀ.....	121
ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਇੱਕ ਨਰਗਸ ਵਰਗਾ ਬੂਟਾ ਲਗਾਇਆ.....	126
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਰਗਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ.....	128

ਬਚਨ ਨੰ: 5 — “ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ । ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ ॥”

(ਕੈਸਟ ਨੰ: 11)

136-167

ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਤੇ ਅਦਬ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ.....	136
ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ, ਇਹ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ.....	141
ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਦੀ ਸਾਖੀ.....	145
ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ.....	151
ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਟਨਾ-ਸਤਿਬਚਨ ਕਹਿਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ.....	154
ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਉਰਲਾ ਤੇ ਪਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਸਮਝਾਇਆ.....	159
ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ.....	162

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 1963 ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ

ਦੀ ਵਾਰਤਾ—ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ..... 168-189

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਮਾਗਮ, ਅਪਰੈਲ-ਅਗਸਤ 1963.....	171
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਬਚਨ ਕਰਨੇ.....	173
ਸੋਲਨ-ਸ਼ਿਮਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਮਾਗਮ, ਸਤੰਬਰ 1963.....	174
ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਨਾਨਕਸਰ ਵਿਖੇ ਬਚਨ.....	176
ਦਰਗਾਹੀ ਹਸਤੀਆਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਅਉਂਦੀਆਂ ਹਨ.....	177

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾਤਾ.....	179
ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਸੰਗਤ 'ਚ ਖਾਸ ਬਚਨ.....	181
ਸੋਮਵਾਰ 21 ਅੱਸੂ ਨੂੰ ਚੋਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਚੰਭਾ.....	184
ਬਾਬੀ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲ ਪਰਵਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼.....	185
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹੀ ਧੰਨਤਾ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ.....	187



ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
(1916-1963)

ਭੂਮਿਕਾ

“ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥

ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਰਸਨ ਬਖਾਨੀ ॥”

(944/12)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦਰਗਾਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਗ੍ਹਾ-ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗੱਢੇ ਵਰਤਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸੁਧਾਰੇ ਹਨ।

ਪੰਜ ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੁਆਰਾ 1995 ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਅਭਿਲਾਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਿ ਅਗਲਾ ਭਾਗ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਹੋਰ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਧਿਆਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਤੇ ਨਾਨਕਸਰ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਖਾਸ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਚਨ ਕੱਤਕ ਦੀ ਚੌਧਵੀਂ ਦੀ ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 12 ਵੱਜ ਕੇ 21 ਮਿੰਟ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਵਾਇਆ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਚਨ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 1963 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ 1940 ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਪਰੰਤ 1947 ਤੋਂ ਘਰ-ਬਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਮੁੱਖ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੇ ਇਤਨੇ ਸਾਲ ਨਿੱਜੀ ਸਾਥੀ ਰਹਿੰਦੇ

ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੇ ਹਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਕਤੂਬਰ 1963 ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚੋਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰੇ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰਏਕ ਬਚਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਣ ਮੋਟੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਪੇ ਹਨ ਤੇ ਲੜੀ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਡੂੰਘੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਪਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਪੰਨੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਤੇ ਪਉੜੀ ਸਮੇਤ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਭੇਟਾ ਕੇਵਲ ਖਰਚੇ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਇਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਹ ਦਰਗਾਹੀ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਣ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਟੋਪਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹੋ।

ਬਚਨ ਸੁਣਨ, ਲਿਖਣ ਤੇ ਛਪਾਈ ਸਮੇਂ ਕੁੱਝ ਤਰੁਟੀਆਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਸ ਅਤਿ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਭੁੱਲਾਂ ਲਈ ਖਿਆਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ। ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜੇ ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਉ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨ। ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

“ਹਰਿ ਪੜ੍ਹ ਹਰਿ ਲਿਖ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਗਾਉ ਹਰਿ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥
ਮਨ ਬਚਨਿ ਰਿਦੈ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਹੋਇ ਸੰਤੁਸਟੁ ਇਵ ਭਣ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰੀ ॥”

(669/5)

ਮਾਰਚ 1997
1631, ਸੈਕਟਰ 36-ਡੀ,
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-160 036
ਫੋਨ ਨੰ: 0172-662792

ਦਾਸ
ਕਰਨਲ ਵਕੀਲ ਸਿੰਘ
ਐਫ. ਆਈ. ਈ., ਐਫ. ਆਈ. ਵੀ.
ਚੀਫ ਇੰਜਨਿਅਰ (ਰਿਟਾਇਰਡ)

ਪ੍ਰਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਬਾਰੇ

ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਝਾਤ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਨਕਸਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਇਸ ਉੱਚੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤਕਰੀਬਨ 75 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹਿ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪਾਈ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਝਾਤ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾਂ ਵੱਡਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕਸਰ ਬਣਵਾਇਆ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਕੇ ਬੋਝੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ।

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜਾ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਹੂਬਹੂ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ 400 ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਚਨ ਮੋਗਾ, ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਲੀ 'ਚ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਏ ਕੁੱਝ ਵਿਸ਼ੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ:

1. “ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਬਲ ਜਾਈ॥” (ਕੈਸਟ ਨੰ: 1)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਗੋਸੁਆਮੀ ਗਨੇਸ਼ ਦੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਵੇ।

2. “ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੰਦੈ ਤਿਸ ਦਾ ਬਹਮਤੁ ਰਹੈ॥” (ਕੈਸਟ ਨੰ: 2)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮੱਤਾ ਚਲੇਗਾ ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਬਿੰਦਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਕੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੱਲਕਤੇ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਖਰੇ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ।

3. “ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਮਿਲਿ ਪੀਵਹੁ ਭਾਈ॥” (ਕੈਸਟ ਨੰ: 5)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਤੇ ਚਰਨ ਧੂੜ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝਾਈ। ਸ਼ਾਹ ਸਿੰਕਦਰ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਭਾਗ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉੱਧਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

4. “ਜਾਕਾ ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ ਹੈ ਸਮੀਆ ॥” (ਕੈਸਟ ਨੰ: 8)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਜਣ ਬਣਾ ਲਵੋਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ।
ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਮਝਾਈ।

5. “ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ ॥” (ਕੈਸਟ ਨੰ: 8)

ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਤੇ ਸੱਚ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝਾਈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਯਾਤਰਾ
ਸਮੇਂ ਗਿਰਜੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਪਾਦਰੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਦੱਸੇ। ਪੂਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਾ
ਹੁਕਮ ਮਨ ਕੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿੱਚ ਢਾਲ ਕੇ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿੱਚ
ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ
ਦੱਸੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਗਰੋਟੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ
ਆਇਆ ਸੀ।

ਇਸ 260 ਪੰਨੇ ਕੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੇਵਲ 20 ਰੁਪਏ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ
ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਣ।

ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੀਆਂ ਟਿਪਣੀਆਂ

ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ (ਡਾਕਟਰ) ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲੀ-ਨਿਉਯੋਰਕ, ਅਮਰੀਕਾ :

ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਬਚਨ ਹਨ ਜੋ
ਅਧਿਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਾਈ
ਵਾਲੇ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਜਲਧਾਰਾ ਦੀ ਧੀਮੀ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਲਹਿਰ ਦੀ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਤੀ ਸੂਖਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ
ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢੰਗ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ
ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਖਿਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਨਪੁਰੀ- ਮੋਹਾਲੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ :

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹੇ ਧਾਰਮਕ ਕਾਰਜਾਂ
ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਬਾਰੇ ਪਰਵਚਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਬਣਦਾ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਣ ਲਈ
ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਚੀ ਸੁੱਚੀ ਘਾਲਣਾ ਦੇ ਸਦਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ,
ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਮਿੱਠਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਹੁੰਮ-ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀਆਂ
ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹਾਵਾਕਾਂ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸਾਖੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬੜੀ
ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਹੋਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ,
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵੀਆਂ
ਟੁਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼

“ਸੰਤ ਕਾ ਸੰਗ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥
ਸੰਤ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥”

(265/7)



ਧੰਨ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸ਼ਿੰਘ ਜੀ ਇੱਕ ਦਰਗਾਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਦਾ ਇੱਕ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ “ਅਮੁਲੀਕ ਬਚਨ” ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਸ਼ੁਭ ਬਚਨ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਕਿ ‘ਅਮੁਲੀਕ ਬਚਨ’ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਹੋਰ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਭੁਤ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ‘ਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 1963 ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਤੇ ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ।

ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣਗੇ।

“ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ ॥
ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ ॥”

(397/17)



“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥”

ਸੰਖੇਪ

ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਲਗਭਗ 1962 'ਚ ਜਗਰਾਉਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਆਡੰਭ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਆਪਾਂ ਇਹ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਨ ਭਗਤ ਗੁਆਲ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਕਵਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਟੇਕ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਫਲ ਦਰਸਾਏ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫਲ ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੁਗਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਗੁਣੇ ਤੇ ਅੱਠ ਗੁਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਆਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਫਲ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮੂਲ ਵੀ ਗਵਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਸਰੋਤੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: ਉੱਘੇ, ਸੁੱਘੇ, ਚੁੱਘੇ ਤੇ ਡੁੱਘੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਏ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਛੇ ਸਰੋਤ ਬਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕਾਉਣ ਲਈ ਸੋਹਣਾ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਉਹੀ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ ਜਿਸਨੇ ਆਪ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰਹੇਗਾ ਪਰ ਕੇਵਲ ਸੱਚੀ-ਸੱਚੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਹੀ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਅਧਿਕ ਲਾਭ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਵੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਤਾਂ ਉਠਦੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੋਰਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਜਾਂ ਸਿਨਮੇ ਆਦਿ ਲਈ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਗਰਾਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੱਸੀ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਰੀਦਿਆ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਆਦਿ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਟੇਕ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮੋੜੋ। ਮਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਗੇ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਲੈ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਈ ਲੋਕ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਤੀਂ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਕੁਟੰਬ ਪਾਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ

ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੂਨਾਂ 'ਚ ਪੈ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅਵੱਸ਼ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਖਾਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਾਸਤੇ ਕੌੜੀ ਦਵਾਈ, ਕੁਨੈਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਖਰੇ-ਖਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸਣਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਉਲਝਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖੀਏ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਉਲਝਨਾਂ ਤੇ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾਂ-ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਵਾਨ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਖ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਨਦੇ-ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹਰੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਚੌਰਾਸੀ ਭੋਗਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਲੇਟ ਕੇ ਗੇੜੇ ਖਾ ਕੇ ਹੀ ਉਹ ਜੂਨੀਆਂ ਭੋਗਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਬਣਾਈ, ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੋਗ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਅੱਗੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਬਿਆਪ ਸਕਦਾ। ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਓਟ ਦਾ ਲਾਭ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਸੁਆਰਥੀ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਰਸ਼ ਬੱਦਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਵੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਂਝਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਜਿੱਥੋਂ ਵੀ ਗੁਣ ਮਿਲ ਜਾਣ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਲੈ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਘੰਟਾ-ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਜਾਂ ਗਾਇਤਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫੇਰੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ, ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਲਈ ਹੁਕਮ ਫਰਮਾਇਆ। ਇੱਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪੂਜਨ, ਇੱਕੋ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਇੱਕੋ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਇੱਕੋ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਨੋਂ ਸੁਹੇਲੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥”

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈ ॥
ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੇਰਾ ਭਾਈ ॥” (1)

“ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੇ ॥” (2)

“ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੋਵੈ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹੁ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ॥” (3)

“ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮੇਲੀ ॥
ਜਾ ਫਿਰਿ ਦੇਖਾ ਤਾ ਮੇਰਾ ਅਲਹੁ ਬੇਲੀ ॥” (4)

“ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਸੰਤ ਪਾਏ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਨਾਨਕ ਹਉ ਬੇਰੈ ॥” (5)

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈ ॥”

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਨੁ ਪਿਆਰੇ ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾ ॥

ਸੰਤ ਹਮਾਰੀ ਓਟ ਸਤਾਣੀ ਸੰਤ ਹਮਾਰਾ ਗਹਣਾ ॥

ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈ ॥” (1)

ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਉਸਨੂੰ ਸਭੇ ਕੁੱਝ ਮਿਲ ਗਿਆ।
ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਉਸਦੇ ਲਈ ਕੀ ਦੱਸਿਆ ?

“ਬਿਨੁ ਸਾਧੂ ਜੋ ਜੀਵਨਾ ਤੇਤੋ ਬਿਰਥਾਰੀ ॥” (6)

ਉਹ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਹੈ, ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਜਨਮ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਦਾ
ਜਨਮ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਹੈ। ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ
ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪਸ਼ੂ-ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਪਸ਼ੂ ਨਾ
ਬਾਣੀ, ਨਾ ਨਾਮ, ਨਾ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਨਾਮ
ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ, ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

“ਬਿਨੁ ਸਾਧੂ ਜੋ ਜੀਵਨਾ ਤੇਤੋ ਬਿਰਥਾਰੀ ॥

ਮਿਲਤ ਸੰਗਿ ਸਭਿ ਭ੍ਰਮ ਮਿਟੇ ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ ॥

ਜਾ ਦਿਨ ਭੇਟੇ ਸਾਧ ਮੋਹਿ ਉਆ ਦਿਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥” (6)

ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਦਿਨ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਧੂ ਦੇ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ
ਜਾਣ।

“ਆਵੇ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ ॥

ਮਨ ਕੀ ਕਟੀਐ ਮੈਲੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਫੁਠਿਆ ॥” (7)

ਤੇ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਦਾਤ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ
ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।

“ਜੇਹਾ ਮਨੋਰਥੁ ਕਰਿ ਆਰਾਧੇ ਸੋ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਵੈ ।” (8)

“ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਰੈ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ ॥” (9)

ਕਿਹੜੇ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ? ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ। ਇਹ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ।

“ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਡਾਈਐ ॥” (10)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਸਥਾਨ ਮਿਲੇਗਾ। ਫਿਰ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਲੁਡਾਉਂਦੇ ਜਾਵੇ, ਬਾਹਾਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਜਾਵੇ।

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈ ॥” (1)

ਇੱਕ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਜੀ ਹੋਏ ਨੇ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਨ ਭਗਤ, ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਜੀ ਹੋਏ ਨੇ, ਤੇ ਦੋ ਵੇਲੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਜੀ, ਉਹ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਗਤ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ, ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਮਿਲਦਾ ਕੀ ਹੈ ? ਹਾਂ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਨਾ ਬਣੇ ਜੱਗਿਆਸੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝ ਸਕਦੀ। ਸ਼ਰਧਾ ਤਾਂ ਬੱਝੇਗੀ, ਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਕਸ਼ਾ, ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਉਹ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਜਿਸਨੇ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ।

ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਹੈ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ। ਇੱਕ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਲੱਖਣ। ਇਕ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ। ਕਿਹੜਾ ਸਰੂਪ, ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ? ਇਕ ਜਗਰਾਉਂ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਆ ਗਿਆ। ਤੇ ਜਗਰਾਉਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਰਾਉਂ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਣਿਐ ਪਰ ਅਜੇ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਵੱਧ ਕਹਿ ਸਕਦੇ, ਕੁੱਝ ਘੱਟ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਗਰਾਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ, ਚਾਹੇ ਵੱਧ ਜਾਂ ਘੱਟ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਜਗਰਾਉਂ ਆ ਕੇ ਵੀ ਗਿਐ ਉਹ ਸਾਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜਗਰਾਉਂ ਹੈ, ਵਿਚਾਲੇ ਚੌਕ ਹੈ, ਸਭ ਦੱਸ ਸਕਦੇ। ਉਸਨੇ ਦੇਖ ਜੋ ਲਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ। ਜਿਹੜਾ ਜਗਰਾਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਲੱਖਣ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਦੇਖਿਐ ਉਹ ਦਿਖਲਾ ਵੀ ਸਕਦੇ।

“ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥” (11)

“ਜੇਹਾ ਡਿਠਾ ਮੈ ਤੇਹੋ ਕਹਿਆ ॥

ਤਿਸੁ ਰਸੁ ਆਇਆ ਜਿਨਿ ਭੇਦੁ ਲਹਿਆ ॥” (12)

ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਉਹ ਗੁਨਾਹ ਹੈ।

“ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ॥”

(13)

ਉੱਤਮ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੋ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਾਸ ਕਹੋ, ਨਾਲੇ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਲੇ ਪਰਮਾਰਥ ਸ਼ੁੱਧ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਉਹ ਗੁਨਾਹ ਹੈ।

ਸੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ, ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਕੀ ਮਿਲਦੈ ? ਤੇ ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੜਾ ਕੁੱਝ ਮਿਲਦੈ। ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੜਾ ਕੁੱਝ ਮਿਲਦੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਝ ਸੋਝੀ ਪਾਓ, ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਕੀ ਮਿਲਦੈ ? ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਚਾਰ ਲਾਇਨਾਂ 'ਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ:

‘ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨਾ ਦੇ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਂਦੇ।’ (14)

ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

‘ਸੋਈ ਚਰਨ ਸੁਹਾਵਾ ਸਹੀਓ ਜੋ ਤਰਫ ਸੱਜਨ ਦੀ ਜਾਵੇ।

ਸੋਈ ਮੁਖਿ ਸੁਹਾਵਾ ਸਹੀਓ ਜੋ ਗੀਤ ਪੀਆ ਨਿਤ ਗਾਵੇ।’ (15)

ਦੁਨੀਆਵੀ ਗੀਤ ਨਹੀਂ। ਸਿਨਮਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗੀਤ ਗਾਉਣਾ ਜੋ ਰੱਬ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇ।

“ਨਾਨਕ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਪਰੈ ਜਉ ਗਾਵੈ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਗੀਤ॥” (16)

ਉਹ ਵੀ ਗੀਤ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਗੀਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ। ਇਹ ਗਾ ਲੈ ਜਾਂ ਉਹ ਗਾ ਲੈ। ਇੱਕ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਪੈਣੈ।

‘ਸੋਈ ਚਰਨ ਸੁਹਾਵਾ ਸਹੀਓ ਜੋ ਤਰਫ ਸੱਜਨ ਦੀ ਜਾਵੇ।’ (15)

ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲ, ਰੱਬ ਵੱਲ, ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਲ ਜਾਵੇ।

“ਪਾਵ ਸੁਹਾਵੇ ਜਾਂ ਤਉ ਧਿਰਿ ਜੁਲਦੇ ਸੀਸੁ ਸੁਹਾਵਾ ਚਰਣੀ॥

ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜਾਂ ਤਉ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਜੀਉ ਪਇਆ ਤਉ ਸਰਣੀ॥”

(17)

ਜੋ ਰੱਬ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

‘ਜੇ ਤੂੰ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਵੱਲ ਆਵੇਂ।’ (18)

‘ਸੋਈ ਚਰਨ ਸੁਹਾਵਾ ਸਹੀਓ ਜੋ ਤਰਫ ਸੱਜਨ ਦੀ ਆਵੇ।’ (15)

‘ਜੇ ਤੂੰ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਵੱਲ ਆਵੇਂ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਫੇਰਾ ਪਾਵੇਂ।’

‘ਜਿਹੜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਸੁਣੀ ਦੀ ਔਖੀ। ਤੂੰ ਲੰਘ ਜਾਇੰਗਾ ਸੌਖੀ।’ (18)

ਕਿਹੜੀ ਮੰਜ਼ਲ ? ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ।

‘ਜਿਹੜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਸੁਣੀ ਦੀ ਔਖੀ। ਤੂੰ ਲੰਘ ਜਾਇੰਗਾ ਸੌਖੀ।’

ਆਖੇ ਰੱਬ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ? ਨਵੀਂ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਆਖੇ ਰੱਬ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਚਿਹਨ ਚੱਕਰ ਹੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਜਾਂਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਰਹਿੰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ? ਕੋਈ ਉਸਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ।

‘ਜੇ ਤੂੰ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਵੱਲ ਆਵੇਂ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਫੇਰਾ ਪਾਵੇਂ।’ (18)
ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ?

“ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ॥” (19)

ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਵਸਦੇ ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸੰਗ, ਨਾਲੇ ਰਾਤ ਵਸਦੇ ਨਾਲੇ ਦਿਨ ਵਸਦੇ।

“ਜਿਸਨੋ ਤੁਮਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਦਰਸਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਪਾਛੈ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧੁਰਿ ਦੇਹੁ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕੁ ਇਹੁ ਬਾਛੈ॥” (20)

‘ਜੇ ਤੂੰ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਵੱਲ ਆਵੇਂ।’

‘ਸੋਈ ਚਰਨ ਸੁਹਾਵਾ ਸਹੀਓ ਜੋ ਤਰਫ ਸੱਜਨ ਦੀ ਜਾਵੇ।’ (15)

ਜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਨਮਿਆਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ, ਡਰਾਮਿਆਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕੀ ਦੱਸੀਐ ?

‘ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ਬਹਿਸ਼ਤਾ ਤਾਂਈ ਲੈਣ ਨਾ ਜੋ ਦੇ ਭਾੜੇ।
ਨਰਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮੰਦਾ ਸਮਝੋ ਜਿੱਥੇ ਮਿਲਣ ਨਾ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ।’ (21)

ਜੰਗਿਆਸੂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ।

“ਜਿਥੈ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪੀਐ ਮੇਰੇ ਗੋਇਦਾ ਸੋਈ ਨਗਰ ਉਜਾੜੀ
ਜੀਉ॥” (22)

ਉਹ ਨਗਰ ਨਹੀਂ ਉਹ ਉਜਾੜ ਹੈ।

“ਕਉਤਕ ਕੋਡ ਤਮਾਸਿਆ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਸੁ ਨਾਉ॥” (23)

ਕੀ ? ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਸਿਨਮੇ, ਡਰਾਮੇ ਜਾਂ ਹੋਰ।

“..... ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਸੁ ਨਾਉ॥”

ਜਿਸਦੇ ਚਿਤ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਚੇਤੇ।

“ਨਾਨਕ ਕੋੜੀ ਨਰਕ ਬਰਾਬਰੇ ਉਜੜੁ ਸੋਈ ਥਾਉ॥” (23)

ਉਹ ਇੱਥੇ ਨਰਕ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੋੜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

‘ਜਿਹੜੀ ਮੰਜਲ ਸੁਣੀਦੀ ਔਖੀ। ਤੂੰ ਲੰਘ ਜਾਇੰਗਾ ਸੌਖੀ।’ (18)

‘ਸੋਈ ਚਰਨ ਸੁਹਾਵਾ ਸਹੀਓ ਜੋ ਤਰਫ ਸੱਜਨ ਦੀ ਜਾਵੇ।

ਸੋਈ ਮੁਖ ਸੁਹਾਵਾ ਸਹੀਓ ਜੋ ਗੀਤ ਪੀਆ ਨਿੱਤ ਗਾਵੇ।’ (15)

ਉਹ ਮੁੱਖ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਗੀਤ, ਉਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਉਹ ਸੁਆਰਥ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀ ਚਉਰਾਸੀ ਭੋਗਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਗਾ ਲੈ ਜਾਂ ਇਹ ਗਾ ਲੈ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣੇ ਹੀ ਪੈਣਗੇ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਨਾ ਰੱਬ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ ਨਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਚਿਹਨ, ਨਾ ਚੱਕਰ, ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ, ਰੰਗ-ਰੂਪ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ।

“ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥”

(24)

ਸਿਰਫ ਇਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇਗਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ। ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਸੀਗਾ, ਹੁਣ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਹੈ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿਰਫ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣੇਗਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ। ਪਰ ਹਰੇਕ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਉਹੀ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹੈ।

“ਜਿਨ੍ਹਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ ॥”

(25)

ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ? ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਛਾਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਸਿੱਖ। ਆਖੋ;

‘ਬੁੱਲ੍ਹਿਆ ਰੱਬ ਤੈਥੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ।

ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ।’

(26)

‘ਸੋਹਣਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨ ਤੂੰ ਆਇਆ।

ਆਦਮ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਧਰਾਇਆ।’

(27)

ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸੋਹਣਾ ਜਾਮਾ ਹੈ, ‘ਸੋਹਣਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨ ਤੂੰ ਆਇਆ।’ ਕੀ? ਤੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨਾਉਂ ਧਰਾ ਲਿਆ।

‘ਸੋਹਣਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨ ਤੂੰ ਆਇਆ।

ਆਦਮ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਧਰਾਇਆ।’

ਇਹ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ:

‘ਬੁੱਲ੍ਹਿਆ ਰੱਬ ਤੈਥੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ।

ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ।’

(26)

ਰੱਬ ਤਾਂ ਤੈਥੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ। ਰੱਬ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਦੂਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੈ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ, ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰੱਬ ਦੂਰ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਕਮਾਈ

ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।

“ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ॥” (19)

“ਸੰਤਾ ਕੀ ਇਹ ਗੀਤਿ ਨਿਰਾਲੀ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ॥” (28)

ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ।

“ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ॥” (28)

‘ਆਠ ਪਹਿਰ ਦੇਖਹਿ ਹਰਿ ਨਾਲੀ।’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸਮਝਿਐ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਐ। ਦੂਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਰ ਸਮਝਿਐ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਕਮਾਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਸਮਝਿਐ। ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਐ। ਸੋ :

‘ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੂਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਂਦੇ।’

ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੂਣੇ, ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹੈ।

‘ਦੋ ਤੋਂ ਚੌਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸੇਵਾ ਜਾ ਕਮਾਂਦੇ।’ (14)

“ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਰੈ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ॥” (9)

‘ਚੌਹ ਤੋਂ ਅਠੈਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨ ਕਮਾਂਦੇ।’ (14)

ਅੱਠ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੌ ਤੋਂ ਅੱਠ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

‘ਸਾਵੇਂ ਸੋਟੇ ਰਹਿਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਉੰਘਲਾਂਦੇ।’ (14)

ਸਰੋਤੇ ਵੀ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਸਰੋਤੇ-ਉੰਘੇ, ਸੁੰਘੇ, ਚੁੰਗੇ, ਡੁੰਘੇ। ਇਹ ਸਰੋਤੇ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਖੁਲਾਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬੇਗੀ ਦੇ ਬਿਛ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਲ ਲੱਗੇ, ਬਰ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਵਾ ਨਾਲ ਗਿਰਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਇਯਾਲੀ, ਇੱਜੜ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਉਹ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਇੱਜੜ ਨੂੰ ਬਿਛਾਂ ਹੇਠ ਫੇਰਦੇ ਹੈ, ਬਿਛਾਂ ਹੇਠ। ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਫਲ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਕੱਚੇ ਤੇ ਪੱਕੇ, ਭੁੱਖੇ ਜਾਨਵਰ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਕਿ ਪੱਕਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੱਚਾ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਨਵਰ ਰੱਜਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁੰਘਣੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੰਘਣੇ, ਸੁੰਘਣੇ, ਜੇ ਤਾਂ ਕੱਚਾ ਹੈ ਤਿਆਗ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਪੱਕਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਕੱਚਾ ਫਲ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ, ਪੱਕਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਭੁੱਖਾ ਜਾਨਵਰ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਕੱਚਾ ਨਹੀਂ, ਉਸਨੇ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ, ਉਸਨੇ ਸਾਰਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਰਸ ਹੈ, ਰਸ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੈਣਗੇ, ਜਿਹੜਾ ਰਸ ਲੈਣੇ ਨਾ ਰਸ, ਫਲਾਂ ਦਾ, ਉਹ ਫਲ ਹੈ ਨਾ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਫਲ ਹੈ ਨਾ। ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਰਸ ਲੈਣੇ, ਉਹ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਉਗਾਲੀ ਨਾਲ ਲੈਣਗੇ। ਦੁੱਧ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣਗੇ, ਗਿੱਟਕ ਤਿਆਗ ਦੇਣਗੇ। ਰਸ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੈਣਗੇ। ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ ਪੇਟ ਪੂਜਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ।

ਉੱਘਾ, ਆ ਭਾਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀਏ, ਇੱਥੇ ਨੀ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ, ਇਕ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ ਉੱਥੇ ਬਦੇ-ਬਦੀ ਮਨ ਝੂਟਾ ਖਾ ਜਾਏਗਾ। ਜਿੱਥੇ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ ਉੱਥੇ ਮਨ ਕਦੀ ਝੂਟਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਕਿਹੜੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ, ਕਿਹੜੀ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ:

‘ਸੁਖ ਕਿਤੇ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਜੀ, ਸੁਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਰਨੀ।’ (29)

ਇਹ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਬਦੇ-ਬਦੀ ਮਨ ਝੂਟਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋਵੇ, ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ, ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦੇ, ਉੱਥੇ ਬਦੇ-ਬਦੀ ਮਨ ਝੂਟਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ। ਨੀਂਦਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਸੂਲੀ ਤੇ ਵੀ ਟੰਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਸੂਲੀ ਤੇ ਵੀ ਨੀਂਦਰ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬੰਦੇ ਨੂੰ।

ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ, ਇਹ ਹੈ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ, ਇੱਥੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦੇ, ਬਦੇ-ਬਦੀ ਮਨ ਝੂਟਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ। ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ, ਵਾਜੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋਵੇ, ਬਦੇ-ਬਦੀ ਮਨ ਝੂਟਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ।

ਉਹ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ, ਡਰਾਮੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ, ਸਿਨੇਮੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ, ਅਗੇ ਖਰਾ ਜਿਹਾ ਬਚਨ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉੱਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਨੀਂਦਰ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ। ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਨੀਂਦਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ। ਪਰ ਜੀਵਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ ਇਹ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ। ਮਨਮੁੱਖ ਲਈ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨਮੁੱਖ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ।

“ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਉਚਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ ॥

ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹੁ ਡੀਠੀ ॥”

(30)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌੜਾ, ਬਿਖਿਆ ਮਿੱਠੀ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਬਿਖਿਆ ਦਾ ਰਸ ਮਿੱਠਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌੜਾ ਹੈ।

“ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹੁ ਡੀਠੀ ॥”

ਇਹ ਸਾਕਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੈ, ਨੈਨੀ ਦੇਖੀ। ਸਾਕਤ:

“ਕੂੜਿ ਕਪਟਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਰੀਝਾਨਾ ॥”

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰ 'ਚ ਰੁਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਜਨੁ ਬਿਛੁਅ ਡਸਾਨਾ ॥”

(30)

ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਛੂ ਡੰਗ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਨਾ, ਬਿੱਛੂ ਡੰਗ ਮਾਰਦੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੰਗ ਮਾਰਦੈ। ਜੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ, ਉਸਦਾ ਰਸਤਾ ਹੋਰ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੋਰ ਹੈ। ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿੱਛੂ ਡੰਗ ਮਾਰਦੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੈ।

“ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਸਦ ਹੀ ਝੂਰੈ ॥

ਮਨਿਮੁਖਿ ਕਬਹਿ ਨ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ ॥”

(30)

ਮਨਮੁੱਖ ਨੇ ਕਦੇ ਰੱਬ ਦੀ ਉਸਤਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਮਾਇਆ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਝੂਰਦੈ, ਇੱਥੋਂ ਹੋਰ ਲੈ, ਇੱਥੋਂ ਹੋਰ ਲੈ ਲਵਾਂ, ਇੱਥੋਂ ਖੋਹ ਲਵਾਂ, ਇੱਥੋਂ:

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿ ਕੈ ਰਾਤਿ ਜਗਾਵਨ ਜਾਇ ॥”

ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ? ਮਾਇਆ ਵਾਸਤੇ। ਕੀ ਬਣਦੇ ਫਿਰ?

“ਸਰਪਨਿ ਹੋਇਕੈ ਅਉਤਰੈ ਜਾਏ ਅਪੁਨੇ ਖਾਇ ॥”

(31)

ਉਹ ਸੱਪ ਬਣਦੈ, ਫਿਰ ਸੱਪ।

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿ ਕੈ

ਤੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਿਆ ਕਰ। ਆਖੇ ਜੀ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

“ਝੂਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ ਖਲੋਇਆ ॥

ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ ॥”

“ਝੂਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ ਖਲੋਇਆ ॥”

(32)

ਕਿਤਨੇ ਉਠਦੇ ਨੇ? ਸਿਨਮਾ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੈ। ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਕਈ ਦੇਖੇ ਨੇ, ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਪਰ ਸਿਨਮਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖਣਗੇ। ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਸਿਨਮੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖਣਗੇ। ਸਿਨਮਾ ਉਹ ਸਿਨਮਾ, ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਏਗਾ। ਇਕ ਸੱਚਾ ਸਿਨਮਾ, ਇਹ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਏਗਾ। ਇਕ ਦੇਖ ਲਉ, ਸਿਨਮਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ, ਸਿਨਮਾ ਉਹ ਵੀ ਹੈ,

“ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਾ ਬਡਾ ਤਮਾਸਾ ॥”

(33)

“ਬਾਜੀਗਰ ਡੰਕ ਬਜਾਈ ॥ ਸਭ ਖਲਕ ਤਮਾਸੇ ਆਈ ॥”

(34)

ਇਹ ਵੀ ਤਮਾਸਾ, ਉਹ ਵੀ ਤਮਾਸਾ। ਇਹ ਵੀ ਸਿਨਮਾ, ਉਹ ਵੀ ਸਿਨਮਾ। ਇੱਥੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਬਣਦੈ। ਉੱਥੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ, ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਦੇਖ ਲੈ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਦੇਖ ਲੈ, ਇੱਕ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਪਏਗਾ। ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ:

“ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਮ ਕੰਕਰ ਵਸਿ ਪਰਿਆ॥” (35)

“ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ ਖਲੋਇਆ॥

ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ॥”

(32)

ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਡਰਾਮਾ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ। ਨਾਮ ਦੀ ਬੇਲਾ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਵੇਲਾ, ਮੌਜ ਨਾਲ ਪਏ ਹੈ। ਜੀ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕਈ ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਚਾਰੇ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਦੇ ਨੇ, ਦਿਨ ਦੇ ਨੌਂ-ਦਸ ਵਜੇ ਉਠਦੇ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ 'ਚ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਿਨਮਾ ਦੇਖਣਾ, ਜਗਰਾਤੇ ਕਰਨੇ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਨੌਂ-ਦਸ ਵਜੇ ਉਠਦੇ ਹੈ, ਨੌਂ-ਦਸ ਵਜੇ, ਦਸ ਵਜੇ। ਘਰ ਦਿਆਂ ਦੇ ਉਠਾਇਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਠਦੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਦੈ, ਧੁੱਪ ਚੁਭਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਠਦੇ ਨੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੋ ਸੂਰਜ ਨਾ ਚੜ੍ਹੇ, ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਠਣ ਹੀ ਨਾ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ 'ਚ, ਕਦੇ ਉੱਠਣ ਹੀ ਨਾ।

ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ, ਸਿਨਮਾ ਦੇਖ ਕੇ ਆਇਆ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਿਨਮਾ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਹੋਇਆ ਕੀ ਕਿ ਉਧੌਰ ਨੌਂ ਵਜੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ, ਧੁੱਪ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆ ਗਈ। ਕੋਈ ਅਠ-ਦਸ ਦਿਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਿਨਮਾ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਤੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਉੱਠਿਆ। ਸੋ ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ, ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਧੁੱਪ ਆਉਣ ਲਗੀ, ਚੁੱਭਣ ਲੱਗੀ, ਫਿਰ ਉੱਠਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਇਹ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਚੁਬਾਰਾ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਸੌਂ ਲਵਾਂ, ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉੱਠਿਆ, ਵਿਚਾਰੇ ਨੇ ਮੂੰਹ ਧੋਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਸੁੱਤ ਅਨੀਂਦਾ ਜਿਹਾ, ਸਿੱਧਾ ਚੁਬਾਰੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ, ਤੇ ਚੁਬਾਰੇ ਨੂੰ ਤੇ ਕੀ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੈਰ ਤਿਲਕ ਗਿਆ। ਐਸਾ ਪੈਰ ਤਿਲਕਿਆ ਕਿ ਇਕ ਰਾਹ ਵਿਚ ਬਰਾਂਡਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਆ ਪਿਆ ਥੱਲੇ। ਮੂੰਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਆਲੂ ਫਿੱਸਿਆ ਹੁੰਦੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਤਨਾ ਉੱਚਾ ਸੀ ਜੇ ਹੋਰ ਥੱਲੇ ਡਿਗ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮਰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ, ਸੱਚ ਗੱਲ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋਲ ਹੁਣ ਜਾਂਦੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਥੱਲੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਆਪਣੀ ਮਨਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਆਰਾਮ ਹੋਰ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਜਾਣਾ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੀ, ਪੈਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਿਲਕ ਗਿਆ। ਸੁੱਤ ਅਨੀਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀਗਾ, ਤੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਭਾਰ ਆ ਪਿਆ ਮਹਾਰਾਜ। ਸੋ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਭਾਵ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨਾ ਉੱਦਮ ਕਰਦੈ ਇਨਸਾਨ-

“ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ ਖਲੋਇਆ॥

ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ॥”

(32)

ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਉਠਦੇ ਹਾਂ, ਸਹੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰੋ। ਜੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਪਰ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਨਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚੇ ਲਈ ਕਿਤਨਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ

ਪੜ੍ਹਾਈਏ। ਮਾਸਟਰ ਕੋਲ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੁੰਦੇ। ਬੱਚਾ ਅਣਜਾਣ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬੱਚਾ ਪੜ੍ਹ ਜਾਵੇ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਕਦੇ ਚਪੇੜਾਂ ਵੀ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਪਰ ਬੱਚਾ ਚੰਚਲ ਹੈ। ਕਦੇ ਮਨ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਕਰੇ। ਮਨਾ, ਤੇਰਾ ਵੀ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰੋ। ਮਨਾ, ਤੂੰ ਵੀ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰ। ਤੈਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਥੇ ਭੇਜਿਆ।

“ਭਾਈ ਰੇ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਇ ॥

ਏ ਮਨ ਆਲਸੁ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥”

“ਭਾਈ ਰੇ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਇ ॥”

(36)

ਕਿਉਂ ਕਰ ਸਮਝਾਵੇ? ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਵੱਟ ਕੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰੋ। ਫਿਰ ਮਜ਼ਾਲ ਕਿ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਨ ਮਗਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਜੇ ਕਹੋ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ। ਆਖੋ ਜੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।

ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲਿਆ, ਆਖੇ ਜੀ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਣ ਵਾਸਤੇ? ਆਖੇ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਆਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਬੱਚ ਕੇ ਵੀ ਖਾ ਲਈਏ, ਹੋਰ ਦੇ ਦਿਉ ਖਾ ਲਏਗਾ। ਸੋ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ। ਘਰ 'ਚ ਨੌਕਰ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਕੰਮ ਕਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕੇ। ਜੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਂਦੇ। ਨਾਲ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਵੀ ਛਕੇ। ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ, ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੇ। ਜੰਮਣਾ, ਮਰਨਾ, ਰੋਜ਼ੀ ਰੱਬ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਵੱਸ ਨਹੀਂ:

“ਜਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਪੈਨੈ ਖਾਇ ॥

ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਆਲਸੁ ਕਿਉ ਬਨੈ ਮਾਇ ॥

ਖਸਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਆਨ ਕੰਮਿ ਲਾਗਹਿ ॥

ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਰਤਨੁ ਤਿਆਗਹਿ ॥”

(37)

ਮਾਇਆ ਕੌਡੀ ਹੈ, ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਰਤਨ ਹੈ। ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰੋ। ਮਨਾ, ਤੈਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਭੇਜਿਆ। ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰ। ਭਲਾ ਕਰ, ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰ, ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰ। ਜੇ ਆਦਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰੋ, ਫਿਰ ਮਜ਼ਾਲ ਕੀ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਮਨ ਮਗਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਨ ਚੰਚਲ ਹੈ, ਮਨ ਬਾਂਦਰ ਹੈ, ਮਨ ਭੂਤਨੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਵੀ ਦੱਸਿਆ, ਮਨ ਨੂੰ ਬੋਤਾ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਤੈਨੂੰ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਦੈ? ਨਹੀਂ, ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰ। ਮਨ ਨੂੰ ਭੂਤਨ ਦਾ ਖਿਤਾਬ, ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਵੀ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਮਿੱਟਾ

ਸਕਿੰਟਾ 'ਚ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦੇ।

“ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਉੱਭਿ ਚੜ੍ਹਤੁ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ ॥

ਲੋਭੀ ਜੀਅੜਾ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ ॥” (38)

ਕਦੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ 'ਚ, ਕਦੇ ਪਤਾਲਾਂ 'ਚ ਚਾਰੇ ਕੁੰਟਾਂ 'ਚ, ਕਦੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਕਦੇ ਪਤਾਲਾਂ 'ਚ। ਮਿੰਟਾਂ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਨ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਆਪਾਂ। ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀ, ਪਿਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਦੀ, ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੱਲੇ ਦੀ, ਇਹ ਚਾਰਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਵਨ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਰਫਤਾਰ, ਹਨੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਤੋਂ ਆਵੇ। ਪਿਪਲ ਦਾ ਪੱਤਾ ਥੋੜੀ ਹਵਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਹਿੱਲੀ ਜਾਵੇਗਾ, ਬਗੈਰ ਹਵਾ ਤੋਂ ਵੀ ਹਿੱਲੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੱਲਾ, ਉਹ ਵੀ ਹਵਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਹਿੱਲੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਆਪਾਂ, ਮਿੰਟਾਂ 'ਚ ਇਸ ਪਾਸੇ ਮਿੰਟਾਂ 'ਚ ਉਸ ਪਾਸੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਗੁਣਾਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਸਕਿੰਟਾਂ-ਮਿੰਟਾਂ 'ਚ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਉਤਨਾ ਚਿਰ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਕਦੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ 'ਚ, ਤੇ ਕਦੇ ਪਤਾਲਾਂ 'ਚ। ਇਸਨੂੰ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਹ ਕਦੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਇਆ, ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੁਣਾ ਭਾਈ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ? ਕਹਿੰਦਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ ਨਹੀਂ। ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਮਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਵੇਚਾਂ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ:

“ਮਨੁ ਬੇਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ ॥”

(39)

ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਵੇਚੋ। ਪੁੱਤਰ ਪਿਉ ਨੂੰ ਮਨ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ, ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਤੇ ਜੱਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ ਮਨ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਆਪੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਲੈਣਗੇ, ਆਪੇ ਸੰਭਾਲਣਗੇ। ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲਕ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਸਾਧਨ ਆਪ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਖੁਰਲੀ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਕਿੱਲੇ ਗੱਡਦੇ, ਰੱਸੇ ਵੀ ਪਾਉਂਦੇ। ਪਰ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਕਿੱਲੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ। ਜੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਕਿੱਲੇ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਕਿੱਲਾ ਪਟਾ ਲੈਂਦੇ। ਖੁਰਲੀ ਢਾਹ ਦਿੰਦੇ। ਜੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਈਏ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਭਾਈ ਸੈਰ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ। ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸੈਰ ਕਰਵਾ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਸੋਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਬਿਗਾਨੀ ਪੈਲੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਈਂ। ਪਰ ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਬਿਗਾਨੀ ਪੈਲੀ 'ਚ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਈਂ। ਕੋਈ ਉਲਾਂਭਾ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਜਦ ਬਿਗਾਨੀ ਪੈਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਉਹ ਸੋਟੀ ਮਾਰਦੇ। ਐਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਰ ਕਰਵਾ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਜਦ ਵਾਪਸ

ਆਇਆ ਸੈਰ ਕਰਕੇ, ਪਸ਼ੂ ਐਨ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਕਿੱਲੇ ਤੇ। ਮਾਲਕ ਉਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵੀ ਕਰਦੇ, ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ, ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਕਿੱਲੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਵੇ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਰ ਕਰਾਈ ਸੈਰ, ਮਨ ਨੂੰ ਸੈਰ ਕਰਾਈ।

‘ਦੁਨੀਆ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭੇਤ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭੇਖ।’ (40)

ਦੁਨੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭੇਤ ਕੀ ਹੈ? ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭੇਖ। ਜੇ ਰੱਬ ਚੇਤੇ ਹੈ—

“ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਚੈ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ ਸਚੈ ਕਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ॥”

“..... ਸਚੈ ਕਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ” (41)

ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੂਸਰਾ ਭਾਸਦਾ ਹੋਵੇ।

“ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥” (42)

ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ:

‘ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਦਿਨ ਚਾਰ ਜੋ ਚਾਹੇ ਸੋ ਮਾਣ ਲੈ।’ (43)

“ਮਤੁ ਸਰਮਿੰਦਾ ਬੀਵਹੀ ਸਾਂਈ ਦੈ ਦਰਬਾਰਿ॥” (44)

ਜਿਵੇਂ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ। ਕਹਿੰਦਾ ਮਾਂ ਮੈਂ ਜਪਾਂ ਕੀ? ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਕੇ ਜਪਾਂ ਕੀ? ਫਿਰ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਰਾਹ ਦਿੱਤਾ।

‘ਉਠਿ ਫਰੀਦਾ ਗਵਨ ਥਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖਣ ਜਾਹ॥

ਮਤ ਕੋਈ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੁਧੁ ਮਿਲੈ ਤੂ ਭੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਾ॥’ (45)

ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦੇ। ਰੱਬ ਨੇ ਕੀ ਸੋਹਣੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ। ਜਾਹ ਜਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰ। ਕਿਤੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਦਰਸ਼ਨ ਤੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਕਿੱਲਾ ਭਾਲ ਕਿੱਲਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨ ਕਿੱਲਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਰ ਕਰਾਈ। ਪਰ ਮਗਰ ਸੋਟਾ ਲੈ ਲਓ।

‘ਮਨ ਲੋਚੈ ਬੁਰਿਆਈਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਇਹੁ ਮਨ ਹੋੜੀਏ।’ (46)

ਆਹ ਸੋਟਾ ਮਾਰਿਆ, ਫੜਾਕ ਸੋਟਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰੋ ਮੂੰਹ ਤੇ। ਮਜ਼ਾਲ ਕਿ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਰ ਕਰੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ-ਬੁਝਾਇਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਅੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਮਾੜੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ। ਜੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵੇ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਗੀ।

ਰੱਬ ਵੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾਏ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਕਾਹਦੀ ?
ਜੇ ਰੱਬ ਵਾਲੇ ਹੋ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ-

“ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥” (42)

ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਰ ਕਰਾਓ। ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਮਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

‘ਮਨ ਲੋਚੈ ਬੁਰਿਆਈਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਇਹੁ ਮਨ ਹੋੜੀਏ।’ (46)

ਮਨ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਇਹੁ
ਮਨ ਹੋੜੀਏ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ, ਇਹ ਸੋਟਾ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਕੋ। ਐਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲੀ ਸੈਰ
ਕਰਾਓ। ਮਜ਼ਾਲ ਕੀ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਹਾਂ ਮਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇ। ਤੂੰ ਮਨ ਵੇਚਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਤੇਰਾ ਮਨ
ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਰੀਦਿਆ ਨਹੀਂ :

“ਮਨੁ ਬੇਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ॥
ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ॥” (39)

ਬਿਗੜੇ ਹੋਏ ਸੰਵਰ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇ। ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ,
ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ, ਜੱਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਗੁਰ-ਪੀਰ ਨੂੰ ਮਨ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬੇੜੇ
ਪਾਰ ਹੋ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ? ਆਪੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਲੈਣਗੇ। ਕਿੱਲਾ ਵੀ,
ਰੱਸਾ ਵੀ। ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਆਪਣਾ ਭਜਨ ਕਰੋ। ਦਿਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਰ ਕਰਾਓ।

“ਭਾਈ ਰੇ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਇ॥
ਏ ਮਨ ਆਲਸੁ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ॥” (36)

ਮਨ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ। ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਆਲਸ ਕਰ। ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕੱਲ੍ਹ ਕਰਨੈ
ਉਹ ਅੱਜ ਕਰ ਲੈ।

“ਕਬੀਰ ਕਾਲਿ ਕਰੰਤਾ ਅਬਹਿ ਕਰੁ ਅਬ ਕਰਤਾ ਸੁਇ ਤਾਲ॥
ਪਾਛੈ ਕਛੁ ਨ ਹੋਇਗਾ ਜਉ ਸਿਰ ਪਰ ਆਵੈ ਕਾਲੁ॥” (47)

ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕੱਲ੍ਹ ਕਰਨੈ ਸੋ ਅੱਜ ਕਰ ਲੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮ ਖੁੰਝ ਜਾਇ ਪਰ
ਇਹ ਕੰਮ ਨਾ ਖੁੰਝੇ। ਉਸਦੇ ਬਿਨਾ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾ
ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ॥
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਨਾਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ॥” (48)

ਕਦੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਸੋ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚੇ
ਲਈ ਕਿਤਨੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਤਨਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ,
ਮਨ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਕਰੋ। ਮਨਾਂ ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰ। ਲਾਲਚ 'ਚ ਆ ਕੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਕਰਦੈ,
ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਤੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰੋ, ਮਜ਼ਾਲ ਕੀ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸੋ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਭਾਵ, ਕਿ ਸਰੋਤੇ, ਉੱਘੇ, ਸੁੱਘੇ, ਚੁੱਘੇ ਤੇ ਡੂੰਘੇ। ਉੱਘੇ - ਘਰੋਂ ਆਇਆ, ਚਲੋ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰੀਏ। ਆਲਸ ਆ ਗਈ। ਪਰ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ, ਆਉਣ ਸਾਰ ਹੀ ਨੀਂਦਰ ਪੈ ਗਈ। ਖੂਬ ਰੱਜ ਕੇ ਸੁੱਤਾ। ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਹੋਈ ਸਮਾਪਤੀ। ਨਾ ਰੱਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣੀ। ਜੋ ਜਾਗਰਤ 'ਚ ਆਨੰਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ, ਕੀਰਤਨ ਦਾ, ਉਹ ਸੁਖੋਪਿਤ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਕਿ ਸੁਣਾ ਭਾਈ ਨਿੱਤਨੇਮ ? ਆਖੇ ਮੈਂ ਪਿਆ ਹੀ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਿਆ ਹੀ ਕਰ ਲੈਨੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ? ਆਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਪੈ ਕੇ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਵੀ ਪੈ ਕੇ ਖਾਵੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ। ਪੈ ਕੇ ਆਖੇ, ਬਿਮਾਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪੈ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਦਾ ਹੈ। ਮਗਰੋਂ ਨੀਂਦਰ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ। ਆਖੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਤਾਂ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦੈ। ਮੈਂ ਪਿਆ ਹੀ ਕਰ ਲੈਨੈ ਨਿੱਤਨੇਮ। ਮੰਜੇ ਤੇ ਹੀ ਕਰ ਲੈਨੈ ਆਖੇ। ਉੱਠਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਭਾਈ ! ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੌਜ ਨਾਲ ਸੌਂ ਗਿਆ।

ਸਾਡੇ ਸੀ ਨਾਨਕਸਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ। ਉੱਧਰ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀਗਾ, ਉੱਧਰ ਘੁਰਾੜੇ ਵੱਜਨ ਲੱਗੇ, ਘੁਰਾੜੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਕੀਰਤਨ ਬੰਦ ਕਰੋ। ਕੀਰਤਨ ਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਘੁਰਾੜੇ। ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਘੁਰਾੜੇ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦੇ ਤਖਤੇ ਖੜਕਦੇ ਹੈ, ਤਖਤੇ। (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ) ਇੱਕ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਘੁਰਾੜੇ ਵਜਦੇ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੈ, ਆਖੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤੇ ਤਖਤੇ ਖੜਕਦੇ ਹੈ। ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਜੋ ਜਾਗਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਖੋਪਿਤ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂ ? ਇੱਥੇ ਨੀਂਦਰ ਬਾਹਲੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦੈ।

‘ਸੁਖ ਕਿਤੇ ਨ ਮਿਲਦਾ ਜੀ, ਸੁਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਰਨੀ।’ (29)

ਬਦੋ-ਬਦੀ ਸੁਸਤੀ। ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ, ਵਾਜੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਝੂਟਾ ਖਾ ਜਾਂਦੈ। ਇੱਥੇ ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਂਦੈ। ਆਇਆ ਘਰੋਂ ਨੀਂਦਰ ਪੈ ਗਈ। ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਹੋਈ ਸਮਾਪਤੀ। ਉਠਾਇਆ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਘਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਾ ਭਾਈ, ਕੀਰਤਨ 'ਚ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਲਾਭ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਅੱਜ ਵਰਗੀ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਨੀਂਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਆਨੰਦ ਆ ਗਿਆ।

‘ਕੋਈ ਮਰੇ ਕੋਈ ਜੀਵੇ। ਸੁਥਰਾ ਘੋਲ ਪਤਾਸੇ ਪੀਵੇ।’ (49)

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਵਰਗਾ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਆਨੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਲਿਆਇਆ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ। ਸੌਂ ਕੇ ਹੀ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਕੋਈ ਲਾਭ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਨਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣੀ, ਸੌਂ ਕੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਆਇਐਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਸਾਰ

ਹੀ ਉਂਘ ਆ ਗਈ, ਉਂਘੇ।

ਸੁੰਘੇ-ਚਲੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਈ। ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖਾ ਜਾਨਵਰ ਸੀ। ਭੁੱਖੇ ਜਾਨਵਰ ਨੇ ਵਿੱਚੇ ਪੱਕਾ ਖਾਇਆ ਵਿੱਚੇ ਕੱਚਾ ਖਾਇਆ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣੇ ਨੇ, ਉਸਦਾ ਰਸ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੈਣੇ। ਜਿਹੜੀ ਉਗਾਲੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਰਸ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੈਣੇ। ਉੱਥੇ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਣੀ। ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਰਸ ਲੈਣੇ, ਗਿਟਕ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਗੁੱਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।

ਰੱਜਿਆ ਜਾਨਵਰ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਸੁੰਘਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਕੇ। ਪੱਕਾ ਫਲ ਹੈ, ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ, ਕੱਚਾ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਸੁੰਘੇ-ਚਲੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ਦੇਖੀਏ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਜੇ ਤਾਂ ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਬਾਹਲੇ ਮਤਲਬੀ ਹਾਂ, ਮਤਲਬ ਦੀ ਗੱਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ:

“ਕਉਨ ਵਡਾ ਮਾਇਆ ਵਡਿਆਈ॥”

(48)

ਆਖੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹੇ। ਆਖੇ ਮਹਾਰਾਜ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਲਉ।

“ਕਉਨ ਵਡਾ ਮਾਇਆ ਵਡਿਆਈ॥”

ਆਖੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ? ਆਖੇ ਮਹਾਰਾਜ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਲਉ। ਰਾਗੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜੇਹੜਾ ਮੂਹਰੇ ਬੱਸ ਤੇ ਬੈਠਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੂੰ। ਕੋਈ ਰਾਗੀ ਰਸਤੇ 'ਚ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਆਖੇ:

“ਕਉਨ ਵਡਾ ਮਾਇਆ ਵਡਿਆਈ॥”

ਮਹਾਰਾਜ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ?

“ਸੋ ਵਡਾ ਜਿਨਿ ਰਾਮ ਲਿਵ ਲਾਈ॥”

ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਲਉ। ਉਹ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਲੈਨੇ। ਤੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਮਤਲਬ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਬਾਹਲੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਥਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸੁਥਰਾ। ਉਹ ਲੰਗਰ 'ਚ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਆਇਆ, ਸੁਥਰਾ ਆਪਣੇ ਖਰਚਣ ਵਾਸਤੇ। ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੰਗਰ 'ਚ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹੋ। ਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ। ਸੋ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਸੁਥਰੇ ਨੇ ਪੈਸੇ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪ ਛੱਕ ਛਕਾ ਲਏ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗੇ ਸੁਥਰੇ ਪਾਸੋਂ। ਸੁਥਰੇ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਕਿਤੇ ਪੈਸੇ ਲਏ ਨੇ, ਮੈਂ ਚਬਣੇ ਨੇ ਆਖੇ। ਉਹ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਆ ਕੇ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਥਰਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਲੰਗਰ ਲਈ, ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਸੁਥਰਿਆ ਇਹ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਦੇ। ਸੁਥਰਾ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ:

“ਕੇਤੇ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰੁ ਪਾਹਿ॥” (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ)

ਸਭ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੁਥਰਿਆ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹ। ਕਹਿੰਦਾ ਇਤਨੀ ਹੀ ਯਾਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਖੇ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ ਮੈਂਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਹਿੰਦਾ ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਥੋੜੇ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਥੋਠੇ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ? ਇਹ ਸਾਰੀ ਪੰਗਤੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਥੋੜੇ ਉਚਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਪੰਗਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁੱਝ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਕੁ ਯਾਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਗਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਕੀਤੀ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਵੀ ਜੋ ਨੇ, ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਬਾਹਲੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈ।

“ਕੇਤੇ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰੁ ਪਾਹਿ॥ ਕੇਤੇ ਮੂਰਖ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ॥” (50)

ਕਹਿੰਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਜੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੜ੍ਹ ਲਈ, ਇਹ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ। ਸੋ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ।

ਕਹਿੰਦਾ ਚਲੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ ਦੇਖੀਏ, ਕੈਸਾ ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ ਹੈ? ਜਿਹੜੀ ਮਤਲਬ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਹ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਈ, ਨਾ ਮਤਲਬ ਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੁੰਘੇ, ਉਹਨੂੰ ਸੁੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉੰਘੇ, ਸੁੰਘੇ, ਚੁੰਘੇ।

ਚੁੰਘੇ-ਭੁੱਖਾ ਹੈ ਜਾਨਵਰ, ਉਸਨੇ ਕੱਚਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ, ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ, ਸਭ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣੇ, ਉਗਾਲੀ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਨਸਾਨ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ-

“ਜਿਨ ਕਉ ਲਗੀ ਪਿਆਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੇਇ ਖਾਹਿ॥” (51)

“ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਲਾਗੈ ਭੁਖ॥ ਤਿਤੁ ਭੁਖੈ ਖਾਇ ਚਲੀਅਹਿ ਦੁਖ॥” (52)

“ਜਿਸੁ ਜਨ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਹੈ ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ॥” (53)

ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ।

“ਜੋ ਮਾਰੈ ਸੋ ਭੁਖਾ ਰਹੈ॥ ਇਸ ਸੰਗਿ ਰਾਚੈ ਸੁ ਕਛੁ ਨ ਲਹੈ॥” (54)

“ਜਿਸੁ ਜਨ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਹੈ..”

ਜਿਸਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਲਈ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਹੈ।

“.... ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥”

“ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ ਸੁ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ ॥” (53)

ਆਪਣੇ ਆਪ ? ਨਹੀਂ ।

“ਜਿਸਨੇ ਤੂੰ ਜਾਣਾਇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਜਾਣੈ ॥” (55)

“ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੁਝੈ ॥

ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਸੁਝਾਇ ਤਿਸੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਝੈ ॥” (56)

ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਲਕ ਬੁਝਾਏ ਉਹੀ ਬੁੱਝਦੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝ ਸਕਦਾ ।

“ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ ਸੁ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ ॥” (53)

“ਚਾਰੇ ਕੁੰਟ ਸਲਾਮੁ ਕਰਹਿਗੇ ਘਰਿ ਘਰਿ ਸਿਫਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥” (57)

ਪੱਤਾ ਪੱਤਾ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੈ:

“ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ ਸੁ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ ॥

ਜੋ ਨਰੁ ਉਸਕੀ ਸਰਣੀ ਪਰੈ ਤਿਸੁ ਕੰਬਹਿ ਪਾਪੈ ॥”

“ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਜਨੈ ਕੀ ਜੇਵਡੁ ਹਰਿ ਪਰਤਾਪੈ ॥” (53)

ਸਰਣੀ ਪਿਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਕੰਬਦੇ ਹਨ । ਪਾਪ ਗਿੱਦੜ ਕੰਬਦੇ ਹੈ ਕੰਬਦੇ । ਜਿਸ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਜਾਨਵਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਏ ਨਾ, ਜਾਣ ਲੱਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹੈ । ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਦਬ ਜਾਂਦੇ ਹੈ । ਤੇ ਜਿਸ ਜੰਗਲ 'ਚ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਹੈ ਉਹ ਆਪੇ ਖਾਲੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹੈ । ਜਿਸ ਜੰਗਲ 'ਚ ਸ਼ੇਰ ਰਹਿਣ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਜਾਨਵਰ ਆਪੇ ਡਰਦੇ ਜੰਗਲ ਖਾਲੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸੋ ਇਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ।

ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ, ਇਹ ਨਾ ਕਿ ਗਲੇ ਤੋਂ ਉੱਤੇ-ਉੱਤੇ । ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਵੇ:

“ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਨਾਇ ਲਇਐ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਈਐ ॥” (58)

ਪਰ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਰਿਓ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਲੇ ਤੋਂ ਉੱਤੇ-ਉੱਤੇ ।

“ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਨਾਇ ਲਇਐ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਈਐ ॥”

ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਚਰਨਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ:

“ਚਰਣ ਕਮਲ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਜਾਪੁ ॥” (59)

ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਾਪ ਹੈ ਗਿੱਦੜ ਵਾਂਗੂ ਆਪੇ ਹੀ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹੈ । ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਰਨਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ, ਮਹਾਰਾਜ:

“ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਵਸਹਿ ਮੇਰੇ ਗੀਅਰੈ ਸੰਗਿ ਪੁਨੀਤਾ ਦੇਹੀ ॥
ਜਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਦੇਹੁ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਨਾਨਕ ਕੈ ਸੁਖੁ ਏਹੀ ॥” (60)

“ਜੋ ਨਰੁ ਉਸਕੀ ਸਰਣੀ ਪਰੈ ਤਿਸੁ ਕੰਬਹਿ ਪਾਪੈ ॥”
“ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਜਨੈ ਕੀ ਜੇਵਡੁ ਹਰਿ ਪਰਤਾਪੈ ॥” (53)

ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੋਵੇ। ਆਇਆ ਕਰੇ। ਰੱਜ ਕੇ ਕਰੀਏ ਦਰਸ਼ਨ। ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣੀਏ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸੁਣੀਏ ਵਿਚਾਰ, ਸਾਰੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟ ਜਾਉ। ਭੁੱਖ ਦਾ ਆਉਣ ਦਾ ਹੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਜਿਹੜਾ ਭੁੱਖਾ ਇਨਸਾਨ ਹੁੰਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਰੁੱਖੀ-ਸੁੱਖੀ ਦੇ ਦਿਉ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਰੁੱਖੀ-ਮਿੱਸੀ ਦੇ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕਰਾਂ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਭੁੱਖਾ ਹੁੰਦੇ। ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰੇ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹੁੰਦੇ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲੀ, ਲਿਆ ਫਿਰ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰੁੱਖਾ-ਮਿੱਸਾ ਹੈ, ਵੇਸੇ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂ? ਪਦਾਰਥ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੁੱਖਾ-ਮਿੱਸਾ, ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ। ਰੱਜ ਕੇ ਕੀਤੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੁਣਿਆ ਕੀਰਤਨ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੁਣੀ ਵਿਚਾਰ, ਚੁੰਘੇ।

ਚੁੰਘੇ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰ ਹੋ ਉਗਾਲੀ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਕਰਨੀ, ਰਸ ਲੈਣਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣੇ। ਉਹ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਚੁੰਘੇ, ਡੁੰਘੇ, ਡੁੰਘੇ-ਜਿਸ ਨੇ ਡੁੰਘਿਆਈ ਦੇਖਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਬਚਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਸੀ? ਉਸ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਸੀ? ਰਸ ਉਸਦਾ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੈਣੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਾਨਵਰ ਨੇ, ਇੱਥੇ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਰਸ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਗਿਟਕ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ, ਗੁੱਦੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ, ਰੱਜ ਕੇ ਕੀਤੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣੀ। ਚੁੰਘੇ, ਡੁੰਘੇ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੈ।

‘ਸਾਵੇਂ ਸੱਟੇ ਰਹਿਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਉਘਲਾਂਦੇ।’ (14)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਵੇਂ ਸੱਟੇ, ਨਾ ਘਾਟਾ ਨਾ ਵਾਧਾ, ਜਿਹੜੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਉਘਲਾਂਦੇ ਹੈ। ਸਾਵੇਂ ਸੱਟੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਨਾ ਘਾਟਾ ਨਾ ਵਾਧਾ। ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ‘ਚ ਪਰ ਆ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਨਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ, ਨਾ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣੀ, ਪੱਲਾ ਝਾੜਕੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਸਾਵੇਂ ਸੱਟੇ ਨੇ।

‘ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਟੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਂਦੇ।

ਦੋ ਤੋਂ ਚੌਟੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸੇਵਾ ਜਾ ਕਮਾਂਦੇ।

ਚੌਹ ਤੋਂ ਅਠੱਟੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨ ਕਮਾਂਦੇ।

ਸਾਵੇਂ ਸੱਟੇ ਰਹਿਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਉਘਲਾਂਦੇ।’

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਵੇਂ ਸੱਟੇ ਜਿਹੜੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੱਲਾ ਝਾੜਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ।

‘ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਪਈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜੋੜੇ ਚੁੱਕ ਲਿਜਾਂਦੇ ।’

ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ (ਸੰਗਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ)

‘ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਪਈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜੋੜੇ ਚੁੱਕ ਲਿਜਾਂਦੇ ।’ (14)

ਜੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜੋੜੇ ਚੁਕਦੇ ਨੇ । ਕਈ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹੈ ।
ਉਹਨੂੰ ਜੋੜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਪਰ ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ।

ਇਕ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਸੀੜੀਆਂ ਵਲ ਗਏ । ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ । ਉੱਥੇ ਇਕੱਠ ਬੜਾ ਸੰਗਤ ਦਾ । ਤੇ ਸੀ ਜੰਗਲ ਜਿਹਾ । ਇਕ ਬਗੀਚਾ ਜਿਹਾ ਸੀ ਵੱਡਾ । ਸੋ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਜਿਹੜੇ ਸੀਗੇ ਉਹ ਫਿੜਕੇ-ਫੜਕੇ ਜਿਹੇ ਭੰਨ ਕੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵੜੇ । ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ’ਚ 50-60 ਜੋੜੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ । ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ, ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ? ਜੋੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ 50-60 ਜੋੜੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ । ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦਾਸ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਤੀਆਂ—

‘ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਪਈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜੋੜੇ ਚੁੱਕ ਲਿਜਾਂਦੇ ।’ (14)

ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਖੇਤੀ ਪਾਣੀ ’ਚ ਸੁੱਕ ਜਾਇ, ਉਹ ਫਿਰ ਤੋਂ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਜਿਹੜੀ ਔੜ ’ਚ ਸੁੱਕ ਜਾਇ, ਉਹ ਹਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਪਾਣੀ ’ਚ ਸੁੱਕੀ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਰੱਬ ਦੇ ਸਰਾਪੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਖਸ਼ ਸਕਦੇ ਹੈ । ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਰਾਪੇ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ।

‘ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਪਈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜੋੜੇ ਚੁੱਕ ਲਿਜਾਂਦੇ ।’

ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹੈ । ਦਾਸ ਨੇ ਇਹ ਲਾਇਨਾ ਪੜ੍ਹਤੀਆਂ । ਅਤੇ ਉਹ ਵਿੱਚੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸੀ ਵਿਚਾਰੇ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵੀ ਇਹੀ ਖਿਆਲ ਸੀ ਭਈ ਹੋਰ ਜੋੜੇ ਚੁੱਕਾਂਗੇ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਾਸ ਨੇ ਇਹ ਪੰਗਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਮਨ ਕੰਬ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ, ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਤਨੇ ਜੋੜੇ ਚੁੱਕੇ ਸੀ ਨਾ, ਸਾਰੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੁਣਾਓ ਭਾਈ ? ਕਹਿੰਦੇ ਦੀਵਾਨ ’ਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ, ਉਹ ਕੁੱਝ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਕਰ ਗਈਆਂ । ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਜੋੜੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਭਾਈ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੋਰੀ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿੱਤੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੋੜਾ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਜੋੜਾ ਮੇਰਾ ? ਇੱਕ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੁਣਾਉਣਗੇ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਂ ਜੋੜੇ ਚੁਕਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆਂ ਇੱਥੇ । ਆਪਣੀ ਚੋਰੀ ਕੋਈ ਜਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਕਿਤੇ ਵੀ ਦੇਖੋ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪੁੱਛੋ, ਕੁੱਝ ਵੀ ਕਰੋ । ਆਪਣੀ ਚੋਰੀ ਕੋਈ ਜਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ । ਇੱਕ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੁਣਾਉਣਗੇ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਭਾਈ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜੋੜੇ ਲਿਆ ਕੇ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ । ਜਿਤਨੇ 50-60 ਸੀ ਸਾਰੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਮਹਾਰਾਜ । ਤੇ ਨਾਲੇ

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਖੜਕੇ ਮੁਆਫੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਕੰਡੀਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕੌਣ ਸਕਦੈ ? ਤੇ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਆਕੇ ਜੋੜੇ ਹੀ ਚੁੱਕਾਂਗੇ ? ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋੜਾ ਹੀ ਚੁੱਕ ਲਿਆਵੇ ? ਪਰ ਜੋੜੇ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੋ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜੋੜੇ ਚੁਕਣ ਦਾ ਕੀ ਹੈ ? ਜੋੜੇ ਕਿਤੇ ਖਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੋ। ਝੋਲੀ ਭਰ ਕੇ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ।

ਪਰ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰੇ, ਉਹ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ ਗਾਹਕ ਨੇ। ਪਰ ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜੋੜੇ ਚੁਕਦੇ ਨੇ।

‘ਸਾਈ ਲੋਕਾ ਮੂਲ ਈ ਗਲਦੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮੁਢ੍ਹੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਪਾਂਦੇ।’

(14)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਵੀ ਗਵਾ ਲਿਆ, ਵਿਆਜ ਤਾਂ ਕੀ ਮਿਲਣਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲੇ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਪਰ:

“ਓਇ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾ ਭਾਗ ਪੁਰਿ ਮੰਦੇ॥” (61)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਲਿਖੇ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ। ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਧੱਕੇ ਹੋਏ ਹੈ। ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਲਿਖੇ ਹੈ।

‘ਸਾਈ ਲੋਕਾ ਮੂਲ ਈ ਗਲਦੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮੁਢ੍ਹੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਪਾਂਦੇ।’

(14)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਵੀ ਗਵਾ ਲਿਆ। ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਤੇ ਨਾਲੇ ਵਿਆਜ ਵੱਧਦਾ ਰਹਿੰਦੈ। ਪਰ -

“ਓਇ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾ ਭਾਗ ਪੁਰਿ ਮੰਦੇ॥” (61)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੀ ਵੱਸ ਹੈ, ਦਰਗਾਹ 'ਚੋਂ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਲਿਖਾ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਿਹੜੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ?

“ਜਿਨ ਕੇ ਭਾਗ ਬਡੇ ਹੈ ਭਾਈ ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮੁਖ ਜੁਰੇ॥” (62)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹੈ ਓਹੀ ਸਤਿਸੰਗਤ 'ਚ ਜੁੜਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ?

“ਤਿਨ ਕੀ ਪੁਰਿ ਬਾਂਛੈ ਨਿਤ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ॥” (62)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਬਗੈਰ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਤੇ ਇਹ ਸੰਗਤ ਵੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭਾਗ ਵੀ ਬਣਾਇਆਂ ਬਣਦੇ ਹੈ, ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਭਾਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਕਿਤਨਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ, ਤਦ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਤੇ ਇਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਸੋ ਭਾਗ, ਐਸੀ ਸੰਗਤ 'ਚ ਜਾਕੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆਂ ਬਣਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ? ਕੋਈ ਵਡਭਾਗੀ ਸੰਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ।

“ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਬੇ ਕਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨਿ ਲਾਗੀ ॥

ਪਾਇ ਲਗਉ ਮੋਹਿ ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਕੋਉ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਬਡਭਾਗੀ ॥” (63)

ਸਾਨੂੰ ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਨਾ ਹੋਵੇ:

“ਸਾਹਿਬੁ ਜਿਸਕਾ ਨੰਗਾ ਭੁਖਾ ਹੋਵੈ ਤਿਸਦਾ ਨਫਰੁ ਕਿਥਹੁ ਰਜਿ ਖਾਏ ॥”

(64)

ਜੇ ਆਪ ਹੀ ਵਿਚਾਰਾ ਚੂਲੀ-ਚੂਲੀ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦੇ, ਖੱਨੀ-ਖੱਨੀ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦੇ, ਤੈਨੂੰ ਭੰਡਾਰਾ ਕਿਥੋਂ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਨਹੀਂ, ਜੇ ਵਡਭਾਗੀ ਸੰਤ ਮਿਲੇ, ਸਾਨੂੰ ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ।

“ਸਾਹਿਬ ਜਿਸਕਾ ਨੰਗਾ ਭੁਖਾ ਹੋਵੈ ਤਿਸਦਾ ਨਫਰੁ ਕਿਥਹੁ ਰਜਿ ਖਾਏ ॥

ਜਿ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਘਰਿ ਵਧੁ ਹੋਵੈ ਸੁ ਨਫਰੈ ਹਥਿ ਆਵੈ ਅਨਹੋਦੀ ਕਿਥਹੁ

ਪਾਏ ॥”

(64)

ਜੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਭੁੱਖਾ ਮਰਦੇ, ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇਵੇਗਾ? ਗੁਰੂ ਧਨਾਢ ਹੈ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਧਨਾਢ ਬਦਾ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਵੱਡਭਾਗੀ ਸੰਤ ਹੋਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਵੱਡਭਾਗੀ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਭਾਗ ਬਣਾਇਆਂ ਬਣਦੇ ਹੈ। ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ।

“ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥

ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥”

(65)

ਇਨਸਾਨ ਉੱਦਮ ਕਰ, ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ, ਭਲੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ। ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਉੱਦਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਰੋਟੀ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਸੋ ਇਨਸਾਨ ਉੱਦਮ ਕਰ। ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ। ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਆਲਸ ਕਰ।

“ਕਰਹਲੇ ਮਨ ਪਰਦੇਸੀਆ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿ ਮਾਇ ॥” (66)

ਛੇਤੀ ਕਰ, ਹੰਬਲਾ ਮਾਰ, ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ, ਹੰਬਲਾ ਮਾਰ। ਜੇਕਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਕਿ ਹੰਬਲਾ ਮਾਰ, ਛੇਤੀ ਕੰਮ ਕਰ। ਸੋ ਮਨ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਮਨਾਂ ਤੂੰ ਛੇਤੀ

ਕੰਮ ਕਰ, ਹੰਬਲਾ ਮਾਰ, ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ। ਜਿਹੜਾ ਕੱਲ੍ਹ ਕੰਮ ਕਰਨੈ, ਤੂੰ ਅੱਜ ਕਰ ਲੈ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮ ਖੁੰਝ ਜਾਏ ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਖੁੰਝੇ। ਉਹ ਛੋਟਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਇਹ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਤਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਜਾਇਗਾ। ਉਹ ਕੰਮ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ-ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

“ਜਿਨ ਕਉ ਅੰਦਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨਹੀ ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬਿੰਦ ॥

ਨਾਨਕ ਮੁਇਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮਾਰਣਾ ਜਿ ਆਪਿ ਮਾਰੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥” (67)

ਉਹ ਬੰਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਥੇ ਜਾਂਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹੈ।

“ਸੋ ਮੁਆ ਜਿਸੁ ਮਨਹੁ ਬਿਸਾਰੈ ॥”

(68)

ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਲ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ।

‘ਕਰੇ ਜੋ ਬੰਦਾ ਬੰਦਗੀ ਉਹ ਪਰਵਾਨ।

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਆਪੋਂ ਬੋਲਦਾ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ।’

(69)

ਉਹ ਹੈ ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਣਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨਾ, ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

“ਕਰਮ ਧਰਮ ਨੇਮ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨੁ ਜਾਨੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥”

(70)

ਹਰ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦਾ, ਜੋ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਵੀ, ਹਰ ਇੱਕ ਲਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਿਛੋਂ ਦੂਸਰਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਤੇ ਜੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਦੂਜੇ ਤੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ?

“ਕਾਮ ਨਾ ਕਰਹੀ ਆਪਣਾ ਫਿਰਹਿ ਅਵਤਾ ਲੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਇ ਵਿਸਾਰਿਐ ਸੁਖ ਕਿਨੇਹਾ ਹੋਇ ॥”

(71)

“ਕਾਮ ਨਾ ਕਰਹੀ ਆਪਣਾ”, ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ। ਜੋ ਆਪਣਾ ਵਿਗਾੜਦੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਕੀ ਸੰਵਾਰੇਗਾ? ਹਾਂ, ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਸੰਵਾਰ, ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸੰਵਾਰ। ਤੇਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ।

“ਕਾਮੁ ਨਾ ਕਰਹੀ ਆਪਣਾ ਫਿਰਹਿ ਅਵਤਾ ਲੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਇ ਵਿਸਾਰਿਐ ਸੁਖ ਕਿਨੇਹਾ ਹੋਇ ॥”

(71)

ਨਹੀਂ, ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ।

“ਡਿਠਾ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਸੁਖੁ ਨ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ॥”

(72)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਡਿਠੇ।

“ਡਿਠਾ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਸੁਖੁ ਨ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ॥”

ਬਗੈਰ ਨਾਮੁ ਤੋਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ:

“ਧ੍ਰਿਗ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ॥” (73)

ਉਹ ਜੀਵਣ ਧ੍ਰਿਗ ਹੈ, ਸਚੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ:

“ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੇ ਮਹਾਪੁਰਖਨ ਇਉ ਕਹਿਆ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਨਾਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਸੁਖੁ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਲਹਿਆ ॥” (74)

ਬਗੈਰ ਭਜਨ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਸਾਧਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦੇ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਰੋਟੀ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੁੰਦੇ। ਕਿਤਨਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦੇ। ਸੋ ਇਨਸਾਨ, ਉੱਦਮ ਕਰ, ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ।

“ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥

ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥” (65)

ਇਨਸਾਨ ਉੱਦਮ ਕਰ। ਆਲਸ ਨਾ ਕਰ। ਕਿਉਂ ਆਲਸ ਕਰਦੇ?

“ਭਾਈ ਰੇ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਇ ॥

ਏ ਮਨ ਆਲਸੁ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥” (36)

“ਜਿਸਕਾ ਦੀਆ ਪੈਨੈ ਖਾਇ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਆਲਸੁ ਕਿਉ ਬਨੈ ਮਾਇ ॥

ਖਸਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਆਨ ਕੰਮਿ ਲਾਗਹਿ ॥

ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਰਤਨੁ ਤਿਆਗਹਿ ॥” (37)

ਇਹ ਮਾਇਆ ਕੌਡੀ ਹੈ, ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਰਤਨ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਕਦਰ ਕਰ, ਕੌਡੀ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਲਗ, ਕੌਡੀ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਗਵਾ। ਇਸਦੀ ਕਦਰ ਕਰ, ਮਾਲਕ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਗੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗਾ ਮੁਰਾਤਬਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਖੁਸ਼ ਜਾਏਗਾ, ਬੇਇਤਬਾਰਾ ਬਣ ਜਾਏਂਗਾ। ਫਿਰ:

“ਅਪਨੀ ਪਰਤੀਤਿ ਆਪ ਹੀ ਖੋਵੈ ॥

ਬਹੁਰਿ ਉਸਕਾ ਬਿਸੁਆਸੁ ਨ ਹੋਵੈ ॥” (75)

ਤੇਰਾ ਕੀ ਵਿਸਵਾਸ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੀ ਇਤਬਾਰ ਹੈ? ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੋ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ, ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰ, ਸਤਿਬਚਨ ਕਹੁ। ਕੰਮ ਕਰੇਂਗਾ, ਮਾਲਕ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਾਡੇ ਤੇ ਮਾਲਕ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੇ ਜੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਗਵਾ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੂੰ ਬੇਇਤਬਾਰਾ ਬਣ ਜਾਏਂਗਾ। ਸੋ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਿੱਤੇ, ਤੈਨੂੰ ਰਤਨ ਬਖਸ਼ਿਐ, ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰ, ਖੱਟ-ਕਮਾ ਕੇ ਜਾਹ। ਜੋ ਇਸ ਜਨਮ 'ਚ ਇਸ ਜੂਨ 'ਚ ਬੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਰ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੂਨਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਰੱਬ, ਇਸੇ ਜਨਮ 'ਚ ਬਣ ਸਕਦੇ।

“ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥” (76)

ਇਹ ਜੂਨਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ, ਇਹ ਕੋਈ ਜੂਨਾਂ ਹੈ, ਕੀੜੇ ਪਤੰਗੇ ਦੀ ਕੋਈ

ਜੂਨ ਹੈ ? ਜੂਨ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੈ। ਖਵਰੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਿੱਛੇ ਕਿਤਨੀਆਂ ਜੂਨਾਂ
ਭੋਗਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਵੀ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲਿਆ ਕਰੇ।

“ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਰਾਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ॥”

ਕਦੇ ਕੀੜਾ, ਕਦੇ ਪਤੰਗਾ, ਕਦੇ ਮੱਛੀ, ਕਦੇ ਹਾਥੀ।

“ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥”

ਕਦੇ ਸੱਪ ਬਣਿਆ, ਕਦੇ ਪੰਛੀ ਬਣਿਆ।

“ਕਈ ਜਨਮ ਚੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ॥”

ਕਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਬਣਿਆ।

“ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ॥

ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ॥”

(77)

“ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੇ ਨ ਕਾਮ॥

ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥”

(78)

ਉਹ ਤਾਂ ਝੂਠੇ ਕੰਮ ਹੈ। ਉਹ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ। ਪਰ ਉਹ ਝੂਠੇ ਕੰਮ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਚੇ
ਕੰਮ ਕਰੀਏ, ਉਹ ਝੂਠੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਸਿਰਫ ਬੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਕਰਦਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ-ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਕਰਦੇ।

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿਕੈ ਪਾਲਿਓ ਬਹੁਤੁ ਕੁਟੰਬੁ॥

ਧੰਧਾ ਕਰਤਾ ਰਹਿ ਗਇਆ ਭਾਈ ਰਹਿਆ ਨ ਬੰਧੁ॥”

(31)

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿਕੈ ਪਾਲਿਓ ਬਹੁਤੁ ਕੁਟੰਬੁ॥”

ਕੀ ? ਕੁਟੰਬ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ।

“ਧੰਧਾ ਕਰਤਾ ਰਹਿ ਗਇਆ...॥”

(31)

ਧੰਧਾ ਕਰਦਾ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਨਾ ਕੋਈ ਭਰਾ ਰਿਹਾ ਨਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧੀ ਰਿਹਾ।

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੰਸਾਰਿ॥

ਇਤ ਉਤ ਕਤਹਿ ਨ ਡੋਲਈ ਜਿਸ ਰਾਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰ॥”

(79)

ਬਾਰਸ਼ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ। ਬੁਖਾਰ ਲਈ ਕੁਨੈਨ ਦੀ ਪੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੁਖਾਰ ਵਿੱਚ
ਕੁਨੈਨ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਇਸਦਾ ਸੁੱਖ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਕੁਨੈਨ ਦੇ ਦਿਉ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦਿਉ, ਪਰ
ਮੇਰਾ ਬੁਖਾਰ ਉੱਤਰ ਜਾਵੇ। ਬੁਖਾਰ ਹੈ, ਦੇ ਦਿਉ। ਪਰ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ
ਮਿੱਠੀ ਪੁੜੀ ਦਿਉ। ਬੁਖਾਰ 'ਚ ਕੌੜੀ ਚੀਜ਼ ਕੁਨੈਨ ਨਾ ਦਿਉ। ਮਿੱਠੀ ਪੁੜੀ ਦੇ ਦਿਉ,
ਪਰ ਬੁਖਾਰ ਦੀ। ਪਰ ਮਿੱਠੀ ਪੁੜੀ ਨਾਲ ਬੁਖਾਰ ਨਹੀਂ ਉਤਰੇਗਾ ਮਹਾਰਾਜ। ਉਸਦਾ

ਇਲਾਜ ਕੁਨੈਨ ਹੀ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਉਸਦਾ ਸੁੱਖ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਡਾਕਟਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਨੈਨ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਕਈ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਲੜ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਿਠੀ ਪੁੜੀ ਮੰਗੀ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਕੌੜੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਸੋ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਭਾਵ ਕਿ ਕਈ ਖਰੇ ਬਚਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਵੀ, ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕੁਨੈਨ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਿਠੀ ਪੁੜੀ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ, ਕਿ ਸੰਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਖਰੇ-ਖਰੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਏ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਖਰੇ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਦਾਸ ਨੇ ਕੀਤੇ। ਕਈ ਘਬਰਾ ਗਏ ਉੱਥੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਖਰੇ-ਖਰੇ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਨੈਨ ਹੈ। ਖਾ ਲਉ, ਨਤੀਜਾ ਇਸਦਾ ਸੁਖ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਬੜਾ ਕੀਤਾ, ਸੱਚ ਦਾ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ।

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੰਸਾਰਿ ॥
ਇਤੁ ਉਤ ਕਤਹਿ ਨ ਡੋਲਈ ਜਿਸ ਰਾਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ॥” (79)

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਕੈ ਰਾਤਿ ਜਗਾਵਨ ਜਾਇ ॥
ਸਰਪਨਿ ਹੋਇਕੈ ਅਉਤਰੈ ਜਾਏ ਅਪੁਨੇ ਖਾਇ ॥” (31)

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਕੈ ਪਾਲਿਓ ਬਹੁਤੁ ਕੁਟੰਬੁ ॥
ਧੰਧਾ ਕਰਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਭਾਈ ਰਹਿਆ ਨ ਬੰਧੁ ॥”

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿ ਕੈ ਅਹੋਈ ਰਾਖੈ ਨਾਰਿ ॥
ਗਦਗੀ ਹੋਇਕੈ ਅਉਤਰੈ ਭਾਰੁ ਸਹੈ ਮਨ ਚਾਰਿ ॥” (31)

ਇਹ ਖਰੇ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸੰਗਤ ਸਮਝ ਲਏਗੀ। ਇਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਨੈਨ ਹੈ।

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਕੈ ਅਹੋਈ ਰਾਖੈ ਨਾਰਿ ॥”

ਬਿਗਾਨੀ ਇਸਤਰੀ, ਕੀ ਬਣਦੇ ਫਿਰ ?

“ਗਦਗੀ ਹੋਇਕੈ ਅਉਤਰੈ ਭਾਰੁ ਸਹੈ ਮਨ ਚਾਰਿ ॥” (31)

ਗਧੀ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦੇ, ਚਾਰ ਮਣ ਪੱਕਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ ਪੈਂਦੇ।

ਇਹ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕੁਨੈਨ ਹੈ, ਖਾਣ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੌੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਤੀਜਾ ਇਸ ਦਾ ਸੁਖ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਬਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਫਿਕ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਸੁਖੀਆ ਕੌਣ ਹੈ ?

“ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੰਸਾਰਿ ॥
ਇਤੁ ਉਤ ਕਤਹਿ ਨਾ ਡੋਲਈ ਜਿਸ ਰਾਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ॥” (79)

“ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ ॥” (80)

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਵਹੁ ਸੁਖ ਘਨੇਰੇ ॥”

(81)

ਬਾਹਲੇ ਸੁੱਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪੇ। ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ:

“ਸਭ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਈਐ ॥

ਜਿ ਵਸਤੁ ਮੰਗੀਐ ਸਾਈ ਪਾਈਐ ਜੇ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥

ਗੁਰਜ ਗਲ ਜੀਅ ਕੀ ਕੀਚੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਤਾ ਸਰਬ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥

ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਦੇਇ ਸਭ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਈਐ ॥” (82)

ਸਭ ਵਡਿਆਈਆਂ, ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁੱਖ, ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ।

“ਨਾਵੈ ਅੰਦਰਿ ਹਉ ਵਸਾਂ ਨਾਉ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥”

(83)

ਜਿੱਥੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ, ਉੱਥੇ ਨਾਮੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿੱਥੇ ਬਿਛ ਹੈ ਉੱਥੇ ਛਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਫਲ ਵੀ ਲੱਗੇ ਹੋਣਗੇ। ਉੱਥੇ ਪੰਛੀ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਆਪੇ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਜੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਬਿਛ ਖੜਾ ਕਰ ਦਈਏ, ਛਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦੇ।

ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ, ਉੱਥੇ ਹਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੀ ਉੱਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਉੱਥੇ ਆਪੇ ਚਲ ਕੇ ਆਉਣਗੇ, ਸੱਦਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਮੰਗਣਾ, ਉਪਾਉ ਕਰਨਾ ਪਊਰਾ ਮਹਾਰਾਜ। ਮੰਗਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਆਖੋ:

‘ਮੰਗਣ ਗਿਆ ਸੋ ਮਰ ਗਿਆ। ਮਰ ਕੇ ਮੰਗਣ ਜਾਹਿ।’ (84)

“ਨਾਵੈ ਅੰਦਰਿ ਹਉ ਵਸਾਂ ਨਾਉ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥” (83)

“ਲੋਕੁ ਧਿਕਾਰੁ ਕਹੈ ਮੰਗਤ ਜਨ ਮਾਗਤ ਮਾਨੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਸਹ ਕੀਆ ਗਲਾ ਦਰ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਤੈ ਤਾ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਆ ॥”

(85)

“ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਏਦੁ ਉਪਰਿ ਕਰਮੁ ਨਹੀ ॥

ਜੇ ਘਰਿ ਹੋਏ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈਐ ਫਿਰਿ ਓਲਾਮਾ ਮਿਲੈ ਤਹੀ ॥” (86)

ਜਿੱਥੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ, ਉੱਥੇ ਨਾਮੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ।

“ਜਿਸੁ ਮਨ ਵਸੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ਨਾ ਆਵੈ ਪੀਰ ॥

ਭੁਖ ਤਿਖ ਤਿਸੁ ਨ ਵਿਆਪਈ ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੀਰ ॥” (87)

ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਨਾਮ ਵਸਦੇ ਉਹ ਨਾਮੀ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਤਿਖ, ਨਾ ਭੁੱਖ ਨਾ ਤਿਖ ਤੇ ਜਮ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੁਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ।

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆਪਾਂ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ, ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ। ਮਾਇਆ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਜਪਦੇ ਹਾਂ, ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ। ਕਈ ਦੇਖੇ ਨੇ, ਜੇ ਡਾਕਟਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਵੇ ਮਹਾਰਾਜ, ਉਹ ਬਿਚਾਰੇ ਇੱਥੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਕਈ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਕੇ ਆਏ ਅੱਜ, ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ, ਜੀ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਫੇਲ ਹਾਂ। ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋ ਮਾਸਟਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਹੋ। ਅੱਜ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਕੇ ਆਏ ਹੋ। ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ, ਬੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਾਂ, ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ।

ਇਕ ਮਾਈ ਕਹਿੰਦੀ ਜੀ ਸਾਡਾ ਮੁੰਡਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਾਈ, ਸਾਡੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ, (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ) ਆਹ ਕਿੱਡੇ-ਕਿੱਡੇ ਫਿਰਦੇ ਹੈ। ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਕ ਮਾਈ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁੰਡਾ ਵੱਧਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿਆਂ। (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ) ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ। ਬੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਇੱਥੇ। ਇਕ ਮਾਈ ਕਹਿੰਦੀ ਸਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਾਈ ਸਾਡੇ ਆਪ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਆਹ ਸਾਡੇ ਮੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਲੈ ਜਾਹ। ਹੂੰ। ਅੱਜ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਕਿੱਥੇ ਮਾਈ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਦੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਦੱਸ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਸੀਂ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਜਾਹ। ਪਲੇ ਪਲਾਏ ਲੈ ਜਾਣੇ ਹੈ ਤਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਆਉਂਦੇ ਕੁੱਝ ਮੰਗਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਮੰਗਦੇ, ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਮੰਗਦੇ, ਪੁੱਛੋ ਨਾ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਬਿਮਾਰ ਹਾਂ। ਸੋ:

ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਖੀ, ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰੇ, ਜੀ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਰੱਬ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ, ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ। ਅਖੀਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਉਣਾ ਪੈਣੇ। ਦੁੱਖ ਵੇਲੇ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਮਾਇਆ ਵਾਸਤੇ ਵੀ। ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਯਾਦ ਕਰੀਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ, ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ। ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਸੰਵਰ ਜਾਣਗੇ। ਜੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਵਰੇ ਹੋਏ ਵਿਗੜ ਜਾਣਗੇ।

“ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰਭੂ ਚਿਤਾਰਿਆ ॥ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥
ਮੰਦਾ ਕੋ ਨ ਅਲਾਏ ॥ ਸਭ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਸੁਣਾਏ ॥” (89)

“ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨਕੇ ਕਾਜ ਸਰੇ ॥
ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਦਰਗਹ ਸਚਿ ਖਰੇ ॥” (90)

ਬਿਗੜੇ ਹੋਏ ਸੰਵਰ ਜਾਣਗੇ, ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤਾਂ ਸੰਵਰੇ ਹੋਏ ਵੀ ਬਿਗੜ ਜਾਂਦੇ ਹੈ, ਸੋ:

‘ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਂਦੇ।’ (14)

ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਜੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ੰਕਾ ਪਾਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਮਿਲਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਆਲ ਭਗਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੜਾ ਕੁਛ ਮਿਲਦੈ।

“ਜੇਹਾ ਮਨੋਰਥੁ ਕਰਿ ਆਰਾਧੇ ਸੋ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਵੈ ॥” (8)

‘ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਂਦੇ।

ਦੋ ਤੋਂ ਚੌਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸੇਵਾ ਜਾ ਕਮਾਂਦੇ।

ਚੌਹ ਤੋਂ ਅਠੌਣੇ ਹੋਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨ ਕਮਾਂਦੇ।

ਸਾਵੇਂ ਸੱਟੇ ਰਹਿਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਆਂਦੇ ਤੇ ਉੱਘਲਾਂਦੇ।

ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਪਈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜੋੜੇ ਚੁੱਕ ਲਿਜਾਂਦੇ।

ਸਾਈ ਲੋਕਾਂ ਮੂਲ ਈ ਗਲਦੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮੁਢ੍ਹੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਪਾਂਦੇ।’ (14)

“ਓਇ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾ ਭਾਗ ਧੁਰਿ ਮੰਦੇ ॥” (61)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀ ਵੱਸ ਹੈ। ਦਰਗਾਹੋਂ ਜੋ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹੈ। ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇੱਥੇ ਕਿਹੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹੈ? ਜਿਸ ਦੇ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹੋਣ। ਬਗੈਰ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਇਨਸਾਨ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਗ ਜਾਗਦੇ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

“ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੇ ॥” (2)

ਰੱਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸਭੋਂ ਕੁੱਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕੀ ਦਸਿਆ?

“ਤੁਧਹੁ ਭੁਲੇ ਸਿ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰਦੇ ਤਿਨ ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਨਿ ਹਾਵੇ ॥”

(2)

ਰੱਬ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆਂ ਲਈ ਜੰਮਣ-ਮਰਣ ਦੇ ਹਾਵੇ 'ਚ ਚਉਰਾਸੀ ਦਾ ਗੋੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦੇ ਮਹਾਰਾਜ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲਟ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਖਣੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਉਰਾਸੀ ਦਾ ਗੋੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਇਨਸਾਨ ਦਾ। ਮੁਕਦਾ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ?

“ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਸਮਝਾਈਐ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਤਿਆ ਭਾਰੁ ਨ ਭਰਮੁ ਤਿਨਾਹ ॥” (91)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ, ਨਾ ਜੰਮਣ ਦਾ ਨਾ ਮਰਣ ਦਾ, ਨਾ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਦਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜੂਨੀਆਂ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ।

“ਮਨਸਾ ਧਾਰਿ ਜੋ ਘਰਿ ਤੇ ਆਵੈ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਮਿਟਾਵੈ ॥” (92)

ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਆਵੇ, ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ ਮਿਟਾ ਕੇ ਜਾਵੇ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਕੱਟ ਦਿੰਦੇ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜਿਉਂਦਿਆਂ, ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਨਾ ਮੋਇਆਂ।

ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੰਕਾਰ, ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਾਰਦ ਤੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਚਉਰਾਸੀ ਭੋਗਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਮਹਾਰਾਜ, ਚਉਰਾਸੀ ਹੈ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ, ਦਿਖਲਾ ਤਾਂ ਦਿਉਂ ਮੈਨੂੰ? ਮੈਂ ਭੋਗ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਚਉਰਾਸੀ ਦਿਖਲਾ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਭੁਲ ਨਾ ਜਾਵਾਂ ਕਿਤੇ। ਉਹ ਚਉਰਾਸੀ ਦਿਖਲਾ ਦਿਉ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ?

ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨ ਦਾ। ਲੈ ਨਾਰਦ ਆਹ ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਭੋਗਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਤੇ ਨਾਰਦ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੇਟ ਗਿਆ, ਲੇਟ ਕੇ ਕਦੇ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਰੁੜ੍ਹਦੇ, ਕਦੇ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਰੁੜ੍ਹਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੇੜੇ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਾਰਦ ਇਹ ਕੀ? ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਭੋਗਣੀ ਹੈ, ਸੋ ਹੁਣੇ ਹੀ ਭੋਗ ਲਵਾਂ। (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ) ਸੋ ਨਾਰਦ ਲੇਟ ਗਿਆ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜਿਵੇਂ ਰੇੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ, ਕਦੇ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਕਦੇ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਗੇੜੇ ਖਾਂਦੇ। ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾਰਦ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੇ? ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਭੋਗਣੀ ਸੀ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਭੋਗ ਲਵਾਂ।

ਸੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ। ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਾ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਨਾ ਮੋਇਆਂ ਦੀ।

“ਮਨਸਾ ਧਾਰਿ ਜੋ ਘਰਿ ਤੇ ਆਵੈ ॥

“ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਮਿਟਾਵੈ ॥” (92)

ਸਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਆਵੇ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਿਟਾ ਕੇ ਜਾਵੇ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਿਟ ਸਕਦੇ, ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ।

“ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੈ ॥

ਤੁਧਹੁ ਭੁਲੇ ਸਿ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰਦੇ ਤਿਨ ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਨਿ ਹਾਵੈ ॥” (2)

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈ ॥” (1)

“ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੋਵੈ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਉਹ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ॥” (3)

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਰਪਾ, ਫਿਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਦਰਸ਼ਨ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ

ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਿਹਰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹੈ। ਆਖੇ:

‘ਸੰਤਾਂ ਮਿਲਿਆਂ ਮੈਂ ਮਿਲ ਜਾਵਾਂ ਸੰਤ ਨਾ ਮੈਥੋਂ ਨਿਆਰੇ।

ਸੰਤਾਂ ਬਾਝੋਂ ਮੈਂ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਭਾਵੇਂ ਲਖ ਯਤਨ ਕਰ ਡਾਰੇ।’ (93)

ਕਿਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਗੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਪੈਂਦੇ। ਰੱਬ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਪਵੇਗਾ।

“ਇਹੁ ਤਨੁ ਵੇਚੀ ਸੰਤ ਪਹਿ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਇ ਮਿਲਾਇ॥” (94)

ਇਹ ਤਨ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ, ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਵਲ ਜੋੜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਉਸਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ:

“ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਸਿ ਤਰਿਆ॥” (95)

ਇਕ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਦੇ-ਚਾਰ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਸਾਡਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਡਾ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਭਾਈ। ਜੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੰਨੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਹੋਵੇ, ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।

“ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਸਿ ਤਰਿਆ॥” (95)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਜੋੜਨ:

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ॥

ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈ॥ ਇਹੁ ਮਨ ਤੇਰਾ ਭਾਈ॥ ਰਹਾਉ॥

ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਮੇਰੀ ਲੇਵਾ ਦੇਵੀ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਿਉਹਾਰਾ॥

ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਹਮ ਲਾਹਾ ਖਾਟਿਆ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ॥

ਸੰਤਨ ਮੋ ਕਉ ਪੁੰਜੀ ਸਉਪੀ ਤਉ ਉਤਰਿਆ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ॥

ਧਰਮ ਰਾਇ ਅਬ ਕਹਾ ਕਰੈਗੋ ਜਉ ਫਾਟਿਓ ਸਗਲੇ ਲੇਖਾ॥

ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਭਏ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਰਸਾਦੇ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੇ॥”

“ਸੰਤਨ ਮੋਕਉ ਪੁੰਜੀ ਸਉਪੀ ਤਉ ਉਤਰਿਆ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ॥” (1)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਧੋਖਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਕਿਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਣ ਸਾਨੂੰ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਵੀ ਬੜੇ ਮਿਲਦੇ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ।

‘ਕੰਨਾਂ ਵਾਟੀ ਕੁਰਰ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਚੇਲਾ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਰਰ।’ (96)

ਦੇ ਸਵਾ ਰੁਪਿਆ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਲਿਖ ਲਿਆ ਮੰਤ੍ਰ ? ਹਾਂ ਜੀ ਲਿਖ ਲਿਆ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਕਦਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ।

“ਸੰਤਨ ਮੋ ਕਉ ਪੂੰਜੀ ਸਉਪੀ ਤਉ ਉਤਰਿਆ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ॥

ਧਰਮ ਰਾਇ ਅਬ ਕਹਾ ਕਰੈਗੋ ਜਉ ਫਾਟਿਓ ਸਗਲੋ ਲੇਖਾ॥” (1)

ਕਿਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਧੋਖੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਉਹ ਸੰਤ।

“ਤਾ ਕਉ ਧੋਖਾ ਕਹਾ ਬਿਆਪੈ ਜਾ ਕਉ ਓਟ ਤੁਹਾਰੀ॥” (97)

ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਹੋਵੇ ਉਹਨੂੰ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਅਧੂਰੇ ਦੀ ਓਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੁਨੀਆਂ ਬਥੇਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਸੋ:

“ਸੰਤਨ ਮੋਕਉ ਪੂੰਜੀ ਸਉਪੀ ਤਉ ਉਤਰਿਆ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ॥” (1)

ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਉਹ ਪੂੰਜੀ ਸਉਪੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਧੋਖਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਤਾ ਕਉ ਧੋਖਾ ਕਹਾ ਬਿਆਪੈ ਜਾ ਕਉ ਓਟ ਤੁਹਾਰੀ॥” (97)

ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪ ਸਕਦਾ। ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਹੈ? ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ। ਮਤਲਬ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ।

“ਮਨਮੁਖਾ ਕੇਰੀ ਦੋਸਤੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ॥

ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਭਜਿ ਜਾਨਿ ਕਦੇ ਨ ਪਾਇਨਿ ਬੰਧੁ॥

ਜਿਚਰੁ ਪੈਨਨਿ ਖਾਵਨੇ ਤਿਚਰੁ ਰਖਨਿ ਗੰਢੁ॥

ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਬੋਲਨਿ ਗੰਧੁ॥” (98)

ਆਪੋ ਵਿਚੀ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਦਾ, ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਹੈ। ਸੁਆਰਥ, ਮਤਲਬ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਹੱਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਨਾ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੇਖ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਣ ਕੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਮਤਲਬ ਹੱਲ ਹੋਵੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ। ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਜੋ ਹੋਏ, ਮਤਲਬੀ ਸੁਆਰਥੀ, ਨਹੀਂ:

“ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿਨੁ ਸੇਈ ਸਚਿਆ॥

ਜਿਨੁ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸੇ ਕਾਢੇ ਕਚਿਆ॥” (25)

ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ, ਸਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ। ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸਭੇ ਕੁੱਝ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਆਪੇ ਹੀ ਚਲ ਕੇ ਆਵੇਗੀ। ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦਿਉ ਕੌਡੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉੱਥੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਆਪੇ ਹੀ

ਚਲ ਕੇ ਆਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਹ ਦਾਤ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ? ਇਹ ਦਾਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਥਾ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀ, ਅਦਬ ਦੀ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਸਬਕ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣੇ। ਅਦਬ ਕਰਨਾ, ਪਿਆਰ ਧਾਰਨੇ। ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ ਅਦਬ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ:

‘ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ। ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਏ ਸੁਖਾਲਾ।

ਦੇਖੋ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲੀ। ਰੱਬ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਖਾਲੀ।’ (99)

ਮਨਮੁੱਖ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁੱਖ ਕੌਣ? ਜਿਸਦਾ ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਮੁੱਖ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਮੁੱਖ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੰਥਾ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀ, ਅਦਬ ਦੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

“ਸਾਚ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੇ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥”

(100)

‘ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਾ ਭੁਖਾ।’

(101)

ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ ਬੜੀ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰ ਦੀ। ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉੱਥੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਚਲ ਕੇ ਆਵੇਗੀ। ਪਿਆਰ ਵੀ ਦਿਲੋਂ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਨਾ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਦਾ, ਮਤਲਬ ਦਾ, ਸੁਆਰਥ ਦਾ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਮਤਲਬੀ, ਸੁਆਰਥੀ। ਮਤਲਬ ਹਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ, ਨਾ ਮਤਲਬ ਹੱਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਚਲੇ ਹੋਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਈਏ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਈਏ ਕਹਿੰਦੇ। ਬਾਹਲੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਰਹਿੰਦੇ ਭੁੱਖਾ। ਨਾ, ਇਕ ਦੋ ਬਣ ਕੇ ਦਿਖਾਓ।

“ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਤੂ ਲਾਹਿ ਬਿਡਾਨੀ ਅਸ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਕਾਰਜੁ ਆਵੈ ਰਾਸਿ॥”

(102)

ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ, ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ, ਜਗਰਾਉਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਬਿਰਤੀ। ਸੋ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਸਥਾ ਜੁੜੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਲਯੁਗ ਦਾ ਪਿਉ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਸਤਿਯੁਗ ਦਿੱਸੇ ਪ੍ਰਤੱਖ। ਜਿੱਥੇ ਨਿਰੋਲ ਸਤਿਸੰਗ ਉੱਥੇ ਸਤਿਯੁਗ ਵਰਤੇਗਾ। ਜਿੱਥੇ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੇ ਰਗੜੇ-ਝਗੜੇ ਉੱਥੇ ਕਲਯੁਗ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਰਦੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹੈ। ਕੋਈ ਭਾਸਦਾ ਨਹੀਂ ਦੂਜਾ। ਦੂਜਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭਾਸੇ।

“ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਸਿਮਰੀਐ ਜੰਮੈ ਤੇ ਮਰ ਜਾਇ॥

ਏਕੋ ਸਿਮਰਹੁ ਨਾਨਕਾ ਜਲਿ ਬਲਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥”

(103)

ਇੱਕੋ ਦਾ ਪੂਜਨ, ਇੱਕੋ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਇੱਕੋ ਦਾ ਨਾਮ, ਇੱਕੋ ਵਲ ਧਿਆਨ, ਇੱਕੋ ਗਲ, ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲ ਪਿੱਠ। ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਇਕ ਸਾਰ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਰਦੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਈਏ, ਇੱਕ ਆ ਜਾਊ, ਦੂਜਾ ਆ ਜਾਊ, ਦੂਜਾ ਵਿਚ ਆ ਵੜੇਗਾ। ਦੁਨੀਆਂ

ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਗ ਜਾਉ, ਰਗੜੇ-ਝਗੜੇ, ਚੁਗਲੀਆਂ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਵਿਚ ਆ ਵੜੇਗਾ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਉਸਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਾ ਪੂਜਨ, ਇੱਕ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਇੱਕ ਦੀ ਗੱਲ, ਤੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜਾਵੇ, ਮਿਹਰ ਬਾਹਲੀ।

‘ਰੱਬ ਤੁਠੇ ਕੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ, ਸੰਤਾਂ ਸੰਗ ਬਿਹਾਵੇ।’ (104)

ਇਹ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਤ ਮਿਲ ਜਾਇ। ਇਹ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਿਤੋਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਰਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੱਦਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਰਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਬੱਦਲ ਤੋਂ ਬਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਨਿਰਮਲ ਅਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਬਾਰਸ਼ ਆਵੇਗੀ। ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਨਿਰਮਲਾਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਅਕਾਸ਼ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਬੱਦਲ ਕੌਣ ਨੇ ?

“ਜਿਸਨੋ ਤੁਮਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਦਰਸਨੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਪਾਛੈ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਿ ਦੇਹੁ ਸੰਤਨੁ ਕੀ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕੁ ਇਹੁ ਬਾਛੈ ॥” (20)

ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ ਜਗਰਾਉਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ, ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਆਉਣ ਦਾ ਲਾਭ ਕੀ ਹੈ, ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ ? ਜਿਤਨੇ ਮਾਈ-ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠੇ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਘੱਟਾ-ਡੇਢ ਘੱਟਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰੇ। ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਹੈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ। ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਰਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਗਾਇਤਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਸੋ ਘੱਟਾ-ਡੇਢ ਘੱਟਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਕੇ, ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੇ, ਇਹ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਬ ਫੋਟੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਛਾਣ ਲਵਾਂਗੇ, ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋਗੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੋਲ ਪੈਣਗੇ। ਦਿਨੇ ਕਰੋ ਵਿਹਾਰ। ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਸਮਾਂ, ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਰੋ ਸੰਗਤ। ਕਿਹੜੇ ? ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵਲ ਜੋੜਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰੋ ਸੰਗਤ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਤੋੜਨ ਆਪਣੇ ਵਲ ਜੋੜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਦਿਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਮਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਮਾਈ ਕਰਾਂਗੇ, ਆਪਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚੱਲਾਂਗੇ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ?

“ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ ॥”

(105)

ਸੋ ਨਾਲੇ ਭਾਈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਂਝਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਗੁਣ ਮਿਲਦੇ ਉੱਥੋਂ ਲੈ ਲਉ। ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ, ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ। ਜਿੱਥੋਂ ਗੁਣ ਮਿਲਦੇ ਹੈ ਉੱਥੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਲਉ। ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਪਾਸੋਂ, ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਪਾਸੋਂ। ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਪਿਆਰ, ਸਿੱਖ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇ। ਸੋ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰੋ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ

ਹੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਵੀ ਗੁਣ ਮਿਲਣ ਉੱਥੋਂ ਲੈ ਲਵੋ। ਕੋਈ ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਵਲ ਨਾ ਦੇਖੋ। ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਿਆ ਕਰੋ, ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨਾ ਬਣਿਆ ਕਰੋ।

“ਸਭਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥”

(106)

ਨਾਲੇ ਭਾਈ ਸਿੱਖ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਧਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਗਤ ਨਹੀਂ:

“ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ ॥”

(107)

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਨਾਉਂ ਲੈਣਾ ਵੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਗੁਰਾ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਧਰਤੀ ਵੀ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਲਗੀਧਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਭਾਈ ਡੱਲਾ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਸੀ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਡੱਲੇ ਨੂੰ। ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਡੱਲਿਆ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁੱਖ ਦਿੱਤੈ, ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਲੈ, ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਦਾਰਥ, ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁੱਖ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ, ਜੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹਾਂ ਡੱਲਿਆ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਅਰਜ਼ ਕਰੀਂ? ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਮਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਜਾਵਾਂਗਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾ 'ਚ ਬੈਠਣ ਜੋਗਾ, ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿੰਨਾ ਥਾਂ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ, ਹੋਰ ਆਪ ਨੇ ਦਾਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਡੱਲਿਆ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਰਾਹ ਦਿਉ ਕਿਵੇਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਦਾ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦਾ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਜਿਤਨਾ ਥਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਛਕ ਲਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸਿੱਖ, ਫਿਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਤਨਾ ਕੀ, ਮਹਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਏਂਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਛਕੋ, ਆਪਣੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛਕਾਓ। ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਹੈ ਛਕ ਲਉ। ਹੁਣ ਆਲਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦਾ ਚੌਕਸੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਤਿਆਰ ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਾ ਹੀ ਹੈ, ਦੇਖ ਲਉ ਹੁਣ ਮਰਾਤਬੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ। ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੋਜਿਆ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ।

‘ਬਾੜ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਬੇ ਆਬਾਦ ਹੈ।’ (108)

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਬਾੜ ਨਹੀਂ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਖੇਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਬਿਨਾਂ ਬਾੜ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੀ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠੋ, ਇਸ ਕੰਮ ‘ਚ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੋ। ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਆਲਸ ਕਰੋ, ਸੰਕੋਚ ਕਰੋ। ਉਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਹੈ, ਜੋ ਮਰਾਤਬੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ। ਮਰਾਤਬੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਦਾਤ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਭੇ ਕੁੱਝ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਆਪਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਦਾਤ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਰੇਗਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦਾਤ ਮਿਲੇਗੀ।

ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ, ਗੁਰੂ ਧਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕਕਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਉ, ਕੁੱਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਛਕਣ ਵਾਲੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦੇਈਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਆਪਣੇ ਕਕਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਹੁਣ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਣਗੇ, ਪਿੱਛੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ, ਮਾਈਆਂ-ਬੀਬੀਆਂ ਬੋਲਣ, ਗੱਜ-ਵੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਖਾਉ। ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਬੋਲੇਗਾ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੋਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਚਲੋ ਭਾਈ।

.....*.....*.....*

ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਧਾਰਨਾ ਲਾਈ-

‘ਜੇ ਮਿਲਣੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਜੇ ਮਿਲਣੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ।’

ਪਿੱਛੇ ਮਾਈਆਂ-ਬੀਬੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ।

‘ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲੈ ਜੇ ਮਿਲਣੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ।’

.....*.....*.....*

“ਹਮ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ”
ਪਰਮਾਣਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
1	614	3
2	961	17
3	71	3
4	794	14
5	1301	4
6	810	13
7	520	9
8	748	6
9	266	4
10	26	1
11	293	18
12	97	14
13	661	1
14	ਕਵਿਤਾ ਭਗਤ ਗੁਆਲ ਜੀ	
15	ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗਜ਼ਲ 26 ਸ਼ੇਅਰ ਨੰ: 1 ਉੱਲਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਟਾਰੀ, ਬੇਦੀ ਬਿਜ ਬਲਬ ਸਿੰਘ ਜੀ।	
16	536	16
17	964	6
18	ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗਜ਼ਲ 43 ਸ਼ੇਅਰ ਨੰ: 4 ਉੱਲਥਾ ਮੇਘ ਰਾਜ ਜੀ।	
19	867	15
20	207	12
21	ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗਜ਼ਲ 30 ਸ਼ੇਅਰ ਨੰ: 2 ਉੱਲਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਟਾਰੀ, ਬੇਦੀ ਬਿਜ ਬਲਬ ਸਿੰਘ ਜੀ।	

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
22	105	7
23	707	18
24	1	4
25	488	10
26	ਕਵਿਤਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ	
27	ਕਵਿਤਾ	
28	1085	4
29	ਧਾਰਨਾ	
30	892	19
31	1370	4
32	738	13
33	1403	14
34	655	3
35	71	3
36	28	15
37	195	1
38	876	6
39	286	18
40	ਕਵਿਤਾ	
41	463	12
42	922	6
43	ਕਵਿਤਾ	
44	1381	2
45	ਕਵਿਤਾ ਫਰੀਦ ਜੀ	
46	ਕਵਿਤਾ ਚੰਨ ਭੱਟ ਜੀ	
47	1371	16
48	188	15
49	ਕਹਾਵਤ	
50	5	12
51	962	2

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
52	349	7
53	1097	3
54	892	3
55	11	18
56	150	14
57	1191	5
58	465	13
59	197	13
60	680	2
61	306	19
62	1208	16
63	204	5
64	306	12
65	815	17
66	234	4
67	1093	17
68	292	11
69	ਕਵਿਤਾ	
70	199	15
71	320	13
72	322	1
73	956	10
74	215	13
75	268	10
76	5	13
77	176	10
78	12	6
79	1375	12
80	262	10
81	264	4

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
82	850	6
83	55	14
84	ਕਹਾਵਤ	
85	878	17
86	903	5
87	1102	12
88	954	5
89	627	6
90	136	9
91	23	4
92	103	19
93	ਕਵਿਤਾ	
94	431	14
95	495	3
96	ਕਹਾਵਤ	
97	712	1
98	959	2
99	ਕਵਿਤਾ	
100	ਸਵੱਯੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਨੰ:੯	
101	ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੰ: 10 ਪਉੜੀ 7	
102	257	13
103	ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਸਾਖੀ ਸ਼ੇਖ ਬੁਰਖ ਪੰਨਾ 410	
104	ਕਵਿਤਾ	
105	292	19
106	4	15
107	435	10
108	ਕਹਾਵਤ	

ਬਚਨ ਨੰ: 2

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

ਸੰਖੇਪ

ਇਹ ਬਚਨ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਹਨ। ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਟੇਕ ਲੈ ਕੇ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ, ਵੱਡਾ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਮੰਨਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਤਮ ਸਖੀ, ਮੱਧਮ ਸਖੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮੋਹਨ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਰਾਜ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਉਲਟੇ ਰਸਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨੀ 'ਚ ਜਲਾ ਦਿਉ। ਇਹ ਮੰਨੋ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਰਾਜ-ਭਾਗ, ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਭ ਤੇਰੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ, ਚੰਗਾ ਕਰਵਾ ਲੈ, ਮਾੜਾ ਕਰਵਾ ਲੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਰੋਗ ਕੱਟ ਕੇ ਰਾਜ ਜੋਗ ਕਮਾਉ। ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਉਸਦਾ ਖੰਡਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਜੋੜੇ ਉਸਦਾ ਮੰਨਣ ਕਰ ਲਉ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਭਗਤ ਉਸਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਰੱਬ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਾਣੇ-ਪੇਟੇ ਵਾਂਗੂ ਰਲੇ-ਮਿਲੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। ਅਸਲੀ ਮਾਰਗ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭਾਈ ਮੂਲੇ ਖੱਤਰੀ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ। ਖੰਡ-ਖੰਡ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ-ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਹਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ 'ਚ ਝੜਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਿਆਨ ਉੱਥੇ ਹੀ ਧਰਦੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਧਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ 'ਚ ਹੀ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਵਿਚਾਲਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾਪਿਆ ਜਾਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ 'ਚ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਲਾ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਤੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਮੰਨਣ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਫੋਟੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਨ ਅੰਦਰ ਉਤਰ ਆਵੇ। ਇਕੱਲੀਆਂ ਬਿੰਦੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ, ਏਕਾ ਲਗਾ ਕੇ ਹੀ ਕੁਝ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਏਕਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਹੈ ਜੋਗਿਆਸੂ ਬਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੋਰ, ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਤਿ ਵਿੱਚ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੋਰ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਤੇ ਬਸਤਰਾਂ ਆਦਿ ਵਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ।

ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸੁਣਾਈ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਪੰਡਤ ਲੰਗਰ ਛਕ ਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਨੇ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ, ਕੋਈ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਗਊਸ਼ਾਲਾ, ਪਰ ਹਮਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ਪੇਟਸ਼ਾਲਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਇਹੀ ਸੱਚਾ ਨਾਮ-ਰਸ, ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਛਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਸੌਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸ ਸੌਦੇ ਦਾ ਗਾਹਕ, ਰੱਬ ਆਪੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਇਹ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਟਕਾ ਮੁੱਠੀ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਟਕਾ ਹੀ ਦੱਸਿਆ। ਪਰ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰ ਜੀ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸੁੱਝਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਬੈਕੁੰਠ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ। ਬੀਬੀ ਰਜਨੀ ਦੇ ਪਿੰਗਲੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਪਾਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ। ਉਸਨੇ ਪਿੰਗਲੇ ਪਤੀ ਦੀ ਰੱਬ ਵਾਂਗ ਮੰਨ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪਤੀ ਤੇਰਾ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਆਪਣਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਤੇ ਫਿਰ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਸੁਹੇਲੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉੱਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ ॥”

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉੱਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ ॥” (1)

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਣ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ਼ ।
ਸਭ ਅਵਤਾਰ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ਼ ।’ (2)

“ਜਹਿ ਜਹਿ ਪੇਖਿਉ ਤਹ ਹਜ਼ੂਰਿ ਦੂਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ ॥
ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੈ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਈ ॥” (3)

“ਜੀਅ ਜਹਾਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨੁ ਤੇਰਾ ॥
ਨਾਨਕ ਜਾਨੁ ਸਦਾ ਹਰਿ ਨੇਰਾ ॥” (4)

“ਮੋਹ ਮੋਹਿਆ ਜਾਨੈ ਦੂਰਿ ਹੈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਹਦੂਰਿ ਹੈ ॥” (5)

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉੱਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ ॥”

ਉੱਤਮ ਸਖੀ, ਮੱਧਮ ਸਖੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ :-

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ” ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੋਹਨ ਪੇਖਿਆਂ । ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ । ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ । ਪੀਰਾਂ-ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ।

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਣ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ਼ ।
ਸਭ ਅਵਤਾਰ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ਼ ।’ (2)

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ । ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ, ਪੀਰਾਂ-ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ।

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਣ ਤੇਰਾ..... ।’ (2)

ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਜਾਓ, ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ, ਵਿਚਾਰ ਹੈ । ਮਸੀਤ ’ਚ ਜਾਓ, ਠਾਕਰ ਦੁਆਰੇ ਜਾਓ, ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਅਦਬ ਹੈ ਉੱਥੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ? ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਅਦਬ ਹੈ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਅਦਬ ਹੈ ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾਂ ਪੋਥੀ ਕੱਛ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਪੋਥੀ ਕੱਛ ’ਚ ਜਿਵੇਂ ਕਾਇਦਾ ਹੁੰਦੇ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੱਛ ’ਚ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ । ਜਾ ਕੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਪੋਥੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਅਦਬ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਣ ਤੇਰਾ ।’ (2)

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ, ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪੀਰਾਂ-ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ।

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਣ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ਼ ।
ਸਭ ਅਵਤਾਰ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ਼ ।’ (2)

“ਮੈਂ ਪੇਖਿਓਂ ਗੀ ਉੱਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ ॥” (1)

“ਸੁਣਿ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਕੇਵਡੁ ਵਡਾ ਡੀਠਾ ਹੋਇ ॥” (6)

ਗੁੰਥ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਅੱਖਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਣਿਆ, ਸੁਣਾਇਆ। ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਖਿਐ :-

“ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥” (7)

“ਜੇਹਾ ਡਿਠਾ ਮੈਂ ਤੇਹੋਂ ਕਹਿਆ ॥
ਤਿਸੁ ਰਸੁ ਆਇਆ ਜਿਨਿ ਭੇਦੁ ਲਹਿਆ ॥” (8)

“ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ ॥” (9)

ਉੱਤਮ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੋ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਾਸ ਕਰੋ। ਨਾਲੇ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਲੇ ਪਰਮਾਰਥ।

“ਮੈਂ ਪੇਖਿਓਂ ਗੀ..... ॥”

‘ਗੀ’ ਨਾਮ ਸਖੀ ਦਾ ਹੈ। ਉੱਤਮ ਸਖੀ ਮੱਧਮ ਸਖੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, “ਮੈਂ ਪੇਖਿਓਂ ਗੀ ਉੱਚਾ ਮੋਹਨੁ...” ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੋਹਨ ਦੇਖਿਐ। ਕੀ? ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ।

“ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਲਾਗੈ ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ ॥” (1)

ਉਸਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੂੰਡ ਕੇ ਵੀ ਦੇਖਿਐ।

“ਬਹੁ ਬੇਅੰਤੁ ਅਤਿ ਬਡੇ ਗਾਹਰੇ ਬਾਹ ਨਹੀ ਅਗਹੂਚਾ ॥
ਤੋਲਿ ਨ ਤੁਲੀਐ ਮੋਲਿ ਨ ਮੁਲੀਐ ਕਤ ਪਾਈਐ ਮਨ ਰੂਚਾ ॥” (1)

ਤੋਲਿਆ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਅਸੱਤ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਤੋਲ। ਬੰਦਾ ਬਨ, ਕਰ ਬੰਦਗੀ,
ਬੇਅਦਬ ਨ ਹੋਕਰ ਬੋਲ। ਰੱਬ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵੈ’ (10)

“ਅਤੁਲੁ ਕਿਉ ਤੋਲੀਐ ਵਿਣ ਤੋਲੇ ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ ॥” (11)

“.....ਵਿਣ ਤੋਲੇ ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ ॥”

ਉਹ ਅਤੋਲਕ ਹੈ।

“ਤੋਲਿ ਨ ਤੁਲੀਐ ਮੋਲਿ ਨ ਮੁਲੀਐ ਕਤ ਪਾਈਐ ਮਨ ਰੂਚਾ ॥” (1)

ਤੋਲਿਆ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀ ਅਸੱਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਪੰਗਤੀਆਂ ਤਿੰਨੇ ਕਾਲ ਸੱਤ ਹਨ, ਕਦੇ ਅਸੱਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ।

‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਤੋਲ। ਬੰਦਾ ਬਨ, ਕਰ ਬੰਦਗੀ,
ਬੇਅਦਬ ਨਾ ਹੋਕਰ ਬੋਲ। ਰੱਬ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਬੀਵਸੈਂ।’ (10)

“ਮਨੁ ਤਾਰਾਜੀ ਚਿਤੁ ਤੁਲਾ ਤੇਰੀ ਸੇਵ ਸਰਾਫੁ ਕਮਾਵਾ ॥
ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਸੋ ਸਹੁ ਤੋਲੀ ਇਨ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਰਹਾਵਾ ॥” (12)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ, ਰੱਬ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗੂ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ। ਦਾਸ ਨੇ ਤਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰਾ ਬਜੇਣੈ, ਹੋਕਾ ਦੇਣੈ। ਤੋਲਿਆ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਉਸਦਾ ਮੁੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋ ਜਾਇਗੀ। ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਸਵਾਲ ਕੱਢ ਕੇ, ਜਵਾਬ ਕੱਢਦੇ ਨੇ, ਮਗਰੋਂ ਹੱਥ ਫੇਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਸਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਸਵਾਲ ਕੱਢੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ, ਮਾਇਨਾ ਕੀ ਹੈ? ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਕੱਢੇ ਹੈ ਉਹ ਮਾਇਨਾ, ਮਤਲਬ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਹੱਥ ਫੇਰਤਾ ਤਾਂ ਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਕੱਢੇ ਜਾਂ ਨਾ ਕੱਢੇ। ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦੀ।

ਨਾ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਤੋਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦੈ, ਨਾ ਰੰਗ, ਨਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਕਿਹਨੂੰ ਮੰਨੋਗੇ ਤੁਸੀਂ? ਮੰਨੋਗੇ ਕਿਸਨੂੰ? ਜਿਸਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ, ਚਿਹਨ ਚੱਕਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ, ਮੰਨੋਗੇ ਕਿਸਨੂੰ? ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜੀ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤਕ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣੇਗਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਛਾਤਾ-

“ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ ॥” (13)

“ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ॥” ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਕੀ ਵਸਤੂ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਛਾਤਾ-

“ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ ॥”

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਪਿਆ ਚੁੰਮਦੈ, ਪੈਰ, ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ।

“ਓਇ ਵੇਪਰਵਾਹ ਨ ਬੋਲਨੀ ਹਉ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਾ ਤਿਨ ਪਾਇ ॥” (14)

ਬੇਪਰਵਾਹ ਜੋ ਹੋਏ, ਬੇਪਰਵਾਹ। ਕਿਉਂ? ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਬੇਪਰਵਾਹ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦੈ? ਬੇਪਰਵਾਹ ਰੱਬ ਜਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਸਕਦੈ ਬੇਪਰਵਾਹ। ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਤਾਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਫੁਰਨਾ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ

“ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿਕਦਾਰੀਆ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲੁ ॥” (15)

ਕਿਹੜੀ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲ? ਅੱਗ 'ਚ ਜਾਲ ਦਿਉ, “ਰਾਜ ਮਿਲਖ.....”

ਕਿਉਂ ? ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਲੋਕੀ ਮਤਲਬ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ ।

“ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿਕਦਾਰੀਆ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲੁ ॥” (15)

ਅੱਗ 'ਚ ਜਲਾ ਦਿਉ, ਆਖੇ । ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ ਮੇਰੇ ਕੰਮ । ਰਾਜ ਅੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਦਾਰਥ ਅੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਜੇ ਰੱਬ ਨੇ ਚੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਖੰਡਨ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕਰੋ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜੇ । ਉਸ ਰਾਜ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ, ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ । ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਜੋੜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ ਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ ਹੈ ।

“ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਚੇ ਨਾਵੈ ॥ ਰਾਜੁ ਤੇਰਾ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵੈ ॥” (16)
ਸਾਡੇ ਇਕ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਣ ਲਗਿਆ ਸੀਰਾ । ਆਖੇ :-

“ਰਾਜੁ ਨ ਚਾਹਉ ਮੁਕਤਿ ਨ ਚਾਹਉ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਮਲਾਰੇ ॥” (17)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੈਰਾਗਨ ਰਖ ਦਿੱਤੀ, ਭਾਈ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪੰਗਤੀ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਦੈਂ, ਕੁੱਝ ਘਟਾ ਕੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹ । ਕੋਈ ਰਾਜਾ-ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਮੀਰ ਆਇਐ । ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਤਾਂ, ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੋਂ ਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮਿਲਦੀਐਂ । ਕਹਿੰਦੇ “ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲ,” ਕਹਿੰਦੇ । ਪਰ ਕਿਹੜੀ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ? ਉਸ ਅੱਗ 'ਚ ਨਾ ਜਲਾ । ਰਾਜ ਅੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਜੇ ਰੱਬ ਨੇ ਚੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਸਾਡੀ ਸਮਝ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ । ਨਾ ਸਮਝ ਹੋਵੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਦੀ ਸਮਝਕੇ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਮੰਦੀ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਸੰਤਰਾ ਰਾਹ 'ਚ ਸੁਟ ਦਈਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਚੁਕੋਰਾ ਤੇ ਪੰਗਤੀਆਂ ਕੀ ਪੜ੍ਹਦੈਂ ? ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਕੇ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹ । ਕੋਈ ਆਸਵੰਦ ਹੋਕੇ ਆਇਐ । ਸੋ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਸਰਦਾਰ ਬੈਠੇ ਹੈ । ਇਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਫੜ ਲੈਣਗੇ, ਜੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਫੜ ਲੈਣਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ । ਕਹਿਣਗੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸਾਧ ਆਏ ਹੈ ਇੱਥੇ, ਚਿੱਟੀਆਂ ਪੱਗਾਂ, ਕੜਾਹ ਖਾਣੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ ਹੈ । ਹੂੰ, ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰੋ, ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ।

“ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਚੇ ਨਾਵੈ ॥ ਰਾਜੁ ਤੇਰਾ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵੈ ॥

ਰਾਜੋ ਤ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ ਏਹੁ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵਏ ॥

ਚਾਕਰੁ ਤ ਤੇਰਾ ਸੋਈ ਹੋਵੈ ਜੋਇ ਸਹਿਜ ਸਮਾਵਏ ॥” (16)

ਰਾਜ ਵੀ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲ :

“ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਚੇ ਨਾਵੈ ॥ ਰਾਜੁ ਤੇਰਾ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵੈ ॥” (16)

ਜੇ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਲਵੇਂ । ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਪੰਗਤੀਆਂ ਸਤਿ

ਹੈ, ਕਦੇ ਅਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਪਰ ਕਿਹਦੇ ਲਈ ?

“ਮਾਈ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਧਾ ॥

ਬਚਨੁ ਗੁਰੂ ਜੋ ਪੂਰੇ ਕਹਿਓ ਮੈ ਛੀਕ ਗਾਂਠੜੀ ਬਾਧਾ ॥” (18)

ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਿ ਹੈ :

“ਰਾਜੋ ਤ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ.... ॥”

ਇੱਥੇ ਰਾਜੋ, ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਵਾਚਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਲਫਜ਼ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਵਾਚਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਰਾਜ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਰਸਤਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਕੇ ਚਾਕਰ ਰਾਜ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਰੱਬ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਤੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋ। ਇੱਥੇ ਰਾਜੋ, ਨਹੀਂ ਰਾਹ ਜੋ ਤੇਰਾ “ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ”। ਰਾਜ ਵੀ ਨਿਹਚਲੁ, ਰਾਹ ਜੋ ਤੇਰਾ ਰਾਜੋ, ਇਸਤਰੀ ਵਾਚਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ, ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਰਾਜ ਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਰਾਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਰਾਹ ਵੀ ਹੈਗਾ :

“ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਢੇ ਨਾਵੈ ॥ ਰਾਜੁ ਤੇਰਾ ਕਬਹੁ ਨਾ ਜਾਵੈ ॥” (16)

“ਰਾਜੋ ਤ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ... ॥”

ਰਾਹ ਜੋ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ ਰਾਹ ਵੀ ਨਿਹਚਲੁ.....

“ਇਹੁ ਕਬਹੁ ਨ ਜਾਵਏ ॥”

“ਚਾਕਰੁ ਤ ਤੇਰਾ ਸੋਈ ਹੋਵੈ ਜੋਇ ਸਹਿਜ ਸਮਾਵਏ ॥” (16)

ਰਾਜ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਿ, ਰਸਤਾ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਿ, ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਿ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ। ਸੋ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤੇ, ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ। ਰਾਜ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ, ਜੋਗ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਉਹ ਰਾਜ ਦਾ ਵੀ ਮੰਨਣ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣ ਤੇ ਜੋਗ ਦਾ ਵੀ ਮੰਨਣ।

“ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿਕਦਾਰੀਆ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲੁ ॥” (15)

ਕਿਹੜੀ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ? ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਗਨ ਮੈਂ ਜੇ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਨਾ ਤੇਰੇ ਕੰਮ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਕੰਮ। ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਾਹਨੂੰ ਸੀ ਜੇ ਜਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਹੜੀ ਅਗਨੀ 'ਚ ਜਲਾ ? ਉਹ ਅਗਨੀ 'ਚ ਜਲਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਅੱਗ 'ਚ ਜਲਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਰਾਜ ਵੀ ਤੇਰਾ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰਾ। ਇਸ ਅੱਗ 'ਚ ਜਲਾ ਦੇ ਰਾਜ ਤੇ ਰੋਗ ਕੱਟ ਦਿਉ।

“ਕਟੀਐ ਤੇਰਾ ਅਹੰ ਰੋਗੁ ॥ ਤੂੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਰਾਜ ਜੋਗੁ ॥” (19)

ਦੋਨੋਂ ਕੰਮ ਕਰ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਬਣ, ਜੋਗੀ ਵੀ ਬਣ। ਪਰ ਭਾਈ ਰਾਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਨੇ। ਸਾਡੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀਗਾ, ਕਲੇਰਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਸੁਣਾ ਭਾਈ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦੇ ? ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ

ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਭੋਟਾ ਲੈਂਦਾ ਹੁੰਦੈ ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਾਰਮਿਆਂ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਜੋਰ ਲਗਾ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੋਰ ਲਗਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਤੂੰ ਕੀ ਸੁਰ ਕੁਛ ਹੋਰ ਚੁੱਕ ਦੇਵੇਂਗਾ ਤੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਨੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਸਭ ਕੁੱਝ। ਮਤਲਬ ਇਹਦਾ ਇਹੀ ਸੀ। ਆਖੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੋਰ ਲਗਾ ਦਿਆਂਗਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਜੋਰ ਲਗਾ ਦਿਉ। ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੁਛ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ, ਹੋਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਉ।

“ਰਾਜ ਮਿਲਖੁ ਸਿਕਦਾਰੀਆ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲੁ ॥” (15)

ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਅਗਨੀ ਮੈਂ ਜਲਾ ? ਉਹ ਅੱਗ 'ਚ ਨ ਜਲਾ, ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪੱਲੇ। ਇਸ ਅੱਗ 'ਚ ਜਲਾ ਦਿਉ। ਕਿਹੜੀ ਅਗਨੀ 'ਚ ਜਲਾ ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰਾ, ਰਾਜ ਭਾਗ, ਪੁੱਤਰ-ਧੀਆਂ ਵੀ ਤੇਰੇ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ, ਚੰਗਾ ਕਰਾ ਲੈ ਮੰਦਾ ਕਰਾ ਲੈ। ਇਸ ਅੱਗ 'ਚ ਜਲਾ ਦੇ। ਨਾਲੇ ਰਾਜ ਕਰ, ਨਾਲੇ ਜੋਗ ਕਰ। ਨਾਲੇ ਰਾਜਾ ਨਾਲੇ ਜੋਗੀ। ਦੋਨੋਂ ਕੰਮ ਕਰ। ਰਾਜ ਅੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਪੁੱਤਰ ਸੋਹਣੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਮਾਂ ਕਦੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੇ, ਰਾਜ ਨਾ ਕਰੇ ? ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਾ ਬਣੇ, ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਪਰ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਕਰੇ।

ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹੈ। ਰਾਜ ਵੀ ਕਰ, ਜੋਗ ਵੀ ਕਰ, ਤੇ ਫਿਰ ਸੁਖ ਭੋਗ। ਰਾਜ ਅੱਛਾ ਹੈ, ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਉਹੋ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ, ਉਹਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿਉ। ਗੁਰੂ ਵਲ ਜੋੜੇ ਉਹਦਾ ਮੰਨਣ ਕਰ ਲਉ ਸੋ

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥

ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਲਾਗੈ ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ ॥” (1)

“ਤੂੰ ਵਡਾ ਤੂੰ ਉਚੇ ਉਚਾ ॥ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤੁ ਅਤਿ ਮੂਚੇ ਮੂਚਾ ॥” (20)

ਮਨ ਉਤਾਹਾਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਮਨ ਤਾਂ ਆਕਾਸ਼ਾਂ 'ਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਆਕਾਸ਼ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਅਸਮਾਨ ਸਾਫ਼ ਹੈ। ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾਕਾਂਗੇ। ਇਹ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫੋਟੋ ਵੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ, ਉੱਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ। ਕਿੱਡੇ ਮੂਰਖ ਆਦਮੀ ਨੇ। ਫੋਟੋ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹੈ ਫੋਟੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਝਾਕਦੇ ਦਾ। ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਤੂੰ ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾਕ, ਜਿਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ 'ਚ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਚਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੈ, ਉਤਾਹਾਂ ਝਾਕ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫੋਟੋ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬਣਾਏ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਉਹ ਕੀ ਦੇਖੇਗਾ, ਉੱਪਰ ਤਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਖਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਗਾ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੜੇ ਪੈ ਜਾਣਗੇ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਕੁੱਝ ਡਿਗਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਂ ਬਾਰਸ਼ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਗੜ੍ਹੇ,

ਬਾਹਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਗੜੇ ਡੇਗ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੋਰ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ। ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਜਿਸਨੂੰ ਉਤਾਹਾਂ ਝਾਕਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਉਸਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਝਾਕਦਾ ਦਿਖਾਓ ਤਾਂ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲੀਏ। ਮਨ ਆਕਾਸ਼ਾਂ 'ਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ।

“ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਤੂੰ ਉੱਚੇ ਉੱਚਾ ॥ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤੁ ਅਤਿ ਮੂਚੇ ਮੂਚਾ ॥” (20)

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉੱਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ ॥” (1)

“ਉੱਚਾ” ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ..... ॥” ਗੀ ਨਾਮ ਸਖੀ ਦਾ, ਉੱਤਮ ਸਖੀ, ਮੱਧਮ ਸਖੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ “ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ....” ਸਖੀ ਮੋਹਨ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ “ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ ॥” ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ। ਭੈਣੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ, ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਉੱਚਾ, ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ? ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ। ਹੋਰ ਪੀਰਾਂ-ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ:

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਣੁ ਤੇਰਾ।’ (2)

ਹੋਰ ਸਭ ਦੇ ਆਸਣ ਨੀਵੇਂ ਨੇ। ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਮਸੀਤਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ 'ਚ ਦੇਖੋ। ਸਭ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਆਸਣ ਹੈ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਨੀਵੇਂ ਹੈ। ਉਸਦਾ?

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਣੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ਼।’

ਸਭ ਅਵਤਾਰ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ।’ (2)

ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ, ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ, ਸਾਰੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹੈ, ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉੱਚਾ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉੱਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ ॥” (1)

ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉੱਤਮ ਸਖੀ, ਮੱਧਮ ਸਖੀ ਨੂੰ, ਭੈਣੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੋਹਨ ਦੇਖਿਐ। ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ? ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ।

“ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਤੂੰ ਉੱਚੇ ਉੱਚਾ ॥ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤੁ ਅਤਿ ਮੂਚੇ ਮੂਚਾ ॥” (20)

ਮਨ ਉਤਾਹਾਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਆਕਾਸ਼ਾਂ 'ਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਖਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਈਏ। ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਜੱਫੀ ਪਾਈਏ, ਰੱਜ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ।

‘ਤੂੰ ਵੱਡਾ’। ਇਨਸਾਨ ਤੂੰ ਵੱਡਾ। ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਵੱਡਾ, ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਹੈਂ। ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਬੁੱਤ ਨਾਲੋਂ ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ ਵੱਡੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨੈ। ਇਨਸਾਨ ਹੈ, ਜੇ

ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਇਸਦੀ ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨੈ। ਇਹ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਵੱਡਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਵੱਡਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੱਡੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਵੱਡਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ। ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰਤਾ, ਕਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਹੜੀ? ਆਖੋ, ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਮੇਰੇ ਭਗਤ ਵੱਡੇ ਨੇ। ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਵੱਡਾ, ਭਗਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਵੱਡਾ, ਭਗਤ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਸਾਡਾ ਭਗਤ ਵੱਡੈ। ਤੇ ਭਗਤ ਕਹਿੰਦੇ ਮਹਾਰਾਜ, ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋ। ਇਹ ਤਾਣਾ-ਪੇਟਾ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਹੈ।

“ਦੁਹ ਮਿਲਿ ਕਾਰਜੁ ਊਪਜੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਜੋਗੁ ॥” (21)

ਉਹ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹਿ। ਆਹ! ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਦੇਹ।

“ਪੋਥੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਥਾਨੁ ॥” (22)

ਇਹ ਰੱਬ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲਉ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਊਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ॥” (1)

“ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਲਾਗੈ ॥” (1)

ਇਸਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ :

“..... ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ ॥” (1)

ਢੂੰਡ ਲਿਆ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈ ਢੂੰਡ ਕੇ ਦੇਖਿਐ।

“ਬਹੁ ਬੇਅੰਤੁ ਅਤਿ ਬਡੇ ਗਾਹਰੇ ਥਾਹ ਨਹੀ ਅਗਹੂਚਾ ॥” (1)

ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਹੁਣੇ। ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮਿਲੇ, ਗਿਆਨੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ। ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਉਸ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ। ਆਖੋ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਵਿਚਾਲਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ, ਕਿ ਕਿਨਾਰੇ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਮਿਟੇ ਹੋਏ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਟਾਪੂਆਂ 'ਚ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਵਪਾਰੀ ਲੋਕ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਵਿਚਾਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਟਿਆ। ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਾਇਦ ਗਿਆ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖਿਐ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਣ ਵੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵੀ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਚ ਹੀ ਹੈ।

“ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੇ ॥”

“ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਤੇਰੇ ਧਾਰੇ ॥”

(23)

ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਚ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਸੀ? ਕਿੱਥੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਸੀ? ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ।

ਕੀ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ? ਕੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਛੱਕ ਕੇ ਪੇਟ ਬਾਹਲਾ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਪਦਾਰਥ ਛਕਣ ਨਾਲ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰਾ ਸੰਗੀ। ਦਿਲ 'ਚ ਤਾਂ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੂਖਮ ਜਿਹਾ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ।

“ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੈ ॥ ਬਿਨੁ ਬੋਲਤ ਆਪਿ ਪਛਾਨੈ ॥”

(24)

“ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ॥” (25)

ਜਿਹੜਾ ਬਗੈਰ ਬੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਲਵੇ। ਦਿਲ 'ਚ ਫੁਰਨਾ ਪਿਛੋਂ ਬਣਿਆ, ਅਜੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ, ਝੱਟ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਕੀ ਫੁਰਨਾ ਬਣਿਆ ਤੇਰਾ ਭਾਈ? ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ? ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵਿਹਲੇ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਦੇ ਹੋ ਮੌਜ ਨਾਲ, ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੋ ਗਿਐ। ਇਹ ਦਿਲ 'ਚ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਸੰਗੀ ਦਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਦਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ:

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

(1)

ਪਤੀ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਜੇ ਸੰਤਾਨ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤਨੀ ਪਤੀ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਰਧੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਫੁਰਨਾ ਨਾ ਬਣੇ ਫਿਰ ਪੇਟ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੈ। ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੈ। ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਗੋਲ-ਮੋਲ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਰਦੈਂ, ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਵੀ ਰੁਕਦਾ ਹੈ। ਖਰੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਰੁਕਦੈਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਮਨ। ਗੋਲ-ਮੋਲ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਰਦੈਂ, ਆਪ ਸਿਆਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ। ਇਹ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਖਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਜਾਏ, ਉਹ ਫੁਰਨਾ ਹੈ ਫਿਰ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਆਉਂਦੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ। ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ। ਪਰ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਨਾ ਫੁਰਨਾ ਬਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਰਧੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਟ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਜਾਏ ਫਿਰ ਪੇਟ ਭਾਰਾ, ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ :

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

(1)

ਦੇਖ ਤਾਂ ਲਿਆ, ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਨੇਤਰਾਂ 'ਚ ਠੰਡ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਬਾਲ 'ਚ ਪਰੋਸੇ ਹੋਏ। ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਪੈ ਗਈ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾ-ਨਾ ਛਕਾਂਗੇ, ਮਨ ਠੰਡਾ ਠਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਦਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮਨ ਠੰਡਾ ਠਾਰ। ਮੋਹਨ ਦੇਖ ਤਾਂ ਲਿਆ, ਦੇਖ ਲਿਆ, ਪਰ ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ 'ਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ।

“ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥” (26)

ਮੱਥੇ ਵੀ ਟੇਕਦੇ ਹਾਂ, ਪੰਗਤੀਆਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪਰ :

“ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੀ ਚਾਲਾਇਓ ਪੰਥ ॥
ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ ॥” (27)

“ਖੁਪਿਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਿੰਦਾ ਬੁਰੀ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਵਿਕਰਾਲੁ
ਰੋਗ ਤਾ ਇੱਕ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦੈ, ਇਤਨੇ ਰੋਗ ? ਇਤਨੇ ਅਉਗੁਣ ?

“ਖੁਪਿਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਿੰਦਾ ਬੁਰੀ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਵਿਕਰਾਲੁ ॥
ਏਨੀ ਅਖੀ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥”
(28)

ਰੋਗ ਤਾ ਇੱਕੋ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦੈ, ਇਤਨੇ ਰੋਗ ਇਨਸਾਨ ਚ ?

“ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥” (26)

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇਖਦੈ, ਪਰ ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ।
ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ।

ਮੂਲਾ ਖੱਤਰੀ ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਜੂਨਾਂ ਕਿਉਂ ਭੋਗਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਉਸਨੂੰ ? ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ।
ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ 'ਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥” (1)

ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ? ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ 'ਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ।

“ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥” (26)

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ ਨੇ ਤਾਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਪੈ ਗਈ।

‘ਜੈਸੇ ਗਯਾਨ ਗਯਾਨ ਕਰੈ ਗਯਾਨ ਹੂੰ ਨ ਹੋਤ ਕਛੁ,
ਜਬ ਲਗੁ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਅੰਤਰ ਨ ਪਾਈਐ।’ (29)

ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਖੰਡ ਨਾ

ਖਾਵਾਂਗੇ। ਸੀਤ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਸੇਕਾਂਗੇ।

‘ਖਾਂਡ ਖਾਂਡ ਕਹੈ ਜਿਹਥਾ ਨ ਸਵਾਦ ਮੀਠੋ ਆਵੈ,

ਅਗਨਿ ਅਗਨਿ ਕਹੈ ਸੀਤ ਨ ਬਿਨਾਸ ਹੈ।’

(30)

ਬ੍ਰਹਮ-ਬ੍ਰਹਮ ਕੀਤਿਆਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਆਪਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ। ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ‘ਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਦੇਖ ਤਾਂ ਲਿਆ, ਪਰ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅੰਦਰ ਫੋਟੋ ਨਾ ਉਤਰੇ:

“ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥”

(31)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਫੋਟੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਤਰਿਆ, ਆਖੇ:

“ਜੇ ਤੂ ਵਤਹਿ ਅੰਡੈ ਸਭ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਹੋਇ ॥

ਹਿਕਸੁ ਕੰਤੈ ਬਾਹਰੀ ਮੈਡੀ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ ॥”

(32)

“ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥”

(31)

ਗੁਰ ਮੂਰਤ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਫੋਟੋ ਨਹੀਂ ਉਤਰੇਗੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਪੇਟ ਸਾਫ਼ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੋਟੋ ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤਾਂ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਡਾ।

ਇਕ ਖਰੇ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਵੀ ਦਿਨੇ, ਪਰ ਦਾਸ ਦਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਕ ਦਿਨ, ਆਪਣਾ ਬਿਹੰਗਮ ਹੀ ਸੀ, ਆਖੇ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੋਟੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਮੁੰਡਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ) ਹਾਂ ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ। ਕਿਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ? ਕੋਈ ਸੱਚਾ ਹੁੰਦੇ ਕੋਈ ਝੂਠਾ ਹੁੰਦੇ, ਹਾਂ ਜੇ ਨਾ ਉੱਤਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ੱਰਧਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕ ਕੇ ਪੇਟ ਨਹੀਂ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਗੋਲ-ਮੋਲ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬੜਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀਗਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਸੀ? ਹੁਣ ਰੱਬ ਦਾ ਵਿਚਾਲਾ ਕੌਣ ਦੱਸੇ। ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਰਹਿੰਦੇ। ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਵਿਚਾਲਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਕਿਨਾਰੇ ਤਾਂ ਸਭ ਮਿਟੈ ਹੋਏ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਰਸਤੇ ਬਣਾਏ ਹੈ ਟਾਪੂਆਂ ‘ਚ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ। ਪਰ ਵਿਚਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਵਿਚਾਲਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮਿਟਿਆ। ਪਰ ਜੇ ਹੋਵੇ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜਿਸਦੇ ਹੁਕਮ ‘ਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੱਧਾ ਖੜਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਲਾ ਕਿਸ ਨੇ ਦੇਖਿਐ? ਦਿਮਾਗ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜਿਆ, ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ, ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਕਸ਼ ਮਾਰਿਆ, ਅਗੇ ਚੱਲ, ਉੱਤਰ ਦੇ, ਗਾਹਕ ਆਇਆ ਹੈ:

‘ਆਵੇ ਆਸਾ ਤੇ ਜਾਇ ਨਿਰਾਸਾ।’

(33)

ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਚੋਟੀ ਦਾ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਗਿਆਨੀ ਹੈ, ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ, ਉੱਤਰ ਦੇ।

“ਹਸਤੀ ਸਿਰਿ ਜਿਉ ਅੰਕਸੁ ਹੈ ਅਹਰਣਿ ਜਿਉ ਸਿਰੁ ਦੇਇ॥” (34)

ਪਿਛੋਂ ਅੰਕਸ਼ ਮਾਰਿਆ, ਅੱਗੇ ਚਲ, ਉੱਤਰ ਦੇ, ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦੇ। ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਸਾਹਮਣੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੋਝੀ ਪਾਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਦੇਕੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ-ਕੀ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੈ? ਕਿਹੜਾ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਉਸਨੂੰ?

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜੁ ਹੈ ਮਨੁ ਚੜਿਆ ਦਸਵੈ ਆਕਾਸਿ॥

ਤਿਥੈ ਊਂਘ ਨ ਭੁਖ ਹੈ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਖਵਾਸਿ॥” (35)

ਨਾ ਉਥੇ ਊਂਘ ਹੈ ਨਾ ਭੁੱਖ ਹੈ। ਮਨ ਚੜਿਆ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ। ਕੋਈ ਚਾਹ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਨਹੀਂ।

ਜਿਵੇਂ ਬਿੰਦੀਆਂ ਹੈ ਬਿੰਦੀਆਂ। 9 ਬਿੰਦੀਆਂ ਲਿਖ ਦਿਉ ਕੀ ਇਸਦਾ ਮੁੱਲ ਹੈ? ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਕੁੰਡਲ ਹੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਏਕਾ ਲਗਾ ਦਿਉ, ਉਸਦਾ ਦਸ ਬਣ ਜਾਊ। ਹੈ ਨਾ ਮੁੱਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਦਸ ਬਣ ਜਾਊ, ਦਸ ਗੁਣਾ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਏਕਾ ਨਹੀਂ ਬਿੰਦੀਆਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਏਕਾ ਲਗਾ ਕੇ ਤਦ ਹੀ 10 ਬਣੇ ਨਾ। ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਬਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਏਕੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ, ਏਕੇ ਨੇ ਬਿੰਦੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣਾ। ਹੁਣ 10 ਬਣ ਗਏ।

ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਤਿ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੇਰਾ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ (ਹੱਸ ਕੇ) ਪਰ ਉਸ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਫਤਾ ਭਰ ਉੱਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਹਫਤਾ ਭਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸ਼ੇਕਾ ਸੀ।

“ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ॥” (36)

ਸੁਆਸ-ਸੁਆਸ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਐਸਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਕਿ ਹਟੇ ਹੀ ਨਾ ਫਿਰ। ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਹਵਾ ਲੱਗ ਗਈ। ਹਫਤਾ ਭਰ ਫਿਰ ਉੱਠ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੀ.ਏ. ਤਾਈਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੁਣ ਪਹਿਲੀ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲੱਗਿਐ? ਜਿਵੇਂ ਬੱਚਾ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਸੱਪ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸੱਪ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲੈਂਦੇ, ਅੱਗ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥ ਪਾ ਲੈਂਦੇ। ਬੱਚਾ ਅਣਜਾਣ ਹੈ, ਮਾਂ ਚਪੇੜ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ ਵੀ ਫੁਰਨਾ ਬਣਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕੀ ਹੁਣ ਬੀ.ਏ. ਵੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪਹਿਲੀ-ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲੱਗਿਐ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕੰਨ ਫੜ ਲਏ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਦੇਖਣਾ। ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਨਾਲੋਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਦੇ ਦੁਆਰ ਅਗਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਚੰਗੇ ਨੇ। ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ

ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ? ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੋਰ ਹੈ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਤਿ ਵਿੱਚ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੋਰ ਹੈ।

ਏਕਾ, ਇਕ ਮੁਰਸ਼ਦ ਹੈ, ਜੱਗਿਆਸੂ ਬਿੰਦੀ ਹੈ। ਏਕੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੇ, ਜੱਗਿਆਸੂ ਦਾ, ਬਿੰਦੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣੈ। ਬਿੰਦੀ ਨੇ ਏਕੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣੈ। ਏਕਾ ਪਤੀ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਤੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣੈ, ਤੇ ਪਤੀ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣੈ। ਏਕਾ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਬਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣੈ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣੈ। ਪਰ ਗੁਪਤ ਕਿਸ ਤੋਂ ਹੈ ?

“ਵਜਾਇਆ ਵਾਜਾ ਪਉਣ ਨਉ ਦੁਆਰੇ

ਪਰਗਟੁ ਕੀਏ ਦਸਵਾ ਗੁਪਤੁ ਰਖਾਇਆ॥”

(37)

ਕਿਹਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੈ ? ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹੈ। ਕਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਤਿ 'ਚ ਹੋਰ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਕਮਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜੋ ਉਹ ਵਾਜੇ ਤੇ ਲਾਈਟਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਹੈ ਤਾਂ ਆਹ ਲਾਈਟਾਂ ਜਲਦੀਆਂ ਹੈ, ਆਹ ਵਾਜੇ ਸਵਰਗ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਨੇ। ਜੇ ਵਾਜੇ ਵਜਦੇ ਦੇਖਣੇ ਹੈ ਤਾਂ ਆਹ ਵਾਜੇ ਸਵਰਗ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਨੇ। ਰੋਸ਼ਨੀ, ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਗਾਈਦੀ ਹੈ ? ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ। ਜਦ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਦੀਵਾ ਜਗਾਈਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਹ ਸੂਰਜ ਬਥੇਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ 'ਚ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੋਰ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਤਿ ਵਿਚ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੋਰ ਹੈ।

ਦਾਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਉੱਤਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ 'ਚ ਹੀ ਹੈ। ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਪਰਮਾਰਥ ਤੇ ਆਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ, ਫਿਰ ਇਹ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛੱਕ ਕੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਝੱਟ ਤਾੜ ਗਏ। ਸੁਣਾ ਭਾਈ, ਕੀ ਫੁਰਨਾ ਬਣਿਐ ? ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਦਾਰਥ ਛੱਕ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕ ਕੇ ? ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰਾ। ਦਿਲ 'ਚ ਹੀ ਫੁਰਨਾ ਬਣਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢਿਆ। ਝੱਟ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾੜ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂ ? ਹਰੇਕ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਚੰਮ ਵਲ ਜਾਂ ਕਪੜਿਆ ਵੱਲ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਭਾਰਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

ਗੁਣਾਂ ਵਲ ਉਹਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਿਹੜਾ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹੋਵੇ। ਜਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਪੜਿਆਂ ਵਲ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਵਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੋ ਝੱਟ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਉਸ ਦਾ। ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ, ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਫੋਟੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਤਰਿਆ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ

ਵਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨੁ ॥”

(31)

ਉਤਨਾਂ ਚਿਰ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਪੇਟ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਫੋਟੋ ਉਤਰ ਆਇਆ, ਅੰਦਰ ਫੋਟੋ ਉਤਰ ਆਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਜਾਇ, ਪੇਟ ਭਾਰਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕਿ ਪਦਾਰਥ ਛੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਫੋਟੋ ਉਤਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੈ।

“ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕੀ ਠਾਹਰ ਨੀਕੀ ਧਿਆਨ ਕਉ ॥”

(38)

“ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨੁ ॥”

(31)

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉੱਥੇ ਧਿਆਨ ਪਰਦੇ ਸੀ। ਸੋ ਫਿਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ। ਫਿਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਨਾਨਕਸਰ ਆਵਾਂਗਾ, ਉੱਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਆ ਜਾਣਾ, ਜੰਮ-ਜੰਮ ਆਓ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮੇਰਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕੀਰਤਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜਵਾਬ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਾਹਮਣੇ।

ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਪਈ ਹੈ। ਅੰਧੇਰਾ, ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਦਿਓ ਲੱਭ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਉੱਤਰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ 'ਚ ਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ, ਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ, ਕਿਤਨੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ, ਹੁਣ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਫੋਟੋ ਉਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੈ ਸਾਡਾ। ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਕਿ ਪਦਾਰਥ ਛੱਕ ਕੇ। ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਭੁੱਖੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਥੇਰੇ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ।

ਅਸੀਂ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਸੋ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹਾੜੀ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕ ਲਓ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ ਫਲਾਂ ਨੇ ਘਰ ਨਿਉਂਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਿਉਂਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕਣੇ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਮਿਲੇ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਗੇ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਦੇਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਖੇ ਛੱਕ ਕੇ ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜ, ਬੜੇ ਪਦਾਰਥ ਆਏ ਨੇ। ਆਹ ਸਾਡਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਹਾੜੀਆ ਬੈਠੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ। ਪਦਾਰਥ ਛਕੇ ਨਾ ਖੂਬ ਛਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਛਕੇ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਨਾ ਆਵੇ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜੀ ਮੱਝ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਨਾ, ਐ ਮਾਰਨ। ਅਖੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕੇ ਆਨੰਦ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁੱਝ

ਮਿਲਿਆ ਕੁੱਖਾ ਮਿੱਸਾ ? ਕਹਿੰਦੇ ਬੜਾ ਕੁੱਝ ਮਿਲਿਆ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਆਖੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾਈ ਹੈ ਫਲਾਣੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਵਿੱਦਿਆ ਵਾਸਤੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਗਊ ਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਮਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ਪੇਟਸ਼ਾਲਾ। (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ)

“ਫਿਟੁ ਇਵੇਹਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ॥” (39)

[ਕੁਝ ਬਚਨ ਠੀਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਏ]

ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਣਾਈ ਗਊਸ਼ਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਣਾਈ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਆਖੇ ਹਮਨੇ ਬਣਾਈ ਪੇਟਸ਼ਾਲਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਨੇ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹੈ, ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹੈ :-

“ਜਨ ਕੀ ਭੂਖ ਭੇਰਾ ਨਾਮੁ ਆਹਾਰੁ ॥” (40)

“ਮਨ ਰਤਾ ਗੋਵਿੰਦ ਸੰਗਿ ਸਬੁ ਭੋਜਨੁ ਜੋੜੇ ॥
ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿਉ ਏ ਹਸਤੀ ਘੋੜੇ ॥” (41)

“ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਈ ਸਬੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇਆ ॥” (42)

ਕਦੋਂ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇਆ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ ਛੱਕ ਕੇ ? ਨਹੀਂ

“ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਈ ਸਬੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇਆ ॥

ਮਨਿ ਤਨਿ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥” (42)

ਇਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਇਸ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਰੇਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਜੋ ਹੋਇਆ, ਜੀਵਨ ਜੋ ਹੋਇਆ, ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ ਸਰ ਜਾਏਗਾ।

“ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੇ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥

ਆਖਣਿ ਅਉਖਾ ਸਾਚਾ ਨਾਉ ॥” (43)

ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਵਿਸਰੇ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਉ ? ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਵਿਸਰੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਰਨਾ ਹੈ। ਮਰਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਰਨਾ। “ਵਿਸਰੇ ਮਰਿ ਜਾਉ।” ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਆਹਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਆਹਾਰ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਆਪੇ ਹੀ ਚਲ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹੈ। ਸੱਦਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ:

“ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਈ ਸਬੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇਆ ॥

ਮਨਿ ਤਨਿ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥” (42)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਆਹਾਰ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਨੀ, ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਵੀ

ਛਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਤਾ। ਮੈਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਉਸਨੂੰ।

ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਕਿ ਭਾਈ, ਸਾਡੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲੇ ਸੀ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਲਕੋ ਕੀ ਰਖਾਂ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਸਾਹਮਣੇ ਚੀਜ਼ ਪਈ ਹੈ। ਫੁਲ ਨੂੰ ਫੁਲ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਜੇ ਫੁਲ ਪਿਆ ਹੈ ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਉਂ ਕਰੋ। ਸਾਹਮਣੇ ਚੀਜ਼ ਪਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹਾਂ ਭਾਈ ਮੇਰਾ ਪੇਟ ਭਾਰਾ ਹੈ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੰਡਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ) ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੱਚ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ।

“ਜਬ ਨਾਚੀ ਤਬ ਘੁੰਘਟੁ ਕੈਸਾ ਮਟੁਕੀ ਫੋੜਿ ਨਿਰਾਰੀ॥” (44)

ਘੁੰਘਟ ਚੁੱਕਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਗਵਾਨ। ਸੋ ਸੱਚ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਖੂਨ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਗੋਲ-ਮੋਲ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਬਚਨ। ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈਣੇ। ਇਤਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿਆਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਕਿਉਂ ਖਲਾਸੇ 'ਚ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਚਿਤ ਰੁਕਦੇ, ਸੱਚੇ ਬਚਨ। ਅੱਛੇ ਬਚਨ, ਪਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਜੇ ਆਵੇ।

‘ਆਵੇ ਆਸਾ ਤੇ ਜਾਇ ਨਿਰਾਸਾ।’ (33)

ਤੇ ਜੇ ਨਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ, ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਐਵੇਂ ਪੁਸ਼ਾਦੇ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਬੱਝ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਉੱਥੇ ਫਿਰ ਆਵਾਂਗਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉੱਥੇ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਸੀ।

“ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕੀ ਠਾਹਰ ਨੀਕੀ ਧਿਆਨ ਕਉ॥” (38)

“ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨੁ॥” (31)

“ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਸਿਉ ਲਾਇ ਧਿਆਨੁ॥ ਈਹਾ ਉਹਾ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ॥” (45)

‘ਬਿਨੁ ਦਰਸਨੁ ਗੁਰੁ ਮੂਰਤਿ ਭ੍ਰਮਤਾ ਫਿਰੇ ਲਖ ਜੂਨਿ ਚਉਰਾਸੀ।’ (46)
ਭਰਮਦਾ ਫਿਰ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਸੋ.....

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਹੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ॥

ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਲਾਗੈ ਦੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ॥”

“ਤੋਲਿ ਨਾ ਤੁਲੀਐ ਮੋਲਿ ਨਾ ਮੁਲੀਐ ਕਤ ਪਾਈਐ ਮਨ ਰੂਚਾ॥” (1)

ਉਹਦਾ ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਉਹਦਾ ਤੋਲ ਕੀ ਹੈ? ਮੁੱਲ ਵੀ ਹੈਗਾ, ਤੋਲ ਵੀ ਹੈਗਾ। ਮੁੱਲ ਕੀ ਮਾਇਆ, ਪੈਸੇ? ਨਹੀਂ, ਹੈਗਾ ਮੁੱਲ। ਕੀ ਮੁੱਲ ਹੈ?

“ਸਾਚ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥”

(47)

‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤੋਲ ।

ਬੰਦਾ ਬਨ, ਕਰ ਬੰਦਗੀ, ਬੇਅਦਬ ਨਾ ਹੋਕਰ ਬੋਲ ।

(10)

ਉਹ ਕਹੇ ਤੋਲ । ਆਪੇ ਉਹ ਅਤੋਲਕ ਹੈ ।

“ਅਤੁਲ ਕਿਉਂ ਤੋਲੀਐ ਵਿਣ ਤੋਲੇ ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ ॥”

(11)

ਬਗੈਰ ਤੋਲੇ ਕਿਵੇਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ? ਉਹ ਅਤੋਲਕ ਹੈ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ “ਵਿਣ ਤੋਲੇ ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ ।”

“ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਆਪਿ ਤੋਲ ਸੀ ਆਪੇ ਮਿਲੇ ਮਿਲਾਇ ॥”

(11)

‘ਯਾਰ ਹੋਣਗੇ ਮਿਲਣਗੇ ਆਪੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਰਖੀਏ ।’ (48)

ਸੌਦਾ ਰੱਖ, ਤਕੜੀ ਵੱਟਾ ਰੱਖ, ਆਪੇ ਗਾਹਕ ਆਵੇਗਾ ਕੋਈ । ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇਗਾ ਗਾਹਕ ? ਰੱਬ ਵੀ ਗਾਹਕ ਹੈ, ਰੱਬ ਵੀ ਵਪਾਰੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜਿਣਸ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜਿਣਸ ਹੈ । ਸੌਦੇ ਲੈਣ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਨਾ । ਰੱਬ ਦੇ ਗਾਹਕ ਰੱਬ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਜਾਂਦੇ, ਸੌਦਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਤਕੜੀ ਵੱਟਾ ਕੋਲ ਰੱਖ, “ਆਪੇ ਮਿਲੇ ਮਿਲਾਇ ॥” ਆਪੇ ਗਾਹਕ ਆਵੇਗਾ, ਆਪੇ ਕੋਲ ਆਵੇਗਾ । ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇਗਾ ? ਤਕੜੀ ਵੱਟਾ ਰੱਖ ਕੋਲ, ਸੌਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਰੱਖ । ਜੇ ਦੁਕਾਨ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਸੌਦਾ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਗਾਹਕ ਆਵੇਗਾ । ਨਹੀਂ, ਦੁਕਾਨ ਵੀ ਪਾ, ਤੱਕੜੀ ਵੱਟਾ ਵੀ ਰੱਖ । ਸੌਦਾ ਲੈਣ ਲਈ ਗਾਹਕ ਆਪੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਵੇਗਾ । ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇਗਾ ? ਰੱਬ ਆਪੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਵੇਗਾ; ਸੌਦਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ।

“ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਭਇਆ ਜੈਸਾ ਗੰਗਾ ਨੀਰੁ ॥

ਪਾਛੈ ਲਾਗੋ ਹਰਿ ਫਿਰੈ ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ ਕਬੀਰ ॥”

(49)

‘ਯਾਰ ਹੋਣਗੇ ਮਿਲਣਗੇ ਆਪੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਰਖੀਏ ।’ (48)

ਹਾਂ, ਹਾਂ ਹੋਸਲਾ ਰੱਖ, ਟਿਕਾਣਾਂ ਰੱਖ, ਆਪੇ ਰੱਬ ਮਿਲੇਗਾ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਿਲੇਗਾ ? ਸੌਦਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਵੇਗਾ । ਸੱਚ ਨੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ । ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗੂ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ । ਬਾਣੀ ਜੋ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਪੋਲ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਕਹੇ ਮੁਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੋਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਪੰਗਤੀ ਅਸੱਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪੰਗਤੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਿ ਹੈ, ਕਦੇ ਅਸੱਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਤੋਲ ਸਕਦਾ ? ਜਿਸਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਮੁੱਲ ਪਾ ਸਕਦਾ ? ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ।

ਜਿਵੇਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਨਾਂਹ । ਨਹੀਂ ਤੋਲ ਸਕੇ । ਤੇ ਕਿਸਨੇ ਤੋਲਿਆ ? ਭਾਈ ਲਹਿਣੇ ਨੇ ਤੋਲਿਆ, ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਣ ਗਏ । ਤੋਲਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੋਲਿਆ ? ਤੋਲੀਐ, ਤੋਲੀਐ । ਤਕੜੀ ਵੱਟਾ ਸੀ ਭਾਵਨਾ ਜੋ ਸੀ । ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਤੋਲਿਆ ਸੀ । ਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗੂ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ।

“ਮਨੁ ਤਾਰਾਜੀ ਚਿਤੁ ਤੁਲਾ ਤੇਰੀ ਸੇਵ ਸਰਾਫੁ ਕਮਾਵਾ ॥
ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਸੋ ਸਹੁ ਤੋਲੀ..... ॥”

ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾ ਤੋਲੀ।

“ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਸੋ ਸਹੁ ਤੋਲੀ ਇਨ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਰਹਾਵਾ ॥” (12)

ਤੋਲੇਗਾ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਰਹਾਵਾ, ਤਦੇ ਚਿੱਤ ਠਹਿਰੇਗਾ ਨਾ। ਤੇ ਜੇ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਠਹਿਰੇਗਾ ਕਿਵੇਂ? ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ। ਤੋਲੇਗਾ, ਚਿੱਤ ਠਹਿਰੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ।

‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਤੋਲ।’ (10)

ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਲ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾ ਤੋਲ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਲ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰੀਫਾਂ ਕਰਲੈ।

“ਸਜਣ ਸਬੁ ਪਰਖਿ ਮੁਖਿ ਅਲਾਵਣੁ ਬੋਥਰਾ ॥” (50)

ਕਿਉਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਲੈ। ਜੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰੀਫਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਰਖਵਾ ਲੈ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੱਜਣ ਪਰਖਵਾ ਲੈ।

“ਸਜਣ ਸਬੁ ਪਰਖਿ ਮੁਖਿ ਅਲਾਵਣੁ ਬੋਥਰਾ ॥” (50)

ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾ ਪਰਖ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਲੈ ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਜੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ :-

[ਕੁਝ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਰੀਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਲਗਦੇ।]

ਘਰ ਆ ਗਈ। ਮੁਕੱਦਰ 'ਚ ਜਿਸਦੇ ਸੀ ਉਹ ਖਾ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ ਫਲ.....। ਖਾਈਏ ਤਾਂ, ਜੇ ਹਜ਼ਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹਜ਼ਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਖਾਧੀ ਸਫਲੀ ਹੈ। ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਘਰ 'ਚ ਆ ਗਈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਦੂਜਾ ਖਾ ਗਿਆ। ਘਾਲ ਖਾਧੀ, ਉਲਟੀ ਆ ਗਈ, ਉਹ ਵੀ ਹਜ਼ਮ ਨਾ ਹੋਈ। ਪਰ ਖਾਧੀ, ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਜੇ ਹਜ਼ਮ ਹੋ ਜਾਏ ਉਹ ਸਫਲੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਾਹੁੰਦੈ, ਕੋਈ ਬੀਜਦੈ, ਕੋਈ ਕੱਟਦੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿਸਨੇ ਖਾ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਆ ਘਰ ਨੂੰ.....।

ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਗੱਦੀ ਸੀ ਇਹ ਭਾਈ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ, ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਝਾਤੀ ਮਾਰੋ। ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਗੱਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਭਾਈ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਤੇ ਗੱਦੀ ਭਾਈ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੱਸ ਪਏ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ

ਲੱਗੇ ਕਿ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਗਵਾਂਢੀ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਝਾਤੀ ਮਾਰੇ ਘਰ 'ਚ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਕਾਹਦੇ ਲਈ? ਇਹ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਜਾਇਦਾਦ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ।

ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਟਕਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ੇ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਟਕਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਵਲ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਅੱਗੇ ਆ, ਹੁਕਮ ਮੰਨ। ਸਾਡੀ ਮੁੱਠ 'ਚ ਕੀ ਹੈ? ਟਕਾ। ਹੁਣ ਸੱਚ ਤੁਲ ਰਿਹੈ।

‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਤੋਲ।’

(8)

ਹੁਣ ਸੱਚ ਤੁੱਲ ਰਿਹੈ। ਹੁਣ ਕੰਡੇ ਤੇ ਤੁਲਣੈ ਸੱਚ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਟਕਾ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ। ਕਹਿੰਦਾ ਇੱਕ ਟਕਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਲੱਖਮੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੀ ਮੁੱਠ 'ਚ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਟਕਾ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਲੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ ਤੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲੈ। ਹੁਣ ਸੱਚ ਤੁਲ ਰਿਹੈ। ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੁੱਠ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੀ ਇੱਕ ਟਕਾ ਹੈ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੱਸ ਪਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਲੈ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸੱਚ ਤੇ ਕੁਝ ਤੁਲ ਰਿਹੈ, ਕੰਡੇ ਤੇ ਤੁਲ ਰਿਹੈ। ਕਹਿੰਦੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਟਕਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ।

ਫੇਰ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਆਓ। ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਮੁੱਠੀਆਂ ਅੱਗੇ ਕੀਤੀਆਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਮੁੱਠੀਆਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਪੁਛੋ ਮੈਨੂੰ। ਤੁਹਾਡੀ ਮੁੱਠੀ 'ਚ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ। ਲੈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ ਤੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇਖ ਲਈ ਹੈ, ਲੈ ਗਿਆ ਬਦੋ ਬਦੀ।

‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਤੋਲ।’

(10)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗੂ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ, ਰੱਬ ਨੂੰ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੋ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਰਧਾ ਬੱਝੇਗੀ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ? ਬਾਣੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੋਲ, ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੈ ਉਹਦਾ? ਕੀ ਮੁਲ, ਪੈਸਾ, ਸਿਆਣਪ, ਵਿਦਵਤਾ? ਨਹੀਂ, ਇਸਦਾ ਮੁੱਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਹੈ।

“ਸਾਰ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ ॥”

(47)

ਕਿਸਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ? ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਇਹ ਦਾਤ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲੇਗੀ ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੰਥਾ ਦੇਣੀ ਆਰੰਭ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਵਿੱਦਿਆ ਪਿਛੋਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਿਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ ? ਨਹੀਂ।

‘ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਾ ਭੁਖਾ।’

(51)

“ਜਿਸੁ ਜਨ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਹੈ ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨਾ ਵਿਆਪੈ ॥”

(52)

ਕਾਹਦੀ ਭੁੱਖ ? ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ। ਨਹੀਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੇਰੀ ਭੁੱਖ, ਤੇਰੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖ, ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ।

“ਦਰ ਦਰਸਨ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਕਰੈ ਕਿਆ ॥”

(53)

ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਭਿਲਾਸੀ ਹੋਵੈ।

“ਦਰ ਦਰਸਨ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਕਰੈ ਕਿਆ ॥”

(53)

ਕਰੈ ਕਿਆ ? ਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਭਿਲਾਸੀ ਹੋਵੇ।

‘ਇਹ ਤਨ ਸਾਰਾ ਅਖੀਆਂ ਹੋਵਨ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇਖ ਨਾ ਰੱਜਾਂ।’

(54)

‘ਇਹ ਤਨ ਸਾਰਾ’ ਜਿਹੜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅਭਿਲਾਸੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ।

‘ਇਹ ਤਨ ਸਾਰਾ ਅਖੀਆਂ ਹੋਵਨ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇਖ ਨਾ ਰੱਜਾਂ।’

ਇੱਕ ਇੱਕ ਰੋਮ ਵਿਚ ਕੋਟ ਕੋਟ ਅੱਖੀਂ ਇਕ ਖੋਲਾਂ ਇਕ ਕੱਜਾਂ।’

(54)

ਇੱਕ-ਇੱਕ ਰੋਮ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣ। ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਰੋਮ ਹੈ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਰੋਮ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਰੋਮ ਵਿਚ ਕਰੋੜ-ਕਰੋੜ ਅੱਖਾਂ। ਕਿਤਨੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹੈ ਫਿਰ ਕਰੋੜ ? ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅਭਿਲਾਸੀ ਹੈ।

‘ਕਰਕੇ ਦੀਦਾਰ ਮੈਂ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।’

ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।’

(55)

“ਪ੍ਰਭ ਦੇਖਦਿਆ ਦੁਖ ਭੁਖ ਗਈ ਢਾਢੀ ਕਉ ਮੰਗਣੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥”

(56)

ਮੰਗਣੇ ਜੋਗਾ ਰਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੁੱਖ ਭੁੱਖ ਚਲੀ ਗਈ। ਖੁਸ਼ੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

“ਪ੍ਰਭ ਦੇਖਦਿਆ ਦੁਖ ਭੁਖ ਗਈ ਢਾਢੀ ਕਉ ਮੰਗਣੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ”

(56)

ਕੀ ਮੰਗਾਂ ?

“ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥” (57)

“ਜੋ ਮਾਰੀ ਸੋ ਭੂਖਾ ਰਹੈ ॥ ਇਸ ਸੰਗਿ ਰਾਚੈ ਸੁ ਕਛੁ ਨ ਲਹੈ ॥” (58)

ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਭੁੱਖ।

“ਜਿਸ ਜਨ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਹੈ ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥
ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ ਸੁ ਚਹੁਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ ॥” (52)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੁੱਝ ਲਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਬੁੱਝ ਲਿਆ।

“ਕਬੀਰ ਜਿਨਹੁ ਕਿਛੁ ਜਾਨਿਆ ਨਹੀ ਤਿਨ ਸੁਖ ਨੀਦ ਬਿਹਾਇ ॥
ਹਮਹੁ ਜੁ ਬੁਝਾ ਬੁਝਨਾ ਪੂਰੀ ਪਰੀ ਬਲਾਇ ॥” (59)

ਇਹ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਹੈ :

“ਕਬੀਰ ਜਿਨਹੁ ਕਿਛੁ ਜਾਨਿਆ ਨਹੀ ਤਿਨ ਸੁਖ ਨੀਦ ਬਿਹਾਇ ॥” (59)

ਉਹ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ 'ਚ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜਾਣ ਕੇ ਅਨਜਾਣ ਬਣ ਗਿਆ।
ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਜਾਣਦੇ ?

“ਕਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ਚੁਭਹਿ ਤਿਸੁ ਸੂਲਾ ਕੇ ਕਾਢਨ ਕਉ ਨਾਹੀ ॥” (60)

“ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਜਮ ਕਾਲੁ ਸਹਰਿ
ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ ॥” (61)

ਸੂਲ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਚੁੱਭਦੀ ਹੈ, ਰੜਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਰੜਕ।

“ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਜਮ ਕਾਲੁ ਸਹਰਿ
ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ ॥” (61)

ਫਿਰ ਡੰਡਾ ਵੀ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਂਦੇ।

“ਕਬੀਰ ਜਿਨਹੁ ਕਿਛੁ ਜਾਨਿਆ ਨਹੀ..... ॥” (59)

ਜਾਣ ਕੇ ਅਨਜਾਣ ਬਣ ਗਿਆ।

“..... ਤਿਨੁ ਸੁਖ ਨੀਦ ਬਿਹਾਇ ॥

ਹਮਹੁ ਜੁ ਬੁਝਾ ਬੁਝਨਾ ਪੂਰੀ ਪਰੀ ਬਲਾਇ ॥” (59)

ਬੁੱਝਨ ਦੀ ਵੀ ਬਲਾ ਬੁਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਛਡਦੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਛਡਦੀ ਨਹੀਂ ਆਖੇ।
ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਜਿਹੇ ਲੋਗ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਉੱਧਰ ਨਦੀ 'ਚ ਰਿੱਛ
ਹੁੜਿਆ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖਿਆ। ਰਿੱਛ ਹੁੜਿਆ ਆਉਂਦਾ ਸੀਗਾ। ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਮਝਿਆ
ਕੰਬਲ ਹੁੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹੈ ਕੰਬਲ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਸਿਆਲ ਦਾ
ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਜਣਾ ਭੱਜ ਕੇ ਵੜਿਆ ਅੰਦਰ, ਆਖੇ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਫੜ ਲਾਂ ਕੰਬਲ
ਨੂੰ। ਪਾ ਲਿਆ ਹੱਥ ਕੰਬਲ ਸਮਝ ਕੇ ਸੀ ਉਹ ਰਿੱਛ। ਤੇ ਰਿੱਛ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿਚੇ, ਤੇ
ਉਹ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਖਿਚੇ। ਦੂਸਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਨਿਕਲ ਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ

ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ? ਆਖੇ, ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕੰਬਲ ਨਹੀਂ ਰਿੱਛ ਹੈ ।
ਰਿੱਛ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚੇ, ਉਹ ਇੱਧਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚੇ ਵਿਚਾਰਾ । ਇਵੇਂ ਕੰਬਲ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇ ਰਿੱਛ
ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ । ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ ।

‘ਕਰ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਮੈਂ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ।’

ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ।’ (55)

ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ
ਦਾ ਆਪ । ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ, ਰੱਬ ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ । ਆਖੇ ਮੈਂ ਛੱਡਦੇ
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ।

“ਸਖੀ ਵਸਿ ਆਇਆ ਫਿਰਿ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ

ਇਹ ਗੀਤਿ ਭਲੀ ਭਗਵੰਤੈ ॥”

(62)

ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ, ਵੱਸ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

“ਸਖੀ ਵਸਿ ਆਇਆ ਫਿਰਿ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ..... ॥”

ਹੁਣ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ?

“ਇਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਘਨੇਰੀ ॥ ਜਉ ਮਿਲੀਐ ਤਉ ਵਧੈ ਵਧੇਰੀ ॥”

ਗਲਿ ਚਮੜੀ ਜਉ ਛੋਡੈ ਨਾਹੀ ॥ ਲਾਗਿ ਛੁਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਪਾਈ ॥”

(63)

ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ । ਮਾਇਆ ਨਾਲ
ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ-

“ਜਉ ਮਿਲੀਐ ਤਉ ਵਧੈ ਵਧੇਰੀ ॥”

“ਗਲਿ ਚਮੜੀ” ਇਹ ਸੌਹਰੀ ਛੱਡਦੀ ਨਹੀਂ ਗਲੇ ‘ਚੋਂ’ । ਕਿਵੇਂ ਛੁੱਟੀਐ ?

“ਲਾਗਿ ਛੁਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਪਾਈ ॥”

ਕਿਵੇਂ ਛੁੱਟੀਐ ? ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ।

“ਇਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਘਨੇਰੀ ॥”

ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਲਈ ।

“ਜਉ ਮਿਲੀਐ ਤਉ ਵਧੈ ਵਧੇਰੀ ॥”

ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

“ਗਲਿ ਚਮੜੀ ਜਉ ਛੋਡੈ ਨਾਹੀ ॥”

(63)

ਜਿਸ ਦੀ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਗਲਵਕੜੀ ਪੈ ਗਈ । “ਚਮੜੀ” ਜਿਹੜਾ ਚਰਨਾਂ
ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਗਿਆ, ਚਿੰਬੜ ਗਿਆ ਚਿੱਚੜੀ ਵਾਂਗੂੰ । ਚਮਗਿੱਦੜ ਵਾਂਗੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ
ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਚਿੰਬੜ ਗਿਆ, ਲਿਪਟ ਗਿਆ ।

“ਗਲਿ ਚਮੜੀ ਜਉ ਛੋਡੈ ਨਾਹੀ”

(63)

“ਛੋਡੋ ਨਾਹੀ”, ਆਖੇ ਮੈਂ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਛੱਡਦੈਂ, ਪਰ ਉਹ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ। ਹੂੰ।

“ਸਖੀ ਵਸਿ ਆਇਆ ਫਿਰ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਇ

ਇਹ ਗੀਤ ਭਲੀ ਭਗਵੰਤੈ॥”

(62)

ਹੁਣ ਕਿਉ ਛੱਡ ਦੇਈਏ, ਹੱਥ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਚਉਰਾਸੀ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੁੜਕੇ ਵਾਰੀ ਆਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਆਵੇ। ਸੋ _____

‘ਕਰਕੇ ਦੀਦਾਰ ਮੈਂ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ,

ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।’

(55)

ਆਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਸੀ, ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਭਗਵਾਨ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ, ਸੱਚ ਨੂੰ, ਕੰਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ।

‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਤੋਲ। ਬੰਦਾ ਬਣ, ਕਰ ਬੰਦਗੀ,

ਬੇਅਦਬ ਨਾ ਹੋ ਕਰ ਬੋਲ।’

(8)

“ਤੋਲਿ ਨ ਤੁਲੀਐ ਮੋਲਿ ਨ ਮੁਲੀਐ ਕਤ ਪਾਈਐ ਮਨ ਰੂਚਾ॥”

“ਖੋਜ ਅਸੰਖਾ ਅਨਿਕ ਤਪੰਥਾ....”

ਅਸੰਖ ਮਤ ਖੋਜੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਪੱਸਿਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

“..... ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਨਹੀ ਪਹੁਚਾ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਠਾਕੁਰ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਰਸ ਭੂੰਚਾ॥”

(1)

ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੰਗਤ।

“ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੋਵੈ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹੁ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ॥”

(64)

ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਰਪਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਦਰਸ਼ਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਿਹਰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹੈ।

“ਟਹਲ ਮਹਲ ਤਾਕਉ ਮਿਲੈ ਜਾਕਉ ਸਾਧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ॥

ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਤਉ ਬਸੈ ਜਉ ਆਪਨ ਹੋਹਿ ਦਇਆਲ॥”

(65)

ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ, ਮਹਲ, ਭਗਤੀ ਕਿਸਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।?

“ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਤਉ ਬਸੈ ਜਉ ਆਪਨ ਹੋਹਿ ਦਇਆਲ॥”

(65)

ਰੱਬ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦਿਆਲਤਾ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਦਰਸ਼ਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਿਹਰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹੈ। ਆਖੋ.....

‘ਸੰਤਾਂ ਮਿਲਿਆਂ ਮੈਂ ਮਿਲ ਜਾਵਾਂ ਸੰਤ ਨਾ ਮੈਥੋਂ ਨਿਆਰੇ।

ਸੰਤਾਂ ਬਾਝੋਂ ਮੈਂ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਜਤਨ ਕਰ ਡਾਰੇ।’

(66)

“ਜਿਸਨੇ ਤੁਮਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਦਰਸਨੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਪਾਛੈ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧੁਰਿ ਦੇਹੁ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਖ ਨਾਨਕੁ ਇਹੁ ਬਾਛੈ ॥” (67)

ਇਹ ਮੇਰੀ ਬਾਛਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਮਨੋਰਥ, ਜਿਸਨੇ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇਓ।
ਆਪਣੇ ਆਪ ? ਨਹੀਂ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ, ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ।

“ਮੇਰੇ ਸੁੰਦਰੁ ਕਹਹੁ ਮਿਲੈ ਕਿਤੁ ਗਲੀ ॥

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ਮਾਰਗੁ ਹਮ ਪੀਛੈ ਲਾਗਿ ਚਲੀ ॥” (68)

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਕੇ ਚਲੋ। ਕਿਉਂ ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਰਸਤਾ ਦੇਖਿਐ।
ਆਪ ਦੇਖਿਐ, ਦਿਖਾ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲੱਗੀ ਹੈ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥” (1)

ਮੈ ਪੇਖਿਆ, ਮੋਹਨ ਸਭ ਤੇ ਉੱਚਾ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ। ਉੱਤਮ ਸਖੀ
ਮੱਧਮ ਸਖੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੈਣ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੋਹਨ ਦੇਖਿਐ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ
ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ।

“ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਉ ਲਾਗੈ ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੁਚਾ ॥” (1)

ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ।

“ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਉ ਲਾਗੈ ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੁਚਾ ॥” (1)

ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੂੰਡ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬੀਬੀ ਰਜਨੀ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ
ਹੇਠਾਂ ਪਤੀ ਆਪਣੇ ਨੂੰ, ਪਿੰਗਲੇ ਨੂੰ ਖਾਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਛੱਡ ਗਈ ਸੀ। ਸੋ ਦੇਖਿਆ
ਕੋਈ ਛੱਪੜੀ ਸੀ ਛੱਪੜੀ। ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਾਲੇ ਕਾਉਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਹੰਸ ਬਣ ਕੇ
ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਤਾਕਤ ਵਾਲੀ
ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਿੰਗਲੇ ਨੇ ਖਾਰੇ ਚੋਂ ਰੁੜ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਕਿੱਲੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ, ਇਸ਼ਨਾਨ
ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੰਚਨ ਵਰਗੀ ਦੇਹ ਬਣ ਗਈ। ਕੰਚਨ ਵਰਗੀ ਦੇਹ, ਨੌਜਵਾਨ ਬਣ
ਗਿਆ।

ਉੱਧਰੋਂ ਆਈ ਲੜਕੀ, ਕੀ ਤੱਕਿਆ ? ਨੌਜਵਾਨ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਤੀ
ਮਾਰਤਾ, ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਾਰਤਾ, ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਾਰਤਾ, ਮੇਰਾ ਧਰਮ
ਛੀਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਆਪਣਾ ਮੋਹਨ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਸੀ, ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਦੇਖਿਆ,
ਪਿੰਗਲਾ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਰੱਬ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਆਪਣਾ ਪਤੀ। ਪਿੰਗਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਰੱਬ
ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਜੇ ਬਿਰਤੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਇਹ, ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨ 'ਚ ਬਿਰਤੀ ਚਲੀ
ਜਾਂਦੀ। ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੋਹਨ ਦੇਖਿਐ।

“ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਉ ਲਾਗੈ..... ॥” (1)

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਛੀਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ

‘ਚ ਜਾਕੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਇਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਿਐ। ਤੇਰਾ ਸਿਦਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਯਾਦ ਕਰਿਆ ਕਰੇਗੀ ਯਾਦ। ਹੁਣ ਜਾਕੇ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਤੇ ਆਪਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥

ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਲਾਗੈ ਵੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ ॥” (1)

ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੂੰਡ ਕੇ ਦੇਖਿਐ। ਉੱਤਮ ਸਖੀ ਮੱਧਮ ਸਖੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ।

“ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ ॥”

(9)

ਉੱਤਮ ਪਾਸੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣੋ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਾਸ ਕਰੋ। ਨਾਲੇ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਨਾਲੇ ਪਰਮਾਰਥ ਸ਼ੁਧ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ..... ॥”

ਗੀ ਨਾਮ ਸਖੀ ਦਾ ਹੈ, “ਪੇਖਿਓ”, ਮੈਂ ਪੇਖ ਕੇ ਖਾਧਾ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੇਖਿਓ ਖਾਧਾ ਵੀ ਹੈ। ਪੇਖ ਵੀ ਲਿਆ ਤੇ ਖਾਧਾ ਵੀ ਹੈ। ਆਪ ਵੀ ਖਾਧੇ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁਆਇਐ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪ ਵੀ ਛਕਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛਕਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਜੇ ਪੇਖਿਐ ਪਰ ਖਾਧਾ ਨਹੀਂ। ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਠੰਡ ਪੈ ਜਾਇਗੀ, ਪਰ ਅੰਦਰਲੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਾਂ ਆਏਗੀ ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਂਗੇ। ਇਹੀ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਪੇਖ ਕੇ ਖਾਧਾ ਵੀ ਹੈ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

ਬੱਛਰੂ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੈ, ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੈ, ਟੁਬਕੀਆਂ ਮਾਰਦੈ। ਬਰਾਛਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦੁੱਧ ਬਾਹਰ ਛੁੱਟ ਛੁੱਟ ਪੈਂਦੈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੈ। ਨਾਲੇ ਚੁੰਘਦੈ ਖੁਸ਼ੀ ‘ਚ ਤੇ ਕੁੱਝ ਦੁੱਧ ਬਰਾਛਾਂ ‘ਚੋਂ ਛੁੱਟ ਛੁੱਟ ਬਾਹਰ ਵੀ ਟਪਕ ਜਾਂਦੈ। ਬੱਛਰੂ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੈ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਵੀ ਮੱਘਾ ਭਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨਾਲੇ ਚੁੰਘ ਰਹੇ ਨੇ, ਰਸ ਲੈ ਰਹੇ ਨੇ।

“ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ ॥”

(69)

ਪੀਆ ਰੇ ਭਾਈ ਪੀਆ ਰੇ। (ਲੰਬੇ ਰਹਾਆ ‘ਚ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ) ਨਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਪੀ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਭਗਵਾਨ ਬਰਾਛਾਂ ਥਾਈਂ ਡੋਲੁ ਰਹੇ ਨੇ, ਡੋਲੁ। ਆਪ ਵੀ ਛਕਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛਕਾ ਰਹੇ ਨੇ ਭਗਵਾਨ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ..... ॥”

(1)

ਮੋਹਨ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ, ਦੁੱਧ ਡੋਲੁ ਰਹੇ ਨੇ। “ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਮੋਹਨੁ” ਮੋਹਨ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਨਾਲੇ ਚੁੰਘ ਰਹੇ ਨੇ ਨਾਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਘਾ ਰਹੇ ਨੇ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥” (1)

ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਦੁੱਧ 'ਚ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਹੋਂ।

ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਬਾਣੀ, ਭਗਵਾਨ, ਇਹ ਦੁੱਧ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪ ਪੀਂਦੇ ਨੇ, ਛਕਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਚੁੰਮ-ਚੁੰਮ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਡੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਨੇ ਭਗਵਾਨ। ਚਰਨ ਚੁੰਮ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਨ। ਤੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛਕਾ ਰਹੇ ਨੇ ਭਗਵਾਨ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥
ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਲਾਗੈ ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ ॥” (1)

ਸੋ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਬਿਰਤੀ, ਦੁੱਧ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਭਗਵਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਘਿਉ ਖਾਧਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਡਾ ਭਗਵਾਨ।

“ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ ॥” (69)

ਪੀਆ ਰੇ ਭਾਈ ਪੀਆ ਰੇ, (ਲੰਬੇ ਰੰਗਿਆ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹੈ) ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਪੀਤਾ ਕਰਕੇ ਤਦੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦੇ ਨਾ। ਡੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਨੇ ਤਦੇ ਹੀ ਨਾ। ਜੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਆਪ ਗੱਟ-ਗੱਟ ਪੀ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਆਸਰਾ? ਆਪ ਵੀ ਪੀਓ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਓ। ਡੋਲ੍ਹੇ ਭਗਵਾਨ। ਹੈ। ਰਸ ਆਪ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਹਾਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੈ। ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ, ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ, ਭਾਈ ਪੀਆ ਰੇ ॥

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥” (1)

ਜਿਵੇਂ ਭਗਵਾਨ ਸਾਡਾ ਨਾਲੇ ਦੁੱਧ ਪੀ ਰਿਹੈ, ਤੇ ਨਾਲੇ ਭਗਵਾਨ ਲਪਟਾਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

“ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ ॥” (69)

ਭਗਵਾਨ ਪੀ ਰਿਹੈ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਲਾ ਰਿਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪ ਪੀ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਲਾ ਰਹੇ ਨੇ।

ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਕਿਆ ਮੁਰਦੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹੈ, ਕਿਆ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ ਭਗਵਾਨ। ਕਲਯੁੱਗ 'ਚ ਸਤਯੁੱਗ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਲਯੁੱਗ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ, ਕਿਆ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥” (1)

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਕਿਆ ਰੰਗ ਭਾਗ ਲੱਗੇ ਹੈ। ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਸ਼ਕਾਮਤਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਮੁਨਿਆਦੀਆਂ ਕਰਦੇ। ਕੋਈ ਉਗਰਾਹੀਆਂ ਕਰਦੇ। ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਭੋਜਿਐ। ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਆਪਾਂ ਤਾਂ। ਆਖੇ—

‘ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ। ਪਕੀਆਂ ਪਕਾਈਆ ਘੱਲ।’ (70)

ਅੱਗੇ ਅਟੱਲ, ਸੁਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀਗੇ। ਆਖੇ ਬਾਬਾ ਪੱਕੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ ਘੱਲ। ਘੱਲੀ ਜਾਂਦੇ। ਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਵੀ ਨਾ ਘੱਲ। ਤੇ ਕੜਾਹੇ ਕੜਾਹ ਦੇ ਵੀ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਘੱਲ। (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ) ਖੁਸ਼ਕ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭੁੱਖਿਆਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

“ਭੂਖੇ ਭਗਤਿ ਨਾ ਕੀਜੈ। ਯਹ ਮਾਲਾ ਅਪਨੀ ਲੀਜੈ॥” (71)

ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਖੁਸ਼ਕ ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਗਲਾ ਵੀ ਤਰ ਹੋਵੇ ਨਾ। ਹੈਂ! ਮੱਖਣੀ ਤੇ ਕੜਾਹ ‘ਚ ਭਾਈ ਜੀ ਬੜੇ ਗਹਿਰੇ ਗੱਢੇ ਲਾਉਂਦੇ।

‘ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ। ਪੱਕੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ ਘੱਲ।’ (70)

ਪੱਕੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ, ਕੜਾਹ ਤਾਂ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਬਾਬੇ ਅਟੱਲ ਨੇ ਭੋਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਤੇ ਸਾਡੇ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ ਘੱਲ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਕਿੰਨੀ ਸੱਚ ਭਾਸਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪਕੌਣੀਆਂ ਹੀ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ੀ ਕਾਹਦੀ ਹੋਈ? ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।

ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੈ ਹੈ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਲਾਭ ਕੀ ਹੈ? ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ? ਜਿਤਨੇ ਮਾਈ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹੋ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਘੰਟਾ ਦੇ ਘੰਟੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰੋ। ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ। ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਗਾਇਤਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਸੋ ਘੰਟਾ-ਦੇ ਘੰਟੇ ਟਾਈਮ ਕੱਢ ਕੇ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ। ਸਾਹਮਣੇ ਫੋਟੇ ਰੱਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ। ਮਨ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਿਆਰ ਕਰੋਗੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੋਲ ਪੈਣਗੇ। ਪਹਿਚਾਣ ਲਵਾਂਗੇ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਫੋਟੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਪਹਿਚਾਣ ਲਵਾਂਗੇ, ਬੋਲ ਵੀ ਪੈਣਗੇ।

ਜੇ ਧੰਨੇ ਦੇ ਪੱਥਰ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਫੋਟੇ ਵੀ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਭਾਵਨਾ ਤਾਂ ਘਰੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸੋ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ। ਦਿਨੇ ਕਰੋ ਵਿਹਾਰ। ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਸਮਾਂ, ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਥੇ ਸੰਗਤਿ। ਕਿਹੜੇ? ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਜੋੜਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥੇ ਸੰਗਤਿ। ਜਿਹੜੇ

ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਤੋੜਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਜੋੜਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਜਾਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਅਮਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਮਾਈ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ, ਫੇਰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ?

“ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ ॥”

(72)

ਅਗੇ ਪਰਕਰਨ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ‘ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ,’ ਅੱਜ ਧਾਰਨਾ ਲਾਉਣੀ ਹੈ ਉੱਚਾ ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

(1)

ਅਗੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਪਿਛੇ ਸੰਗਤ ਗੱਜ ਬੱਜ ਕੇ ਬੋਲੇ। ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਬੋਲੇਗਾ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੋਰ ਹੋਵੇਗਾ।

.....*.....*.....*

ਭਾਈ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਮੁਖੀ ਰਾਗੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ-ਧਾਰਨਾ ਲਗਾਈ-

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

ਪਿਛੇ ਸੰਗਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ:

“ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਉ ਲਾਗੈ ॥”

“ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਉ ਲਾਗੈ ॥”

ਪਿਛੇ ਸੰਗਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ:

“ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ ॥ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥

ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

(1)

“ਦਰਿ ਵਾਜਹਿ ਅਨਹਤ ਵਾਜੇ ਰਾਮ ॥

ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਜੇ ਰਾਮ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਜੇ ਸਦਾ ਬਿਰਾਜੇ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਉਚਾ ॥

ਗੁਣ ਬੇਅੰਤਿ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਹੁਚਾ ॥”

(73)

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਗੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥”

(1)

“ਉਚਾ ਉਚਉ ਆਖੀਐ ਕਹਉ ਨ ਦੇਖਿਆ ਜਾਇ ॥

ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੁ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਦਿਖਾਇ ॥

ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜਾਣੀਐ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥”

(74)

“ਲਾਲ ਗੁਪਾਲ ਦਇਆਲ ਰੰਗੀਲੇ ॥
ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਬੇਅੰਤ ਗੋਵਿੰਦੇ ॥” (75)

“ਪ੍ਰਭੁ ਸਮਰਥ ਵਡ ਉਚ ਅਪਾਰਾ ॥
ਨਉ ਨਿਧ ਨਾਮੁ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥” (76)

“ਆਪੇ ਉਚਾ ਉਚੇ ਹੋਈ ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਵਿਖਾਲੇ ਸੁ ਵੇਖੈ ਸੋਈ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਖਾਲਣਿਆ ॥” (77)

“ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਆਖੀਐ ਪੂਰੇ ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸ ॥
ਪੂਰੇ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਵਣੈ ਪੂਰੇ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ॥” (78)

“ਉਚਉ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ਉਪਰਿ ਮਹਲੁ ਮੁਰਾਰਿ ॥
ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਦੇ ਪਾਈਐ ਦਰੁ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਪਿਆਰਿ ॥” (79)

“ਕਵਨੁ ਜਾਨੈ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰੀ ਸੇਵਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਵਿਨਾਸੀ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ॥”
ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੇ ॥ ਉਚ ਮਹਲ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥
ਤੂੰ ਅਪਰੰਪਰ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ ॥” (80)

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ..... ॥”

“ਲਾਲ ਗੁਪਾਲ ਦਇਆਲ ਰੰਗੀਲੇ ॥
ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਬੇਅੰਤ ਗੋਵਿੰਦੇ ॥” (75)

“ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਸੂਚਾ ਸੂਚੇ ਸੂਚਾ ਸੂਚੇ ਸੂਚਾ ॥
ਅੰਤ ਨਾ ਅੰਤਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਉਚੇ ਉਚਾ ॥” (81)

“ਹਰਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਨਿਕ ਅਨਿਕ ਅਨਿਕ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਸੁਕ ਨਾਰਦ
ਬ੍ਰਹਮਾਂਦਕ ਤਵ ਗੁਨ ਸੁਆਮੀ ਗਨਿਨ ਨ ਜਾਤਿ ॥
“ਤੂ ਹਰਿ ਬੇਅੰਤੁ ਤੂ ਹਰਿ ਬੇਅੰਤੁ ਤੂ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ
ਤੂ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਨਹਿ ਆਪਨੀ ਭਾਂਤ” (82)

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ..... ॥” (1)

“ਕਹੂੰ ਦੇਵਤਾਨ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਮੈ ਬਿਰਾਜਮਾਨ,
ਕਹੂੰ ਦਾਨਵਾਨ ਕੋ ਗੁਮਾਨ ਮਤ ਦੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਕੋ ਮਿਲਤ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਸੀ,
ਕਹੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਛਿਪਾਇ ਛੀਨ ਲੇਤ ਹੋ,
ਕਤਹੂੰ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ ਕੋ ਬਿਚਾਰਤ ਹੋ,
ਕਹੂੰ ਨਿਜ ਨਾਰ ਪਰ ਨਾਰ ਕੇ ਕਿਨੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਤਾਸਿਉ ਬਿਪ੍ਰੀਤ ਕਹੂੰ,
ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ ॥” (83)

“ਉਚ ਮੂਚ ਅਪਾਰ ਸੁਆਮੀ ਅਗਮ ਦਰਬਾਰਾ ॥

ਨਾਮੋ ਵਡਿਆਈ ਸੋਭਾ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥” (84)

“ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ ਜਾਕੈ ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਪਰਵਾਹ ॥
ਆਦਿ ਅੰਤੋ ਮਧਿ ਪੂਰਨ ਉਚ ਅਗਮ ਅਗਾਹ ॥” (85)

‘ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਸਨ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ।
ਸਭ ਅਵਤਾਰ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ ।’ (2)

ਧਾਰਨਾ ਬਦਲੀ ਤੇ ਪੱਕੇ ਰਾਗ ‘ਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ।

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥
ਆਨ ਨ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਲਾਗੈ ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਹਮ ਮੂਚਾ ॥
ਬਹੁ ਬੇਅੰਤ ਅਤਿ ਬਡੋ ਗਾਹਰੋ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਅਗਹੂਚਾ ॥
ਤੋਲਿ ਨ ਤੁਲੀਐ ਮੋਲਿ ਨ ਮੁਲੀਐ ਕਤ ਪਾਈਐ ਮਨ ਰੂਚਾ ॥
ਖੋਜ ਅਸੰਖਾ ਅਨਿਕ ਤਪੰਥਾ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਨਹੀ ਪਹੂਚਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਠਾਕੁਰ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਰਸ ਭੂੰਚਾ ॥” (1)

.....☆.....☆.....☆.....

“ਅਨਿਕ ਬਿਘਨ ਜਹ ਆਇ ਸੰਘਾਰੈ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਤਕਾਲ ਉਧਾਰੈ ॥” 2/3

“ਸਭ ਤੇ ਉਤਮ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ॥
ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਦਰਦ ਦੁਖ ਲਥਾ ॥” 2/8

“ਸਗਲ ਕ੍ਰਿਆ ਮਹਿ ਉਤਮ ਕਿਰਿਆ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰਿਆ ॥” 3/8

“ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੁਝੁ ਕੋ ਨ ਪਹੂਚੈ ॥
ਮਨ ਮਾਸਿ ਮਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਉਚੈ” 6/3

“ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਵੈ ਜਸੁ ਕੋਇ ॥” 9/5

.....☆.....☆.....☆.....

“ਮੈ ਪੇਖਿਓ ਰੀ ਉਚਾ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ”
ਪਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
1	534	16
2	ਕਵਿਤਾ	
3	677	15
4	675	14
5	210	11
6	9	9
7	293	18
8	97	14
9	661	1
10	ਕਵਿਤਾ	
11	1282	1
12	731	1
13	488	11
14	41	10
15	811	15
16	567	1
17	534	4
18	1204	5
19	211	17
20	130	19
21	335	9
22	1226	3
23	8	15
24	621	10
25	1218	17
26	594	11
27	ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ: ੧੦	
28	1279	2
29	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਬਿੱਤ ਨੰ: 542	

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
30	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਬਿੱਤ ਨੰ: 437	
31	864	3
32	1095	3
33	ਕਹਾਵਤ	
34	647	19
35	1414	10
36	1291	4
37	922	11
38	1208	7
39	790	18
40	743	15
41	323	9
42	684	4
43	9	15
44	1112	2
45	192	3
46	ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ 40 ਪਉੜੀ 21	
47	ਸਵੱਯੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਨੰ: ੯	
48	ਕਹਾਵਤ	
49	1367	7
50	1100	7
51	ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ੧੦ ਪਉੜੀ 7	
52	1097	3
53	360	10
54	ਕਵਿਤਾ	
55	ਕਵਿਤਾ	

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
56	1097	12
57	827	15
58	892	3
59	1374	4
60	969	15
61	13	11
62	249	10
63	392	7
64	71	3
65	255	16
66	ਕਵਿਤਾ	
67	207	12
68	527	8
69	337	16
70	ਕਹਾਵਤ	
71	656	13

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
72	292	19
73	578	14
74	55	5
75	99	4
76	107	14
77	125	19
78	17	15
79	18	14
80	805	9
81	821	15
82	1200	17
83	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਕਬਿੱਤ ਨ: 3 ਦਸ ਗ੍ਰੰਥੀ ਪੰਨਾ 30	
84	1003	14
85	1017	13

---☆ ☆ ☆---

‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ”

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥ ਵੇ ਪਰਵਾਰ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥” (1)

‘ਉੱਤਮ ਖੇਤੀ ਮੱਧਮ ਵਪਾਰ । ਨੀਚ ਨੌਕਰੀ ਪਿੰਨ ਖਾਣਾ ਖੁਆਰ ।’ (2)

“ਜਹ ਕਰਣੀ ਤਹ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ॥ ਕਰਣੀ ਬਾਝਹੁ ਘਟੇ ਘਟਿ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਗਿਆਨੀ ਕੈਸਾ ਹੋਇ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਬੁਝੈ ਸੋਇ ॥”

(3)

ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰਮੁੱਖ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

“ਸੁਹੇਲਾ ਕਹਨੁ ਕਹਾਵਨੁ ॥ ਤੇਰਾ ਬਿਖਮੁ ਭਾਵਨੁ ॥”

(4)

ਕਹਿ ਕਹਾ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰਮੁੱਖ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲਿਆ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਗਤੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਵੱਡਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਰਾਜੇ ਹੋ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਕੋਈ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ। ਸਾਕਤ ਮਤਿ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੱਸਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੱਸਿਆ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੱਸਿਆ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਸੋਝੀ ਪਾਓ। ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੋਝੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪਾਈ ਹੈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦਾਂ। ਜੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਨਾ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਪੱਲੇ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇ, ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਸੇ ਕਰਦੇ ਤੇ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦੇ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੈ। ਆਪ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਪਿੰਗਲਾ ਹੈ, ਕਰਮ ਧਰਮ ਵੀ ਪਿੰਗਲੇ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਵੀ ਪਿੰਗਲੀ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਅੱਗੇ ਇਹ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਕਰਮ ਬਦਲ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਮ ਵੀ ਉਲਟੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭਗਤੀ ਵੀ ਉਲਟੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਇਕ ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ

ਹੁੰਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਗੋਮਰਮਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਪੱਥਰ ਨੂੰ, ਉਹ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਖਰਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਬਰਫ ਤੇ ਬਰਫ ਪਵੇ, 100 ਸਾਲ ਬਰਫ ਤੇ ਬਰਫ ਪੈਂਦੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸੰਗੋਮਰਮਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਬਰਫ ਪਈ, ਦੂਜੀ ਵਾਰ, ਫਿਰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ, ਫੇਰ ਸੌ ਵਾਰਾਂ ਬਰਫ ਪਵੇ ਨਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਗੋਮਰਮਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ, ਉਹ ਬਣਦੇ। ਸੋ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਭਾਵ ਕੀ? ਇਕ ਜਨਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਤੇ ਮਰਾਤਬੇ ਮਿਲਦੇ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਈ ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਜੱਦੀ ਸਰਦਾਰ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਮੁੱਦਤਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਉਹ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾਰ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਿਉਂ, ਕਈ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰਦਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਪਰ ਕੁਸੰਗਤ ਪੈ ਗਈ, ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਗਰੀਬ ਬਣ ਗਏ। ਕਈ ਏਸੇ ਜਨਮ 'ਚ, ਆਹ ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਐਸ ਵੇਲੇ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਅਮੀਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਤੇ ਕਈ ਜਿਹੜੇ ਅਮੀਰ ਸੀ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਈ ਅਮੀਰ ਤੇ ਕਈ ਗਰੀਬ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲੱਗੇ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦੇ। ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਮਿਹਰ ਸੋ ਇਸ ਜਨਮ 'ਚ ਵੀ ਮਰਾਤਬੇ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੋ ਭਾਈ, ਜੇ ਤਾਂ ਅਮਲ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਦਾਸ ਕੁੱਝ ਦੱਸ ਵੀ ਸਕਦੇ, ਤੇ ਜੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਨਾ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਪੱਲੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਰਮ ਕਰੇਂਗਾ, ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕਰਮ ਰਾਹ ਦੇਵੇ, ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਭਗਤੀ ਰਾਹ ਦੇਵੇ।

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਬੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥ ਵੇ ਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥” (1)

ਇਨਸਾਨ ਪਿੰਗਲੈ ਤੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਵੀ ਪਿੰਗਲੇ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਕਰਮ ਵੀ ਜਗਾਇਆਂ ਜਾਗਣਗੇ, ਭਗਤੀ ਵੀ ਜਗਾਇਆਂ ਜਾਗੇਗੀ, ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਜਗਾਇਆਂ ਜਾਗੇਗਾ। ਪਰ ਜਗਾਵੇਗਾ ਉਹ, ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਜਾਗਿਆ ਹੋਇਐ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕਰਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਨੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਲਉ, ਉਸਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਮ ਹੈ, ਨਾਲ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਹੈ, ਅਦਬ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਹੈ। ਓਹੀ ਭਗਤੀ ਬਣ ਜਾਏਗੀ।

“ਦੁਹੁ ਮਿਲਿ ਕਾਰਜੁ ਊਪਜੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਜੋਗੁ ॥” (5)

ਦੋ ਚੀਜ਼ਾ ਰੱਬ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਐਂ, ਇਕੱਠੀਆਂ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੈ। ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਰਮ ਉਲਟੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਓਹੀ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹੈ, ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹੈ, ਓਹੀ ਭਗਤੀ ਬਣ ਜਾਇਗੀ। ਜਿਸਨੇ

ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਨੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਓ।

“ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਨਾ॥”

(6)

ਜਿਹਨੇ ਇਹ ਕਰਮ ਬਣਾਏ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਰਮ ਕਰੇਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਭਗਤੀ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਵੀ ਉਲਟੀ ਪੈ ਜਾਏਗੀ। ਕਈ ਦੇਖੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਸਾਨ। ਇਕ ਸਾਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਖਿਆਤ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਕਈ ਦੇਖੇ ਨੇ। ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈ। ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਹੈ ਵਿਦਿਆ ਲਈ, ਪਰ ਕਲਾਸਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਨੇ। ਕੋਈ ਪਹਿਲੀ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਕੋਈ ਦੂਜੀ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਕੋਈ.....। ਸੋ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਭ 'ਚ ਹੈ। ਅਗੇ ਫਿਰ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਉਣਾ, ਸਵਾਲ ਪਾਉਣਾ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕੱਢ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ। ਮਾਸਟਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹੈ, ਬੱਚਾ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਫਿਰ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਹੈ?

ਆਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਜੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਨਕਸਰ ਸੀ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਹਾੜ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਰਾਜ 'ਚੋਂ ਸਤਿਸੰਗੀ ਸਨ ਸ: ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਬਸ਼ੇਸ਼ਰ ਸਿੰਘ, ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਹਾੜ ਤੇ ਚਲੋ। ਸੋ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਥਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ ਪਹਾੜ ਤੇ। ਸੋ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚੱਲ, ਅਸੀਂ ਪਹਾੜ ਤੇ ਜਾਣੇ। ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹਿ, ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚੱਲ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਐ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਬੀਹ ਦਿਨ ਰਹਿ। ਫਿਰ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ 15 ਦਿਨ ਰਹਿ। ਫਿਰ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ 10 ਦਿਨ ਹੀ ਰਹਿ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੇਰਾ ਫਲਾਨੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰ ਕੇ ਫੇਰ ਆਵਾਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਅੱਛਾ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਜਾਣਾ ਸੀ ਉਸਨੇ ਗੁਜਰਾਤ। ਉੱਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੰਨਿਆਂ ਪ੍ਰਮੰਨਿਆਂ ਰਾਗੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵੇਲੇ, ਉਹ ਇਥੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਅਜੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਗੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਧਰੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਕਾਫੀ ਸੱਟਾਂ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਸੱਟਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਲੱਗੀਆਂ ਪਰ ਇਸਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ, ਇਸਨੂੰ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਆਏ। ਸਰੀਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ

ਛੱਡਿਆ। ਕਾਫੀ ਜਲੂਸ ਜਲਾਸ ਕੱਢਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਕਰੋਲ' ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਤੇ ਸੀ। ਕੋਈ ਸ਼ਿਮਲਿਓਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਇਆ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ। ਆ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ, ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਟਾਈਮ ਸੀ, ਸੋ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ, ਰਾਗੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸੀ। ਗੁਜਰਾਤ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ-ਸੁੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਇੱਧਰ ਆਕੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਅੱਜ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਸਾਡਾ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਮਰ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਾਫੀ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸਿਆਂ ਨਾ ਜਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮਹੀਨਾ ਰਹਿ, ਪਰ ...।

‘ਸਾਧੂ ਬੋਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ। ਸਾਧੂ ਕਾ ਬੋਲਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਇ।’

(7)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

“ਗੁਹਜ ਕਥਾ ਇਹ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ॥

ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਣੀ॥”

(8)

“ਗੁਹਜ ਗਲ ਜੀਅ ਕੀ ਕੀਚੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਿ

ਤਾ ਸਰਬ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ॥”

(71)

ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਹੋਰ ਦਿਉਰ-ਜੇਠ ਨਾਲ ਪਰਦੇ 'ਚੋਂ ਬੋਲੇਗੀ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੱਗਿਆਸੂ ਨਾਲ ਪਰਦੇ 'ਚ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਭਾਈ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮਹੀਨਾ ਰਹਿ, ਮਹੀਨਾ ਰਹਿ ਮਹੀਨਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ 20 ਦਿਨ ਰਹਿ, ਫਿਰ ਕਿਹਾ 15 ਦਿਨ, 10 ਦਿਨ, ਹਫਤੇ ਲਈ ਰਹਿ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ। ਜੇ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਬਚਨ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ, ਤੇ ਸਮਾਂ ਟਲ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ।

“ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਹੇ ਸਖੀ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਕਰਤਾਰਿ॥”

(9)

ਨਾਸਤਕ ਦੀ, ਮਨਮੁੱਖ ਦੀ, ਅਗਿਆਨੀ ਦੀ, ਚੁਫੇਰ ਗੜੀਏ ਦੀ, ਭਾਸਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ। ਗੁਰਮੁੱਖ ਦੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੁੱਠੇ-ਸਿੱਧੇ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵਾਧਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ?

ਜਿਸਨੇ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ, ਸੰਕੋਚ ਰੱਖਿਆ, ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋ

ਗਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਰਖੇ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਜੇ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਪੁੱਠੀ-ਸਿੱਧੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਲਾਭ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਗੁਰਮੁੱਖ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਨਮੁੱਖ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜੇ ਬਚਨ ਮਨ ਲੈਂਦਾ, ਸਮਾਂ ਟਲ ਜਾਂਦਾ। ਸੋ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੋਲ ਹੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ। ਕੋਲੋਂ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਮੁਰਖਾ, ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਸਵਾਲ ਪਾਵੇ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਕਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਫਿਰ ਬੱਚਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕੇਗਾ? ਬੱਚਾ ਕਿਵੇਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਕਿਵੇਂ ਵਧੇਗਾ?

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਮਾਸਟਰ ਸਵਾਲ ਪਾਉਂਦੇ, ਬੱਚਾ ਕੱਢ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਸਵਾਲ ਪਾਵੇ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕੱਢੇ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਇਗਾ? ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਜਾਣੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ, ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਉਹ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੋ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਭਾਈ ਤੂੰ ਨਾ ਜਾਹ, ਤੂੰ ਵਕਤ ਕੱਢ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਸਵਾਲ ਪਾਵੇ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਕੱਢੇ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾਸ ਹੋਵੇਗਾ? ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧੇਗਾ? ਨਹੀਂ। ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਸਵਾਲ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕੱਢ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ। ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਬਚਨ ਮਨ ਲੈਂਦਾ, ਕਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਸਮਾਂ ਟਲ ਜਾਂਦਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ—

‘ਸਾਧੂ ਬੋਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ।

ਸਾਧੂ ਕਾ ਬੋਲਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਇ।’

(7)

ਅਗੇ ਫਿਰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਜੋਗਿਆਸੂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

“ਮਾਈ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਧਾ॥

ਬਚਨੁ ਗੁਰੂ ਜੇ ਪੂਰੈ ਕਹਿਓ ਮੈ ਛੀਕਿ ਗਾਂਠੜੀ ਬਾਧਾ॥”

(10)

“ਮੂ ਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨੀ॥ ਰਹਾਉ॥

ਤੋਰੀ ਨ ਤੂਟੈ ਛੋਰੀ ਨ ਛੂਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿੰਚ ਤਨੀ॥”

(11)

“ਵਡਭਾਗੀ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਪਰਾਪਤਿ ਤਿਨ ਭੇਟਤ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਬਾਛੈ ਜਿਨ ਹਰਿਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਪਰੋਈ॥”

(12)

ਰਿਦੈ ਪਰੋ ਲਿਆ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਬਚਨ। ਇਹ ਨਾ ਕਿ ਇਕ ਕੰਨੋਂ ਸੁਣੀ ਦੂਜੇ ਕੰਨੋਂ ਕੱਢੀ। ਨਹੀਂ। ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ। ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਹੈ।

“ਸੁਭ ਬਚਨ ਬੋਲਿ ਗੁਨ ਅਮੋਲ॥”

(13)

ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਕਾ ਲਓ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪਕਾਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਝੂਠਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਵੀ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਿੱਥੇ। ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸਾਧੂ ਬੋਲਿਆ, ਜਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਬੋਲਿਆ ਹੈ:

“ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਣਿ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ ॥ ਸੋ ਬੋਲਹਿ ਜੋ ਪੇਖਹਿ ਆਖੀ ॥” (14)

“ਤਬ ਲਗੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਤਿਸੈ ਸਰੋਵਹੁ ਜਬ ਲਗੁ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਸਾ ॥
ਜੇ ਘਟੁ ਜਾਇ ਤ ਭਾਉ ਨ ਜਾਸੀ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸਾ ॥” (15)

ਖਿਚ ਕੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਉ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਭਾਵੇਂ ਲਗ ਜਾਇ ਪਰ:

“..... ਭਾਉ ਨਾ ਜਾਸੀ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸਾ ॥”

ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਚਰਨ ਵਸਦੇ ਹੈ।

“ਚਰਣ ਕਮਲ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਜਾਪੁ ॥

ਨਾਨਕੁ ਪੇਖਿ ਜੀਵੈ ਪਰਤਾਪੁ ॥” (16)

ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਚਰਨ ਵਸ ਗਏ, ਉਸਦੇ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਹੈ ਜੀਵਨ। ਸੋ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਸਵਾਲ ਪਉਣਾ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਸਵਾਲ ਕੱਢਣਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਅੱਗੇ ਜੱਗਿਆਸੂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਮਲ ਕਰਨਾ। ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ, ਤੇ ਜੇ ਜੱਗਿਆਸੂ ਅਮਲ ਨਾ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਦੇਵੋ।

“ਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥

ਜੇ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥” (17)

ਸੋ—

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥ ਵੇ ਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥” (1)

“ਨਾ ਜਾਣਾ ਕਰਮ ਕੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥” (18)

ਸਾਡਾ ਬੱਚਾ ਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ? ਉਲਟਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਨਾ ਘੱਲੀਏ, ਬੱਚਾ ਆਪ ਪੜ੍ਹ ਜਾਇ, ਕਦੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੈ? ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਨਸਾਨ ਕਰੇਗਾ, ਕਈ ਵੇਖੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਇਹ ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਕਈ ਦੇਖੇ ਨੇ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਸਾਖਿਆਤ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਲਟ ਪਾਸੇ ਲੱਗੇ ਸਨ, ਉਹ ਚਾਰ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਮਹਾਰਾਜ। ਜਿਸਨੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਉਹ ਚਾਰ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਚਾਰ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਚਾਰ ਕਰਮਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਏ। ਸੋ:

“ਨਾ ਜਾਣਾ ਕਰਮ ਕੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥

ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਜਾਤਿ ॥” (18)

“ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥”

(19)

ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸੀ ਉਹ ਬਿਚਾਰਾ ਛੋਲੇ ਬੀਜੇ, ਕਿ-

“ਜਿਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥”

(20)

ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬੀਜਾਂਗੇ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸੀਂ ਬੀਜ ਬੀਜਾਂਗੇ-

“ਜਿਨਸਿ ਥਾਪਿ ਜੀਆਂ ਕਉ ਭੇਜੈ ਜਿਨਸਿ ਥਾਪਿ ਲੈ ਜਾਵੈ ॥

ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਆਪੇ ਏਤੇ ਵੇਸ ਕਰਾਵੈ ॥”

(21)

“ਬੋੜਾ ਕਿਨੈ ਨ ਮੰਗਿਓ ਕਿਸੁ ਕਹੀਐ ਸਾਬਾਸਿ ॥

ਨਦਰਿ ਤਿਨਾ ਕਉ ਨਾਨਕਾ ਜਿ ਸਾਬਤੁ ਲਾਏ ਰਾਸਿ ॥”

(22)

“ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥”

(23)

“ਜਿਨਸਿ ਥਾਪਿ ਜੀਆਂ ਕਉ ਭੇਜੈ ਜਿਨਸਿ ਥਾਪਿ ਲੈ ਜਾਵੈ ॥”

(21)

ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਜਿਨਸ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਜਿਨਸ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਜਾ ਕੇ:

“ਬੋੜਾ ਕਿਨੈ ਨ ਮੰਗਿਓ ਕਿਸੁ ਕਹੀਐ ਸਾਬਾਸਿ ॥

ਨਦਰਿ ਤਿਨਾ ਕਉ ਨਾਨਕਾ ਜਿ ਸਾਬਤੁ ਲਾਏ ਰਾਸਿ ॥”

(22)

ਜੇ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ।

ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਛੋਲੇ ਹੀ ਬੀਜਿਆ ਕਰੇ, ਤੇ ਛੋਲੇ ਹੀ ਵੱਢਿਆ ਕਰੇ। ਤੇ ਛੋਲੇ ਹੀ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਕਰੇ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਛੋਲੇ ਪੀਸਕੇ ਛੋਲੇ ਹੀ ਦਿਆ ਕਰੇ ਖਾਣ ਨੂੰ। ਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਖਾਣਾ, ਉਸਨੂੰ ਬੜੀ ਪਿਆਸ ਲਗਣੀ। ਰੋਟੀ ਬੜੀ ਸਖਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਿਆਸ ਬੜੀ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਰੱਲ ਕੇ ਬੈਠੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਤੰਗ ਹਾਂ। ਬੜੀ ਪਿਆਸ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਬੜੀ ਸਖਤ ਰੋਟੀ ਹੈ। ਆਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਬੜੇ ਸੁਖੀ ਵਸਦੇ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਇਹ ਬੜੇ ਸੁਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਤੰਗ ਹਾਂ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ, ਤੂੰ ਛੋਲੇ ਬੀਜਦੇ, ਛੋਲੇ ਵੱਢਦੇ ਤੇ ਛੋਲੇ ਮੈਨੂੰ ਪਕਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹੈ। ਇਹ ਛੋਲਿਆਂ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਛੋਲੇ ਹੀ ਘਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਸ ਡਾਢੀ ਲੱਗੇ ਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਸਖਤ ਹੈ। ਹਜ਼ਮ ਹੋਣੀ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਕਿਉਂ? ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਤੂੰ ਬੀਜਦੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਪੀਸਣਾ-ਪਕਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਖੇ ਆਹ ਗੁਆਂਢੀ ਬੜੇ ਸੁਖੀ ਵਸਦੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀਏ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਸੁਖੀ ਹੈ?

ਜਾਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਕਿਉਂ ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਸੁਖੀ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ

ਲੱਗਦੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਾਂ। ਪਿਆਸ ਬੜੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਰੋਟੀ ਬੜੀ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੱਸ ਪਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸੀਂ ਕਣਕ ਬੀਜਦੇ ਹਾਂ, ਕਣਕ ਹੀ ਵੱਢਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਣਕ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਕਣਕ ਦੀ ਰੋਟੀ ਹੈ ਉਹ ਨਰਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਕਤ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਜ਼ਮ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਸ ਵੀ ਘੱਟ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸੁਖੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਗੱਲੋਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਯਾਰ ਇਹ ਬੀਜ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦਿਉ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ। ਇਸ ਬੀਜ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬੀਜ ਲਿਆ ਤੇ ਕਣਕ ਬੀਜ ਲਈ, ਤੇ ਕਣਕ ਹੀ ਕੱਟੀ। ਕਣਕ ਹੀ ਉਹ ਖਾਣ ਲਗ ਗਏ। ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਮਝ 'ਚ ਹੁਣ ਆਈ। ਅਸੀਂ ਛੋਲੇ ਬੀਜਦੇ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਛੋਲੇ ਹੀ ਖਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਸਖਤ, ਤੇ ਪਿਆਸ ਵੀ ਬੜੀ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਯਾਰ ਹੁਣ ਚੰਗਾ ਜਿਹਾ ਬੀਜ ਲੱਭੀਐ ਸਾਨੂੰ। ਸੋ, ਕਣਕ ਹੀ ਬੀਜਣ, ਕਣਕ ਹੀ ਖਾਣ, ਕਹਿੰਦੇ ਬੜੇ ਸੁਖੀ ਹਾਂ ਯਾਰ। ਸੋ:

“ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥

ਆਪੇ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥”

(19)

ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸੀਂ ਬੀਜ ਬੀਜਾਂਗੇ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਚੰਗਾ ਬੀਜਾਂਗੇ ਚੰਗਾ, ਮੰਦਾ ਬੀਜਾਂਗੇ ਮੰਦਾ। ਕਣਕ ਬੀਜਾਂਗੇ ਕਣਕ, ਛੋਲੇ ਬੀਜਾਂਗੇ ਛੋਲੇ, ਜੌਂ ਬੀਜਾਂਗੇ ਜੌਂ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਆਪਾਂ ਬੀਜਾਂਗੇ। ਪਰ ਜੌਂ ਬੀਜ ਕੇ ਕਣਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਕਣਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਲਗੀ। ਸੋ, ਜਿਹਾ ਬੀਜ ਬੀਜਾਂਗੇ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਸੋ:

“ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥”

(19)

“ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ”। ਤੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਅਸੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਤੂੰ ਕਰੇਂਗਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਵੇਗਾ।

“ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥”

(24)

ਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ, ਹੁਣ ਵੀ ਲਿਖਾ ਸਕਦੇ, ਕਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ :

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇ ॥

ਸੁ ਏਤੁ ਖਜਾਨੈ ਲਇਆ ਰਲਾਇ ॥”

(25)

ਜੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ ਕਲਰਕ ਤੋਂ ਲਿਖਾ ਵੀ ਲਈ ਦਾ ਹੁੰਦੈ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਲਿਖਾ ਲਈਦਾ ਹੁੰਦੈ। ਜੇ ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਕੁੱਝ ਲਿਖਿਆ।

ਜੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਹੁਣ ਲਿਖਾ ਲਓ। ਜੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਹੁਣ ਲਿਖਾ ਲੈ। ਪਰ ਕਲਰਕ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਾ ਸਕਦੈ ਜਾਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਰਥਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਖ ਸਕਦੈ। ਪਰ ਜਿਸਨੂੰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ

ਲਿਖ ਸਕਦਾ, ਉਹੋ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦੇ ਜਿਸਨੂੰ ਪੂਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ।

“ਹਥਿ ਕਲੰਮ ਅਗੰਮ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਾਵਤੀ॥” (26)

ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਕਲਮ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਰਮ। ਹੱਥ ਕਲਮ। ਜਿਹਾ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਚੰਗੇ ਕਰੇਗਾ ਮੰਦੇ ਕਰੇਗਾ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ।

“ਹਥਿ ਕਲੰਮ ਅਗੰਮ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਾਵਤੀ॥” (26)

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇ॥
ਸੁ ਏਤੁ ਖਜਾਨੈ ਲਇਆ ਰਲਾਇ॥” (25)

ਇਕ ਵਾਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ, ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸੀ, ਐਕਸਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਰੇ। ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ 15 ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਆ ਗਿਆ। ਆਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਮੇਰੀ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅਰਜ਼ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਕਰੀਂ, ਉਹ ਅਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ? ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੁਣਾ? ਕਹਿੰਦਾ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਨੂੰ, ਮੈਂ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਚਾਹੁਣੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਨ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲੈ। ਹੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਲੈ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਰੋਲਾ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਗ੍ਰਹਿਸਤਿਆਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਰੋਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਤਨਾ ਗੁਰੂ-ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਰੋਲਾ ਹੁੰਦਾ।

‘ਜਾਂ ਰਾਹ ਪਏ ਜਾਣੀਏ, ਜਾਂ ਵਾਹ ਪਏ ਜਾਣੀਏ।’ (27)

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੰਨ ਜਾਏ। ਇਕ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੁੜਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾਂ-ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣੋਗੇ ਤੁਸੀਂ? ਜਾਮਨ ਬਣੋਗੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਜੁੜਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਦਾਸ ਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰਤਾ। ਨਾ ਪਿੱਛੇ, ਨਾ ਹੁਣ, ਨਾ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ। ਹਾਂ ਇਤਨਾ ਕੁ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਆਉਂਦੇ ਇਨਸਾਨ ਆਉਂਦੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲੈ, ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲੈ। ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ:

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇ॥” (25)

ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਕੁੱਝ ਦਿੱਤੇ, ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਲੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲੈ, ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ:

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇ॥
ਸੁ ਏਤੁ ਖਜਾਨੈ ਲਇਆ ਰਲਾਇ॥” (25)

ਫਿਰ ਰਲਾਉਣਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਦਾ ਬੋਝ ਉਤਾਰਕੇ। ਇਤਨਾਂ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਮਨ ਬਣਾਂ ਤਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਮੁਹਰੇ ਮੈਂ ਚੋਰ ਵਜਾਂਗਾ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਭਾਰ ਹੋਲਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੋਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਖਮ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਹੀਰੇ ਲਾਲ, ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਜਾਂ ਚਾਰ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਰ ਚੁਭਦੇ ਤਾਂ ਹੈ ਨਾਂ। ਸੁਖੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਈ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਭਾਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਹੋਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਹੈ ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਇਤਨਾ ਕੁ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਜਾਮਨ ਬਣਾਂ ਅੱਗੇ ਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਵਾਸਤੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਚੋਰ ਵਜਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਭਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ? ਤੇਰਾ ਭਾਰ ਮੈਂ ਹੋਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਇਤਨਾ ਕੁ ਇਖਤਿਆਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬਖਸ਼ਿਐ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ, ਲਿਖਣ ਦਾ। ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਨਸਾਨ ਆਉਂਦੇ, ਇਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਨਾ, ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ। ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਫਿਰ ਲਿਖਕੇ:

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇ ॥

ਸੁ ਏਤੁ ਖਜਾਨੈ ਲਇਆ ਰਲਾਇ ॥”

(25)

ਫਿਰ ਰਲਾਉਣੇ ਭਾਈ, ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਲਈ ਰਲਾਉਣੇ। ਸੋ ਇਤਨਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਖਤਿਆਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬਖਸ਼ਿਐ। ਜੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਚੋਰ ਵਜਾਂਗਾ। ਨਾਲੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਭਾਰ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸੋ ਇਤਨੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅੱਛਾ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉੱਥੇ ਬਗੀਚੇ 'ਚ ਆ ਜਾਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉੱਥੇ ਆ ਜਾਣਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਇਆ, ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਆਇਆ। ਸੋ ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੀ, ਦਾਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੱਸਿਆ। ਸਾਰਾ ਤਰੀਕਾ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨੇ। ਉਸਨੇ ਕੜਾ ਵੀ ਪਾ ਲਿਆ, ਕੱਛਾ ਵੀ ਪਾ ਲਿਆ, ਮੰਤਰ ਵੀ ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਏ, ਇਸੇ ਘਰ ਦੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੀ ਇਹ ਕੇਸ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਅਜੇ ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਰਖਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਲੈ, ਜਿਸ ਰੰਗ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹਿ ਤੂੰ, ਇਹ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਹੋਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲੈ, ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲੈ। ਕੱਛਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਕੜਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਮੰਤਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਹ ਤੇਰਾ ਮਨ ਮੰਨ ਜਾਇ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਇਧਰ ਨੂੰ ਆ। ਇਹ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਧਰਮ ਹੈ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਜੁੜ ਜਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਮਨਾ। ਜਿਥੋਂ ਤੈਨੂੰ ਗੁਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਗੁਣ ਲੈ ਲਾ। ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ, ਤੇ ਦੇਹਾਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਨਾ ਬਣ।

“ਸਭਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥” (28)

“ਕਬੀਰਾ ਜਹਾ ਗਿਆਨੁ ਤਹ ਧਰਮੁ ਹੈ ਜਹਾ ਝੂਠੁ ਤਹ ਪਾਪੁ ॥
ਜਹਾ ਲੋਭੁ ਤਹ ਕਾਲੁ ਹੈ ਜਹਾ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪੁ ॥” (29)

ਜਹਾਂ ਖਿਮਾਂ ਤੇ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ, ਤਹਾਂ ਆਪ।

“ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ ਖਰਚੁ ਲੈਹੁ ਹਉਮੈ ਬਿਖ ਜਾਰਹੁ ॥” (30)

“ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ ॥ ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ॥” (31)

“ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ ਵਡਾ ਤੋਲੁ ॥”

ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਡਾ ਤੋਲ ਹੈ।

“ਮਨਮਤਿ ਹਉਲੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੁ ॥” (32)

ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਹੌਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰ ਵੱਡਾ ਤੋਲ ਹੈ। “ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ।”

“ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ ॥ ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ॥” (31)

ਉਹ ਉੱਚਾ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ। ਕਿਉਂ? ਇਕ ਵਾਰੀ ਨੀਵੇਂ ਹੋਕੇ ਫਿਰ ਉੱਚਿਆਂ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦੇ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਵੇਂ ਫਿਰ ਉੱਚੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦੇ। ਹੋ ਗਿਆ ਪਾਸ, ਫਿਰ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਗਿਆਸੂ ਦੀ ਗੱਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦੇ, ਸਭ ਤੋਂ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਪਾਸ ਤੇ ਫਿਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹੈ।

“ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ ਵਡਾ ਤੋਲੁ ॥ ਮਨਮਤਿ ਹਉਲੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੁ ॥” (32)

ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਹੌਲੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਹੌਲੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੀ ਹੈ।

“ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ ॥ ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ॥” (31)

“ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ ਵਡਾ ਤੋਲੁ ॥”

ਇਹ ਵੱਡਾ ਤੋਲ ਹੈ।

“ਮਨਮਤਿ ਹਉਲੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੁ ॥” (32)

ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਹੌਲੀ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ ਹੋਵੇ ਇਕ ਮਣ, ਉਹ ਦੋ ਮਣ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ। ਉਹੀ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਜਿਸਨੇ ਭਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ।

“ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ ਵਡਾ ਤੋਲੁ ॥”

ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਹੌਲੀ ਹੈ ਇਹ ਹੌਲੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੀ ਹੈ।

“ਸਿਰਿ ਧਰਿ ਚਲੀਐ ਸਹੀਐ ਭਾਰੁ ॥” (32)

“ਸਭਹੂੰ ਤਲੈ ਤਲੈ ਸਭੁ ਉਪਰਿ ਏਹ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ ॥” (33)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ “ਨਾਨਕ ਕੀਰੇ।”

(“ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਕਰ ਦਇਆ ਨਾਮੁ
ਪਰਗਾਸਿ ॥”) (34)

ਇਕ ਕੀੜਾ ਹੁੰਦੇ, ਇਕ ਕਿਰਮ ਹੁੰਦੇ। ਇਕ ਕੀੜਾ ਇਕ ਕਿਰਮ। ਕਿਰਮ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਮੈਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵਾਲ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦੇ। ਉਸਨੂੰ ਕਿਰਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦੇ। ਇਕ ਕੀੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦੇ। “ਨਾਨਕ ਕੀਰੇ।” ਨਿਰੰਕਾਰ ਮੈਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸਤੋਂ ਵੀ ਨੀਵੀਂ ਲਿਆਉਣੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ। ਪਰ:

“ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ ਵਡਾ ਤੋਲੁ ॥ ਮਨਮਤਿ ਹਉਲੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੁ ॥”

ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੈ।

“ਸਿਰਿ ਧਰਿ ਚਲੀਐ ਸਹੀਐ ਭਾਰੁ ॥ ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰੁ ॥” (32)

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

“ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ ਖਰਚੁ ਲੈਹੁ ਹਉਮੈ ਬਿਖ ਜਾਰਹੁ ॥” (30)

“ਖਰਚ ਖਜਾਨਾ ਨਾਮ ਧਨੁ ਇਆ ਭਗਤਨ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥” (35)

ਇਹ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ, ਇਹ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਹੈ:

“.....ਹਉਮੈ ਬਿਖ ਜਾਰਹੁ ॥”

ਇਹ ਹਉਮੈ ਬਿਖ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਬਿਖ ਖਾ ਲਏ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆ ਜਾਵੇ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਸੰਖੀਆ ਹੈ, ਕੱਚਾ ਖਾ ਲਓ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ। ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਲਓ, ਸੰਖੀਆ ਉਹੀ ਹੈ, ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ। ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਬਗੈਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ, ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ:

“ਜਨ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਤਾਣ ॥” (36)

ਮਾਣ ਵੀ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਣ ਵੀ ਕਰਾਂਗਾ, ਪਰ ਆਸਰਾ ਤਕ ਕੇ ਮਾਣ ਕਰਾਂਗਾ। ਬਗੈਰ ਆਸਰੇ, ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ। ਉਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਹੈ।

“ਖਰਚ ਖਜਾਨਾ ਨਾਮ ਧਨੁ ਇਆ ਭਗਤਨ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥” (35)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਹੈ:

‘ਮਿਠਾ ਬੋਲੇ ਨਿਵ ਚਲਹਿ ਹੱਥੋਂ ਵੀ ਕੁਛ ਦੇਇ।

ਰੱਬ ਤਿਨਾ ਦੀ ਬੁਕਲੀ ਜੰਗਲ ਕਿਆ ਢੁੰਡੇ।’ (37)

ਮਿੱਠਾ ਬੋਲ ਨਿਵ ਕੇ ਚਲ। ਦਸਾਂ-ਨੌਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰ, ਫਿਰ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾ।
ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ? ਰੱਬ ਤਾਂ ਬੁਕਲ 'ਚ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ।

“ਘਰ ਮਹਿ ਧਰਤੀ ਧਉਲੁ ਪਾਤਾਲਾ॥

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਸਦਾ ਹੈ ਬਾਲਾ॥”

(38)

ਧਰਮ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਾਲਾ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦੇ। ਪਰ
ਲੱਭੇਗਾਂ ਕਿਵੇਂ ? ਆਪਨੇ ਆਪ ? ਨਹੀਂ।

“ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚਿ ਆਪੁ ਰਖੀਓਨੁ ਕਰਿ ਪਰਗਟੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ॥”

(39)

“ਕਰਿ ਪਰਗਟੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ॥” ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ
ਨਹੀਂ, ਝੂਠ ਨੂੰ ਸਚ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਉਹ ਗੁਨਾਹ ਹੈ।

“ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ॥”

(40)

ਉੱਤਮ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਾਸ ਕਹੋ। ਨਾਲੇ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਨਾਲੇ
ਪਰਮਾਰਥ।

“..... ਕਰਿ ਪਰਗਟੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ॥”

(39)

ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ, ਫਿਰ ਬੋਲੀਐ ਵੀ। ਦੋ ਚਾਰ ਮੂਲੀਆਂ ਵੇਚਣੀਆਂ ਹੋਣ
ਗਾਜਰਾਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਮੂਲੀਆਂ ਲੈ ਲਓ। ਤਦੇ ਆਪਾਂ
ਮੂਲੀਆਂ ਵੇਚਾਂਗੇ ਨਾ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵੀ ਵਪਾਰੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵੀ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹੈ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ
ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ, ਅੱਖਰ-ਅੱਖਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੋਲਦੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਖਾਂਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀ
ਆਉਂਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ।

“ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ॥”

(41)

ਧੰਨਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤੇ ਪੰਡਤ ਫਿਰ
ਅੱਖਾਂ ਪੁਟ-ਪੁਟ ਦੇਖਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਧੰਨਿਆਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਗਊਆਂ
ਪਿਆ ਚਾਰਦੈ, ਹਲਟ ਪਿਆ ਹੱਕਦੈ, ਗੰਨੇ ਪਿਆ ਪੁੱਟਦੈ। ਪਰ ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ
ਆਉਂਦੈ, ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਧੰਨੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਤੇ ਪੰਡਤ ਦੀ
ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਓਹੀ ਸੀ, ਅੱਖਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਹਨ, ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਰ।

“ਨਾਨਕ ਸੇ ਅਖੜੀਆ ਬਿਅੰਨਿ ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੇ ਮਾ ਪਿਰੀ॥”

(42)

‘ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਖ ਤੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ।’

(43)

ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੱਤੇ-ਪੱਤੇ ‘ਚ ਸਮਝਣੈ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਰੱਬ ਦੀ ਚੇਤਨਸਤਾ।

ਜੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣੈ:-

“ਚੇਰੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ॥

ਪੋਖਰੁ ਨੀਰੁ ਵਿਰੋਲੀਐ ਮਾਖਨੁ ਨਹੀ ਗੀਸੈ ॥”

(44)

ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ ਮਧਾਣੀ ਪਾ ਲਓ ਕੀ ਮੱਖਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ? ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਝੰਗ ਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਮੱਖਣ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੱਖਣ ਕਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ ਪਾਓ। ਥੋੜੇ ਦੁੱਧ 'ਚ ਮਧਾਣੀ ਪਾ ਲਓ ਤਾਂ ਮੱਖਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਮੁੰਦਰ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਰਿੜਕ ਲਓ ਕਦੇ ਮੱਖਣ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਰੱਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੈ, ਆਤਮਾ ਚੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦੈ। ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਚੇਤਨਸਤਾ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਜੇ ਆਖੀਏ ਨਾ ਮਿਥਿਆ 'ਚ ਗੀਤ ਕੇ? ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਆਤਮਾ ਚੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਆਤਮਾ ਚੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੈ। ਬੱਚਾ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਸਕਦੈ, ਪਰ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਆਖੀਏ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਸਕਦੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਬੱਚਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਬੱਚਾ। ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੰਗਤ, ਮਾਸਟਰ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਆ ਗਏ, ਬੱਚਾ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੱਚਾ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਜੀਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੀਵ ਇਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਆ ਗਏ, ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਕਹਿ ਦੇਈਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਆਤਮਾ ਨੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਣ ਜਾਣੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੀ, ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

“ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਮਰੈ ॥”

ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਸਕਦੈ, ਪਰ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਆਖੀਏ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਸਕਦੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਬੱਚਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਬੱਚਾ। ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੰਗਤ, ਮਾਸਟਰ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਆ ਗਏ, ਬੱਚਾ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੱਚਾ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਜੀਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੀਵ ਇਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਆ ਗਏ, ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਕਹਿ ਦੇਈਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਆਤਮਾ ਨੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਣ ਜਾਣੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੀ, ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

“ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਮਰੈ ॥”

(45)

“ਜਿਨੀ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿਆ ਪਰਮਾਤਮੁ ਸੋਈ ॥”

(46)

ਕੀ ਬਣ ਗਏ? ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗਏ। ਸੋ ਆਤਮਾ ਚੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ

“ਪੋਖਰੁ ਨੀਰੁ ਵਿਰੋਲੀਐ ਮਾਖਨੁ ਨਹੀ ਗੀਸੈ ॥” (44)

ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ ਜੇ ਮਧਾਣੀ ਪਾ ਦੇਈਏ ਮੱਖਣ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ? ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

“ਚੇਰੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ॥” (44)

ਮੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੈ । ਮੰਗ ਹੋਰ ਹੈ, ਮੰਗ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਮਾਇਆ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ਤੇ ਕੀ ਰੱਬ ਰੀਝ ਜਾਵੇਗਾ ? ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰੀਝ ਸਕਦਾ ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਆਖੇ ਤੈਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਆਂਗਾ । ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਆਂਗਾ । ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਆਸ਼ਕ, ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤਨ ਮਨ ਵਾਰ ਦੇਈਏ ਸਾਰਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਰਬੰਸ ਲਗ ਜਾਏ । ਮੈਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ, ਪਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ । ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕਰਾ ਦਿਓ । ਪਰ ਉਹ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਜਿਸਨੇ ਕੀਤੇ ਨੇ ।

“ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥” (47)

ਦੇਖਿਐ, ਦਿਖਾ ਵੀ ਸਕਦੇ । ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ।

“ਏਕ ਮਹਿ ਸਰਬ ਸਰਬ ਮਹਿ ਏਕਾ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਈ ॥”

(48)

ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ, ਫੇਰ ਦਿਖਾਈਂ, ਲਕੋ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਰਖੀਂ । ਦਿਖਾ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ।

ਸੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋਵੇ ਮੈਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਉ । ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਰਾ ਦਿਆਂਗਾ । 40,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈਕ ਕਟਾ ਲਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਆਂਗਾ ।

“ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਘੋੜੜੈ ਕੁੰਦੇ ਪਕੜਹਿ ਖੁੰਡੀ ਦੀ ਖੇਡਾਰੀ ॥

ਹੰਸਾ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਉਲਾਸਹਿ ਕੁਕੜ ਦੀ ਓਡਾਰੀ ॥” (49)

ਖੁੰਦੇ ਖੁੰਡੀ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਚਾਲਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ? ਖੁੰਦੇ ਖੁੰਡੀ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ ਘੋੜੇ ਦਾ ਚਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ । ਘੋੜੇ ਦਾ ਚਾਲਕ ਹੀ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚਲਾ ਸਕਦੇ । ਕੁਕੜ ਹੰਸ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ।

ਮਾਇਆ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ? ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ 'ਚ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ । ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

“ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸੁਣ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ ॥”

(50)

ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਟੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਜੇ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪਿਆਰ

ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਟੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵੱਟੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਰੱਬ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ। ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਰੱਬ।

“ਸੋਈ ਸੰਤੁ ਜਿ ਭਾਵੈ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ ਏਕੈ ਕਾਮ ॥” (51)

ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹੈ ? ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਵਨਾ, ਪਿਆਰ ਹੈ।

“ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ ਏਕੈ ਕਾਮ ॥”

ਦੋ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਇੱਕੋ ਕੰਮ ਹੈ। ਸੰਤ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਇੱਕੋ ਕੰਮ ਹੈ, ਦੋ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ।

“ਹਉ ਪੂਤੁ ਤੇਰਾ ਭੁੰ ਬਾਪੁ ਮੇਰਾ ॥ ਏਕੈ ਠਾਹਰ ਦੁਹਾ ਬਸੇਰਾ ॥” (52)

“ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥” (51)

“ਭਗਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ॥

ਤਹ ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ ਨ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ ॥” (53)

ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਤੇ ਰੱਬ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ? ਹਾਂ ਰੱਬ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ, ਰੱਬ ਗੁਫਤ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਰੱਬ ਗੁਫਤ, ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ।

“ਭਗਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ॥

ਤਹ ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ ਨ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ ॥” (53)

ਨਾ ਹਰਖ ਹੈ, ਨਾ ਸੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਹੈ। ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ।

“ਭਗਤ ਸੰਗਿ” ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ “ਪ੍ਰਭੁ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ॥” ਗੁਫਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ, ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ।

“ਭਗਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ॥

ਤਹ ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ ਨ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ ॥” (53)

ਨਾ ਹਰਖ ਹੈ, ਨਾ ਸੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਜਨਮ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਨ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ।

“ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥” (54)

ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਬੈਠੇ ? ਜਿੱਥੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ।

‘ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਿਲਣ ਦੇ ਸਾਧੂ ਚਰਚਾ ਰੱਬ ਕਰਾਈ।

ਕਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਓਸ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਹਰ ਦਮ ਸੀਸ ਝੁਕਾਈ।’ (55)

ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸਭਾ, ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਸੰਗ, ਸਤਿ ਦਾ ਨਿਰਣਾ, ਉੱਥੇ ਰੱਬ ਆਪ ਵਸਦੇ। ਉੱਥੇ ਆਕਾਸ਼ ਵੀ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ, ਰੱਬ ਨੂੰ। ਉੱਥੇ ਆਕਾਸ਼ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ, ਆਕਾਸ਼ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ।

“ਭਗਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ॥

ਤਹ ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ ਨ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ ॥”

(53)

ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਫਤ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਵਾਸਾ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੈ। ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੈ। ਦੂਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ।

“ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ ਏਕੈ ਕਾਮ ॥”

(51)

ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪੂਜਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਗੁਰੂ ਵਲ ਮੁੱਖ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦੂਜੇ ਲਈ ਤਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਹੈ ਨਹੀਂ।

“ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਸਿਮਰੀਐ ਜਮੇ ਤੇ ਮਰ ਜਾਇ ॥

ਏਕੈ ਸਿਮਰੈ ਨਾਨਕਾ ਜਲਿ ਬਲਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥”

(56)

ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਦਾ ਪੂਜਨ, ਇੱਕੋ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਇੱਕੋ ਦਾ ਨਾਮ, ਇੱਕੋ ਵੱਲ ਮੁੱਖ, ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਹੈ।

“ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਸੇਵੀਐ ਹਰਿ ਇਕੁ ਧਿਆਈਐ ॥

ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਮੰਗੀਐ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਈਐ ॥

ਜੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਹੁ ਮੰਗੀਐ ਤਾ ਲਾਜ ਮਰਾਈਐ ॥”

(57)

“ਮਾਂਗਉ ਰਾਮ ਤੇ ਸਭਿ ਥੋਕ ॥

ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਜਾਚਤ ਸੁਮੁ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮੋਖ ॥”

(58)

ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਣਾ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੱਸੀ ਹੈ ਇਨਸਾਨ ਲਈ।

“ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥”

(59)

ਧਰਮ ਖੰਡ, ਕਰਮ ਖੰਡ, ਗਿਆਨ ਖੰਡ, ਨਦਰਿ ਖੰਡ, ਸਰਮ ਖੰਡ।

“ਸਰਮ ਖੰਡ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥”

ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਸ਼ਰਮ ਫੇਰ।

“ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਜਾਚਤ ਸੁਮੁ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮੋਖ ॥”

(58)

ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ 'ਚ ਹੀ ਹੈ ਇਨਸਾਨ। ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗੀਏ ਤਾਂ ਲਾਜ ਮਰਾਈਐ। ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਹੈ।

“ਜੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਹੁ ਮੰਗੀਐ ਤਾ ਲਾਜ ਮਰਾਈਐ ॥”

(57)

“ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਏਦੁ ਉਪਰਿ ਕਰਮੁ ਨਹੀ ॥

ਜੇ ਘਰਿ ਹੋਵੈ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈਐ ਫਿਰਿ ਓਲਾਮਾ ਮਿਲੈ ਤਹੀ ॥”

(60)

“ਕਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰੁ ॥”

(61)

ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋਰ ਹੈ। ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਸ਼ਰਮ ? ਜਿਸ ਜੋਰ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ। ਰਾਜ 'ਚ

ਰਹਿੰਦੇ, ਰਾਜ ਲੱਜਿਆ। ਜਿਸ ਰਾਜ 'ਚ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਲਾਣੇ ਦੇਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼, ਯੂ.ਪੀ., ਸੀ. ਪੀ. ਆਦਿ। ਦੇਸ਼ ਲੱਜਿਆ ਫਿਰ ਕੁੱਲ ਲੱਜਿਆ। ਜਿਸ ਕੁੱਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਵੰਸ਼-ਗੋਤ ਕਹਿ ਦਿਉ। ਫਲਾਣੇ ਗੋਤ ਫਲਾਣੇ ਵੰਸ਼। ਜਿਵੇਂ ਗਿੱਲ ਗੋਤ ਕਹਿ ਦਿਉ। ਫੇਰ ਦੇਸ਼ ਲੱਜਿਆ, ਕੁੱਲ ਲੱਜਿਆ, ਨਗਰ ਲੱਜਿਆ ਫਿਰ ਗੋਤ ਲੱਜਿਆ। ਤੇਰੇ ਗੋਤੀ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੱਜਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ, ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਖੰਡ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ।

“ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥

ਤਿਥੈ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ ਬਹੁਤੁ ਅਨੂਪੁ ॥” (59)

ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਰਮ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਲੱਜਿਆ, ਰਾਜ ਲੱਜਿਆ। ਵੰਸ਼ ਲੱਜਿਆ, ਗੋਤ ਲੱਜਿਆ, ਗੁਰੂ ਲੱਜਿਆ ਮਹਾਰਾਜ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਵੇ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਵੇ, ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ।

“ਜੀਵਨੁ ਤਉ ਗਨੀਐ ਹਰਿ ਪੇਖਾ ॥

ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨਮੋਹਨ ਫੋਰਿ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਰੇਖਾ ॥” (62)

ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਐਨੀ ਦੇਸ਼ ਲੱਜਿਆ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਲੱਜਿਆ, ਕੁੱਲ ਲੱਜਿਆ, ਫਲਾਣੀ ਕੁੱਲ ਦਾ, ਫਲਾਣੇ ਰਾਜ ਦਾ। ਵੰਸ਼ ਲੱਜਿਆ, ਫਲਾਣੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ। ਫਲਾਣੇ ਨਗਰ ਦਾ ਬੰਦਾ। ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹੇ, ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉਹ:

“ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥” (59)

ਫਿਰ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰੂਪ ਬਣੇ, ਨਕਸ਼ਾ ਬੱਝੇ। ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਕਿਤਨੇ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ, ਇਹ ਜੀਵਨ ਆਪਣੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਇਹ ਜੀਵਨ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਸੀ। ਰਾਜ ਲੱਜਿਆ, ਕੁੱਲ ਲੱਜਿਆ, ਵੰਸ਼ ਲੱਜਿਆ, ਗੋਤ ਲੱਜਿਆ, ਗੁਰੂ ਲੱਜਿਆ, ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ।

“ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਜਾਚਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮੋਖ ॥” (58)

ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।

“.....ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮੋਖ ॥”

“ਮਾਂਗਉ ਰਾਮ ਤੇ ਸਭਿ ਥੋਕ ॥” (58)

ਰਾਮ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ, ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ, ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ।

“ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਸੇਵੀਐ ਹਰਿ ਇਕੁ ਧਿਆਈਐ ॥

ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਮੰਗੀਐ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਈਐ ॥

ਜੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਹੁ ਮੰਗੀਐ ਤਾ ਲਾਜ ਮਰਾਈਐ ॥” (57)

ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੱਜਿਆ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ।
ਸੋ ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ। ਦੂਸਰੇ ਤੇਨੂੰ ਕੀ ਦੇ ਦੇਣਗੇ ?

‘ਦਾਤਾ ਉਹ ਨ ਮੰਗੀਐ ਫਿਰਿ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈਐ।

ਹੋਛਾ ਸਾਹੁ ਨ ਕੀਚਈ ਫਿਰਿ ਪਛੋਤਾਈਐ।’ (63)

ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ? ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਉੱਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵਿਚਾਰਾ
ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਵੇਲੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਿਆ ਕਰੇ, ਨਾਲੇ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰੇ, ਤਨੋ ਮਨੋ ਸੇਵਾ
ਕਰੇ। ਤਨੋ ਮਨੋ ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਜਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਕਰਿਆ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ
ਘਰ ਛਕਿਆ ਕਰੇ। ਦਿਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰੇ। ਇਹ ਸੋਅ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਪਾਸ
ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ, ਦਿਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ,
ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ। ਕਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣੇ, ਕਦੇ ਪੱਖੇ-
ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਵਿਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਦੇ।

ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਪਾਸ ਸੋਅ ਪਹੁੰਚੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਸੁਣਾ
ਭਾਈ ਕੀ ਕਰਦੈ ? ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਦਿਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੈ, ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ
ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੈ। ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੈ, ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ
ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰਦੈ।

“ਐਸੀ ਮਾਂਗੁ ਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ॥

ਟਹਿਲ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੰਗੁ ਸਾਧੁ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਜਪਿ ਧਰਮਗਤੇ ॥”

(64)

“ਪਾਨੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਜਸੁ ਗਾਈ ॥” (65)

ਪਾਣੀ-ਪੱਖੇ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਜੋ ਵੀ ਸੇਵਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ। ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ
ਨੂੰ ਮੇਵਾ ਲਗਦੈ।

‘ਕਰ ਸੇਵਾ ਸਾਧ ਕੀ। ਕਰ ਮਜ਼ੂਰੀ ਖਾਸ ਕੀ।’

(66)

ਉਹ ਦੋ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰੇ ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਤੇ ਦਿਨੇ ਆਪਣਾ
ਵਿਹਾਰ ਕਰੇ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਭਾਈ ਤੂੰ ਇੱਥੋਂ ਇਤਨੀ ਦੂਰ
ਜਾਨੈ, ਤੇਰਾ ਵਕਤ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੈ, ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿ
ਪਿਆ ਕਰ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਂ ਰਹਿ ਤਾਂ ਪਵਾਂ ਪਰ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ
ਪਾਲਣਾ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ? ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸੰਭਾਲੇਗਾ, ਕੌਣ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗਾ ?
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੈ ? ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਕਰਦੈ। ਜੇ ਮੈਂ
ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੇਰਾ
ਪਰਿਵਾਰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਟ-ਕਮਾ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ
ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੀ ਮੈਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜਾ
ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

ਰੱਖਾਂਗਾ। ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੁਣਾਇਆ ਤੇ ਸਿੱਖ ਡਰ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰਾ। ਆ ਵੀ ਨਾ ਸਕੇ, ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਦਿਲ 'ਚ ਇਹੀ ਫੁਰਨਾਂ ਰਹੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਕਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਉਣਗੇ, ਕੌਣ ਪਾਲੇਗਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ, ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਬੱਚ ਸਕਦੇ। ਮਰ ਮੁਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਵਿਚਾਰੇ। ਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਜ਼ੋਰਾਵਰੀ ਵੀ ਰੱਖਣਗੇ। ਸੋ ਵਿਚਾਰਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰੇ। ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਹੀ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਖੱਟ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੋ ਮਰ ਮਰਾ ਗਏ ਹੋਣਗੇ।

ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਟਾਈਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਦੀ ਖਬਰ ਲਵਾਂ ਮੈਂ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਬਾਲ-ਬੱਚਾ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਜਿਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਕੋਈ ਖੱਟ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਸਿੱਧਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਗਿਆ ਘਰ, ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦੇਖੇ ਤੇ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇਖੀ, ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਡੂਢੇ ਸਵਾਏ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਦੇਖ ਕੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਮਰ ਮੁਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ, ਕੋਈ ਖੱਟ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਕੌਣ ਪਾਲੇਗਾ। ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਲਣਾ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ? ਇਹ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਦੇ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਘਰਵਾਲੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਔਖੇ ਹੋਏ, ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਕਈ ਦਿਹਾੜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੁਖਿਆਂ ਵੀ ਕੱਟਿਆ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ, ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਵਾਲਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਿਆ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕਪੜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਚੰਗੇ ਮਿਲਣ ਲਗ ਗਏ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਤੰਗੀ ਦੇ ਕੱਟੇ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਵੀ, ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ਕੀ ਸਾਰੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣਾ। (ਸੰਗਤ ਹਸਦੀ ਹੈ) ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦੇ ਉੱਥੇ, ਅਸੀਂ ਡੂਢੇ ਸਵਾਏ, ਹੋਰ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ਕੀ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ। ਤੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰੋਟੀ ਕਦੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ, ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਰਿਹਾ ਅਸੀਂ ਡੂਢੇ ਸਵਾਏ ਹੋ ਗਏ। ਕਪੜੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਪਹਿਨਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਘਰ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਚਲੋ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਸੁਣਾ ਸਿੱਖਾ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈਂ ? ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ। ਸੁਣਾ ਬੱਚੇ ਤੇਰੇ ਰਾਜੀ ਹਨ ਕਾਇਮ ਹਨ ? ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਡੂਢੇ ਸਵਾਏ ਰਾਜੀ ਹਨ। ਕਿਸਨੇ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ? ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਾਲਣਾ ? ਖਟ ਕਮਾ ਕੇ ਤੂੰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ? ਕਹਿੰਦਾ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ। ਅੱਗੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਦਾ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਦਿੰਨੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਨਾ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਆਪ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾ ਦਿਤਾ, ਨਿਸਚਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਰਿਹਾ।

“ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥” (67)

“ਤੁਮ ਦਾਤੇ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਨਾਇਕ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ॥” (68)

“ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਅਪਿਆਉ ਦੇਇ ਕਛੁ ਊਨ ਨ ਹੋਈ॥
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਲਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ॥” (69)

ਨਾਲੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਮੈਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਨਾ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤੀ ਮਿਹਰ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਾ ਅੱਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਲਪਗ ਜੀਵ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਮਿਹਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ। ਫਿਰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਆਪ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਆਪ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਸੋ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਰਨਾ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਚਾਹੁਨੈ ? ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾ 'ਚ ਹੀ ਰੱਖ ਲਉ। ਕਿੱਥੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖਦੇ ਸੀ, ਆਪ ਰੱਖਦੇ ਸੀ, ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਛੁਟੀਆਂ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਹੀ ਰੱਖੋ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ।

“ਕਬੀਰ ਮੁਹਿ ਮਰਨੇ ਕਾ ਚਾਉ ਹੈ ਮਰਉ ਤ ਹਰਿ ਕੈ ਦੁਆਰ॥

ਮਤ ਹਰਿ ਪੂਛੈ ਕਉਨੁ ਹੈ ਪਰਾ ਹਮਾਰੈ ਬਾਰ॥” (70)

ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ, ਨਾਮ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਦਾਤ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥”

ਸੰਖੇਪ

ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਭ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਭਗਤੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੱਸਿਆ। ਭਗਤੀ ਤੇ ਕਰਮ ਬਦਲ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕਰਮ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਓ। ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਤੇ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਚੰਗੇ ਮਰਤਬੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹੋਰ ਵਧਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈ ਕੁਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਗਵਾ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸਮਝਾਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਨਾਨਕਸਰ ਆਇਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹਫ਼ਤਾ ਦਸ ਦਿਨ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੇ। ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਠਹਿਰ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰ ਜਾ। ਕਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਸਮਾਂ ਟਲ ਵੀ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬੱਚਾ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਗਿਆਸੂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਛੋਲੇ ਬੀਜਦਾ ਸੀ ਤੇ ਛੋਲੇ ਹੀ ਖਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਭੋਜਨ ਠੀਕ ਨਾ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਗੁਆਂਢੀ ਜੋ ਕਣਕ ਬੀਜਦੇ ਤੇ ਕਣਕ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਸੁਖੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬੀਜ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਕਣਕ ਬੀਜਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਇਨਸਾਨ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਇੱਕ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਚੰਗਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਮਨ ਤਾਂ ਮੰਨ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪੁੰਨਾਂ-ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਨੇ ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਭਾਰ

ਚੁੱਕਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਜਿਥੋਂ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਲੈ ਲਵੋ।

ਧੰਨੇ ਭਗਤ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਧੰਨੇ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਇਤਨੀ ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ। ਕੇਵਲ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਹੀ ਮੱਖਣ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕੇ ਮੱਖਣ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵੱਟੇ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਜਿਸਨੇ ਖੁਦ ਦੇਖਿਐ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦਿਖਲਾ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਗੋਸ਼ਟ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਵਸਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੋਨੋਂ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦਿਨੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਨਾ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਫਲਾਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ। ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਦੇਖਿਆ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਪੁੰਨੀ ਜਾਂ ਪਾਪੀ ਜੋ ਵੀ ਆ ਜਾਇ ਉਸਨੂੰ ਸੱਚ ਦੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਵਲ ਜੋੜ ਦੇਣਾ ਇਹ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਹੈ ਤੇ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਇਹ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੀ ਜਮਾਤ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਪਹਿਨਦੇ-ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਆਪਾਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।



ਸਾਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮਾਰ-ਮਾਰ ਖੀਰਾਂ ਖਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਮਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਣੀਆਂ। ਅੱਗੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਮਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਾਸਟਰ ਕਹਿੰਦੈਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਸਾਰੇ ਠੀਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈਂ, ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ। ਤਦੋਂ ਸਕੂਲ ਚਲੇਗਾ ਨਾ। ਜੇ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਖੜ੍ਹ ਜਾਏਗਾ।

ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ, ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਖੀਰ ਖਲਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਭਾਈ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਕਿਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ, ਕੁੱਝ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਮਤ ਸਿੱਖੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਆਵੇਗੀ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਹ ਨ ਕਿਹੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜਾ ਕੇ ਮੁਨਾਰੇ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਆਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਖੀਰਾਂ ਖਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਨਹੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਗਏ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਕਿ ਭਾਈ ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਪਿਆ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਵਕਤ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੈ। ਤੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਪਿਆ ਕਰ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਰਹਿ ਤਾਂ ਪਵਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੌਣ ਕਰੂ? ਮੈਂ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੈਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਨਾ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਪਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਅਜੇ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਦਾ ਸੀ, ਅਜੇ ਵਿਹਾਰ 'ਚ ਖਲੋਤਾ ਸੀ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਮਨ ਹੱਠ ਕੀਤੀ, ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਅਖੀਰ ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਹੁਕਮ-ਨਾਮਾ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਾਸ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭੇਜਿਆ। ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇ ਆ, ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਆਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਫਲਾਣੇ ਸਾਡੇ ਸੰਗੀ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਆਵੇ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਾਸ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਲੈ ਭਾਈ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤੂੰ ਨਾ ਖੋਲੀਂ, ਇਹ ਜਾ ਕੇ ਫਲਾਣੇ ਸੰਗੀ ਨੂੰ ਫਲਾਣੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਆ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, ਧੰਨਭਾਗ ਕਹਿੰਦਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮਿਲ ਗਈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਪਾਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ, ਕਿ ਭਾਈ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣਾ, ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਨਾ ਰੁਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਾਵਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਰੱਖ ਲੈਣਾ। ਕੁੱਟ ਕੇ ਵੀ ਰੱਖ ਲੈਣਾ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ। ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕੀਤੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ। ਜਦ ਸਿੱਖ ਲੱਗਿਆ ਮੁੜਨ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੈ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿ, ਤੇ ਬਗੈਰ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ੋਰਾਵਰੀ ਨਾਲ ਰੱਖਾਂਗਾ, ਕੁੱਟ ਕੇ ਵੀ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾ 'ਚ ਰਹਿਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਨਾਲੇ ਸੰਗਤ ਕਰਦੈ। ਨਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੇਵਾ ਕਰਦੈ। ਫਿਰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਦੈ ?

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥

ਵੇ ਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥”

(1)

“ਨਾ ਜਾਣਾ ਕਰਮ ਕੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥

ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ॥”

(18)

ਨਾਮ ਬੀਜ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਮ ਧਰਮ ਇਸਦੀ ਦਾਤ ਹੈ। ਜੇ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਪੱਲਿਉਂ ਕਰੇ ਇਹ ਉਲਟਾ ਪੈ ਜਾਂਦੈ। ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਰ। ਜੁਗਤੀ ਸਿੱਖ ਲੈ ਜੁਗਤੀ।

“ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਜੁਗਤਿ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥

ਧਰਤਿ ਕਾਇਆ ਸਾਧਿ ਕੈ ਵਿਚਿ ਦੇਇ ਕਰਤਾ ਬੀਉ ॥”

(72)

ਜਿਸਨੇ ਜੁਗਤੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਚ ਆਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸਾਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਬੀਜ ਵੀ ਹੈ। ਹਾਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬੀਜ ਲਈਏ, ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਬਗੈਰ ਜੁਗਤੀ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ, ਉਹ ਉਲਟਾ ਪੈ ਜਾਂਦੈ।

“ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਰੈ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਰੈ ॥”

(73)

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ :

“ਮਤਿ ਥੋੜੀ ਸੇਵ ਗਵਾਈਐ ॥”

(74)

ਜਿਸਦੀ ਮਤਿ ਥੋੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗਵਾ ਵੀ ਲੈਂਦੈ। ਪਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾਂ “ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ” ਚਾਰ ਚੰਦ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ। ਪਰ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ, ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥

ਵੇ ਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥”

(1)

“ਨਾ ਜਾਣਾ ਕਰਮ ਕੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥

ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ॥”

(18)

“ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਪੁਰਹੁ ਫਰਮਾਈ..... ॥”

(75)

ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਰਮ ਲਿਖੇ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ। ਸਕੂਲ ਭੇਜਨ ਦਾ ਤਾਂ ਫਾਇਦੇ ਜੇ ਬੱਚਾ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੇ।

“ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਪੁਰਹੁ ਫਰਮਾਈ ਆਪਿ ਮੁਆ ਮਨੁ ਮਾਰੀ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਰੀ ॥”

(75)

“ਸਾਈ ਕਾਰ ਕਮਾਵਈ ਪੁਰ ਕੀ ਫੁਰਮਾਈ ॥”

(76)

ਉਹ ਕਾਰ ਸਫਲੀ ਹੈ ਜੋ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਨਸਾਨ ਕਾਰਮ ਕੇ

ਆਉਂਦੇ। ਉਹ ਕਾਰ ਸਫਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ?

“ਅਬੇ ਤਬੇ ਕੀ ਚਾਕਰੀ ਕਿਉਂ ਦਰਗਾਹ ਪਾਵੈ ॥

ਪਥਰ ਕੀ ਬੇੜੀ ਜੇ ਚੜੇ ਭਰ ਨਾਲਿ ਬੁਝਾਵੈ ॥”

(76)

ਜੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਹੈ ਉਸਨੇ ਡੁੱਬਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਤਰ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦੇ ?

“ਨਾਨਕ ਬੇੜੀ ਸਚ ਕੀ ਤਰੀਐ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥

ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਇਕਿ ਜਾਵਹੀ ਪੂਰਿ ਭਰੇ ਅਹੰਕਾਰਿ ॥”

(77)

ਹਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਬੇੜੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾ। ਜੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਚੜ੍ਹੇਗਾ, ਡੋਬ ਦੇਵੇਗੀ ਵਿਚਾਲੇ।

“ਨਾਨਕ ਬੇੜੀ ਸਚ ਕੀ ਤਰੀਐ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥

ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਇਕਿ ਜਾਵਹੀ ਪੂਰਿ ਭਰੇ ਅਹੰਕਾਰਿ ॥”

(77)

ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਪੂਰ ਪਾਰ ਵੀ ਕੀਤੇ ? ਇੱਧਰੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗਇਐ ਉੱਧਰੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਆਇਐ ? ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਜੱਗਿਆਸੂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਕੋਈ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਕੋਈ ਨਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਮਲਾਹ ਖਲੋਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਧਰੋਂ ਪੂਰ ਉੱਧਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉੱਧਰੋਂ ਇੱਧਰ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹੈ। ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮਲਾਹ ਹੈ।

‘ਨਾਮ ਬੇੜੀ ਸੰਤ ਮਲਾਹ। ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਖਾਮੁਖਾਹ।’

(78)

ਪੁੰਨੀ ਆ ਜਾਇ ਪਾਪੀ ਆ ਜਾਇ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਬਦੋਬਦੀ ਪਾਰ ਹੀ ਕਰ ਦੇਣੇ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਪੂਰ ਗਹਾਂ ਭੇਜਿਐ ਵੀ ਤੇ ਉੱਧਰੋਂ ਕੋਈ ਪੂਰ ਆਇਐ ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਜਹਾਜ਼ ਭੇਜਿਆ ਵੀ ਹੈ ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਰਾਜ ਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੋ ਕਾਫਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਕਾਫਲੇ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਫਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਬਚ ਗਏ ਸੀ, ਤੇ ਕੱਲੇ ਦੁਕੱਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਕਾਫਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਾਫਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਲ ਗਿਆ ਉਹ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਪਾਰ, ਜਿਹੜਾ ਕੱਲਾ ਦੁਕੱਲਾ ਜਾਂਦੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਹ 'ਚ ਲੁੱਟ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹੈ। ਲੁਟੇਰੇ ਬੈਠੇ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਉਂ ਕਿ ਪੈਂਡਾ ਬੜਾ ਦੁਰੇਡੈ ਹੈ, ਦੁਰੇਡੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਰਾਹ 'ਚ ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਬਿਖੜਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਅੰਧੇਰਾ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਾਫਲੇ ਵਿਚ ਰੱਲ ਗਿਆ ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੱਚ ਜਾਇਗਾ, ਤੇ ਕੱਲਾ ਦੁਕੱਲਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਵੀ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਕਾਫਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਾਫਲੇ 'ਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਉਹ ਬੱਚ ਗਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਉਹ ਰਹਿ ਗਿਆ।

‘ਨਾਮ ਬੇੜੀ ਸੰਤ ਮਲਾਹ। ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਖਾਮੁਖਾਹ।’

(78)

“ਨਾਨਕ ਬੇੜੀ ਸਚ ਦੀ ਤਰੀਐ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥

ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਇਕਿ ਜਾਵਹੀ ਪੂਰਿ ਭਰੇ ਅਹੰਕਾਰਿ ॥”

(77)

“ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥

ਆਪੇ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥”

(19)

ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬੀਜੇਗਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਖਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਣਕ ਬੀਜੇਗਾ ਕਣਕ, ਛੋਲੇ ਬੀਜੇਗਾ ਛੋਲੇ, ਜੌਂ ਬੀਜੇਗਾ ਜੌਂ। ਇੱਧਰੋਂ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਆ, ਉੱਧਰੋਂ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਆ। ਉੱਧਰੋਂ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚੌਰਾਸੀ ਭੋਗਣੀ ਪਵੇਗੀ।

“ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਦੋਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ ਲੇਖੇ ਆਵਹਿ ਭਾਗ॥” (79)

ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ, ਇਹ ਰੱਬ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੌਕਰ ਹੈ, ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਸੰਜੋਗੁ ਤੇ ਵਿਜੋਗੁ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗੁ ਤੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਜੋਗੁ ਹੈ, ਗੁਰਮੁੱਖ ਜੋੜ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਮਨਮੁੱਖ ਵਿਛੋੜ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਰੱਬ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੌਕਰ ਹੈ, ਸੰਜੋਗੁ ਤੇ ਵਿਜੋਗੁ।

“ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਦੋਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ ਲੇਖੇ ਆਵਹਿ ਭਾਗ॥” (79)

ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਨੌਕਰ ਹੈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਹੈ ਤੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਜੋਗ ਹੈ। ਗੁਰਮੁੱਖ ਜੋੜ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਮਨਮੁੱਖ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਥੋੜੇ ਮਿਲਣਗੇ, ਤੇ ਤੋੜਣ ਵਾਲੇ ਬਾਹਲੇ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਜੋੜਨ ਵਰਗਾ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੋੜਨ ਵਰਗਾ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਪਾਪ ਨਹੀਂ।

“ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਹਰੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ॥” (80)

‘ਪਰਉਪਕਾਰ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਰੱਬ ਸਚੇ ਦਾ ਗਿਆਨ।

ਜੋ ਤਿਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ ਕੰਗਲਾ ਵੀ ਸੁਲਤਾਨ।’ (81)

“ਅਉਗਣ ਸਭਿ ਮਿਟਾਇਕੈ ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਕਰੇਇ॥” (82)

ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਸੋਧਦੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਬੀਜ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਗੁਨਾਹ ਮਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਫੇਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੈ।

“ਅਉਗਣ ਸਭਿ ਮਿਟਾਇਕੈ ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਕਰੇਇ॥” (82)

ਕਿਹੜਾ? ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਜੋੜ ਦੇਣਾ ਇਹ ਵੱਡਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਇਹ ਵੱਡਾ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਾਂਗੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਜਮਾਤ, ਕਰਾਮਾਤ। ਕਰਾਮਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਜਮਾਤ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਉਹ ਜਮਾਤ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਜੋ ਵਰਤ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦੇਣਾ, ਮਦਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹੈ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦੇ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਹੱਥ ਬੰਨੀ ਫਿਰਦੀਆਂ। ਨੌਕਰਾਨੀਆਂ ਹੈ, ਝਾੜੂ ਫੇਰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ।

“ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ
ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥” (83)

ਜਮਾਤ। ਕਰਾਮਾਤ, ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਗਰਾਂ ਜਮਾਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕੰਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਕਹਿਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੇ ਅਗੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਹੱਥ ਬੰਨੀ ਫਿਰਦੀਆਂ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਮਾਈ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਜਮਾਤ। ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਫੌਜ ਹੈ। ਫੌਜ ਵੀ ਉਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਮਾੜਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ ਜਮਾਤ ਵੀ ਉਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ, ਦੇਖੋ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਜਮਾਤ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸੋ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ।

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥” (1)

“ਨਾ ਜਾਣਾ ਕਰਮ ਕੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥

ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ॥”

(18)

ਸੋ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਜਿੰਨੇ ਮਾਈ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹੋ। ਐਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਲਾਭ ਕੀ ਹੈ? ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੱਲੇ ਉਠੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਘੰਟਾ-ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰੋ। ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਹੈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ। ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਗਾਇਤਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਸੋ ਘੰਟਾ-ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਕੇ ਧਰਮੁ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਦਿਨੇ ਕਰੋ ਵਿਹਾਰ। ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਸਮਾਂ ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕਰੋ ਸੰਗਤ। ਕਿਹੜੇ? ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਜੋੜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰੋ ਸੰਗਤ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਤੋੜਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਜੋੜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਦਿਉ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਨੇ, ਮਾੜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸੰਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ।

“ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸਿ ਤਰਿਆ ॥”

(84)

ਇਤਨਾ ਟਾਈਮ ਕੱਢ ਲਈਏ ਤਾਂ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਇਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ। ਸਾਲ 'ਚ ਬਾਰਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ। ਇਤਨਾ ਸਸਤਾ ਸੌਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪਹਿਨਦੇ-ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੋ। ਜਮਣਾ, ਮਰਨਾ, ਰੋਜ਼ੀ ਇਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਵੱਸ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਘਰ ਬਿਠਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੈ। ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿੰਦੇ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਘਰ ਬਿਠਾ ਦੇਣਗੇ।

ਸੋ ਜਮਣਾ, ਮਰਨਾ, ਰੋਜ਼ੀ ਇਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਨੇ

ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ, ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਬਖਸ਼ੇ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੋ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਵੀ ਕਰੋ। ਜੀਵਨ ਇਹੀ ਹੈ। ਕੀੜੇ, ਪਤੰਗੇ ਦਾ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਏਸ ਜੂਨ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੂਨਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰੋ, ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ। ਉਸ ਦੀ ਉਸਤਤ, ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੋ। ਉਸਤਤ ਕਰਾਂਗੇ ਮਾਲਕ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸਤਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਖੁੱਸ ਜਾਏਗਾ, ਫਿਰ ਬੇਇਤਬਾਰਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ.....

“ਆਪਨੀ ਪਰਤੀਤਿ ਆਪ ਹੀ ਖੋਵੈ ॥

ਬਹੁਰਿ ਉਸਕਾ ਬਸ਼ਾਸੁ ਨ ਹੋਵੈ ॥”

(85)

ਇਤਨਾ ਟਾਈਮ ਕਢਕੇ ਨਾਮ ਜਪੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ-ਮੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿਉ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਸ ਮੀਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਚਾਰ ਮੀਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਉ, ਨਿੱਤਨੇਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਰਦੇ ਆਉ ਤੇ ਕਰਦੇ ਜਾਉ, ਨਿੱਤਨੇਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨਾ ਕੀ ਔਖੈ। ਹੈ ਵੀ ਸੌਖਾ, ਹੈ ਵੀ ਔਖਾ। ਸੋ ਕਰਦੇ ਆਉ ਤੇ ਕਰਦੇ ਜਾਉ।

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਨਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ॥”

(86)

ਅਮਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਮਾਈ ਕਰਾਂਗੇ, ਫਿਰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ?.....

“ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ ॥”

(87)

---☆ ☆ ☆---

“ਸਚੁ ਸਚੁ ਸਚੁ ਸਭੁ ਕੀਨਾ ॥

ਕੇਟਿ ਮਧੇ ਕਿਨੈ ਬਿਰਲੈ ਚੀਨਾ ॥”

(12/8)

“ਛਾਡਿ ਸਿਆਨਪ ਮਗਲੀ ਮਨਾ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਵਹਿ ਸਚੁ ਧਨਾ ॥”

(19/7)

“ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਨਿਤ ਕੀਤਿ ॥”

(20/1)

---☆ ☆ ☆---

“ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ”

ਪਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
1	1034	5
2	ਕਵਿਤਾ	
3	25	4
4	51	18
5	335	10
6	642	7
7	ਕਵਿਤਾ	
8	739	15
9	937	15
10	1204	5
11	827	3
12	618	1
13	1229	10
14	894	8
15	793	3
16	197	14
17	433	13
18	154	2
19	4	13
20	134	18
21	1238	3
22	1238	11
23	9	6
24	1	5
25	186	3
26	261	15
27	ਕਹਾਵਤ	
28	4	15
29	1372	14
30	399	9

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
31	266	7
32	151	4
33	820	8
34	10	2
35	253	17
36	677	10
37	ਕਵਿਤਾ	
38	126	5
39	466	7
40	661	1
41	7	3
42	1100	1
43	ਕਵਿਤਾ	
44	229	8
45	661	11
46	421	16
47	293	18
48	907	9
49	322	17
50	ਸਵੱਯੇ ਪਾਤ: ੧੦ ਨੰ: ੯	
51	867	14
52	476	11
53	894	1
54	1146	7
55	ਕਵਿਤਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਫੁਟਕਲ, ਉਲਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਆਰੀ	
56	ਜਨਮਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਸਾਖੀ ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਪੰਨਾ 410	

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਇਨ
57	590	3
58	682	15
59	7	19
60	903	5
61	8	2
62	1221	9
63	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 27 ਪਉੜੀ 15	
64	1298	18
65	673	7
66	ਕਵਿਤਾ	
67	2	10
68	674	1
69	677	18
70	1367	13
71	850	8

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਇਨ
72	468	10
73	266	4
74	468	16
75	689	4
76	420	8
77	20	2
78	ਕਹਾਵਤ	
79	6	19
80	749	12
81	ਕਵਿਤਾ	
82	218	18
83	649	16
84	10	10
85	268	10
86	188	15
87	292	19



“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥”

ਸੰਖੇਪ

ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਉਤਸ਼ੱਵ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੱਤਕ ਦੀ ਚੌਧਵੀਂ ਦੀ ਰਾਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ ਨਾਨਕਸਰ ਜਗਰਾਉਂ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਰਨਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

‘ਪ੍ਰੀਤ ਸੱਜਣ ਦਾ ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ’ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਕੀਤੀਆਂ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਾਉ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਨ। ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਰੋਗ, ਬੇਚੈਨੀ ਤੇ ਬੇਇਤਫਾਕੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਏ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਵੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਵੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਆਏ ਪਰ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਅਧੂਰੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਜਪਾਇਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪ ਆਉਣਾ ਪਿਆ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਾਣਾ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨਰਾਇਣ ਕਲਾਧਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੋਰ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੂਪ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਛਾਣਿਆ ਸੀ।

ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਤੇ ਘਣੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸੱਤ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਆਪ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਆ ਕੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰੋ। ਜੋਦੜੀਆਂ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ, ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਭਾਈਆ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ, ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ, ਭਾਈ ਝੰਡਾ ਬਾਢੀ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਚਾਰ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦਰ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਹਵਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਸੁਹਾਵਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਸਭ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਮਿੰਨੀ-ਮਿੰਨੀ ਵਰਖਾ ਤੇ ਪਵਨ ਦੇਵਤਾ ਪੱਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਨਾਸਪਤੀ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਫੈਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਹਿਕ ਵਿੱਚ ਲਿਪਟੇ ਆ ਰਹੇ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ 12 ਵੱਜ ਕੇ 21 ਮਿੰਟ ਤੇ ਆਪ ਨਰਾਇਣ ਕਲਾਧਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਚਾਉ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਪੂਰੇ ਹੋਏ। ਦੇਵਤਿਆਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ।

ਅਵਤਾਰ ਜਨਮ-ਮਰਨ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਹਰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੁੱਝ ਬੇਦੀ ਤੇ ਸੋਢੀ ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਿੱਤਨੇਮ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ। ਕਿਤਨੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ, ਪਤੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਫੇਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਦੀ ਮਿਲੀ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਗੱਡੇ ਦੀਆਂ ਢੱਠੀਆਂ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਢੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣ ਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਅੱਛੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ।

ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ਼ਸ਼ੇਭਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਢੀਆਂ ਪਾਸ ਗੱਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਦੇ ਸੋਢੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਰਗਾਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ, ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਰਗਾਹੀ ਟਿਕਟ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਇਹੀ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀ ਰਾਤ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ ਜਾਂ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਜਗਰਾਤਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਆਪਣਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨ ਤੇ ਫਿਰ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ।



“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥”

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

‘ਪ੍ਰੀਤ ਸੱਜਣ ਦਾ ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿ ਸਮਝਾਵੇ ਕੂਕ ਸੁਣਾਵੇ।
ਹਾਲਤ ਦਰਦ ਗਰੀਬਾਂ ਉਪਰ ਰੱਬ ਬਿਨ ਕੋਈ ਨ ਆਵੇ ਹਾਲ ਵੰਡਾਵੇ।’
(2)

ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ (ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ) ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਰ ਭੇਜੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਆਵੇ। ਛੋਟਾ-ਮੋਟਾ ਡਾਕਟਰ ਨਾ ਆਵੇ। ਬਥੇਰੇ ਆ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਥੇਰੇ ਆਏ, ਸਭ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ। ਇੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਜਿਆ, ਉਹ ਆਖੇ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੱਝ ਨੂੰ ਵੀ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕੋ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਦੇਖੇ। ਜੇ ਮੱਝ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕੀ ਕੁੱਤਾ ਦੁੱਧ ਦੇਵੇਗਾ? ਇੱਕੋ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਏ? ਮੱਝ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੁੱਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਮੱਝ ਨੂੰ ਮੱਝ ਕਹੋ, ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਕੁੱਤਾ ਕਹੋ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਰੱਬ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੱਝ ਵਾਂਗੂ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਵਾਧਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਕੁੱਤਿਆਂ-ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਸਮਝਿਐ? ਹਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਮੱਖੀ ਤੇ ਮੱਖੀ ਮਾਰੀ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੱਝ ਨੂੰ ਮੱਝ ਕਹਾਂਗੇ, ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਕੁੱਤਾ ਕਹਾਂਗੇ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੱਝ ਨੂੰ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਮੱਝ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰੱਬ ਹੈ, ਇਹ ਕੁੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੁੱਤਿਆਂ-ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਵਾਧਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਨਾ ਭਾਈ, ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਕਹੋ, ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਕੁੱਤਾ ਤੇ ਮੱਝ ਨੂੰ ਮੱਝ ਕਹੋ। ਇਹ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੋ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਵੀ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਹੈ, ਤੇ ਮੰਨਣ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹੈ, ਮੱਝਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਖਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਫਿਰ। ਪਰ ਜੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾ ਲਉ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਫਿਰ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਹਾਂਗੇ। ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਕਿਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ? ਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਭ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਉਹ ਅਸ਼ੁੱਧ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਰੱਬ ਹੀ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਜੇ ਰੱਬ ਹੀ ਮੈਲਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਉੱਜਲਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ? ਨਹੀਂ, ਉਹ ਉੱਜਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਮੈਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਜਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਅੱਖਰ ਦੇਖੋ ਨੇ, ਨਾ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ, ਨਾ ਕਮਾਈ ਦਾ। ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਖੋ ਉੱਥੇ ਫਿਰ ਖੜ ਜਾਈਦੈ। ਜੇ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ। ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਹੈ? ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੱਬ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਸੋ ਰੋਗ ਵੱਧ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ। ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਬੈਚੈਨੀ ਵੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਵਰਤ ਗਈ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਬੈਚੈਨੀ ਤੇ ਬੇਇੱਤਫਾਕੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮੇਰਾ ਹੀ ਸਿੱਕਾ ਚੱਲੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾ ਚੱਲੇ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਰਹਿੰਦੇ ਨਾ ਸੁਧਾਰ ਸਕਦੇ। ਬੈਚੈਨੀ ਵੱਧ ਗਈ, ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਬਿਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਧਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਸੱਜਣ ਦਾ ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ, ਰੱਬ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਵੈਦ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਇੱਕ ਤਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਡਬਲ ਤਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

“ਕਲਮਲਿ ਹੋਈ ਮੇਦਨੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਸਚੈ ਸੁਣਿਆ ਕੰਨੁ ਦੇ ਧੀਰਕ ਦੇਵੈ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ॥” (3)

“ਕੰਨ ਦੇ” ਰੱਬ ਦੇ ਕੋਲ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੰਨ ਕੋਲ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦੇ, ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਖਬਰੇ ਕਰਦੇ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਆ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਰੱਬ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਜੱਗਿਆਸੂ ਦਾ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਆ ਜਾਵੇ।

“ਸਚੈ ਸੁਣਿਆ ਕੰਨੁ ਦੇ..... ॥” (3)

“ਜੇ ਬੋਲੇ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਪਰਮੇਸਰਿ ਸੁਣਿਆ ॥

ਸੋਈ ਵਰਤਿਆ ਜਗਤ ਮਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮੁਖਿ ਭਣਿਆ ॥” (4)

ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਖੜਕ ਗਿਆ। ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ। ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਇੱਕ ਮੱਧਮ ਸਖੀ, ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਸਖੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਰਤੀ ਵੀ ਘਬਰਾ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਅੱਗੇ। ਕੋਈ ਭੇਜੇ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ, ਮੈਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਵੇ। ਕੋਈ ਭੇਜੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੇ ਕਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹਾਂ।

“ਕਲਮਲਿ ਹੋਈ ਮੇਦਨੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੇ ਲਿਵਲਾਇ ॥

ਸਚੈ ਸੁਣਿਆ ਕੰਨੁ ਦੇ ਧੀਰਕ ਦੇਵੈ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ॥” (3)

“ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਣਦਾ ਵੇਖਦਾ ਕਿਉ ਮੁਕਰਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥” (5)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁਣਦਾ ਸਭ ਦੀ ਹੈ, ਲੈ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤਕ। ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ।

“ਹਾਥੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਪਲ ਪਾਛੈ ਪਹੁੰਚਤ ਤਾਹੀ, ਚੀਟੀ ਕੀ ਚਿੰਗਾਰ
ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੁਨੀਅਤੁ ਹੈ ॥” (6)

ਕੀੜੀ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣਦੇ। ਕਿਉਂ? ਕੀੜੀ ਛੋਟੀ ਗਰੀਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਬੋੜਾ ਹੰਕਾਰ ਹੁੰਦੇ। ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁਣਦਾ ਸਭ ਦੀ ਹੈ। ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ।

“ਸੁਣਿ ਯਾਰ ਹਮਾਰੇ ਸਜਣ ਇਕ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ ॥

ਤਿਸੁ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਪਿਆਰੇ ਹਉ ਫਿਰਉ ਖੋਜੰਤੀਆ ॥” (7)

ਧਰਤੀ ਨੇ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਤੇ ਅਕਾਸ਼-ਬਾਣੀ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਬੜੇ ਭੇਜੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਹੀ ਜਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇੱਧਰ ਇਸਦੀ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ, ਉੱਧਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਾਉ ਸੀ। ਬਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਭਵਿੱਖਤ ਪੁਰਾਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਾਤੀਂ ਕਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਆਪ ਬਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

“ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਹੀਐ ਗੁਰ ਭਾਇ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਦੇਇ ਦਿਖਾਇ ॥” (8)

“ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ”, ਅਗਮ, ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ। “ਅਗਮ”, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ-ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੋਂ “ਅਗਮ”, ਅੱਗੇ ਨੂੰ “ਅਗਮ”। ਅੱਗੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪਈ ਹੈ। ਸੋ ਬਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

“ਅੰਧੁਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੂਝਿਆ ਗੁਰ ਭੋਟਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥

ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥” (9)

“ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਸੁਨਿਐ ਤਿਹੁ ਲੋਇ ॥

ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਏਕੋ ਹੋਇ ॥” (10)

ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਭੂਤਕਾਲ, ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਿੱਛੋਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਕਥਾ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨਰਾਇਣ ਕਲਾਧਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ। ਸਿਰਫ ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਹੁੰਚਣਗੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚਾਉ:

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥”

ਇੱਥੋਂ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ, ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਨ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਓ। ਮੈਂ ਰੱਜ-ਰੱਜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਇੱਕ

ਸ਼ਕਾਮਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

“ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹ ਕਾਮੀ ॥

ਤਿਸੁ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥”

(11)

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ ਸੱਚੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਦੀ। ਸੋ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਇਹ ਸ਼ਕਾਮਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਹੈ।

“ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹ ਕਾਮੀ ॥

ਤਿਸੁ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥”

(11)

ਜਿਹੜਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ ਫਿਰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਮੀ-ਪਸ਼ੀ ਹੈ? ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

“ਜੇ ਕਿਛੁ ਠਾਕੁਰ ਸੋ ਸੇਵਕ ਕਾ

ਸੇਵਕੁ ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਸੰਗਿ ਜਾਹਰੁ ਜੀਉ ॥”

(12)

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਠਾਕੁਰੁ ਕਾ ਪਾਇਆ ॥

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥”

(13)

ਮੈਂ ਰੱਜ-ਰੱਜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ। ਸੋ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ, ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ, ਹਾਂ, ਜ਼ਰੂਰ ਆਵਾਂਗੇ। ਅੱਜ ਹੋਰ, ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਰ, ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਸੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਢਹਿ ਗਿਆ। ਦੇਖ ਕੇ, ਲੜਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੌਸਲਾ ਢਹਿ ਗਿਆ।

ਫਿਰ ਤਾਰ ਖੜਕਾਈ, ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਡਬਲ ਤਾਰ ਖੜਕਾਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵਾਂਗੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਡਬਲ ਤਾਰ ਖੜਕਾਈ। ਇੱਕ ਤਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਡਬਲ ਤਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਰ ਖੜਕਾਈ। ਅਕਾਸ਼-ਬਾਣੀ ਫਿਰ ਹੋਈ।

“ਸੂਖ ਸਰਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆ ਦਿਲਾਸਾ ॥”

(14)

ਉਹ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਭਗਤੀ ਨੇ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਕ ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦੇ, ਇੱਕ ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ।

ਜੈਸੇ ਬਰਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਬਰਫ ਤੇ ਬਰਫ ਪਵੇ ਤੇ 100 ਸਾਲ ਬਰਫ ਪੈਂਦੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। 100 ਸਾਲ ਬਰਫ ਪਵੇ। ਸੰਗਮਰਮਰ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਨਾਮ ਉਸਦਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ। 100 ਸਾਲ ਬਰਫ 'ਚ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਮਰਮਰ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ।

ਇਹ ਫਿਰ ਇੱਕ ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਸੁਨਣ ਤੇ ਦੇਖਣ 'ਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ। ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੇ ਇੱਕ ਸਾਖਿਆਤ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਾਖਿਆਤ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਇਸ ਵੇਲੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ, ਇੱਥੇ ਜੰਗਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ। ਸੱਤ ਰਿਸ਼ੀ ਇੱਥੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਨ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ 'ਚ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ, ਭਾਈਆ ਜੀ ਜੈ ਰਾਮ, ਭਾਈ ਲਾਲੋ, ਭਾਈ ਝੰਡਾ ਬਾਢੀ ਤੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਇੱਥੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਇਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ, ਮੰਗ ਸੀ। ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਮੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਮੰਗਦੇ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਮੰਗਦੇ। ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਗੋਦ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉ, ਮੈਂ ਰੱਜ-ਰੱਜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਤੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਸੀ। ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਵੀ ਸੱਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ 'ਚ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ। ਇਹ ਸੱਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਫਿਰ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਗਏ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਨਾ ਆਪਾਂ, ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ, ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਨੂੰ, ਫਿਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਹੈ, ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੋ। ਸੋ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਸੱਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਗਏ ਸੀ। ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਮਾਤ ਲੋਕ 'ਚ ਆਪ ਆਓ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਗੜ ਗਏ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਆਪ ਆਓ। ਸੋ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ। ਹਾਂ ਆਪ ਆਵਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਚਲੋ, ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਸੱਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਗਏ ਸੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਸੋ ਅਰਜ਼ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਇਹ ਇੱਥੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਜੰਗਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਇੱਥੇ ਹਵਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘਿਉ ਦੀਆਂ ਨਾਲਾਂ ਪੈਦੀਆਂ ਸੀ। ਵਿਚਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗਾਗਰ ਸੀ। ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਗਾਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਂਦੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਘਿਉ ਕੱਢਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ 'ਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਫਿਰ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ 'ਚ ਚਿਕਣਾਈ, ਬਿੰਦਿਆਈ ਇਤਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਵੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਫਿਰ ਭਾਂਡਾ ਟੁਟ ਜਾਵੇ ਠੀਕਰੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿੰਦਿਆਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਕੀੜੀਆਂ ਜਾ ਕੇ ਰਸ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਹ ਫਿਰ ਤਪੱਸਿਆ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਫਿਰ ਉੱਥੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਹਵਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਬਿੰਦਿਆਈ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਸੀ। ਕਿਉਂ? ਤਪੱਸਵੀਆਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਵੱਡਾ ਯੱਗ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਤੱਪ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੱਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਭਾਈਆ ਜੀ ਜੈ ਰਾਮ, ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ, ਭਾਈ ਝੰਡਾ ਬਾਢੀ ਜੀ, ਤੇ ਸੱਤਵਾਂ ਪੁਰਖ ਸੀਰਾ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ। ਇਹ ਸੱਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਉੱਧਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆ ਦਿਲਾਸਾ॥” (14)

ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ, ਘਬਰਾਓ ਨਾ। ਜਿੱਥੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਿਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਪਿੱਛੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਿਆ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਨ।

ਸੋ ਭਗਤੀ ਨੇ ਸਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਛਾਣਿਆ, ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪਛਾਣਿਆ। ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਵੀ ਪਿੱਛੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਖੀਰ 'ਚ ਆ ਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਸੀ। ਕਦੇ ਪਛਾਣ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਮਾਇਆ ਵੀ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਲਕ ਅਵੱਸਥਾ ਸਮੇਂ, ਕਿਤੇ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਭੱਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ।

ਸੋ ਇਹ ਭਗਤੀ ਨੇ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਘਬਰਾਓ ਨਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਾਸਤੇ। ਇਹ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭੇਜੇ ਨੇ।

“ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆ ਦਿਲਾਸਾ॥” (14)

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਅਸੀਂ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਬਣਦਾ ਫਿਰ ਜੋ ਸਮਾਂ ਬਣਿਆ, ਇਹ ਫਿਰ ਸੱਜਣ:

‘ਪ੍ਰੀਤ ਸੱਜਣ ਦਾ ਫੈਦ ਬੁਲਾਇਆ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿ ਸਮਝਾਏ ਰੂਕ ਸੁਣਾਵੇ।

ਹਾਲਤ ਤਰਸ ਗਰੀਬਾਂ ਉੱਪਰ ਰੱਬ ਬਿਨ ਕੋਈ ਨਾ ਆਵੇ ਹਾਲ ਵੰਡਾਵੇ।’

(2)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਨਾ ਭੇਜਣਾ, ਬਥੇਰੇ ਆ ਆ ਚਲੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਆ ਕੇ ਭਾਗ ਲਾਓ। ਇਹ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਾਰ ਖੜਕਾਈ। ਹਉਮੈ

ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਆਏ ਸਨ। ਹੋਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿਤਨੇ ਅਵਤਾਰ ਸਭ ਠੀਕ ਸਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਕੱਟੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਸੋ, ਇਹ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਡਾਕਟਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਆਏ ਨੇ।

ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਰੱਬ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਆਵੇ। ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਨਾ ਭੇਜਣਾ, ਬਥੇਰੇ ਆ-ਆ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਧਰੋਂ ਤਾਂ ਮੰਗ ਸੀਰੀ, ਧਰਤੀ ਪੁਕਾਰਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉੱਧਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਕਾਮਤਾ ਦੀ ਤੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਦੀ। ਇਤਨਾ ਕੁ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਕ ਇਸ ਰਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਉਸ ਰਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹੈ। ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸ਼ਕਾਮਤਾ ਛਿਪਦੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹੈ। ਰਸਤੇ ਦੋ ਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਸੱਚਾ ਤੇ ਇਕ ਝੂਠਾ, ਇਕ ਸੱਚਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਇਕ ਝੂਠਾ ਮਾਰਗ ਹੈ।

ਸੋ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾ ਸੱਚਾ ਨਾ ਝੂਠਾ ਲੱਭੋ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਾਕਫ਼ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ-ਬੀਤਦਾ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਹ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

“ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਗੁਰਿ ਪਾਈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਨੰਦੋ ਆਨਦ ਭਏ
ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਸੁਨੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਹਰਿ ਲਾਲ ॥” (15)

ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲ ਨਹੀਂ, ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਦੇ ਲਾਲ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ, ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਮਿੰਨੀ-ਮਿੰਨੀ ਭੂਰ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾ ਕਰ ਰਿਹੈ। ਰੱਬ ਨੇ ਜੋ ਆਉਣੈ, ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਚ ਹੀ ਹੈ।

“ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸਤੰਤੁ ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੇ ॥” (16)

ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਇੱਧਰ ਮਿੰਨੀ-ਮਿੰਨੀ ਬਰਖਾ, ਉੱਧਰ ਪਵਨ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਆਇਐ, ਉਹ ਵੀ ਪੱਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉੱਧਰ ਬਨਾਸਪਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫੁੱਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਫੁੱਲ ਭੇਟਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਮਾਲਕ, ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਦਿੰਦੇ। ਸੋ ਉੱਧਰ ਬਨਾਸਪਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇੱਥੇ ਚੰਗੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਵੇ। ਖੁਸ਼ਬੂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਾ ਵਾਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਬਨਾਸਪਤੀ ਵੀ ਆਪਾ ਵਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉੱਧਰ ਪਵਨ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਪੱਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉੱਧਰ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਮਿੰਨੀ-ਮਿੰਨੀ ਕਣੀਆਂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉੱਧਰ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ:

‘ਲੱਖ ਚਉਰਾਸੀ ਉਮੱਤੀ ਫੜਦੀ ਚਰਨ ਸਵੇਰੇ ਲੈਂਦੀ ਫੇਰੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲ ਬਲ ਜਾਂਦੇ ਜੇ ਕੋ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ਸਾਂਝ
ਸਵੇਰੇ।’ (17)

“ਸਭ ਕੋ ਆਸੈ ਤੇਰੀ ਬੈਠਾ ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੂੰ ਹੈ ਢੁਠਾ ॥” (18)

ਅੱਜ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਆਸਾਂ ਤੱਕ ਕੇ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਆਸਾਂ ਕਰੀ ਬੈਠੀ ਹੈ
ਆਸਾਂ।

ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਫਾ ਖੁਸ਼ੀ ‘ਚ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ
ਨੇ ਇਕ ਗਜ਼ਲ ਬਣਾਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਛਾ ਫੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਰਗਸ,
ਨਰਗਸ ਦਾ। ਹਾਂ ਨਰਗਸ, ਉਸ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਅੱਛੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੱਖ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਉਸਦਾ ਫਿਰ ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਉ, ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਗੁਲਦਸਤਾ ਖਰਾਬ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਕਈ ਸੰਗੀ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦੇ
ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਕਈ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਉਸਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਲਗਾ ਦਿਉ,
ਗੁਲਦਸਤਾ ਕਈ ਦਿਨ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਖੁਸ਼ਬੂ ਉਸਦੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੋ
ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ:

‘ਕਾਹਨੂੰ ਤਕੋਂ ਫੁੱਲ ਨਰਗਸ ਦਾ ਭੁੱਲ ਨਾ ਓਧਰ ਜਾਵੇ।

ਜਿਸ ਨੇ ਡਿੱਠੇ ਨੇੜ ਗੁਰ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੰਦ ਸੁਖਾਵੇ।’ (19)

‘ਕਾਹਨੂੰ ਤਕੋਂ, ਫੁੱਲ ਨਰਗਸ ਦਾ’ ਇਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ‘ਜਿਸਨੇ ਡਿੱਠੇ
ਨੇੜ ਗੁਰ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੰਦ ਸੁਖਾਵੇ’, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨੇੜ ਤੱਕੋਂ ਨੇ ਉਹ ਫਿਰ
ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਤਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਫੁੱਲ ਇਕ ਛੋਟੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸੋ ਨਰਗਸ ਫੁੱਲ ਹੈ, ਫੁੱਲ
ਹੋਣ, ਉਹ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਪੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭੋਰੇ ਉੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ-ਤਰ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ। ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਸੋ, ਉਹ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਨਰਗਸ ਹੈ। ਇਕ ਬਾਗ ‘ਚ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ।
ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰੂਪ-ਲਖਣ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਇੱਧਰ ਇਕ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨਰਗਸ ਹੈ,
ਇਕ ਭਗਤੀ ਦੀ ਨਰਗਸ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ
ਨਰਗਸ, ਝੂਠੀ ਨਰਗਸ।

‘ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਰੇ ਅਰਜੋਈ। ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਹੋਈ।’

ਧਰਤੀ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨਰਗਸ ਨੇ।

‘ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਰੇ ਅਰਜੋਈ। ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਹੋਈ।’ (20)

ਅਰਜ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਹੋਈ। ਉੱਧਰ ਸੱਚੀ ਨਰਗਸ ਕੌਣ ਸੀ ?
ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ। ਜਿੱਧਰ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹੋਵੇ, ਖੁਸ਼ਬੂ ਪਰਫੁੱਲਤ ਹੋਵੇ, ਭੋਰੇ ਆਪੇ ਚੱਲ ਕੇ
ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪੇ ਭੋਰੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਸੱਦਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਵੀ ਇਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋਏ। ਉਹ ਖੁਸ਼ਬੂ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਹੀ ਆ
ਗਏ।

‘ਸੱਚੀ ਨਰਗਸ ਰੱਬ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼.....।’

ਉਹ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਸੀ।

‘ਸੱਚੀ ਨਰਗਸ ਰੱਬ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਜਿਹੜੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆਈ ਮੇਰੇ
ਮਾਹੀ।’ (21)

ਮਾਤ ਲੋਕ ‘ਚ ਲੈ ਆਈ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ‘ਚ ਲਪੇਟੇ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਮਾਤ
ਲੋਕ ‘ਚ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਨੇ।

‘ਸੱਚੀ ਨਰਗਸ ਰੱਬ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਜਿਹੜੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆਈ, ਮੇਰੇ
ਮਾਹੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਵਨ ਸੰਧੀ ਹਰਗਿਜ਼ ਲੋੜ ਨਾ ਕਾਈ, ਰਾਮ
ਦੁਹਾਈ।’ (21)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੀ ਨਰਗਸ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋਇ ਆਪ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੋ, ਉੱਧਰ ਉਹ
ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ, ਇੱਧਰ ਇਹ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ। ਇੱਧਰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ
ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿਉ-ਦਾਦੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਆਖੇ। ਦਾਦੇ-ਪੜਦਾਦੇ ਦੀਆਂ
ਬਾਬਾਣੀਆਂ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦਾਦੇ-ਪੜਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ
ਹਾਂ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵੀ ਕਰ ਲਈਏ।
ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੱਚੀ ਨਰਗਸ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚੋਂ ਖਿੱਚ
ਲਿਆਈ। ਮਾਤ ਲੋਕ ‘ਚ ਲੈ ਆਈ, ਮਾਤ ਲੋਕ ‘ਚ। ਬਾਪੂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ
ਰਹੀ, ਮਾਤ ਲੋਕ ‘ਚ ਆ ਗਏ।

ਸੋ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਰਗਸ ਦਾ ਬੂਟਾ ਲਗਾ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਣੇ
ਮਾਲੀ ਨਰਗਸ ਦਾ ਬੂਟਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਆਹ ਨਰਗਸ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗਿ ਜਿਹੜਾ
ਹੈ, ਇਹ ਨਰਗਸ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੈ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

ਸਿਰਫ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਨੂੰ ਵੀ।

‘ਦਰਸ ਤੇਰੇ ਦੀ ਪਿਆਸ ਚਿਰੋਕੀ। ਦਰਸ ਤੇਰਾ ਮੰਗੇ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ।’

‘ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਆਇਆ।’ (22)

‘ਲਖ ਲਖ ਸੱਈਆਂ ਸੀਸ ਤਲੀ ਧਰ ਅੜੀਓ ਭਲੀਆਂ ਭਲੀਆਂ।

ਪੀ ਪੀ ਪੀਅ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ ਏਸ ਗਲੀ ਵਿਚ ਖਲੀਆਂ।’ (23)

“ਸਭੁ ਕੋ ਆਸੈ ਤੇਰੀ ਬੈਠਾ ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੂੰ ਹੈ ਵੁਠਾ ॥” (18)

ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ।

“ਸਭੇ ਸਾਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨਿ ਤੂੰ ਕਿਸੈ ਨ ਦਿਸਹਿ ਬਾਹਰਾ ਜੀਉ ॥” (18)
ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨ। ਕੱਲਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ।

“..... ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥”

ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪਛਾਣਦੇ ਜਿਸਨੇ ਜਮਾਤ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਹ ਪਛਾਣਦੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਮਾਤ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਮਾਤ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ, ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਵਾਲਾ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤਾਰ ਵਾਲਾ ਤਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਚਿੱਠੀ ਵਾਲਾ ਚਿੱਠੀ। ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ? ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੀ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ। ਸਿਰਫ਼ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ, ਉਹ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਮੰਗਦੇ ਹੈ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

“ਆਸ ਪਿਆਸੀ ਮੈ ਫਿਰਉ ਕਬ ਪੇਖਉ ਗੋਪਾਲ ॥

ਹੈ ਕੋਈ ਸਾਜਨੁ ਸੰਤ ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਣ ਹਾਰ ॥” (24)

ਹਾਂ, ਸੋ ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ, ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ, ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਹੱਥ ਬੰਨੀ ਖੜੀ ਹੈ। ਬੈਰਾਗ ਵੀ ਹੈ, ਤੇ ਨਾਲੇ ਚਾਉ ਵੀ ਹੈ। ਚਾਉ ਵੀ ਹੈ ਚਾਉ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੈਰਾਗ ਵਿਚ ਰੋਣ ਵੀ ਆਉਂਦੇ। ਨਾਲੇ ਅਗੇ ਚਾਉ ਵੀ ਆਉਂਦੇ। ਇਕੱਲਾ ਬੈਰਾਗ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ। ਚਾਉ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਬੈਰਾਗ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਆਸਰੇ ਚਾਉ ਨੇ ਠਹਿਰਨੈ, ਤੇ ਚਾਉ ਦੇ ਆਸਰੇ ਬੈਰਾਗ ਨੇ ਠਹਿਰਨਾ ਹੈ। ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

“ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਦਾਤਾਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ॥

ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਨਾਨਕ ਚਾਉ ਏਹੁ ॥” (25)

“ਤਿਨਾ ਦੇਖਿ ਮਨਿ ਚਾਉ ਉਠੰਦਾ ਹਉ ਕਦਿ ਪਾਈ ਗੁਣਤਾਸਾ ॥” (7)

‘ਸੁਣਿ ਪਰਤਾਪ ਕਬੀਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਿਖ ਹੋਆ ਸੈਣੁ ਨਾਈ।’ (26)

ਭਾਈ ਕਬੀਰ ਦਾ ਬੜਾ ਪਰਤਾਪ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਪਈ ਪੂਜਦੀ ਹੈ। ਸੈਣ ਨਾਈ ਵੀ ਕਬੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਵਾਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੂਜੇਗੀ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੂਜੇਗੀ? ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ! ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੰਗਤ, ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਸੋ ਜਿਸਨੇ ਆ ਕੇ ਕੀਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਫਿਰ ਪੂਜਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ? ਪਰ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ, ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ, ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਮਾਈ ਕੋਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਨੇ ਅੱਜ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾਫੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਫੇਲ੍ਹ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ ਫੇਲ੍ਹ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਈ ਤਾਂ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ, ਸਾਟਨ ਦਾ ਕੁੜਤਾ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ। ਪੁੱਛਿਆ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਹੋ ਜੀ? ਮੈਂ ਨਾਨਕਸਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਹਾਂ। ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹੈ? ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਹੈ ਨਾਨਕਸਰ ਦਾ। ਸਾਟਨ

ਦਾ ਕੁੜਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੇਖ ਕੇ ਮਿਨਾਰੇ, ਚਿੱਟੇ ਕੁੱੜਤੇ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹੈ। ਆਖੇ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਸਮੇਂ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਕੂਲ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਬੱਚਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ, ਇਹ ਪਾਸ ਕਦੋਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਉਹ ਫਿਰ ਜਦ ਮਿਲਿਆ, ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੁਣਾ ਭਾਈ? ਆਖੇ ਜੀ ਮੈਂ ਨਾਨਕਸਰ ਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਕੁੜਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਟਨ ਦਾ, ਨਾਲ ਉਹ ਚੱਪਲੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੁਣਾ? ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ ਮੈਂ ਨਾਨਕਸਰ ਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉੱਥੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਆ ਕੇ ਇੱਥੇ। ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ? ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਆਉਂਦੀ। ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੈਂ ਨਾਨਕਸਰ ਦਾ ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਜ। ਨਾਨਕਸਰ ਦਾ ਹਾਂ। ਸੋ, ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਫੇਲ੍ਹ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਨੇ। ਕਈ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਪੂਜੇਗਾ।

“ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਆਪਣਾ ਤਿਸਨੋ ਪੂਜੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਸਭਨਾ ਉਪਾਵਾ ਸਿਰਿ ਉਪਾਉ ਹੈ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥” (27)

“ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥” ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰ। ਪਰ ਅਲੂਣੀ ਸਿਲ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਚੱਟੇਗਾ। ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਮੇਵਾ ਲਗਾਏ।

“ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ ॥

ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ ॥”

(28)

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ, ਕੀਤੀ ਭਗਤੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ।

“ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥

ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥”

(28)

ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੈ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇਵੇ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਈਏ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਫਿਰ:

“ਸੇਵਾ ਥੋਰੀ ਮਾਗਨੁ ਬਹੁਤਾ ॥ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕਹਤੇ ਪਹੁਤਾ ॥” (29)

ਸੇਵਾ ਥੋੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੰਗ ਬਾਹਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਨਾ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਓਹੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਬਣਦਾ, ਤੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਭਾਵਨਾ 'ਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ। ਸੂਰਜ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਰੁੱਤਾਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ। ਸਾਡੀ ਭਾਵਨਾ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਹਾਰ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਬਦਲ ਜਾਣਗੇ। ਸੰਸਾਰ ਬਦਲੇਗਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇਗਾ। ਕਈ ਆਪਣੇ ਵੀ ਦੇਖੇ ਨੇ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਜੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ, ਹੋ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉਹ:

“ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਨੀਤ ਨਵਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ ॥” (30)

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਿਤ ਨਵੇਂ।

“ਸਚੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਿਤ ਨਵਾ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਿਤ ਚਵਾ ॥” (31)

ਸਾਡੀ ਭਾਵਨਾ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਏ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਨਿੱਤ ਨਵੀਂ।

“ਸਚੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਿਤ ਨਵਾ। ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਿਤ ਚਵਾ ॥” (31)

ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਲਈ ਨਿੱਤ ਨਵਾਂ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਲਈ:

“ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥”

(32)

“ਦਿਨੁ ਦਿਨੁ ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ ਨਾਨਕ ਹੋਤ ਨ ਘਾਟਿ ॥” (33)

“ਦਿਨੁ ਦਿਨੁ ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ ॥” ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਵਾਧਾ ਹੀ ਦੱਸਿਆ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲਈ ਵਾਧਾ, ਕਮਾਈ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵਾਧਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਕੁ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਹੈ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਤੇ ਹੈ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ। ਪਰ ਇਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਲਈ ਸੌਖੇ, ਨਾ ਭਾਵਨਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੋਜਨ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਯੁੱਗ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

“ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਗੁਰਿ ਪਾਈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਨੰਦੋ ਆਨਦ ਭਏ
ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਸੁਨੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਹਰਿ ਲਾਲ ॥” (15)

ਕੱਲ੍ਹ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣੈ। ਅੱਜ ਕਿਤਨਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਣਦੇ, ਕਿਤਨਾ ਉਤਸ਼ਾਹ, ਹਰੇਕ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਚਾਉ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਤਾਂਘਾਂ 'ਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕੋਈ ਮਠਿਆਈਆਂ ਵੰਡਦੇ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਵੰਡਦੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਨੇ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਹੱਥ ਬੰਨੀ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ ਹੱਥ ਬੰਨੀ, ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਸਾਰੇ।

“ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੇ ਪਵਨੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੇ ॥

ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੇ ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਨਿ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਧਰਮੁ
ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੇ ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਸੋਹਨਿ ਤੇਰੇ ਸਦਾ
ਸਵਾਰੇ ॥ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ ਬੈਠੇ ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ
ਨਾਲੇ ॥”

(16)

ਇੰਦਰ ਸਣੇ ਆਪਣੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਐ। ਇੰਦਰ ਵੀ ਆਇਐ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਐ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ

ਆਇਐ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਅੱਜ ਅਫਸਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵੱਖਰੀ ਰਖਦੇ। ਸੈਨਾ ਵਾਲੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਸੋ ਮਾਲਕ ਕਿਸ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ? ਕਿਸ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਈ? ਸੋ ਜਿਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ।

ਸੋ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਉੱਧਰ ਪਵਣ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ, ਪਾਣੀ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ। ਉੱਧਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਲਈ। ਇੰਦਰ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ। ਉੱਧਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ। ਹੱਥ ਬੰਨੀ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ?

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਕੁੰਟਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਬੈਠੇ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ ਦੁਕੱਲੇ, ਉਹ ਵੀ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹੈ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪੀਰ-ਪੈਗੰਬਰ ਜਿਤਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਹੋਰ ਪੀਰ-ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ 'ਚ। ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਮਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਮਨਾਉਂਦੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਰਪੁਰਬ, ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਜੋ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਦਾ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤੱਸਵ) ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਤਾਂ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ 'ਚ ਸਾਰੇ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ, ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਹੈ। ਕਿਤਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਜਲੂਸ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ। ਸਾਰੇ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਹੱਥ ਬੰਨੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਨਾਲੇ ਮਨ 'ਚ ਬੈਰਾਗ ਵੀ, ਤੇ ਚਾਉ ਵੀ ਹੈ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

(“ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥”) (34)

ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸੋ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵੱਜ ਕੇ 21 ਮਿੰਟ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਿਨ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਤੱਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਤੱਕ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੰਤਰੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸੋਹਣੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਠਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਸਣ ਚੰਗਾ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਜੜਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉੱਧਰ ਬ੍ਰਹਮਾ,

ਸ਼ਿਵਜੀ, ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਆਰਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਨਜ਼ਾਰਾ ਤੱਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੈਠੇ ਨੇ ਆਸਨ ਤੇ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਤੱਕ ਰਹੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਫੁੱਲ ਬਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਰਤੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਧੂਪਾਂ ਧੂਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੱਕ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਐਸਾ ਦਿਲ 'ਚ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ, ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਕਲੀਫ ਘਟ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਸਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਤੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ, ਚੌਹੀ ਪਾਸੀਂ ਆਰਤੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼, ਦੇਵਤੇ ਕੋਈ ਧੂਪ ਕਰ ਰਿਹੈ, ਕੋਈ ਮਹਾਰਾਜ ਰੂਹ ਅਫਜ਼ਾ ਛਿੜਕਦੈ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅੱਖ ਖੁੱਲੀ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸੁਪਨਾ ਸੀ। ਝੱਟ ਮਾਇਆ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਨਜ਼ਾਰਾ ਵਿਖਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਝੱਟ ਮਾਇਆ ਵੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਕਰ ਰਿਹੈ, ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਨੇ। ਸੋ ਜਿਹੜੇ ਅਵਤਾਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਵਾਧਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਜੇ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਖੀ, ਤਾਂ ਵਾਧਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਭਾਂਡਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਂਡਾ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਸਤੂ ਪਈ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਸਤੂ ਲਈ ਭਾਂਡਾ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਝੱਟ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਅਵਤਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਭਾਂਡਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਦੈ, 9 ਮਹੀਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਾਈਮ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਹਰ ਤਿਆਰ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਝੱਟ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਾਧਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ ਜੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਪਿਆ? ਬੱਚਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਸ਼ਕਤੀ ਝੱਟ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਸੋ, ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਚਾਉ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ, ਅਜੇ ਬੈਰਾਗ ਸੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਉੜੀਕ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਚਾਉ ਕਦੋਂ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ। ਸੋ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ:

“ਖੇਪ ਨਿਬਾਹੀ ਬਹੁਤੁ ਲਾਭ ਘਰਿ ਆਏ ਪਤਿਵੰਤ॥”

(35)

ਜਿਹੜੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਨਾ ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ, ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ, ਕਈਆਂ-ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤਪੱਸਿਆ ਤੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਡਿਗਰੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਹੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਕਈ ਬਣਦੇ ਹੋ ਪਿਛੋਂ। ਤੇ ਕਈ, ਇਸੇ ਜਨਮ 'ਚ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮਿਲ ਗਏ, ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ, ਭਾਵਨਾ ਬਣ ਗਈ, ਤਾਂ ਇਸ ਜਨਮ 'ਚ ਵੀ ਡਿਗਰੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਨਾ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੁੱਸ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉੱਥੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਕੁੱਝ ਸੋਢੀ ਸਰਦਾਰ ਮਿਲੇ, ਚੰਗੇ ਸਰਦਾਰ ਸੀ ਸੋਢੀ। ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਆਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੁਣਾਓ ਭਾਈ? ਕਹਿੰਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਨਾਉਂ ਸੋਢੀ ਰਖਵਾ ਲਿਆ। ਹੈਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ? ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਸੀ ਸਾਰੇ, ਨਿੱਤਨੇਮ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਸੱਖਣੇ ਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਂਦੇ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਗੱਢੇ ਚੰਗੇ ਬਖਸ਼ੇ ਸੀ, ਉਹ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ ਮਹਾਰਾਜ। ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਹੀ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਤੇ ਬਾਣੀ ਵੱਲੋਂ? ਬਿਲਕੁਲ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ। ਆਹ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਆਹ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਸੀ ਭਾਈ:

“ਜਾਣਿ ਨ ਦੇਸਾਂ ਸੋਢੀਓਂ ਹੋਰਸਿ ਅਜਰੁ ਨ ਜਰਿਆ ਜਾਵੈ ॥” (36)

ਇਹ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਸੀ। ‘ਅਜਰੁ ਨਾ ਜਰਿਆ ਜਾਵੈ’ ਮਹਾਰਾਜ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀਗਾ, ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਲਉ। ਸੋ ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੀ, ਕਹਿੰਦੀ ਮਹਾਰਾਜ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਇਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਾ ਦਿਉ, ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤਬਾ-ਅਸਤੂ, ਏਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੀਬੀ, ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਾਣੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕ ਦਮ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਾਣੀ ਬੰਨ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਆਈ ਸੀ। ਕਿਉਂ? ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਤੀਸਰੀ ਫੇਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ। ਫਿਰ ਚੌਥੀ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹੀ।

“ਜਾਣਿ ਨ ਦੇਸਾਂ ਸੋਢੀਓਂ ਹੋਰਸਿ ਅਜਰੁ ਨ ਜਰਿਆ ਜਾਵੈ ॥” (36)

ਸੋ ਕਿਤਨੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਉੱਧਰ ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਤੇ, ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ, ਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਦੀ ਮਿਲੀ। ਕਿਤਨੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਭਾਨੀ ਜੋ ਹੋਈ, ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਜੋ ਹੋਈ ਮਹਾਰਾਜ। ਇੱਕ ਬੇਬੇ ਦਾਨੀ, ਇੱਕ ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ, ਦੋ ਭੈਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਨੇ ਵਰ ਲਿਆ ਸੀਗਾ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ, ਫਿਰ ਗਹਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਦੀ, ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ, ਫਿਰ ਗਹਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ, ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ। ਸੋ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਗਈ ਮਹਾਰਾਜ। ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ

ਕਿਹਾ ਤਥਾ ਅਸਤੂ, ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਾਣੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ, ਸੋ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਸਖਤ ਆਵੇਗਾ, ਸਖਤ ਆਵੇਗਾ। ਸੋ ਫਿਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਗੱਦੀ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਤਾਂ ਪਿਰਥੀਏ ਨੇ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਦਿਖਾਏ। ਪਿਰਥੀਏ ਨੇ ਕੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਮਾਰਨਾ ਵੀ ਚਾਹਿਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ। ਕਿਹਾ ਸੀ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਆਹ ਤਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਿਰ ਤਕਲੀਫ਼ ਮਿਲੇਗੀ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ....।

[ਕੁੱਝ ਬਚਨ ਠੀਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਏ।]

“ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੁਇ ਦਰਿ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਹਿ ਜਾਇ ਮਨੁਖ॥” (37)

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਜੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਦਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਗੱਦੀ ਸੋਢੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦਾ ਵਰ ਵੀ ਸੱਤਿ ਹੈ। ਬਚਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ, ਬਚਨ ਵੀ ਸਤਿ ਹੈ ਪਰ ਗੱਦੀ ਹੁਣ ਘਰ 'ਚ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸੋਢੀ ਜਾ ਕੇ ਹੁਣ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਂਦੇ ਨੇ। ਬੜੇ ਬੇਦੀ ਸੋਢੀ ਨੇ ਉੱਥੇ, ਤੇ ਭੱਲੇ ਬੜੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਭੱਲਿਆਂ ਦਾ ਮਹੱਲਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਲੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੱਲਿਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ। ਆਪਣਾ ਹੀ ਮਹੱਲਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗਏ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਫਿਰ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਇਗੀ।

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਲੰਕਾਰ ਬੰਨ੍ਹੀਐ। ਅੱਜ ਆਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਬਣਾਈਐ। ਕਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਸੀ? ਕਿਸ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਆਉਣਗੇ? ਸਮਝ ਆ ਗਈ? ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਦੀ, ਉਹ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਈਏ, ਅਜੇ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ, ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਈਏ? ਉਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਫਿਰਨ ਦਾ ਹਾਲ। ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਦਾ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ। ਜਨਮ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਇਆ, ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੇਰਤੇ ਮਹਾਰਾਜ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਰੂਪ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਹ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਬਣ ਜਾਇਗਾ। ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ, ਕਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ? ਕਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ? ਕਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ?

ਸੋ, ਹੁਣ ਉਥੇ ਗੱਦੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ। ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦਾ ਵਰ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ।

“ਜਾਣਿ ਨ ਦੇਸਾਂ ਸੋਢਿਓਂ ਹੋਰਸਿ ਅਜਰੁ ਨਾ ਜਰਿਆ ਜਾਵੈ॥” (36)

ਇਹ ਲੱਖਣ ਕੋਈ ਜਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੋ

ਮਹਾਰਾਜ। ਕਈ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਂਦੇ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਗੱਢੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਪੁੰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਬੀਜਦੇ ਨਹੀਂ। ਅੱਗੋਂ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ? ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ? ਤੁਸੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਗਰ ਲੱਗੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਅੱਛਾ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਸੈਂਕੜੇ 'ਚੋਂ ਇੱਕ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ 'ਚ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਅਗਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਕਿਥੋਂ ਹੋਏ? ਤੇ ਸੋਢੀ ਕਾਹਦੇ? ਸੋਢੀ ਦਾ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਭਾਈ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਆਖੋ ਅਰਥ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕੀ ਹੈ ਸੋਢੀ ਦਾ ਅਰਥ, ਮਾਇਨਾ, ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ? ਆਖੋ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਸੋਢੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਖੋ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅਮਲ ਕਰੋਗਾ? ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ।

ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਥ ਸੁਣਾਇਆ। ਸੋ-ਡਹੀ, ਉਹ ਗੱਡਾ ਹੁੰਦੇ ਨਾ ਗੱਡਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਾ, ਉਹ ਡਹੀਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਡਹੀਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਡਹੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਭੁੰਜੇ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੋ ਡਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਐਂ, ਉਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਗੱਡਾ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ, ਗੱਡੇ ਨੂੰ ਡਹੀਆਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੱਡਾ ਖੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ-ਡਹੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਗੱਡੇ ਦੀਆਂ ਡਹੀਆਂ ਹੋ, ਸੰਸਾਰ ਗੱਡਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਗੱਡੇ ਦੀਆਂ ਡਹੀਆਂ ਹੋ। ਜੇ ਡਹੀਆਂ ਟੁਟੀਆਂ ਫਿਰਦੀਐਂ ਤਾਂ ਗੱਡਾ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲੇਗਾ। ਜੇ ਗੱਡੇ ਦੀਆਂ ਡਹੀਆਂ ਹੀ ਵਿੰਗੀਆਂ ਤੜਿੰਗੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਬੱਲੇ ਲਟਕਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਐਂ, ਉਹ ਫਿਰ ਗੱਡਾ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲੇਗਾ, ਦੱਸੋ ਤੁਸੀਂ? ਨਾ ਲੱਦ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਚਲ ਸਕੇ। ਸੋਡਹੀ, ਸੰਸਾਰ ਗੱਡਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਡਹੀਆਂ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਾਠ ਨਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ?

ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ ਮਹਾਰਾਜ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਫਿਰ ਕਾਫੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ। ਉਸ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਗਏ ਨੇ ਸਰਦਾਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਿਆ ਸੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ, ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਗਏ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ ਸਾਡਾ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਹੁਣ ਉੱਥੇ। ਸਾਡਾ ਕਹਿੰਦੇ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਸੋ ਰੋਲਾ-ਗੋਲਾ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਉੱਥੇ, ਤਾਂ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇੱਥੇ ਕਿਆ ਅੱਛਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਇਹ ਜੰਗਲ 'ਚ ਮੰਗਲ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ, ਰੰਗ-ਭਾਗ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਹੁਣ ਉੱਥੇ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸਾਡਾ।

ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪਹਿਲੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਐਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਪੱਕ ਬਿਰਤੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਐਂ। ਲੋਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਉਹ ਟਿਕਾਉਣਗੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ। ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੱਖਦੇ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਝਾਕਦੇ ਨੇ। ਮਜ਼ਾਲ ਕਿ ਮਨ ਹੁਣ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਜਾਵੇ। ਦਰਬਾਰ

ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਅ ਕਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀ ਜਾਈਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀ ਜਾਈਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਲਿਆਂਦੀ। ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਖਿਲੋਣਾ ਜਿਹਾ, ਪਾਲਕੀ ਜਿਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਹੋ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸਾਡਾ ਮਨ ਤਾਂ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਭਾਈ। ਆਪਣੇ ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ 'ਚੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਂਵਾਂਗੇ। ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਪਾਲਕੀਆਂ ਹੋ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਪਲੰਘ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ, ਇਹ ਨਿੱਕੀਆਂ ਪਾਲਕੀਆਂ 'ਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਦਰਬਾਰ ਅੱਛਾ ਸਜਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਦਾ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਝੁਕ ਜਾਂਦੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ। ਨਾਲੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਥੋਂ ਉੱਠਣ ਨੂੰ, ਸੱਚ ਗੱਲ। ਐਨ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਬਿਰਤੀ, ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ 'ਚ ਟਿਕਿਆ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕਿ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਬਿਰਤੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ, ਇਕੱਠ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀਗਾ, ਟਾਈਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਚਾਰੇ ਬੱਕਦੇ। ਸੋ ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਕਰੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਦੇਵਾਂ, ਹੋਰ ਭਗਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਵਾਂ, ਸੱਚ ਗੱਲ। ਸਮਾਂ ਕਿਤਨੇ ਚਿਰਾਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿਆਰੇ ਭਰਦੇ ਹੋਣ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਟਾਈਮ ਵੱਧ ਲਾਂਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਥੇਰੇ ਵਾਜੇ-ਗਾਜੇ ਖੜਕਾਉਣੇ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੋਰ ਕਿਆਰੇ ਭਰ ਦਈਏ ਦੋ ਚਾਰ। ਹਾਂ ਇਤਨਾ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਆਏ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਪਾਸਾ ਸੁੱਕਾ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮੋਘਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂ ਸੁੱਕਾ ਰਹਿ ਜਾਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਮਨ ਟਿਕ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਐਸਾ ਪਿਆਰ ਦਿਖਾਇਆ। ਭੱਲਿਆਂ ਨੇ, ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਹਨਾ ਨੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦਿਖਾਇਆ।

ਸੋ ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦਾ ਵਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਹੁਣ ਸੋਢੀਆਂ ਪਾਸ ਗੱਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਬਚਨ ਵੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਗੱਦੀ ਵੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਲਿਆ ਨਾ, ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪਾਂ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਾਉਂਦੇ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਣ ਗਏ। ਸੋਢੀ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਢੀ ਹਾਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਲਿਆ ਖੰਡੇ ਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਢੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਦੀ ਰਹੇਗੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਢੀਆਂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਰਵੇਗੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੈ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ। ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ। ਸੋਢੀਆਂ ਕੋਲ ਗੱਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਨੀ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਬਾਬੇ ਉਹ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਗੱਦੀ ਕਦੇ ਲੱਗੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ? ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੱਦੀ ਰਹਿ ਨਹੀਂ

ਸਕਦੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸੋ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇਖ ਕੇ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕੀ, ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ?

“ਖੇਪ ਨਿਬਾਹੀ ਬਹੁਤੁ ਲਾਭ ਘਰਿ ਆਏ ਪਤਿਵੰਤ ॥” (35)

ਇਹ ਬੜਾ ਲਾਭ ਹੈ, ਇਹ ਤਪੱਸਿਆ ਦਾ। “ਘਰਿ ਆਏ ਪਤਿਵੰਤ ॥”

“ਖਰਾ ਦਿਲਾਸਾ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਆਇ ਮਿਲੇ ਭਗਵੰਤ ॥” (35)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਘਰ ਚਲ ਕੇ ਆ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ। ਤੇ ਜਦ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ, ਫਿਰ ਚਾਉ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ:

“ਖੇਪ ਨਿਬਾਹੀ ਬਹੁਤੁ ਲਾਭ ਘਰਿ ਆਏ ਪਤਿਵੰਤ ॥

ਖਰਾ ਦਿਲਾਸਾ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਆਇ ਮਿਲੇ ਭਗਵੰਤ ॥” (35)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਆ ਗਏ ਨੇ ਘਰ। ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈ:

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥”

“ਉਪਜੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਚਾਉ ॥

ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਇਹੀ ਸੁਆਉ ॥” (38)

ਸਭ ਸੁੱਖ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਆਰਥ ਹੋਵੇ। ਇਕੋ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰੱਜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਰੱਜ-ਰੱਜ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਵਾਂ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਜੀਅ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸੀ ਚਾਉ ? ਉਹ ਸੀ ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਚਾਉ, ਇਹ ਚਾਉ ਸੀ।

“ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਇਹੀ ਸੁਆਉ ॥” (38)

ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਆਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਜੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਮੰਗ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਆਪੇ ਚਲ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਮੰਗ ਲਵੇ ਨਾ, ਸਾਈਂ ਆਪਣੇ ਨੂੰ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਆਪੇ ਹੀ ਚੱਲ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਗ ਲਿਆ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਪਿੱਛੇ ਚਲ ਕੇ ਆ ਗਈਆਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਹੁੰ ? ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੁੱਛ ਮੰਗਿਆ ਭਾਈ। ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਫੁਰਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਨਹੀਂ। ਰੱਬ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਆਵੇ। ਜੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਰੱਬ ਹੀ ਆਵੇ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੀ ਆਵੇ।

ਬਬੇਰੇ ਆ-ਆ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਤਾਂ ਅਧੂਰਾ

ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਹਊਮੈ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਆਏ ਸਨ। ਹਊਮੈ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹੀ, ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਕੇ ਆਏ। ਹਊਮੈ ਵਾਲਾ ਰੋਗ ਵੱਧ ਗਿਆ ਸੀਗਾ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਬੇਇਤਫਾਕੀ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੂੜ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਾਰ ਖੜਕਾਈ ਸੀ, ਰੱਬ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਉਹ ਆਵੇ ਜਿਹੜਾ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇ। ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਨਿਵਾਜ਼ ਬਣ ਗਏ। ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਆਪਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਉਂ ਜਪਾਇਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਮਤ ਕੱਢਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਮਤ ਕੱਢਿਆ।

ਧਰਤੀ ਵੀ ਘਬਰਾ ਉੱਠੀ, ਇਹ ਵੀ ਬੋਲ ਉੱਠੀ, ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੇ ਕਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਬਥੇਰੇ ਭੇਜੇ ਨੇ। ਪਰ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਬਥੇਰੇ ਸੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਜਪਾਉਣ ਲੱਗ ਗਏ।

ਇਹ ਦੇਖਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਰਤਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ। ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ ਹੈ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਤੱਖ, ਉਹ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸ ਰਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹੈ, ਕੋਈ ਇਸ ਰਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਜਦ ਜਮਾਤ ਪੜ੍ਹਣ ਲੱਗੇ, ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆਪਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲ ਹੀ ਆਵੇਗਾ, ਨਤੀਜਾ ਜਰੂਰ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਕੋਈ ਦਸਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਕੋਈ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਨਤੀਜਾ ਜਰੂਰ ਨਿਕਲੇਗਾ।

ਇਹ ਕੋਈ ਸਾਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਰਤਮਾਨ ਦਿਖਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਦਾਦੇ-ਪੜਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹੈ। ਨਰਗਸ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਰਗਸ, ਜਿਹੜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ 'ਚੋਂ ਖਿਚ ਲਿਆਈ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿੱਚ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਆਏ, ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਹੋਵੇ ਨਾ ਫੁੱਲ 'ਚ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਭੋਰਾ ਦੜੰਗੇ ਮਾਰਦਾ ਆਉਂਦੈ, ਦੜੰਗੇ ਮਾਰਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਭੋਰਾ। ਘਣਘੋਰਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਆਉਂਦੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਵੀ ਦੜੰਗੇ ਮਾਰਦਾ ਆਉਂਦੈ, ਘਣਘੋਰਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਆਉਂਦੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੋਰ ਪੈਲਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਸ਼ਕ ਹੋਇ ਆਸ਼ਕ। ਹੂੰ! ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਉਹ ਬੂਟਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਹ ਸਤਿਸੰਗ ਨਰਗਸ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਆ ਗਏ। ਆਹ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੇ ਖਿੱਚੇ ਹੋਏ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰੇ, ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੋਈ ਅੱਠ ਕੋਸ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹੈ। ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਕੋਈ ਪਰਚੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹੈ ਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਲੈ ਕੇ, ਧੂੜੀ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ। ਆਪ ਹੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਤੇ ਦਸਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਖੁਸ਼ਬੂ ਲਈ ਨਾਲ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੈ।

ਤੇ ਉਹ ਤਾਂ ਦਾਦੇ-ਪੜਦਾਦੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਬਣ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰ ਦਿਸਦੇ ਨੇ। ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਈ। ਆਹ ਨਰਗਸ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ, ਇੱਕ ਐਸੀ ਨਰਗਸ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਰਗਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਨਿਕੀ ਜਿਹਿ ਅੱਖ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਬਗੀਚੇ 'ਚ ਹੋਣੀ ਹੈ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਸਦਾ ਦੇਖਣੈ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ। ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਇਹ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਈਏ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਗੰਢ ਪਵੇ। ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ:

“ਖੇਪ ਨਿਬਾਹੀ ਬਹੁਤੁ ਲਾਭ ਘਰਿ ਆਏ ਪਤਿਵੰਤ ॥

ਖਰਾ ਦਿਲਾਸਾ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਆਇ ਮਿਲੇ ਭਗਵੰਤ ॥” (35)

ਸੋ ਧੰਨ ਧੰਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਆ ਗਏ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ ॥” (1)

ਸੋ ਬੈਰਾਗੁ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਚਾਉ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤਾਂਘ ਵਿਚ ਖੜੇ ਨੇ, ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ, ਸੱਤੇ ਰਿਸ਼ੀ, ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ।

“ਸਭੁ ਕੋ ਆਸੈ ਤੇਰੀ ਬੈਠਾ ॥” (18)

ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਸਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਹਾਲੇ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉੱਧਰ ਮਾਲਕ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਅੱਜ ਚਾਉ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਸੁਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਸੋ ਬੈਰਾਗੁ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਚਾਉ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਇਕੱਲਾ ਬੈਰਾਗੁ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਇਕੱਲਾ ਚਾਉ ਵੀ। ਬੈਰਾਗੁ ਦੇ ਆਸਰੇ ਚਾਉ ਹੈ। ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹੈ।

“ਦੁਹੁ ਮਿਲਿ ਕਾਰਜੁ ਉਪਜੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਜੋਗੁ ॥” (39)

“ਬਿਨੁ ਬੈਰਾਗੁ ਕਹਾ ਬੈਰਾਗੀ ॥

ਬਿਨੁ ਹਉ ਤਿਆਗਿ ਕਹਾ ਕੋਊ ਤਿਆਗੀ ॥”

“ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਕੈਸੇ ਗਿਆਨੁ ॥ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਧਿਆਨੁ ॥” (40)

ਸੋ ਬੈਰਾਗੁ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਜਾ ਕੇ ਕਥਾ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਨਹੀਂ।

“ਗੋਰੀ ਸੇਤੀ ਤੁਟੈ ਭਤਾਰੁ ॥ ਪੁੰਤੀ ਗੰਢੁ ਪਵੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥”

“ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਿਫਤੀ ਗੰਢੁ ਪਵੈ ਦਰਬਾਰਿ ॥” (41)

ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ। ਉਮਰ ਬੀਤ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਤਾਰਾਂ ਖੜਕਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੋ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁਣਦਾ ਸਭ ਦੀ ਹੈ। ਬੰਦੇ 'ਚ ਹੀ

ਫਰਕ ਹੈ, ਉੱਪਰ ਫਰਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੰਦੇ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਅਰਦਾਸਾਂ ਤਾਂ ਬਗੈਰ ਬੋਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਜੇ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਵੇ।

“ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ॥” (42)

ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜੋ ਹੋਏ ਮਹਾਰਾਜ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਨਾ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਹੀ ਬੈਠਿਆਂ ਦੂਰ ਹੈ।

“ਸਭਨਾ ਕਾ ਸਹੁ ਏਕੁ ਹੈ ਸਦ ਹੀ ਰਹੈ ਹਜ਼ੂਰਿ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮਨਈ ਤਾ ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰਿ ਦੂਰਿ॥” (43)

ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਹ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਦੂਰ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ, ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।

“ਹੁਕਮੁ ਭੀ ਤਿਨਾ ਮਨਾਇਸੀ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ॥

ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਹਾਗਣਿ ਹੋਇ॥” (43)

ਉਹੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹੀ ਸੁਹਾਗਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਲਿਆ।

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ॥” (1)

ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ ਸੰਗੀਆਂ ਦੇ, ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਮਿਹਰਾਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ, ਉਸ ਹਾਲਤ 'ਚ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਆਪਣਾ ਤਾਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਹੀ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦੇ ਹੁਣ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਸਦਾ ਹੀ ਵਿਆਹ ਹੈ ਆਪਣੇ ਤਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਵੱਡਾ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜ। ਇਸ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਗੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬਰਸੀ ਹੋਈ, ਇਹ ਗੁਰਪੁਰਬ ਹੋਇਆ, ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਗੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਵੱਡੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੋਂ ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਖਾਸ ਆਉਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ, ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਦੇਸ ਤੋਂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ, ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਕੁੱਝ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਕੁੱਝ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗਾ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਕੁੱਝ ਲਿਆਵੇ ਮਠਿਆਈਆਂ, ਕਪੜੇ ਵਗੈਰਾ, ਬੱਚੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਨਾਲੇ ਬਾਪੂ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਵੀ:

“.....ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ॥” (1)

ਨਾਲੇ ਦੁੜੰਗੇ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਕਪੜੇ ਪਾਕੇ। ਸੋ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹੜੀ ਦਾਤ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਦਾਤ ਲਿਆਏ, ਮਹਾਰਾਜ। ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਅਨੋਖੀ ਦਾਤ ਲਿਆਏ। ਅਨੋਖੀ ਦਾਤ ਲਿਆਏ, ਚੰਗੀ ਦਾਤ ਕਿਹੜੀ?

“ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ॥”

ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਲਿਆਏ।

“ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥”

(44)

ਇਹ ਦਾਤ ਲਿਆਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤਾਂ, ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਲਿਆਏ, ਜਿਸਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੰਢ ਪਵੇ। ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ-ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

“ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥ ਓਹ ਸਫਲ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥” (45)

ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਦਾਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਦਾਤਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੋਨਾ ਹੈ, ਹੀਰੇ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਇਸਨੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਹ ਦਾਤ ਲਿਆਏ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੀਰ-ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਉਹ ਉਰੇ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਉਰੇ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹਨ। ਉਰੇ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆਏ ਨੇ, ਪਰ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਲਿਆਏ। ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਲਿਆਏ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ? ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਮਤਲਬ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀਗਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਭਾਈ, ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਟਿਕਟ ਹੋਵੇ ਉਹਨੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਬੰਦਾ ਕਰਦੇ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਟਿਕਟ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਰਾਹ 'ਚ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਰਾਹ 'ਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੜਾਉਣਾ। ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਣੈ ਤੇ ਇੱਥੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਟਿਕਟ ਦੇਖਣਾ, ਹੋਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦੇਣਾ, ਕਈ ਟਿਕਟ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਐਵੇਂ ਬਟੋਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਕੇ, ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਥੇਰੇ ਮਿਲਣਗੇ। ਘਰ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਟਿਕਟ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਣਾ, ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਅੱਗੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਣੈ, ਹੋਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੜਾਉਣਾ ਰਸਤੇ 'ਚ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਲਿਆਏ ਮਹਾਰਾਜ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ:

“..... ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਰੈਨਿ ਬਿਹਾਨੀ ॥”

“ਖੀਰ ਸਮਾਨਿ ਸਾਗੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਰੈਨਿ ਬਿਹਾਨੀ ॥” (46)

‘ਆਏ ਸੰਤ ਪਰਾਹੁਣੇ ਕੀਰਤਨੁ ਹੋਆ ਰੈਣਿ ਸਬਾਈ।’ (47)

‘ਗੁਰਸਿਖ ਨਿਤ ਪਰਾਹੁਣੇ ਏਹੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ।’ (48)

ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹੀ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਪੰਡਤ ਆਇਆ ਸੀ ਆਪਣਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵਕਤ ਲਗਾ ਕੇ ਹਟਿਆ ਕੁੱਝ, ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਬੋੜਾ ਵਕਤ ਹੋਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਕਤ ਲਗਾਇਆ, ਫਿਰ ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਫਿਰ ਮੈਂ ਬੋਲ ਲਵਾਂ। ਸੋ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਭਾਈ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਮੇਲਣਾ ਹੋਣ ਫਿਰ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਕਮਲੀ ਬੁੱਢੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗੀਤ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਵਕਤ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲਗਾ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਅੱਗੇ। ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਕਹੇ ਵਕਤ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਡਿਉਟੀ ਦੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਬੁੱਢੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਮਲੀ, ਉਹ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। (ਸੰਗਤ ਹਸਦੀ ਹੈ।)

‘ਆਏ ਸੰਤ ਪਰਾਹੁਣੇ ਕੀਰਤਨੁ ਹੋਆ ਰੈਣਿ ਸਬਾਈ।’ (47)

ਉਸ ਦਿਹਾੜੇ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮਹਾਰਾਜ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰਹਿੰਦੇ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਗਰਾਤਾ ਕਰੀਏ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀਏ ਜਾਂ ਸੁਣੀਏ, ਜਗਰਾਤਾ ਕਰੀਏ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਤਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਇਹ ਦਿਹਾੜਾ ਅਤੇ ਰਾਤ, ਕਿ ਸਾਲ ਭਰ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਜਗਰਾਤੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਰਾਤ ਦਾ ਜਗਰਾਤਾ ਕਰਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਕੋਈ ਸੁਣੋ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜਗਰਾਤਾ ਕਰੋ। ਸਮਝ ਆ ਗਈ? ਉਝ ਵੀ ਹੋਰ ਜਗਰਾਤੇ ਕਰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪਾਂ, ਕਈ ਵਾਰ। ਸਮਝ ਆ ਗਈ? ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਗਰਾਤਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਸਾਲ ਭਰ ਦੀ ਖੱਟੀ-ਕਮਾਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੋ ਜਿਤਨੇ ਮਾਈ-ਭਾਈ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹੈ। ਖਾਣਾ-ਸੋਣਾ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਹੈ, ਸੋ ਜਗਰਾਤਾ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਮਾਲਾ ਫੇਰੋ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਕੋਈ ਸੁਣੋ। ਸਾਲ ਭਰ ਦੀ ਖੱਟੀ-ਕਮਾਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਤਨਾ ਸਸਤਾ ਸੌਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਲ ਭਰ ਦੀ ਖੱਟੀ-ਕਮਾਈ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ?

ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ। ਜੋ ਮਾਈ-ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰੋ। ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਹੈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ

ਮਾਲਾ, ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਗਾਇਤਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਇਤਨਾ ਟਾਈਮ ਕੱਢ ਲਓ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੋ। ਸਾਹਮਣੇ ਫੋਟੋ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਾ ਫੋਟੋ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮਨ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਮਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਮਾਈ ਕਰਾਂਗੇ, ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ, ਤੇ ਫਿਰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ?

“ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ ॥”

(49)

--- ☆ ☆ ☆ ---

(ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸਰਵਣ ਕਰਾਇਆ, ਜੋ ਇਸੇ ਕੈਸਟ ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ)

“ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥”

“ਰਸਨਾ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਨਿਧਿ ਗਾਇਣ ॥ ਸਾਂਤਿ ਸਹਜੁ ਰਹਸੁ ਮਨਿ ਉਪਜਿਓ ਸਗਲੇ ਦੂਖ ਪਲਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਸੋਈ ਸੋਈ ਪਾਵਹਿ ਸੇਵਿ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਰਸਾਇਣ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੂ ਤੇ ਛੂਟਹਿ ਭਵਜਲੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਦਾਸ ਗੋਵਿੰਦ ਪਰਾਇਣ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਖੇਮ ਚਾਹਹਿ ਜੇ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸਿਮਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ੨ ॥”

(50)

--- ☆ ☆ ☆ ---

“ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ॥
ਤਿਸਹਿ ਜਾਨੁ ਮਨ ਸਦਾ ਹਜੂਰੇ ॥”

6/7

“ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਾਪਿ ॥
ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥
ਆਪਨ ਕੀਆ ਕਛੁ ਨ ਹੋਇ ॥
ਜੇ ਸਉ ਪ੍ਰਾਨੀ ਲੋਚੈ ਕੋਇ ॥”

15/1

“ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰ ॥
ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਨਾਮ ਆਧਾਰੁ ॥”

19/1

“ਇਹੁ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ ਹੋਵਹੁ ਭਗਵੰਤ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ ॥”

19/1

--- ☆ ☆ ☆ ---

“ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਆ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣੈ ਕਾ ਚਾਉ॥”

ਪਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
1	50	16
2	ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗਜ਼ਲ ਨੰ: 29 ਸ਼ੇਅਰ ਨੰ: 3 ਉੱਲਥਾ ਮੇਘ ਰਾਜ ਜੀ	
3	1281	6
4	854	11
5	36	1
6	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਪਾ: ੧੦ ਕਬਿੱਤ ਨੰ: 4 ਪੰਨਾ 256 (ਦਸ ਗ੍ਰੰਥੀ)	
7	703	12
8	796	9
9	809	17
10	283	14
11	286	18
12	102	1
13	715	10
14	630	14
15	977	11
16	8	17
17	ਕਵਿਤਾ	
18	97	6
19	ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ, ਉੱਲਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਆਰੀ ਗਜ਼ਲ ਨੰ: 18 ਸ਼ੇਅਰ ਨੰ: 4	
20	ਕਵਿਤਾ	
21	ਕਵਿਤਾ	
22	ਕਵਿਤਾ	

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
23	ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ, ਉੱਲਥਾ ਬੇਦੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬੱਲਭ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਪਟਾਰੀ, ਗਜ਼ਲ ਨੰ: 50 ਸ਼ੇਅਰ ਨੰ: 4	
24	928	13
25	762	3
26	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 10 ਪਾਉੜੀ 16	
27	511	16
28	1159	6
29	738	9
30	660	4
31	1183	11
32	1	4
33	300	5
34	1395	5
35	261	9
36	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 1 ਪਉੜੀ 47	
37	149	4
38	290	7
39	335	9
40	1140	14
41	143	10
42	1218	10
43	510	13
44	428	4

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
45	629	1
46	1105	3
47	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 10 ਪਉੜੀ 16	

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
48	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 9 ਪਉੜੀ 4	
49	292	19
50	713	18
	(ਹੁਕਮਨਾਮਾ)	

---☆ ☆ ☆---

ਬਚਨ ਨੰ: 5

‘ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ। ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ।’

ਸੰਖੇਪ

ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਬਚਨ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰਮੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਨਮੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਕਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਫੁਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਵੀ ਥੱਕ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ, ਪਿਆਰ, ਅਦਬ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਆਰੰਭ ਹੀ ਇਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿੱਦਿਆ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਦੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵੱਜੋਂ ਜਦ ਕੋਈ ਵੀ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿਉ ਕਿ, ਆਇਆ ਜੀ, ਆਗਿਆ ਦਿਉ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਸਤਿ-ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਮੰਨਣਾ ਸਮਝਾਇਆ।

ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਸੁਮੱਤ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਕਿ ‘ਆਉ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ’। ਇਸ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ (ਕਲੇਰਾਂ) ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਲੱਗੇ ਬੋਰਡ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, ‘ਆਉ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਜਿਤਨੇ ਕਦਮ ਰੱਖੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ।’

ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਤੇ ਨਿਵ ਕੇ ਚਲਣ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਜਪੁਰੇ, ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸੁਣਾਈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਉਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪਿਆਰ ਵੀ ਦਰਜੇ-ਬਦਰਜੇ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨਿੱਘਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਆਪਾਂ ਗਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਆਦਿ।

ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਣ ਬਦਲਕੇ ਹੋਰ

ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਵੇ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਹਾਰ ਤਾਂ ਸੱਜ ਕੇ ਮਹਿਕਦਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਚੰਗੇ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬੂਟਾ ਉੱਗਿਆ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਖਿੜਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਜਲਵੇ ਦੇਖੇ ਹਨ ਉਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਦਿਖਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਹਰਿਆਵਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਕੁਮਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਧ, ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਨਾਮ ਧਨ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਅਹਾਰ ਤੇ ਰਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਰਥਾਇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਤੇ ਸੰਕੋਚ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਜ਼ੀਰ, ਰਾਜੇ ਲਈ ਮਹਿਲ ਬਣਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੌਂਕੇ ਮਾਰਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੁਟੀਆ ਆ ਜਾਂਦੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਬਿਬਾਨ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ੀ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਚੰਗਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ।

ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਮਝਾਇਆ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਵੀ ਇੱਕ ਉਰਲਾ ਤੇ ਇੱਕ ਪਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਰਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿੱਜੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਨੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਤਾ ਦੇ ਚਰਨ ਝਾੜਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਅਲਫ-ਬੇ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਪਰਲੇ ਕਿਨਾਰੇ, ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਸਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਚ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ, ਨਾਨਕ ਗਰੀਬ, ਨਾਨਕ ਬੰਦਾ ਤੇ ਨਾਨਕ ਸਗ ਆਦਿ ਕਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਘੰਟਾ ਛੇੜ ਘੰਟਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨ ਤੇ ਫਿਰ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਤੇ ਸੰਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’

‘ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ । ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ ।’

‘ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ । ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ ।’ (1)

‘ਦੇਖੋ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲੀ, ਰੱਬ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਖਾਲੀ’ (2)

“ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਹੈ ਓਨਾ ਕਉ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ ॥” (3)

‘ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ । ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ ।’

‘ਦੇਖੋ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲੀ । ਰੱਬ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਖਾਲੀ ।’

ਕੌਣ ਗੁਰਮੁੱਖ ਹੈ ? ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ, ਉਹ ਗੁਰਮੁੱਖ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਗੁਰਮੁੱਖ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਗੁਰਮੁੱਖ ।

“ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਦਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ
ਆਇਆ ॥” (4)

ਉਹ ਗੁਰਮੁੱਖ ਹੈ । ਕੌਣ ਮਨਮੁੱਖ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ । ਮੈਂ ਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮੰਗ ਮਿਲ ਜਾਏ । ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਾ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ, ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ, ਅਦਬ ਕਰਨਾ । ਚੁੱਕ ਉਇ ਕਹੀ, ਖੁਰਪਾ, ਝਾੜੂ ਫੇਰ । ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ, ਫੇਰ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ । ਜੇ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਈ, ਅਦਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ, ਅਦਬ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਰਹਿਣੀ, ਨਾ ਬਹਿਣੀ, ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਈ । ਤੇ ਕਈ ਦਫਾ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਲਈ ਵੀ ਭੱਦਾ ਲਫਜ਼ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਵਿੱਦਿਆ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ।

ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ, ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਅਲਫ-ਬੇ, ਅਦਬ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਅਦਬ ਕਰਨਾ, ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ । ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੰਥਾ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ ? ਕਿਥੋਂ ਅਲਫ-ਬੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਤਿ ਬਚਨ, ਇਹ ਅਲਫ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਬੇ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਲਫਜ਼ ? ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, ਜਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ, ਤਾਂ ਸੇਵਕ ਨੇ ਕਹਿਣਾ, ‘ਆਇਆ ਜੀ ਆਇਆ, ਆਗਿਆ ਦਿਉ ।’ ਜੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸੋ ਸਤਿ-ਬਚਨ । ਜੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਤਾਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ, ਹਾਂ, ਹੋ, ਆਉਣੈ, ਜਾਂ ਹੂੰ ।

ਇੱਥੇ ਸਾਡੇ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਬੁਲਾਉਣਾ, ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਨੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਇਹ ਸੀ, ਹੋ, ਆਉਣੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸਣਾ, ਕਹਿਣਾ ਲੋਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਪਾਠਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ। ਜੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਨੀ, ਕਿਤੇ ਕਹਿਣਾ, ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਕਿਤੇ ਕਹਿਣਾ, ਹੋ ਆਉਣੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲਫਜ਼ ਸੀ। ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ, ਕਿ ਲੋਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ, ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਾਂਗੇ ਤਾਂ, 'ਸਤਿ ਬਚਨ, ਸਤਿ ਬਚਨ'। ਤੇ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾਂਗੇ ਨਾ, 'ਆਇਆ ਜੀ, ਹਾਂ ਜੀ'। 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਤਾਂ ਅੱਛਾ ਹੈ। 'ਹਾਂ' ਲਫਜ਼ ਅਦਬ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀ 'ਹਾਂ ਜੀ', ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਨਮਤਿ ਹੈ। 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਅਦਬ ਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ 'ਹਾਂ' ਹੈ ਇਸ 'ਚ ਮੈਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਹੰਗਤਾਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਸਤਿ ਬਚਨ। ਜੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਕੀ ਦੇਣੀ ਹੈ? ਆਇਆ ਜੀ, ਆਇਆ ਜੀ, ਆਗਿਆ ਦਿਉ, ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਨਾਲ। ਅਲਫ-ਬੇ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਲਫ, 'ਸਤਿ-ਬਚਨ'। ਜੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਮਤਲਬ ਵਾਸਤੇ। ਕਈ ਦੇਖੇ ਨੇ, ਇਹ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਰਤਮਾਨ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨੀ। ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ:

“ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ॥” (5)

“ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੈ ॥ ਬਿਨੁ ਬੋਲਤ ਆਪਿ ਪਛਾਨੈ ॥” (6)

ਜਿਹੜਾ ਬੰਗੋਰ ਬੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਲਵੇ। ਬੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਹੀ ਪਛਾਣ ਲਵੇਗਾ।

“ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ..... ॥”

“ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣੁ ਝਖਣੁ ਹੋਇ ॥ ਫਿਣੁ ਬੋਲੈ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਸੋਇ ॥” (7)

“ਜੇ ਕਉ ਦਰਗਹ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲੈ ਨਾਉ ਪਵੈ ਬਾਜਾਰੀ ॥” (8)

ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਦੱਸਿਐ।

“ਜੇ ਕਉ ਦਰਗਹ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲੈ..... ॥”

ਕਈਆਂ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਆਦਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਾਹਲਾ ਬੋਲਣ ਦੀ। ਉਹ ਫਿਰ ਚਾਰ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਏ। ਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਕਹਿਣੈ 'ਸਤਿ ਬਚਨ'। ਫਿਰ ਦਾਤ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਚਾਰ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੀ ਇਥੋਂ

ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ।

‘ਏਖੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ। ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ।’ (1)

ਅਦਬ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਪਿਆਰ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਹੈ।

‘ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ।’

ਬੱਚਾ ਸਕੂਲ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ, ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰੇ, ਪਿਆਰ ਕਰੇ, ਮਾਸਟਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਵਿੱਦਿਆ ਚੰਗੀ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਅਦਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ, ਅਦਬ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਉਸ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ‘ਚ ਹੈ। ਅਦਬ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਸਿਖਾਉਣੀ ਹੈ। ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਰ ਪਾਉਣੇ। ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਈ, ਅਦਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੱਦੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸੰਗੀ ਹੈ ਅੱਜ ਦਾ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪਰੀਖਿਆ ਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਲਫਜ਼ ਪਕਾਏ ਹੈ। ਜੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਸਤਿ ਬਚਨ। ਜੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ, ‘ਹੋ’, ਆਉਣੇ, ‘ਹਾਂ ਜੀ’। ‘ਜੀ’ ਲਫਜ਼ ਔਛਾ ਹੈ, ਹਾਂ ਲਫਜ਼ ਤੇ ਹੰਗਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ‘ਆਇਆ ਜੀ,’ ‘ਆਇਆ ਜੀ,’ ‘ਆਗਿਆ ਦਿਉ।’ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋ ਲਫਜ਼ ਕਹਿਣੇ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸ ਟੀਕੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸ ਪੁੜੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਪਾਸ ਟੀਕੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਪੁੜੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਟੀਕੇ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੜੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ, ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪੁੜੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਪਹਿਲਾਂ ਟੀਕਾ ਵੀ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪੁੜੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ?

ਇਕ ਦਿਨ ਦੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਖੜੇ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਸੰਗੀ ਆਉਂਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ? ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ? ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਡਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰ ਆਵੇਗਾ, ਕਿ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਐ। ਖੁਸ਼ੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

“ਕੋਟਿ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਰਾਜ ਪਾਏ ਮੁਖ ਤੇ ਨਿਮਖ ਬੁਲਾਈ॥” (9)

ਬਚਨ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਗਰੀਬ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਗਰੀਬ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਖਰਾਇਤ ਵਾਸਤੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ? ਜੇ ਗਰੀਬ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੁਲਾਇਐ। ਤੇ ਹੱਥ ਦਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ, ਸਾਡੇ ਬਗੈਰ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਆਖੇ ਹੰਕਾਰ 'ਚ ਆ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਐ, ਹੰਕਾਰ ਆ ਗਿਆ, ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਡਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ? ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ, ਆਪ ਰਾਹ ਦਿਓ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਆਪ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਟੀਕਾ ਦੇਣੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਟੀਕਾ ਦੇਣੇ। ਕਿਹੜਾ ਟੀਕਾ? ਜਾ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜੋ, ਆਓ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਾਲੇ, ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਸੰਗੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਧੌਣ ਨਿਵ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਕਰਨੇ ਹੈ, ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਦੇਣੇ ਨੇ? ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਇਤਨੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਅਦਬ ਦਿਖਾਉਣੇ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਕਹਿਣਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਡਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ, ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਫੁਰੇਗਾ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਕਿਹੜਾ? ਜਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜੋ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਕਹੋ, ਆਓ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ। ਸੋ ਜਿਹੜਾ ਤਾਂ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਤਾਂ ਧੌਣ ਝੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਕਿ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹੈ ਜਾਂ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਨਾ ਚੜ੍ਹਾਉ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਬਦੇ-ਬਦੀ ਧੌਣ ਨਿਵ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ।

ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਟੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਰੀਬੀ ਦਾ। ਕੋਈ ਯਾਤਰੂ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਹੱਥ ਮਾਰੋ। ਇਹ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਜਾ ਕੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਿੱਤਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀਦਾ। ਜਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਨੀ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਲਾਉਣਾ। ਨਹੀਂ, ਜਾ ਕੇ ਅਗਲੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜੋ, ਆਓ ਜੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ, ਨਿਵ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜੋ, ਆਓ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ, ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਤਾਂ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਵ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਧੌਣ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਬਦੇ-ਬਦੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮਨ ਨਿਵ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ। ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਉਹ ਫੁੱਲ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ,

ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਡਾ ਕੀ ਬੁਝਿਐ ਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਫੁਰੇਗਾ, ਤੇ ਮਾਰਨਾ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਹੈ।

“ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਾਵਈ ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ॥” (10)

ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਰਨਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੇ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਮਰੀ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਕੀ?

“ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ ਖਰਚੁ ਲੈਹੁ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਜਾਰਹੁ॥” (11)

ਇਹ ਬਿਖ ਹੈ, ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਜਲਾ ਦਿਉ। ਕਾਹਦੇ ਨਾਲ? “ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ”, ਪਿਆਰ ਅਦਬ ਨਾਲ। ਹੱਥ ਜੋੜੋ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ।

‘ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਹਿ ਨਿਵ ਚਲਿਹੁ ਹੱਥੋਂ ਵੀ ਕਿਛੁ ਦੇਇ।

ਰੱਬ ਤਿਨਾ ਦੀ ਬੁੱਕਲੀ ਜੰਗਲ ਕਿਆ ਫੁੰਡੀਏ।’ (12)

ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੇ, ਨਿਵ ਕੇ ਚਲਿਹੁ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੰਥਾ ਹੀ ਇਹ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ।

“ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ ਖਰਚੁ ਲੈਹੁ.....॥”

“ਖਰਚੁ ਖਜਾਨਾ ਨਾਮ ਧਨੁ ਇਆ ਭਗਤਨ ਕੀ ਰਾਸਿ॥” (13)

ਕਿਹੜੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਾਸ, ਕਿਹੜਾ ਆਹਾਰ ਹੈ? ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਬੋਲਣਾ, ਅਦਬ 'ਚ ਬੋਲਣਾ। ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਕੋਈ ਵੀ, ਛੋਟਾ ਵੀ, ਵੱਡਾ ਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜੋ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਟੀਕੇ ਲਾਉਣੇ ਸਿਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਕਿਉਂ? ਅਨਜਾਣ ਤਾਂ ਟੀਕਾ ਲਗਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਹੱਥ ਜੋੜੋ ਜਾ ਕੇ ਤੇ ਕਹੁ, ਆਉ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ। ਇਹ ਨਾ ਕਹੋ ਕੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਹੈ, ਅਗਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਹੰਕਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਤੇ ਮਾਰਨਾ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਦਿਉ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਟੀਕਾ ਹੈ? ਹੱਥ ਜੋੜੋ, ਆਉ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਤਨੇ ਕਦਮ ਰੱਖੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ। ਇਹ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਆਪਣੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੋਰਡ ਲਗਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਗੇਟ ਉੱਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਬੋਰਡ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਬਜਾਜ਼ੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਉੱਤੇ। ਨਾਨਕਸਰ ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਬੋਰਡ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਆਉ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਜਿਤਨੇ ਕਦਮ ਰੱਖੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਬਾਹਲੀਆਂ ਪੁੜੀਆਂ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਟੀਕਾ ਛੇਤੀ ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਦੇ ਦੇਈਏ, ਉਸਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰੇਗਾ। ਪੁੜੀ ਆਹਿਸਤੇ-ਆਹਿਸਤੇ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

“ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ ਖਰਚੁ ਲੈਹੁ.....॥”

ਕਿਹੜਾ ਖਰਚ ? ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ:

“ਹਉਮੈ ਬਿਖ ਜਾਰਹੁ ॥”

ਇਹ ਬਿਖ ਹੈ ਬਿਖ, ਜ਼ਹਿਰ ਕੱਚਾ ਸੰਖੀਆ ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੰਖੀਆ ਮਾਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

“ਦੁਖ ਮਹੁਰਾ ਮਾਰਣ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥”

(14)

ਦੁਖ ਦੁਬਿਧਾ, ਇਹ ਮਹੁਰਾ ਹੈ ਮਹੁਰਾ। ਜ਼ਹਿਰ ਮਹੁਰਾ ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਰ ਜ਼ਹਿਰ ਮਹੁਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਏ, ਪਰ ਹਰੇਕ ਨਹੀਂ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ। ਸੰਖੀਏ ਨੂੰ, ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਹਕੀਮ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂ ? ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹਕੀਮ ਹਨ ਉਹ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਗੁਬਾਰੇ ਲਾਕੇ, ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਦਸਤਾਨੇ ਪਾ ਕੇ। ਹਰੇਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ, ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਹਿਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਾਰ ਲਓ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਹਉਮੈ, ਦੁਬਿਧਾ, ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀ ਹੈ ?

“ਬੁਧਿ ਗਰੀਬੀ ਖਰਚੁ ਲੈਹੁ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਜਾਰਹੁ ॥”

(11)

“ਖਰਚੁ ਖਜਾਨਾ ਨਾਮ ਧਨੁ ਇਆ ਭਗਤਨ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥

ਖਿਮਾ ਗਰੀਬੀ ਅਨੰਦ ਸਹਿਜ ਜਪਤ ਰਹਿ ਗੁਣ ਤਾਸਿ ॥”

(13)

ਇਹ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਬੋਲਣਾ, ਦਾਸਾ ਭਾਵ 'ਚ ਬੋਲਣਾ। ਹਰੇਕ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਨਾ। ਗੁਰਮੁੱਖ ਆ ਜਾਏ, ਮਨਮੁੱਖ ਆ ਜਾਏ, ਹਰੇਕ ਦਾ ਹੀ ਅਦਬ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ, ਸੰਥਾ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਦਬ ਕਰਨਾ, ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਨੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਵਿੱਦਿਆ ਨੇ ਫਿਰ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ, ਕੋਈ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਗਏ। ਰਾਜਪੁਰੇ ਠਹਿਰੇ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਵਗੈਰਾ, ਪੰਜ ਚਾਰ ਬੰਦੇ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਉੱਥੇ ਆ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੀ, ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ, ਸਤਿਸੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਾਂਗੇ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਜੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਮੁਆਫੀ ਦਿਉ।

ਇਹ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੋ ਚਾਰ ਖੜੇ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਹਿ ਲਓ, ਸਾਰੇ ਜਿਤਨੇ ਪੰਜ-ਸਤ ਜਣੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਖਲੋਤੇ, ਆਪ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਆਗੂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪਿੱਛੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਜਾਂ ਲੱਕ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੋ ? ਹਾਂ ਜੀ, ਇਹ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ

ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੋ, ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਆਪ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਅਸਰ ਪਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਹੱਥ ਪਿਛੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਨਸਾਨ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲਵੇ। ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਨਾ ਰੱਖੇ ਹੱਥ। ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਉਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਹੱਥਕੜੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਨੇ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਸੀਂ ਹੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਸਿੱਖ ਕੇ ਆਉ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੜਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ। ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕੀ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ ਇਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਤੇ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜਾਂਗੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਖੜਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਬੁਰਾ ਜਿਹਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨੇ। ਕਲਯੁਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਵਾ ਦਿਆਂਗਾ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਅਧੀਨ ਬੰਦੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ, ਮਹਾਰਾਜ, ਅੱਗੇ ਕਰ ਲਏ। ਸੋ ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਵਾਂਗੇ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨਾ ਆਇਆ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਕਿ ਬੜੇ ਖਰਵੇ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਬੜੇ ਖਰਵੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਬਚਨ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਪਰ ਇਹ ਬਚਨ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਚੰਗੀ ਚਪੇੜ ਲੱਗੀ ਕਾਹਨੂੰ ਭੁੱਲਦੀ ਹੈ ਕਦੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਦਬ ਦਾ ਗੁਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਣ ਦੱਸੇ ਨੇ। ਬੁਰਾ ਵੀ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਗੁਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਮਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਗੁਣ ਦਿੱਤੇ ਜੇ ਨਾ ਅਮਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਵੋ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੋਰ ਤਾਂ ਬਚਨ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਪਰ ਉਹ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਨਾ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ? ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ, ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਓ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਨੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸੰਥਾ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ, ਅਦਬ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ, ਪਿਆਰ 'ਚ ਬੋਲਣਾ। ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ 'ਚ ਬੋਲਣਾ। ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਦਰਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

“ਆਵਹੁ ਭੈਣੇ ਗਲਿ ਮਿਲਹ ਅੰਕਿ ਸਹੇਲੜੀਆਹ ॥” (15)

ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਆਪਾਂ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਤੋਂ ਥੋੜਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ। ਤੇ ਜਿਸਦੀ ਧੌਣ 'ਚ ਕਿੱਲਾ ਠੁਕਿਆ

ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। (ਸੰਗਤ ਹੱਸਦੀ ਹੈ।) ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਗਰਮੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇਂ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹੈ। ਕਈ-ਕਈ ਵਾਰ, ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਗਰਮੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਫਤਹਿ ਨਾ ਬੁਲਾਉ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਨਾ ਬੁਲਾਉ, ਬਦੋਬਦੀ ਗਰਮੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਉ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਫਤਹਿ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਈ। ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਵੇ, ਚਿੱਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ :

“ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਖੀਰ॥” (16)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਹੈ:

“ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ॥” (17)

ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਬੋਲਣਾ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਅਦਬ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣਾ। ਅਦਬ ਨਾਲ ਜ਼ੁਬਾਨ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਮਿੱਠੀ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਮਹਾਰਾਜ। ਮਾਲੀ ਦਾ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ? ਮਾਲੀ ਮੰਦਿਆਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਉਂਦ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਚੰਗੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਾਲੀ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ? ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ, ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਜੋ ਖੁਸ਼ਕ ਕਰਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਪਿਉਂਦ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਫਿੱਕੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਮਹਾਰਾਜ। ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਮਿੱਠੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਗਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੋ ਪਿਆਰ ਵੀ ਦਰਜੇ ਬਦਰਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

“ਆਵਹੁ ਭੈਣੇ ਗਲਿ ਮਿਲਹ ਅੰਕਿ ਸਹੇਲਬੀਆਹ॥” (15)

ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਆਪਾਂ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾ ਕੇ। ਪਿਆਰ ਵੀ ਦਰਜੇ ਬਦਰਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸਬਕ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਅਦਬ ਕਰੋ, ਪਿਆਰ ਕਰੋ।

“ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਹੈ ਓਨਾ ਕਉ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ॥” (3)

‘ਜੀ’ ਲਫਜ਼, ਜੀ ਨੂੰ ਜੀ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮਰਿਯਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਜਮਾਤ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਲੋਕੀਂ ਤਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

“ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥” (4)

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸਤਤ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਈ। ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬਦਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮਿੱਟਾ 'ਚ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਜੋ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਰਖਦੇ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਹ ਨਾਉਂ ਰਖਦੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਵੇ, ਹਰੀ ਦਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਵੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਹ

ਨਾਮ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਨਾਉਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਦਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੋਵੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਦਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹਰੀ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਲੋਕੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹਰੀ ਆਪ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ।

“ਤਿਨੁ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥”

(18)

ਇਹ ਵੀ, ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਤਨੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ‘ਹਰਿ ਹਰਿ’। ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ ਅਸੀਂ। ਹੁਣ ‘ਹਰਿ ਹਰਿ’ ਨਾਉਂ ਕਿਸ ਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ‘ਹਰਿ ਹਰਿ’ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ। ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ, ਦੋ ਜਣੇ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਕਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ? ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਬੋਲੇ ਨਹੀਂ? ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਆਪ ਨੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਾਸ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਨਾਉਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਤੁਸੀਂ। ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ‘ਹਰਿ ਹਰਿ’। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। ਸਿਰਫ ਅੰਦਰ, ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

“ਗੁਰਜ ਕਥਾ ਇਹ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥”

(19)

“ਗੁਰਜ ਗਲ ਜੀਅ ਕੀ ਕੀਚੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਤਾ ਸਰਬ ਸੁਖ
ਪਾਈਐ ॥”

(20)

ਬਾਹਰਲੀ ਕਿਰਿਆ ਹੋਰ, ਅੰਦਰਲੀ ਕਿਰਿਆ ਹੋਰ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਬੋਲ ਪਈਦਾ ਹੁੰਦੇ, ‘ਹਰਿ ਹਰਿ’।

“ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ
ਆਇਆ ॥”

(4)

ਬਗੈਰ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਜੇ ਨਾਉਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹੋਵੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਉਂ ਬਦਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਰੱਬ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਖੀ ਹੈ ਉਹੀ ਚੀਜ਼ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਨਾ। ਲੋਕੀ ਅੱਖਰ ਦੇਖਦੇ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਦੇਖਿਐ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ। ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਖਿਐ ਉਹ ਦਿਖਾ ਵੀ ਸਕਦੇ।

ਜੇ ਹੁਣ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ‘ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਬੱਚਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਹੀ ਸਿਖਾਉਣੇ ਹੈ। ਜੇ ਦਸਵੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਪੰਜਵੀਂ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਦੱਸੀਏ ਤਾਂ ਹੱਤਕ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜਵੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦਸਵੀਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਕਰੇ ਤਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸਾਡਾ ਕੀ ਲੈ ਜਾਏਗਾ? ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ

ਮਾਇਨੇ ਕਰ ਵੀ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਖੀਆਂ, ਪਰ ਕਮਾਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਮਿੰਟ ਸਕਿੰਟ 'ਚ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੰਥਾ ਹੀ ਅਦਬ ਦੀ ਦੇਣੀ ਹੈ।

“ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਹੈ ਓਨਾ ਕਉ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ॥” (3)

‘ਜੀ’ ਲਫਜ਼, ‘ਜੀ’ ਨੂੰ ‘ਜੀ’ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਹੈ। ਆਓ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ‘ਜੀ’ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਰੱਬ ਦਾ ‘ਜੀ’ ਹੈ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਦਬ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ, ‘ਜੀ’ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਕੀ ਹੈ? ਫਲ ਕੀ ਹੈ? ਕੋਈ ਸਾਹਮਣੇ ਨਕਸ਼ਾ ਬੱਝੇ, ਜੱਗਿਆਸੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬੱਝੇ। ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਣ ਜਾਇ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ। ਜੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ? ਅਦਬ ਕੀ ਹੈ? ਜੇ ਕੋਈ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਮਹਿਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੁੱਲ ਪੈਦਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਐ? ਪਹਿਲਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਤਾਂ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬੂਟਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਲੱਗਿਆ, ਕਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਖਿੜਿਆ। ਸੋ ਮਾਲੀ ਦੱਸ ਸਕਦੇ। ਜਿਸਨੇ ਫੁੱਲ ਦੇਖੇ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਇਤਨਾ ਬੜਾ ਫੁੱਲ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਐ, ਪਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਦਬ ਦਾ ਲਫਜ਼, ਕੋਈ ਸਰੂਪ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਏ, ਜੱਗਿਆਸੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬੱਝ ਜਾਇ, ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ :

ਇਕ ਸੀ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਕਾਨ। ਸੋ ਉੱਥੇ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਜੀ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰਤਵ ਸੀ? ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ, ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ, ਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

‘ਉੱਤਮ ਖੇਤੀ ਮੱਧਮ ਵਾਪਾਰ। ਨੀਚ ਨੌਕਰੀ ਪਿੰਨ ਖਾਣਾ
ਖੁਆਰ।’ (21)

ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਕੇ, ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

“ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਆਵਣਾ ਵੇਖਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਹਰੇ ਨ ਸੁਕਹੀ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹੇ ਸਮਾਇ॥” (22)

“ਮਨੁ ਸਦਾ ਹਰਿਆਵਲਾ ਸਹਜੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ॥” (23)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਹਰਿਆਵਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੇ ਸੁੱਕੇ ਨਾ ਕੁਮਲਾਏ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ, ਕਰਕੇ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸੋਹਣੀ ਫਸਲ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਆਪੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ, ਆਪੇ। ਕੋਈ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ

ਨਹੀਂ, ਉਹ ਫਿਰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਗੁਰਮੁੱਖ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ, ਉਹ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਨ। ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਕੁੱਝ ਮਿਲੇ ਉਸ ਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਹਿਲ, ਮਕਾਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੋ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਾ ਕੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਾਮ ਪਵੇ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਦਿਉ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨਿਆਰੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਏਗੀ, ਐਵੇਂ ਕਲਪਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਿੱਤ-ਨੇਮ ਕਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਖੀਰ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ। ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਚੰਗੇ ਹੈ। ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇਖਿਆ ਕਰੇ, ਤੱਕਿਆ ਕਰੇ, ਤੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ, ਜੀ। ਆਓ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈ ਲਵੋ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਅਦਬ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਗੁਰਮੁੱਖ ਅੱਗੋਂ ਮਿਲ ਜਾਇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੋਈ ਗੁਰਮੁੱਖ ਆ ਰਿਹੈ, ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੋਈ ਮਨਮੁੱਖ ਆ ਰਿਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁਲਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਮਨਮੁੱਖ ਤੋਂ ਆਪਾਂ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਗੁਰਮੁੱਖ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਆਪਾਂ ਗੁਰਮੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖ ਵੀ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਗਾ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸੋ ਵਜ਼ੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਕਰੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸ਼ਾਂਤੀ 'ਚ ਰਹਿਣ। ਕੰਮ ਜੋ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਮਿਹਨਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਿਉ। ਆਪੋ-ਧਾਪੀ ਪੈ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਕਈ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਨਾਲ ਧੌਕੇ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਕਰਨ, ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਿਉ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨਿਆਰੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। ਜਦ ਦੂਸਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਿਆ ਕਰਨ ਉਹ ਆਪਣਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। ਸੋ ਜਦ ਅਖੀਰ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਉ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈ ਲਵੋ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਜੋ ਮਿਲੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਣ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਨ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮੰਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਦਬ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਆ ਗਿਆ ਅੰਤ ਸਮਾਂ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਆ ਗਿਆ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਮਦੂਤ

ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ। ਸੋ ਜਿੱਥੇ ਜਲ੍ਹਣ ਭਗਤ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਨਾ, ਜਮਦੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਰਸਤੇ ਤੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੱਡੀ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਨਾ, ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ, ਬਗੈਰ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਗੱਡੀ ਵੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੱਡੀ ਦੀ ਲਾਈਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਵਖਰੀਆਂ-ਵਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਫ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਨਾ ਗੱਡੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਰਸਤੇ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਵੀ ਰਸਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਕ ਵੇਰਾਂ, ਮਾਘੀ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਸੀ, ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਮਾਘੀ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕਸਰ। ਕਲੇਰਾਂ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਕੰਨੀ ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ, ਇੱਥੇ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਤੇ ਆ ਕੇ, ਜਾਣੀ ਉੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਅਗੇ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਾ, ਸੁਣਦਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਕੀਰਤਨ ਬਾਹਰ ਹੋ ਰਿਹੈ, ਰਾਗੀ ਬਾਹਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਾਗੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਇਸਦੇ ਕੰਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ ਕਿ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹੈ। ਉਸਨੇ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ। ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਠਾਠ ਨੂੰ। ਇੱਥੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਵੀ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸੀਗੇ।

ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਹੋਈ ਸਮਾਪਤੀ, ਸੋ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤੇ ਟਹਿਲਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲਿਆ, ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਾ ਭਾਈ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਿਆਇਐਂ ? ਹਾਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਐਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜਿਹਾ ਚਾਨਸ ਹੋਇਆ ਤੜਕੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਕਹਿੰਦਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਦ ਮੈਂ ਲਾਈਨ ਤੇ ਆਇਆ ਨਾ, ਲਾਈਨ ਤੇ, ਉੱਥੇ ਵੀ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗੀ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਆਇਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ, ਉੱਥੇ ਵੀ ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਨਵਾਂ ਜਿਹਾ ਚਾਨਸ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੁਕਤਸਰ ਨੂੰ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਆਪਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਚਲੀਏ। ਮਾਘੀ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈ, ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਰਸਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹੀ ਹੈ, ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ, ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਮੁਕਤਸਰ ਨੂੰ। ਸੋ ਇੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਗਏ ਨੇ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਕੀਰਤਨ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ। ਕੀਰਤਨ ਉੱਥੇ ਬਾਹਰ

ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਭਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਇਹੀ ਸੀਗਾ।

ਸੋ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਭਾਵ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵੱਖਰਾ। ਕੋਈ ਲਾਈਨ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬੰਬਈ ਨੂੰ ਤੇ ਕੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕੱਲਕੱਤੇ ਨੂੰ, ਹੈ ਨਾ ਲਾਈਨਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ। ਬਗੈਰ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਸੋ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਦੂਤ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ, ਤੇ ਜਦ ਖੜਾਕ ਹੋਇਆ, ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਸੁਣਾਉ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ ਫਲਾਣਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਦਰਗਾਹ 'ਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਓ ਜਾ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਲੈ ਆਉ। ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਤੇ ਸੀ ਉਹੀ ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ? ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਜ ਉਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ। ਤੇ ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਕੀ ਸੰਦੇਸ਼? ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਦੇਖਣਾ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ। ਪਰ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਦੇਖਾ-ਦਾਖੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਜੀਵ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਹਾਂ ਜੀ। ਜੀ ਤਾਂ ਅਦਬ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ 'ਹਾਂ' ਹੈ, ਇਹ ਹੰਗਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ 'ਹਾਂ' ਹੈ ਉਹ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀ ਹੈ? ਆਇਆ ਜੀ, 'ਜੀ' ਆਖਣਾ ਹੈ। ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਅਦਬ ਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੇਣਾ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ, ਇਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਕਰੇ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਦੂਤ ਕਹਿੰਦੇ ਸਤਿ-ਬਚਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਬਿਬਾਨ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਠਹਿਰ ਗਏ। ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀਗੇ, ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਜੱਲੂਣ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਫਲਾਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਲੈਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਦੇਖਣਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਵੱਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੇਣਾ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ। 'ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਰੇ ਆਪ ਸੇਵਾ'।

“ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਰੇ ਸੇਵਾ॥”

(24)

“ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੋਆ ਸਭ ਪਈ ਪੈਰੀ ਆਇ॥” (25)

ਧਰਮਰਾਜ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਆਪ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ।

ਪੁੱਤਰ ਸੋਹਣੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਚੰਦਰਮਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਹੈ, ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿਤਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਗਰਮੀ ਦੇਵੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਪਰ ਜਦ ਚੰਦਰਮਾ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਚਾਨਣ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਲਹਿਰਾਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਲਹਿਰਾਂ। ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਆ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਲਹਿਰਾਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਅਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਆਂ। ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੀ ਹੈ ਮੱਥੇ। ਸਮੁੰਦਰ ਲਹਿਰਾਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬਣਕੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਰੱਬ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ:

“ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੋਆ ਸਭ ਪਈ ਪੈਰੀ ਆਇ॥” (25)

ਉਪਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਰੱਬ ਉਪਮਾ:

‘ਰੱਬ ਸੱਚਾ ਵੀ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦਾ ਫੇਰ ਨਾ ਰੱਜਦਾ।

ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਭੱਜਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕਾਹਨੂੰ ਸੱਜਦਾ।’ (26)

“ਜੇ ਹਰਿ ਦਾਸਨ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਸਾ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ॥

ਹਰਿ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਭਾਵਦੀ ਜਨ ਕਾ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰਾਈ॥” (27)

ਜੇ ਰੱਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪਿਉ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪਵੇਗਾ ਨਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਕੌਣ ਕਹੇਗਾ, ਚਾਚਾ ਨਹੀਂ ਪਿਉ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਵੱਜੇਗਾ। ਅਗਰ ਪੁੱਤਰ ਸੋਹਣੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਵਡਿਆਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਰੱਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾਉਂ ਰੱਬ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਰੱਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਵੇਗਾ। ਤੇ ਜੇ ਰੱਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੋਈ ਨਾ ਬਣੇ ਫਿਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪਛਾਣੇ, ਕਿਹੜਾ ਰੱਬ ਹੈ ਸਾਡਾ? ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹੇਗਾ? ਸਪੁੱਤਰ ਸੋਭਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਕਪੁੱਤਰ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ।

ਜਦ ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅੱਛਾ, ਮੈਨੂੰ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤੇ? ਧੰਨ ਭਾਗ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜੱਲ੍ਹਣ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਉਸਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਖਲਾਸੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਜੋ ਦੂਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈ ਗਏ ਸੀ:

“ਧਰਮ ਰਾਇ ਦਰਿ ਕਾਗਦ ਫਾਰੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਲੇਖਾ ਸਮਝਾ॥” (28)

ਪਹਿਲੇ ਲੇਖੇ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਫਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਦਫਤਰ ਦੇਖਿਆ, ਦਫਤਰ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਾਲਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਉਹ ‘ਜੀ’

ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਅਦਬ ਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ, 'ਜੀ' ਕਹਿਣ ਦਾ ਸਦਕਾ।

“ਧਰਮ ਰਾਇ ਦਰਿ ਕਾਗਦ ਫਾਰੇ.....॥”

ਪਿਛਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਫਾੜ ਦਿੱਤੇ।

“..... ਜਨ ਨਾਨਕ ਲੇਖਾ ਸਮਝਾ॥” (28)

ਹਾਂ ਭਾਈ ਲੇਖਾ ਉਸਦਾ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਕਹਿਣ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ।

“ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਰੈ ਓਨਾ ਕਉ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ॥” (3)

ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸੋ 'ਜੀ' ਕਹਿਣ ਦਾ ਸਦਕਾ ਕੀ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਲਾਭ ਕੀ ਮਿਲਿਆ? ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ, ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ, ਜੀ ਕਹਿਣ ਨਾਲ। ਸੋ 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਅਦਬ ਦਾ ਹੈ, ਜੀ ਨੂੰ ਜੀ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਆਉ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਦੇਖਣੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ। ਗੁਣੀ-ਗਿਆਨੀ, ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ। ਇੱਕ ਪੰਡਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਸਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਪਹਾੜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਇਕੱਠੇ ਰਲ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਸੋ ਸੰਤ ਪਹਾੜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ ਇਹ ਪੰਡਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਨੇ ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਚੋਟੀ ਦੇ।

ਕਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਲਾਭ ਕੀ ਮਿਲਿਆ? ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ, ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ, ਜੀ ਕਹਿਣ ਨਾਲ। ਸੋ 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਅਦਬ ਦਾ ਹੈ, ਜੀ ਨੂੰ ਜੀ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਆਉ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਦੇਖਣੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ। ਗੁਣੀ-ਗਿਆਨੀ, ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ। ਇੱਕ ਪੰਡਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਸਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਪਹਾੜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਇਕੱਠੇ ਰਲ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਸੋ ਸੰਤ ਪਹਾੜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ ਇਹ ਪੰਡਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਨੇ ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਚੋਟੀ ਦੇ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਹ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਆਏ ਸੀ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁੱਝ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਡਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਿਲੇ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਆਉ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਲਫਜ਼ ਨੇ ਝੱਟ ਪਕੜ ਕਰ ਲਈ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁੱਝ ਸਣਾਉ। ਉੱਠ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਲੰਕਾਰ ਬੰਨਦੇ, ਕਹਿੰਦਾ

ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪਦਾਰਥ ਲੱਭਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ।

ਕੀ ਉਸਨੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਆਇਆ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਮਿਲਾਪ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ, 'ਆਓ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ'। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ। ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਗਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਪੰਡਤ, ਕੋਈ ਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। 'ਆਓ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ' ਤੇ ਨਾਨਕਸਰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅਸੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿ ਕੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਆਵੇ, 'ਆਓ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ'। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਮੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਖਾਸ ਨੂੰ। ਨਹੀਂ। ਜੋ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਮਨਮੁੱਖ ਹੈ, ਗੁਰਮੁੱਖ ਹੈ, ਜੋ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਹੈ ਕਹਿਣਾ, 'ਆਓ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ'। ਜੇ 'ਜੀ' ਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਗੁਨਾਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਆਓ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ' ਜਿਤਨੇ ਕਦਮ ਰੱਖੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਧੰਨ ਭਾਗ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਬੋਰਡ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ। ਕੋਈ ਵੀ ਆਵੇ, ਵੱਡਾ ਆ ਗਿਆ ਛੋਟਾ ਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਰੱਬ ਦੇ ਜੀ ਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਅਦਬ ਦਾ ਹੈ।

“ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਹੈ ਓਨਾ ਕਉ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ॥” (3)

ਇਹ 'ਜੀ' ਕਹਿਣ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਗੰਦਾ ਸੀ, ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਫਲ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ 'ਜੀ' ਕਹਿਣ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ, ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਸਦਕੇ।

ਸੋ 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਅਦਬ ਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਥਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਅਦਬ ਕਰਨਾ, ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਨੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਵਿੱਦਿਆ ਨੇ ਪਿਛੋਂ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਸਿੱਖ ਲਈ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਈ। ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਫਿਰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੱਦੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਭੱਦੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਵਿੱਦਿਆ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਥਾ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੇਣੀ ਹੈ।

‘ਦੇਖੇ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ। ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ।’ (1)

ਸੌਖੇ ਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਅਦਬ ਕਰੋ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ।

‘ਦੇਖੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲੀ। ਰੱਬ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਖਾਲੀ।’ (2)

ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਕਿਹੜਾ ਮਨਮੁੱਖ ? ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਮਨ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਕਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁੱਖ ? ਗੁਰਮੁੱਖ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਇਹ ਹਰਫ, ਉਹ ਹਰਫ, ਇਹ ਹੈ ਗੁਰਮੁੱਖ। ਤੇ ਉਹ ਮਨਮੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ। ਰੱਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਉਹ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁੱਖ ਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ।

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ॥” (29)

ਸੰਸੇ ਫੁਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸੇ ਫੁਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਫੁਰਨਗੇ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਫੁਰਨਗੇ, ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ ਫੁਰਦੇ, ਚੰਗੇ ਸੰਸੇ ਫੁਰਨਗੇ, ਕਿਉਂ ? ਸੰਸੇ ਫੁਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਫੁਰਨੇ ਮਾੜੇ ਨਾ ਬਣਾਉ ਚੰਗੇ ਬਣਾਉ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਣੇ, ਅੱਜ ਸੁਭਾ ਕਰ ਲਉ। ਸਾਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਨਾ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਬਣੇਗਾ, ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤਤਕਾਲ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਪਰ ਚੰਗੇ ਫੁਰਨੇ ਬਣਾਉ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪੇ ਹੀ ਸੰਸੇ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਦ ਬਿਸਤਰਾ-ਬੋਰੀਆ ਬੱਝ ਗਿਆ, ਕਿਸਨੂੰ ਕਹੋਗੇ ਸੰਸੇ ਮਿਟਾ ਦੇ ? ਕਿਹੜੇ ਮਿਟਾ ਦਿਉ ? ਚੰਗੇ ਬਧਾਵੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਮਿਟਾ ਦਿਉ। ਫੁਰਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਸੰਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਬਿਸਤਰਾ-ਬੋਰੀਆ ਬੱਝ ਗਿਆ, ਆਪੇ ਹੀ ਫੁਰਨੇ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਵਾਧੂ ਪੁਆੜੇ 'ਚ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਵਾਧੂ ਪੁਆੜੇ ਕੀ ਕਰਨੇ ਹੈ ? ਹਾਂ, ਚੰਗੇ ਫੁਰਨੇ ਬਣਾਉ। ਮਾੜੇ ਮਿਟਾ ਦਿਉ। ਵਿਹਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਬਣਦੇ। ਵਿਹਾਰ ਸੋਚਾਂਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪੈਰ ਤੇ ਸੋਚਾਂਗੇ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤੁਹਾਡਾ। ਇਹ ਵੀ ਫੁਰਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਆ ਹੈ।

‘ਭਜਨ ਤੇਰੇ ਦੀ ਸਿੱਕ ਅਸਾਨੂੰ.....।’

ਇਹ ਵੀ ਫੁਰਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

‘ਭਜਨ ਤੇਰੇ ਦੀ ਸਿੱਕ ਅਸਾਨੂੰ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਲਿਆਈ ਮੇਰੇ ਮਾਗੀ। ਗਿਆ, ਕਿਸਨੂੰ ਕਹੋਗੇ ਸੰਸੇ ਮਿਟਾ ਦੇ ? ਕਿਹੜੇ ਮਿਟਾ ਦਿਉ ? ਚੰਗੇ ਬਧਾਵੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਮਿਟਾ ਦਿਉ। ਫੁਰਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਸੰਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਬਿਸਤਰਾ-ਬੋਰੀਆ ਬੱਝ ਗਿਆ, ਆਪੇ ਹੀ ਫੁਰਨੇ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਵਾਧੂ ਪੁਆੜੇ 'ਚ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਵਾਧੂ ਪੁਆੜੇ ਕੀ ਕਰਨੇ ਹੈ ? ਹਾਂ, ਚੰਗੇ ਫੁਰਨੇ ਬਣਾਉ। ਮਾੜੇ ਮਿਟਾ ਦਿਉ। ਵਿਹਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਬਣਦੇ। ਵਿਹਾਰ ਸੋਚਾਂਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪੈਰ ਤੇ ਸੋਚਾਂਗੇ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤੁਹਾਡਾ। ਇਹ ਵੀ ਫੁਰਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਆ ਹੈ।

‘ਭਜਨ ਤੇਰੇ ਦੀ ਸਿੱਕ ਅਸਾਨੂੰ.....।’

ਇਹ ਵੀ ਫੁਰਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

‘ਭਜਨ ਤੇਰੇ ਦੀ ਸਿੱਕ ਅਸਾਨੂੰ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਲਿਆਈ ਮੇਰੇ ਮਾਗੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਹਰਗਿਜ਼ ਲੋੜ ਨਾ ਕਾਈ ਰਾਮ ਦੁਹਾਈ।’

(30)

ਕਿਉਂ ? ਫੁਰਨੇ, ਸੰਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਇਆ। ਪਰ ਚੰਗੇ ਵਧਾਵੇ ਤੇ ਮਾੜੇ ਮਿਟਾ ਦਿਉ। ਆਪੇ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ, ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਵਾਧੂ ਪੁਆੜਿਆਂ 'ਚ

ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਮਿਸਾਲਾਂ। ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਾਈਆਂ-ਬੀਬੀਆਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲਾ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੱਗ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਕੀ ਸਮਾਧ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਸੁਲਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਚਾਹੇ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਚਾਹੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਾ ਡੋਲ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸੀਗੇ। ਸਾਡੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ, ਮਾਈਆਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਗਈਆਂ। ਸਾਡੀ ਭਾਵਨਾ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਸਮਝਿਆ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝਿਆ ਸੀ।

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ.....॥”

ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਫੁਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੁਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ

“.... ਚਿੰਤਾ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥” (29)

ਚਿੰਤਾ ਆਪੇ ਚਲੀ ਜਾਏਗੀ, ਸੰਸਾ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਸੰਸਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਖਤਮ। ਚਿੰਤਾ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ? ਇਹ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹੈ। ਭੈੜਾ ਰੋਗ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਫੁਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

“ਚਿੰਤਾ ਤਾ ਕੀ ਕੀਜੀਐ ਜੋ ਅਨਹੋਨੀ ਹੋਇ ॥

ਇਹੁ ਮਾਰਗੁ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਨਾਨਕ ਥਿਰੁ ਨਹੀ ਕੋਇ” (31)

“ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤਾ ਸੋਚ ਅਸੋਚਾ ਸੋਗੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਥਾਕਾ ॥”

“ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤਾ ਸੋਚ ਅਸੋਚਾ.....॥”

ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ।

“.... ਸੋਗੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਥਾਕਾ ॥” (32)

ਉਹ ਵੀ ਥੱਕ ਗਏ। ਸੋਗ ਲੋਭ ਮੋਹ, ਉਹ ਵੀ ਥੱਕ ਗਏ, ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਥੱਕ ਗਈ।

“ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤਾ ਸੋਚ ਅਸੋਚਾ ਸੋਗੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਥਾਕਾ ॥”

ਉਹ ਵੀ ਥੱਕ ਗਏ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ? ਜੋ ਗੁਰਮੁੱਖ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ।

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ.....॥”

ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

“..... ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਹੁ ਜਾਇ ॥”

ਚਿੰਤਾ ਵਿਚੋਂ ਆਪੇ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ।

“ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨਾ ਜਾਇ ॥” (29)

ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਸੁਤੇ ਹੀ, ਸੁਤੇ।

ਅੱਜ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਬੜਾ ਕਟੱਖ ਸਪੱਸ਼ਟ, ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਹੋਰ ਵੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਅਗੋਂ ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬੋਲੀਏ ਤਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋਵੇ, ਤਦੇ ਬੋਲੀਏ ਨਾ। ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ, ਤਦੇ ਬੋਲੀਏ ਨਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਰੱਬ ਨੂੰ ਸਮਝਣ 'ਚ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋਵੇ।

‘ਸਾਧੂ ਬੋਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ। ਸਾਧੂ ਕਾ ਬੋਲਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਇ।’

(33)

ਬੋਲੀਏ ਤਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਮਨ ਸਾਡੇ 'ਚ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਮਿੰਟ 'ਚ ਟੈਸਟ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਖੜ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਅਗੋਂ ਕਿਉਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ। ਨਦੀ ਨਾਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ, ਸਮੁੰਦਰ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਢਾ ਲਾ ਕੇ ਖੜ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਅੱਗੋਂ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਅੱਗੇ ਲੰਘਣ ਤਾਂ ਹੀ ਜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇਵੇ। ਪਿਛੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਛੱਲਾਂ ਮਾਰਦੇ, ਵਿੰਗੇ ਟੇਢੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰੇ। ਜਦ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ ਆ ਗਏ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਬੋਲੀਏ ਤਾਂ ਨਾ ਜੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ। ਬੋਲਣ ਜੋਗੇ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉੱਥੇ। ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਬੋਲਣ ਦੀ ਉੱਥੇ।

‘ਸਾਧੂ ਬੋਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ। ਸਾਧੂ ਕਾ ਬੋਲਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਇ।’

(33)

ਉਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਪੀਰ ਦਾ ਬਚਨ ਉਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਨ, ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਫਿਰ ਕੀ ਦੱਸਿਆ?

ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਕ ਵਾਰ ਝੰਗ ਮਗਿਆਣੇ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਇਕ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ, ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਬਾਪੂ 'ਚ ਫਰਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੁੱਤਰ ਭਾਵੇਂ ਗੋਦ 'ਚ ਵੀ ਬੈਠ ਜਾਇ, ਕੁੱਝ ਵੀ ਕਰ ਲਵੇ। ਦਾੜੀ ਵੀ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਕਦੇ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਪਰ ਬਾਪੂ ਦਿਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਬਿਗਾਨੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੈ, ਭਗਤ ਹੈ ਜਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਗਤ। ਸੁਆਮੀ ਸੇਵਕ ਦਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ

ਭਾਈ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਲਿਤਾੜੋ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ।

ਇੱਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਥੇਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਗਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਗਲਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਲਿਤਾੜੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਥੱਕ ਗਏ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਪੈਰ ਧਰਾਂ? ਇਹ ਤਾਂ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਲਪੰਗ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਪੈਰ ਧਰਾਂ? ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾਦਰੀ, ਬੇ-ਅਦਬੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਲੱਤ ਤੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਲੋਹੜਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਹ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖੀ ਜਾਨੈ। ਜੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਕੌਣ ਰੱਖਦੇ? ਜਿਸ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪਿਉ ਨਾਲ ਬਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖੀ ਜਾਨੈ, ਜੇ ਲੱਤ ਉਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਲੋਹੜਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿ ਤੂੰ। ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ ਭਾਈ ਤੈਨੂੰ। ਸੇਵਕ ਤੇ ਸੁਆਮੀ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਇਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਭਾਵਨਾ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਲਿਤਾੜ ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖੀ ਜਾਨੈ, ਜੇ ਲੱਤ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੈਨ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੋ ਜੇ ਬਚਨ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੰਨ ਤੇ ਹਥ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨਾ ਤੇਰੇ ਦਿਲ 'ਚ ਪਾਪ, ਨਿਰਾਦਰੀ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਦੇ। ਨਹੀਂ। ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਉਲੰਘਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਦੇ ਮਹਾਰਾਜ। ਨਹੀਂ:

‘ਸਾਧੂ ਬੋਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ। ਸਾਧੂ ਕਾ ਬੋਲਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਇ।’

(33)

ਜੇ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬੋਲੇ, ਉਹ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਿ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੈ।

“ਮਹਾਪੁਰਖਾ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿਤੇ ਪਰਥਾਇ॥”

(34)

“ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਭਉ ਕਰੇ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ॥”

(35)

ਸਾਧੂ ਸੰਤੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੋ ਸਹਿਜੇ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਕਰੇ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ?

“ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੋ ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਕਰਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ॥”

(29)

ਕਹੀਐ ਤਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਅਨਜਾਣ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਂ ਬਚਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀਗਾ। ਮੈਂ ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਆਖਣਗੇ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮਝਦੇ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ-

ਜੁਆਬ ਕਰਨਾ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਸਟਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬੀ. ਏ., ਐਮ. ਏ. ਪਾਸ ਹੈ, ਤੇ ਬੱਚਾ ਅੱਜ ਹੀ ਦਾਖਲ ਹੋਇਐ, ਕੀ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਰਖਦਾ ਹੈ? ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਲਈ ਡਿਗਰੀ, ਤੇ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਰੀਸਾਂ ਕਰੇ? ਜਾਂ ਸੁਆਲ- ਜਵਾਬ ਕਰੇ? ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਚਾਰ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਹਿਣ, ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹੋ।

“ਜੇ ਕਉ ਦਰਗਹ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲੈ ਨਾਉ ਪਵੈ ਬਾਜਾਰੀ॥”

ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਜਾਰੀ ਕਿਹੈ।

“ਸਤਰੰਜ ਬਾਜੀ ਪਕੈ ਨਾਹੀ ਕਚੀ ਆਵੈ ਸਾਰੀ॥”

(8)

ਹਾਂ ਤੇਰੀ ਬਾਜੀ ਕੱਚੀ ਰਹੇਗੀ, ਤੂੰ ਬਾਜੀ ਹਾਰ ਕੇ ਜਾਵੇਂਗਾ।

“ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣੁ ਝਖਣੁ ਹੋਇ॥ ਫਿਣ ਬੋਲੇ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਸੋਇ॥”

(7)

ਮਰਦ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਗੈਰ ਬੋਲਿਆਂ ਪਛਾਣਦੇ। ਬੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਹੀ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਗਲ ਕਰੇ, ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਕਰੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਅੱਜ ਦੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੀ ਫਲਾਨਾ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਬੜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਦਾਰੀ ਦਾ ਖੇਲ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਮਾਰ ਲੈਣਾ, ਜੀਵਾਲ ਲੈਣਾ ਇਹ ਕੀ ਮਦਾਰੀ ਦਾ ਖੇਲ ਹੈ? ਮਰਦ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਨੂੰ ਠੰਢ ਪਾ ਦੇਵੇ, ਮਨ ਦਾ ਕਾਂਟਾ ਬਦਲੀ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਜੀਵਨ ਬਦਲਾ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਮਰਦ ਹੈ। ਜਮਣਾ-ਮਰਨਾ, ਇਹ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ 'ਚ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਜੋ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਬੁੱਝ ਲਏ ਬੜਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ, ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਾਰੇ।

“ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣੁ ਝਖਣੁ ਹੋਇ॥ ਬਿਨੁ ਬੋਲੇ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਸੋਇ॥”

(7)

ਜਿਹੜਾ ਬਗੈਰ ਬੋਲੇ ਤੋਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ:

“ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੈ॥ ਬਿਨੁ ਬੋਲਤੁ ਆਪਿ ਪਛਾਨੈ॥

ਸਰਬ ਥਾਨ ਕੋ ਰਾਜਾ॥ ਤਹ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਅਗਾਜਾ॥”

(6)

ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਪਾਕੇ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਰੱਬ ਤੋਂ ਛੁਪਾ ਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

“ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ॥”

(29)

ਕਹੀਐ ਤਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਅਨਜਾਣ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਅਨਜਾਣ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਵੀ ਬਣਦੇ। ਜੇ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਰੱਬ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

“ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨਾ ਜਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਨਕਾ ਆਖਿਆ ਆਪਿ ਸੁਣੇ ਜਿ ਲਇਅਨੁ ਪੰਨੈ ਪਾਇ ॥”

(29)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਬਗੈਰ ਕਿਹਾਂ ਸੁਣਦੇ, ਤੇ ਕਿਹਾਂ ਵੀ
ਸੁਣਦਾ ਹੈ।

“..... ਆਪਿ ਸੁਣੇ ਜਿ ਲਇਅਨ ਪੰਨੈ ਪਾਇ ॥” (29)

“ਜੇ ਕਿਛੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੋ ਸੇਵਕ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਸੰਗਿ ਜਾਹਰੁ
ਜੀਉ ॥” (36)

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਠਾਕੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸੁ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥” (37)

ਤੇ ਬਾਕੀ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ? ਪਰ ਆਹ ਅਵਸਥਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਦੋ
ਚਾਰ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥” (29)

ਗੁਰਮੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਫੁਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾ ਉਸਨੂੰ ਫੁਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ 'ਚ
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸੰਸਾ ਫੁਰਦਾ ਹੈ।

“..... ਚਿੰਤਾ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥”

ਚਿੰਤਾ ਆਪੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਸੰਸਾ ਫੁਰਦੇ, ਸੰਸਾ ਤਾਂ ਮੁਢ ਹੈ। ਸੰਸਾ ਬੀਜ ਹੈ।
ਫਲ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਚਿੰਤਾ, ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਫਲ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾ ਹੋਇਗਾ ਤਾਂ
ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਕਾਹਦੀ ? ਗੁਰਮੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਫੁਰਦਾ
ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫੁਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥

ਜੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨਾ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕਾ ਆਖਿਆ ਆਪਿ ਸੁਣੇ ਜਿ ਲਇਅਨੁ ਪੰਨੈ ਪਾਇ ॥”

(29)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਸੁਣਦੇ। “ਜਿ ਲਇਅਨ ਪੰਨੈ ਪਾਇ ॥”

ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਫਿਰ ? ਆਪਣੇ ਪੰਨੇ..... ।

“ਜੇ ਕਿਛੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੋ ਸੇਵਕ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਸੰਗਿ ਜਾਹਰੁ
ਜੀਉ ॥” (36)

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਠਾਕੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥

ਸਭ ਕਿਛੁ ਤਿਸੁ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥” (37)

ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਪਾਇਆ। ਘਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, ਬਾਪੂ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ, ਹਿੱਸੇ ਬਹਿੰਦੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਿੱਸੇ ਬਹਿੰਦੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਪੁੱਤਰ ਹੈ ਉਹ ਵਾਧਾ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਪੁੱਤਰ ਤਿੰਨ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਹੈ। ਸਪੁੱਤਰ, ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਕਪੁੱਤਰ, ਜੋ ਗਵਾ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਗਿਆਸੂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹੈ। ਰੱਬ ਕਿਤੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਨਹੀਂ, ਵੰਡ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਾਤ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, ਤੇ ਹਿੱਸੇ ਬਹਿੰਦੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

“ਜੋ ਮਾਰਉ ਸੋਈ ਸੋਈ ਪਾਵਉ ਅਪਨੇ ਖਸਮ ਭਰੋਸਾ॥” (38)

ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਪੁੱਤਰ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ, ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਗਏ। ਸਭ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਗਏ। ਅਗੇ ਫਿਰ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਤਨਾ ਕੁ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ।

“ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਧਾਰੇ॥ ਪ੍ਰਭ ਡੋਰੀ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੇ॥” (39)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ, ਸਭ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸਤੋਂ ਵਧਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਕੁ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ।

“ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਧਾਰੇ॥ ਪ੍ਰਭ ਡੋਰੀ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੇ॥” (39)

ਇਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ। ਤੂੰ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦੇ ਬਾਪੂ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਤੇਨੂੰ ਫੜਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਤਨਾ ਕੁ ਫਰਕ ਹੈ। ਪਰ ਦੇਖਾ ਦਾਖੀ ਨਹੀਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਸੁਆਰਥ, ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ। ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ, ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ। ਸੋ ਇਤਨਾ ਕੁ ਫਰਕ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਜੇ ਤੂੰ ਹੱਥ ਪਿਛੇ ਕਰੀ ਗਿਆ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਬਾਪੂ ਨੇ ਪਿਛੇ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਕੁ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਥਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਸ ਲਈ ਟੀਕੇ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਇਕ ਪੁੜੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਟੀਕਾ ਸੀ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਨਜਾਣ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਤਦੇ ਅਨਜਾਣ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜਾਕੇ? ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਸਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ? ਆਖੇ ਬਾਬਾ

ਜੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਡਾ ਕੀ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ? ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਹਥ ਜੋੜੋ, ਇਹ ਟੀਕਾ ਹੈ, ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ, ਆਓ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਜਾ ਕੇ, ਜਿਹੜਾ ਇਨਸਾਨ ਸੋਚ ਕੇ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਨਿਵ ਜਾਇਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆਂ। ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਇਤਨਾ ਭਾਰ ਨਾ ਚੜ੍ਹਾਉ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੰਗੀ ਵੀ ਧੌਣ ਝੁਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਕਿ ਬੁਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ? ਜ਼ਰੂਰ ਹੰਕਾਰ ਫੁਰੇਗਾ। ਮਾਰਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਰਨਾ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਹੈ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਟੀਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੋ ਅਦਬ ਦੀ ਇਹ ਸੰਬਾ ਸੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ। ਜੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਤਿ ਬਚਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ ਹੀ, ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡਾ ਇਕ ਸੰਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋ ਲਫਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਹੈ। ਜੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਸਤਿ ਬਚਨ', ਜੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਤਾਂ 'ਆਇਆ ਜੀ'। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਬੁਲਾਇਐ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਨੇ, ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਆਇਆ ਜੀ। ਆਇਆ ਜੀ, ਆਗਿਆ ਕਰੋ, ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਨਾਲ।

ਹਾਂ ਜੀ। 'ਜੀ' ਦਾ ਲਫਜ਼ ਅੱਛਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਹਾਂ ਹੈ, ਉਹ ਹੰਗਤਾ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਰਨੀ ਹੈ। ਮਾਰਨੀ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ। 'ਜੀ' ਲਫਜ਼ ਅਦਬ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ 'ਹਾਂ' ਹੈ ਇਹ ਹੰਗਤਾ ਹੈ, ਹਉਮੈਂ ਮਾਰਨੀ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਮਾਰਨੀ ਤਾਂ ਇਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ। ਜੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਤਿ ਬਚਨ। ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, ਆਇਆ ਜੀ। ਇਹ ਅਲਫ਼ ਹੈ ਤੇ, ਇਹ 'ਬੇ' ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਈਏ। ਵਿੱਦਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ? ਹਰੇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਨਾ। ਜਦ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੋਵੇ ਉੜਾ-ਐੜਾ ਸਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੂ ਵਾਸਤੇ ਅਲਫ਼-ਬੇ ਸਿਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਅਲਫ਼-ਬੇ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕੀ ਹੈ? ਅਲਫ਼-ਬੇ ਕਿਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਗੈਰ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਰੱਬ ਨੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਬੌਸ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸਮਝ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਜੇ ਨਾ ਦੇਖ ਸਕੀਏ ਜਾਂ ਨਾ ਸਮਝ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਲਫ਼-ਬੇ ਕਿਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਆਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ ਸੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਇਕ

ਨਹੀਂ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ।

“ਸਭਹੁ ਤਲੈ ਤਲੈ ਸਭ ਉਪਰਿ....॥” (46)

“ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ॥” (45)

“ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ ਵਡਾ ਤੋਲੁ॥”

ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ ਤੋਲ ਹੈ ।

“ਮਨਮਤਿ ਹਉਲੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੁ॥” (47)

ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਹੌਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੌਲੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੀ ਹੈ । ਇਸਦਾ ਭਾਰ ਥੋੜਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਮਣ ਭਾਰ ਹੀ ਚੁਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੋ ਮਣ ਕਿਵੇਂ ਚੁੱਕ ਲਵੇਗਾ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਭਾਰ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕੇਗਾ । ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਹੌਲੀ ਹੈ । ਇਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ।

“ਸਿਰ ਧਰਿ ਚਲੀਐ ਸਹੀਐ ਭਾਰੁ॥

ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰੁ॥” (47)

“ਸਭਹੁ ਤਲੈ ਤਲੈ ਸਭ ਉਪਰਿ.....॥” (46)

“ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ॥ ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ॥” (45)

“ਨੀਚੁ ਅਨਾਥੁ ਅਜਾਨੁ ਮੈ.....॥” (44)

‘ਅਜਾਨੁ’ ਜਾਣਕੇ ਅਣਜਾਣ ਬਣ ਜਾਣਾ ।

“ਸੋਈ ਅਜਾਣੁ ਕਹੈ ਮੈ ਜਾਨਾ ਜਾਨਣਹਾਰੁ ਨ ਛਾਨਾ ਰੇ॥” (48)

ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਸਮਝਦੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦੇ ਉਹ ਅਣਜਾਣ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਸਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਉਹ ਕਦੇ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹੇਗਾ । ਜੇ ਆਖੇ ਸਾਡੇ ਆਖੇ ਛਿਪ ਜਾਵੇਗਾ । ਨਹੀਂ । ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹੇਗਾ । ਸੱਚ ਵੀ ਕਦੇ ਛਿਪ ਸਕਦੇ ? ਨਹੀਂ ਛਿਪ ਸਕਦਾ ।

“ਨੀਚੁ ਅਨਾਥੁ ਅਜਾਨੁ ਮੈ ਨਿਰਗੁਨੁ ਗੁਣ ਗੀਨੁ॥”

ਮੇਰੇ ‘ਚ ਗੁਣ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ..... “ਗੁਣ ਗੀਨੁ” ।

“ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਦਾਸੁ ਅਪਨਾ ਕੀਨੁ॥” (44)

ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ... “ਦਾਸੁ ਅਪਨਾ ਕੀਨੁ”

(ਕੁਝ ਬਚਨ ਠੀਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਏ)

ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ । ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ, ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਹੈ ।

“ਜਾਤਿ ਕੁਲੀਨੁ ਸੇਵਕ ਜੇ ਹੋਇ॥ ਤਾਕਾ ਕਹਣਾ ਕਹਹੁ ਨ ਕੋਇ॥”

(49)

ਉੱਤਮ ਜਾਤ ਕੀ ? ਸੇਵਕ ਜੇ ਹੋਇ। ‘ਤਾਕਾ ਕਹਣਾ’। ਉਸਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ।

“ਵਿਚਿ ਸਨਾਂਤੀ ਸੇਵਕੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਣੀਆ ਪਹਿਰੈ ਸੋਇ ॥” (49)

ਜੇ ਨੀਚ ਜਾਤ ਦਾ, ਨੀਵੇਂ ਘਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਚੰਮ ਦੇ ਜੋੜੇ ਪਹਿਨੇ। ਇਹ ਅਗਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਹੈ ਗਰੀਬੀ ਦਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਤੇ ਉਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰਨੇ ਨਾਲ...

ਸੋ ਅਲਫ-ਬੇ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਬ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ, ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਸਿਖਾਉਣੀ ਹੈ। ਵਿੱਦਿਆ ਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸਰ ਪਾਉਣੇ। ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਜੇ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਕਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਆਪਾਂ ? ਕਿਸੇ ਮੁਰਖ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਦਬ ਕਰਨਾ, ਅਦਬ ਅੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਅੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਬਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੇਣੀ ਹੈ।

“ਅੰਦਰੁ ਖਾਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨੁ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਤਨੁ ਛਾਹੁ ॥” (50)

ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਅਦਬ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਤਨ ਨੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਹੈ:

“ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ ॥”

(51)

ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ, ਅਦਬ ਹੈ, ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਬਕ ਹੀ ਇਹ ਦੇਣਾ ਹੈ।

‘ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ। ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ।’ (1)

‘ਦੇਖੋ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲੀ। ਰੱਬ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਖਾਲੀ।’ (2)

ਸੋ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਿਹਰ, ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਪਿਆਰ ਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲ ਹੈ। ਕਿਆ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਮੁਰਦੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਸਥਾ ਜੁੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਲਯੁਗ ਦਾ ਪਿਉ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ, ਅਦਬ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਕਿੱਥੇ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਸੰਭਾਲਣੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਰੋਲਾ-ਗੋਲਾ ਖੜਕਾ-ਦੜਕਾ। ਇੱਥੇ ਖੰਘ ਨਹੀਂ, ਨਿੱਛ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਛੱਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

“ਭਗਤਿ ਸਰੋਵਰੁ ਉਛਲੈ ਸੁਭਰ ਭਰੇ ਵਹੰਨਿ ॥

ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਵਡਭਾਗ ਲਹੰਨਿ ॥” (52)

ਸੋ ਭਾਈ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਠਾਠਾਂ ਪਿਆ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਛਾਲੇ ਪਿਆ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਅਦਬ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ। ਜਿਤਨੇ ਮਾਈ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹੋ, ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਲਾਭ ਕੀ ਹੈ? ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਘੰਟਾ-ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰੋ, ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਹੈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਗਾਇਤਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਸੋ ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ, ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ, ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੋ। ਦਿਨੇ ਕਰੋ ਵਿਹਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਸਮਾਂ, ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾ ਦੀ ਕਰੋ ਸੰਗਤ। ਉਹ ਕਿਹੜੇ? ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰੋ ਸੰਗਤ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਤੋੜਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਜੋੜਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਦਿਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ:

“ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸਿ ਤਰਿਆ ॥” (53)

ਅਮਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਮਾਈ ਕਰਾਂਗੇ, ਇਹਨਾਂ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਆਪਾਂ ਚਲਾਂਗੇ, ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ਆਪਾਂ ਨੂੰ?

“ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ ॥” (54)

ਸਿਰਫ ਦੋ ਮਿੰਟ ਲਈ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਜਾਣਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗ ਜਾਏ, ਬਾਹਲਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ, ਬੱਸ ਦੋ ਮਿੰਟ ਸਿਰਫ। ਕੁੱਝ ਟਾਈਮ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਜ਼ਰਾ ਵੱਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ ਕੋਈ ਸੁੱਕਾ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਹੋਰ ਟਾਈਮ ਲਗਾ ਲਈਏ, ਸੱਚ ਗੱਲ ਹੈ। ਟਾਈਮ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਆਏ ਹਾਂ, ਸੱਚ ਗੱਲ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟਾਈਮ ਲਗਾਈਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਥੋੜੀ ਸਿਲਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਸਾਡਾ ਵੀ ਟਾਈਮ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਦੋ ਮਿੰਟ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਪਿਆਰ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ ਕੋਈ ਸੁੱਕਾ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਏ, ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਅੱਜ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਹੋਰ ਫੇਰ:

“ਨਦੀਆ ਵਾਹ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ਮੇਲਾ ਸੰਜੋਗੀ ਰਾਮ ॥” (55)

ਇਹ ਸਮੇਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹੈ। ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਫਿਰ ਧਾਰਨਾ ਸੁਣੋ।



ਇਹ ਕੀਰਤਨ ਇਸੇ ਕੈਸਟ ਤੇ ਗੀਕਾਰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁੱਖੀ ਰਾਗੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤੇ ਧਾਰਨਾ ਲਗਾਈ:

‘ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਲੇਖਾ ਪਾਟ ਗਿਆ।’

ਪਿਛੇ ਸੰਗਤ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

‘ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ ਲੇਖਾ, ਲੇਖਾ ਪਾਟ ਗਿਆ।’

ਇਹ ਪਰਮਾਣ ਲਗਾਏ:

“ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗ ਜੀਵਨਿ ਹਰਿ ਉਰਿਧਾਰਿਓ ਮਨ ਮਾਝਾ ॥
ਧਰਮ ਰਾਇ ਦਰਿ ਕਾਗਦ ਫਾਰੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਲੇਖਾ ਸਮਝਾ ॥” (28)

“ਜੈਸੇ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਬਲਹਰ ਨਾ ਠਾਹਰੈ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਪਾਰਿ ਉਤਰੈ ॥
ਕੁੰਭ ਬਿਨਾ ਜਲੁ ਨਾ ਟੀਕਾਵੈ ॥ ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ ਕੈਸੇ ਅਬਗਤੁ ਜਾਵੈ ॥
ਜਾਗੁਉ ਤਿਸੈ ਜੁ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤੇ ॥ ਤਨ ਮਨ ਰਮਤ ਰਹੈ ਮਹਿ ਖੇਤੇ ॥”

(56)

“ਜੈਸੇ ਹਲਹਰ ਬਿਨਾ ਜਿਮੀ ਨਹੀ ਬੋਈਐ ॥

ਸੂਤ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਮਟੀ ਪਰੋਈਐ ॥

ਘੁੰਡੀ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਗਾਂਠਿ ਚੜ੍ਹਾਈਐ ॥

ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ ਤੈਸੇ ਅਬਗਤੁ ਜਾਈਐ ॥”

(56)

ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ..... ।

‘ਸੰਤਨ ਮਹਿ ਅਰ ਪਾਰਸ ਮਹਿ ਬਡੋ ਅੰਤਰੋ ਜਾਣ ।

ਉਹ ਲੋਹਿਓ ਕੰਚਨ ਕਰੇ ਉਹ ਕਰੇ ਆਪ ਸਮਾਨ ।’

(57)

ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ..... ।

“ਦਰਸਨੁ ਸਾਧ ਮਿਲਿਓ ਵਡਭਾਗੀ ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ ਗਏ ਗਵਾਝਾ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਹੁ ਪਾਇਆ ਵਡਦਾਣਾ ਹਰਿ ਕੀਏ ਬਹੁ ਗੁਣ ਸਾਝਾ ॥

ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗ ਜੀਵਨਿ ਹਰਿ ਉਰਿਧਾਰਿਓ ਮਨ ਮਾਝਾ ॥

ਧਰਮ ਰਾਇ ਦਰਿ ਕਾਗਦ ਫਾਰੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਲੇਖਾ ਸਮਝਾ ॥” (28)

ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ..... ।

“ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤਿ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਏਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਤਹ ਕਾ ਨਾਉ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇਵਲ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥” (58)

“ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਿਲਵਿਖ ਸਭਿ ਗਏ ॥

ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਵਡਭਾਗੀ ਪਏ ॥”

(59)

ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ..... ।

“ਉਤਮ ਜਨ ਸੰਤ ਭਲੇ ਹਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥
ਹਰਿ ਰਸ ਮਾਤੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥” (60)

“ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾ ਖਸਮੁ ਧਿਆਈ ॥
ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈ ॥” (61)

“ਸੰਤਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਰਾਮ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥
ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਿਲਵਿਖ ਸਭਿ ਗਏ ॥ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਵਡਭਾਗੀ ਪਏ ॥” (59)

“ਜਾਕੈ ਸੰਗਿ ਇਹ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ॥ ਜਾਕੈ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ॥
ਜਾਕੈ ਸੰਗਿ ਕਿਲਵਿਖ ਹੋਹਿ ਨਾਸ ॥ ਜਾਕੈ ਸੰਗਿ ਰਿਦੈ ਪਰਗਾਸ ॥” (62)

ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ.....।

‘ਗੋਇਆ ਜੇਕਰ ਅੱਖ ਤੇਰੀ ਰੱਬ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੇ ।
ਛੇਤੀ ਜਾ ਤੂੰ ਸੰਤਾ ਦੇ ਵੱਲ ਉਹ ਦੋਸਨ ਰੱਬ ਦਿਖਾਏ ।’ (63)

ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ।

(ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੂਸਰੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਇਆ:)

“ਸੰਗਤਿ ਸੰਤ ਮਿਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਿਰਮੁਲਿ ਨਾਏ ॥
ਨਿਰਮਲਿ ਜਲਿ ਨਾਏ ਮੈਲ ਗਵਾਏ ਭਏ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰਾ ॥”
ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਾਗਾ ਹਉਮੈ ਬਿਨਠੀ ਪੀਰਾ ॥
ਨਦਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਨਿਜ ਘਰਿ ਹੋਆ ਵਾਸਾ ॥
ਹਰਿ ਮੰਗਲ ਰਸਿ ਰਸਨ ਰਸਾਏ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥” (64)

---☆ ☆ ☆---

“ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪੇਖਨੁ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਸਭਿ ਧਰਮ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਸੁਨਹਿ ਸੁਭ ਬਚਨ ॥
ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਰਚਨ ॥
ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਤਿਸ ਕੀ ਇਹ ਰਹਤ ॥
ਸਤਿ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਸਭਿ ਕਹਤ ॥” 23/4

“ਬੰਧਨ ਤੋਰਿ ਭਏ ਨਿਰਵੈਰੁ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਪੁਜਹਿ ਗੁਰ ਕੇ ਪੈਰ ॥” 22/4

“ਪ੍ਰਭੁ ਬਖਸੰਦ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ॥
ਭਗਤਿ ਵਡਲ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲ ॥” 20/7

---☆ ☆ ☆---

**‘ਦੇਖੋ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ ।
ਇੱਕੋ ਅਦਬ ਲੈ ਜਾਇ ਸੁਖਾਲਾ ।’
ਪਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ**

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
1	ਕਵਿਤਾ	
2	ਕਵਿਤਾ	
3	1328	8
4	922	5
5	1218	17
6	621	11
7	661	18
8	359	15
9	673	10
10	1089	14
11	399	9
12	ਕਵਿਤਾ	
13	253	17
14	1256	19
15	17	15
16	978	18
17	744	11
18	293	18
19	739	15
20	850	8
21	ਕਵਿਤਾ	
22	1168	8
23	428	11
24	271	18
25	406	7
26	ਕਵਿਤਾ	
27	652	7
28	698	2

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
29	853	1
30	ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗਜ਼ਲ 1 ਬੇਅਰ ਨੰ: 1 ਉਲਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਟਾਰੀ, ਬੇਦੀ ਬਿਜ ਬੱਲਭ ਸਿੰਘ ਜੀ	
31	1428	19
32	671	13
33	ਕਹਾਵਤ	
34	755	9
35	647	1
36	102	1
37	715	10
38	619	12
39	627	2
40	757	13
41	676	12
42	1291	8
43	678	1
44	815	1
45	266	7
46	820	8
47	151	4
48	382	1
49	1256	11
50	62	16
51	ਸਵੱਯਾ ਪਾਤ: ੧੦ ਨ: ੯	
52	1316	3
53	10	10

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
54	292	19
55	439	8
56	872	10
57	ਕਵਿਤਾ	
58	1146	9
59	869	3
60	1038	17

ਲੜੀ ਨੰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ		
	ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ
61	1020	7
62	863	16
63	ਭਾਈ ਨੰਦ ਨਾਲ ਜੀ ਰੁਬਾਈ ਨੰ: 7 ਉਲਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਆਰੀ	
64	774	14

---☆ ☆ ☆---

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 1963 ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾ

ਸੰਖੇਪ

ਇਹ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਸਾਹੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤੰਬਰ, 1996 ਵਿਚ ਦੋ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਪਰੈਲ, 1963 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਚਾਨਣਾਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਰਸਾਈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਸੁਣਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ 1963 ਤੱਕ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵੀ ਚਲਾ ਦਿਤੀ, ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ 125 ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਨੂੰ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਬਹੁਤ ਨਿੱਘੀ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦਿਤੀ।

ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅੱਠ ਦਿਨ ਹੀ ਮਿਲੇ ਜਿੱਥੇ ਅੱਗੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇੱਕ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਣ। ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਤੋਂ ਨਾਨਕਸਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸਹਾਰਨਪੁਰ, ਜਗਾਧਰੀ, ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ (13 ਭਾਦਰੋਂ) ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਸੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਿਮਾਰ ਸੰਗੀ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਏ। ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਪੁਲ ਤੇ ਰੁਕਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕਦੇ ਆਕੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰਾਂਗੇ। ਸ਼ਿਮਲਾ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਠ ਦਿਨ ਸੋਲਨ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅੱਸੂ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਸਮੇਂ ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪ ਸਰਵਣ ਕਰਾਇਆ। ਫਿਰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਿੰਜੌਰ ਬਾਗ ਰਾਤ ਠਹਿਰੇ। ਉਥੇ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਨੇ, ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਕੁੱਝ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਏ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਫਿਰ ਕਦੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਂਗੇ।

ਨਾਨਕਸਰ ਆਕੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੱਕ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ 'ਚ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਪੌਣੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਕੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ' ਬੁਲਾਈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੁਲਾਉਂਦੇ। ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੰਗੀ 12 ਆਦਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਿਟ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ ਆਪ ਚੱਲਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲੇ ਸ਼ਾਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਜਗਰਾਉਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਡਾਕਟਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਉਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਚਾਰਟ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਚਾਰਟ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ, ਸੱਦਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਕਮ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਸਣੀ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਵੀ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਰਾਵਣ ਦਾ ਦੀਵਾ ਤਾਂ ਗੁੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਦੀਵਾ ਗੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬੱਤੀ ਨਾਲ ਬੱਤੀ ਲਗਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੱਸਿਆ, ਕਿ ਇਹ ਦਾਤ ਬਾਲ ਜਤੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਠੀਕ ਭਾਵ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਪਈ। ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਕਿ ਕੋਟਾ ਬੋੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੱਦਾ ਬੜਾ ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਸਾਲ ਛੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਮਹੀਨੇ ਛੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਆਦਿ। ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇਖੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਵੱਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ 21 ਅੱਸੂ (7 ਅਕਤੂਬਰ) ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, "ਜੋ ਨਰ ਦੁਖ ਮਹਿ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੇ॥" ਵਾਲਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੁਣਾਇਆ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨਿੱਤ ਨੇਮ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਠਾਠ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਇਆ ਤੇ ਗੇਟ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੜਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਬਿਹੰਗਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਚਾਹ ਦਾ ਭੋਗ ਲਗਵਾਇਆ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਾ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਵਾਪਸ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ। ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਮਾਧ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ

ਮੀਟਿੰਗ ਅੱਗੇ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਸਣ ਤੇ ਲੇਟ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ, ਦਾਸ, ਭਾਈ ਜੀਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹਰੀ ਕੇ ਪਤਣ ਜਲ-ਪਰਵਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

23 ਅੱਸੂ (9 ਅਕਤੂਬਰ) ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੜਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਸਜਾਕੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੁਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਠੇਲੇ ਤੇ ਰੱਖਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਨੂੰ ਚੱਲੀਆਂ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਰਧਾਲੂ ਜਗ੍ਹਾ-ਜਗ੍ਹਾ ਅੰਤਿਮ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੜੇ ਸਨ। ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੇੜੇ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗਈਆਂ। ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਪੁਲ ਦੇ ਉੱਤੇ ਅਣ-ਗਿਣਤ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸੀ ਜੋ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਰੋਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਡੂੰਘੇ ਜਲ 'ਚ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਸਰੀਰ ਪਾਲਕੀ ਸਮੇਤ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਾਲਕੀ ਠੇਲੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਰੱਖੀ ਸੀ ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਨਾਨਕਸਰ ਈਸ਼ਰ ਧਾਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਕੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ-ਜਾ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਐਸੇ ਦਰਗਾਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਾ ਕੋਈ ਭੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਣਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਨਾਮ ਦਿਆਂ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ।

‘ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’

ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 1963 ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾ

—ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

“ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ॥ ਤੂ ਕਰਤਾਰੁ ਕਰਹਿ ਸੇ ਹੋਇ॥
ਤੇਰਾ ਜੋਰ ਤੇਰੀ ਮਨ ਟੇਕ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਏਕ ॥ ੧॥
ਸਭ ਉਪਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਦਾਤਾਰੁ॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤੇਰਾ ਆਧਾਰੁ॥ ਰਹਾਉ॥
ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਣਹਾਰ॥ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਊਚ ਆਪਾਰ ॥
ਜੇ ਤੁਧੁ ਸੇਵਹਿ ਤਿਨ ਭਉ ਦੁਖੁ ਨਾਹਿ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ ॥ ੨॥
ਜੇ ਦੀਸੈ ਸੇ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ॥ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਗੋਵਿੰਦ ਅਨੂਪ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜਨ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੩॥
ਜਿਨਿ ਜਪਿਆ ਤਿਸ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ਤਿਸਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਲੋਚਾ ਪੂਰਿ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਬਾਛਉ ਧੂਰਿ ॥ ੪ ॥”

(1)

“ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਦਇਆ ਸਦਾ ਹੋਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਦਰਹੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਸਭੁ ਦੇਖੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ਇਕੁ ਸੋਇ ॥
ਨਿਰਵੈਰਾ ਨਾਲਿ ਜਿ ਵੈਰੁ ਚਲਾਇਦੇ ਤਿਨ ਵਿਚਹੁ ਤਿਸਟਿਆ ਨ ਕੋਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭਨਾ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਇਦਾ ਤਿਸਦਾ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਹੋਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੇਹਾ ਕੇ ਇਛਦਾ ਤੇਹਾ ਫਲੁ ਪਾਏ ਕੋਇ ॥
ਜ ਤੁਧੁ ਸੇਵਹਿ ਤਿਨ ਭਉ ਦੁਖੁ ਨਾਹਿ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ ॥ ੨॥
ਜੇ ਦੀਸੈ ਸੇ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ॥ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਗੋਵਿੰਦ ਅਨੂਪ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜਨ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੩॥
ਜਿਨਿ ਜਪਿਆ ਤਿਸ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ਤਿਸਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਲੋਚਾ ਪੂਰਿ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਬਾਛਉ ਧੂਰਿ ॥ ੪ ॥”

(1)

“ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਦਇਆ ਸਦਾ ਹੋਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਦਰਹੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਸਭੁ ਦੇਖੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ਇਕੁ ਸੋਇ ॥
ਨਿਰਵੈਰਾ ਨਾਲਿ ਜਿ ਵੈਰੁ ਚਲਾਇਦੇ ਤਿਨ ਵਿਚਹੁ ਤਿਸਟਿਆ ਨ ਕੋਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭਨਾ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਇਦਾ ਤਿਸਦਾ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਹੋਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੇਹਾ ਕੇ ਇਛਦਾ ਤੇਹਾ ਫਲੁ ਪਾਏ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਜਿਦੁ ਕਿਛੁ ਗੁਣਾ ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ”

(2)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਕੌਣ ਕੁੱਝ ਲੁਕਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਘਟ-
ਘਟ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਸੀ । ਜੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਯਾਦ

ਆਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਉੱਥੇ ਬਿਰਲਾ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਚਾਨਣੀਆਂ ਤੇ ਤੰਬੂ ਲਗਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੋਨੋਂ ਟਾਇਮ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਦੀ ਕਦੀ 10 ਵੀ ਵੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਮਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪਾਠੀ ਮੰਗਵਾਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਖੁੱਲਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ । ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸੀ । ਭਾਵੇਂ ਗਰਮੀ ਦੀ ਹੁੱਤ ਸੀ ਪਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ । ਖਾਸ ਕਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਨਿਗ੍ਹਾ ਮਾਰਨੀ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਸੰਗਤਾਂ ਬੈਠੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ ।

ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੱਜ ਰਹੇ ਸਨ । ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ 125 (ਇੱਕ ਸੌ ਪੰਝੀ) ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ । ਵਿਸਾਖ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਤੇ ਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ, ੧੩ ਭਾਦਰੋਂ, ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਵਿਦਾਇਗੀ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਖੁੱਲੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਤਨਾ ਨਿੱਘਾ ਪਿਆਰ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਬਾਰਸ਼ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ ਤੱਕ ਸੰਗਤਾਂ ਖੜੀਆਂ ਸਨ । ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰੁੜਕੀ ਛਾਉਣੀ ਇੱਕ ਸੰਗੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਰੁਕੇ ਜਿਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਬਿਤਾ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ ।

ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕਸਰ ਠਾਠ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਾਇਆ । ਅੱਜ ਹੋਰ, ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਰ, ਸੰਗਤਾਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲੱਗੀਆਂ । ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਇਸ ਵਾਰ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ । ਜਿੱਥੇ ਅੱਗੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਲਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਇਸ ਵਾਰ ਸਿਰਫ 8 ਦਿਨ ਹੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ । ਫਿਰ ਇਤਨਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਹਨ

ਡੋਈ-ਵਾਲਾ, ਰਿਖੀਕੇਸ਼, ਹਰਦੁਆਰ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਰੁੜਕੀ, ਇਕੋ ਦਿਨ ਸਭ ਨੂੰ ਬੋੜਾ-ਬੋੜਾ ਸਮਾਂ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਅਖੀਰ ਰੁੜਕੀ ਛਾਉਣੀ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਫੌਜ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਸਜਾ ਕੇ ਰਾਤ ਦੇ 11 ਵਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ ਵਾਪਸ ਚੱਲੇ। ਮਸ਼ੂਰੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ, ਇਥੋਂ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉੱਥੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਦੋ ਦਿਨ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਉਂਦੇ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇੱਕ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰੁੜਕੀ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਾਨਕਸਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਰਲ ਕੇ ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਰੰਗ ਤਕ ਛੱਡਣ ਆਈਆਂ। ਉੱਥੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ ਫਿਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਗੇ ਰਾਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਲੰਘ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸੰਗੀ ਦੇ ਫਾਰਮ ਤੇ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ। ਜਗਾਧਰੀ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਬਦੁੱਲਾ-ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਾਨਕਸਰ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ।

ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਾਲ ਨਾਨਕਸਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਬਰਸੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਰਜ਼ੀ ਸਿੰਘ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਠੀਆਂ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਸਤਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਬਰਸੀ ਮਨਾ ਕੇ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਸ੍ਰ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਗੱਡੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸਤੇ ਗਏ। ਦਾਸ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੀ। ਸ੍ਰ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਜੀ ਦਾ ਬਹਿਨੋਈ ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਬੀਮਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਮਜੀਠੀਆਂ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਖਬਰ-ਸਾਰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰ: ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉੱਥੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਏ। ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ ਵਾਪਸ ਨਾਨਕਸਰ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ।

ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪੁਲ ਉਦੋਂ ਨਵਾਂ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤੇ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗੱਡੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਕਾਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪੁਲ ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਪਟੜੀ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਾਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਬੜਾ ਨਿਰਮਲ ਹੈ, ਸੁਹਣਾ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਅਗਲੇ ਪਾਸੇ ਆ ਗਏ। ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਕਿਰਿਆ ਸੋਧ ਕੇ ਉੱਥੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸੰਤਰੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਗਾਰਦ ਵਾਲੇ ਵੀ ਉੱਥੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਗ੍ਹਾ ਤਾਂ ਬੜੀ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਦੇ ਰਾਤ ਠਹਿਰਾਂਗੇ। ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਗਿਆਨੀ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਨਕਸਰ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ।

ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਨਵੀਂ ਗੱਡੀ, ਪਹਿਲੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਨਾਲ ਸ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਰਤੀ ਗਈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਸ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਸ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾਲ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਵੀਂ ਗੱਡੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਤੇ ਦਾਸ ਪਿਛੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਦਾਸ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਗੱਡੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾਸ ਇਕੱਲਾ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਿਸ ਨਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਠਾਠ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਡਰੇਨ ਦੇ ਪੁਲ ਉੱਤੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ ਕਿ ਮੋਗੇ ਵਾਲਾ ਸ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚੁੱਕੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਫੜ ਕੇ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੈਠ ਜਾ ਨਾਲ। ਉਸ ਨੇ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸੀਟ ਹੈ, ਤੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਮੁੜ ਆਵੀਂ। ਉਹ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਫਿਰ ਸ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਗਿਆ ਮੰਗ ਲਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਚੱਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਮੁੜ ਆਵੀਂ, ਨਾਲੇ ਉੱਥੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸ: ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਵੀਂ। ਉਹ ਫਿਰ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਕੱਟੀ। ਜਦੋਂ 4 ਵਜੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੇਰ ਆਗਿਆ ਮੰਗ ਲਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਸੋਲਣ ਛੱਡ ਕੇ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਹ ਫੇਰ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਸੋਲਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਠ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ। ਉੱਥੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਨਾਲੇ ਅੱਸੂ ਦੀ ਸੰਗਰਾਦ ਮਨਾਈ,

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਸੰਗਰਾਂਦ ਸੀ। ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਦਾ ਪਾਠ ਸਰਵਣ ਕਰਵਾਇਆ।

ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾ ਕੇ ਮਜੀਠੀਆ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਰ ਲਈ। ਉੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਨ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਮਾਲ ਰੋਡ ਤੇ ਇੱਕ ਹਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਨ। ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸ਼ਿਮਲੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਤੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੋਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਸੰਗੀ ਨੂੰ ਉਹ ਭੁਗਤਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੱਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੀ ਹਰਕਤ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਨਿਸ਼ਰਧਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਰਨੀ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਇਤਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਘਾਟਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਲਵੋ।

ਉਹ ਨਾ-ਨੁੱਕਰ ਜਿਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਆਵੋਗੇ ਛੱਕ ਲਵਾਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਫਿਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਫੇਰ, ਫੇਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਘਰਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਵੇਲਾ ਨਾ ਖੁੰਝਾਈਏ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਕਛਹਿਰੇ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਕਕਾਰ ਆਦਿ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ, ਫਿਰ ਉਸ ਇੱਕਲੇ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਆਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਪੁਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਸ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੀ ਗੱਡੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਗੱਦਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਵਿਛਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੇ ਸਰਹਾਣੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਬਾ

ਜੀ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਜਦੋਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਸ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਰੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂ ਆਨੰਦ ਹੀ ਬੜਾ ਹੈ ਐਵੇਂ ਅੱਗੇ ਬੈਠਦੇ ਰਹੇ । ਦਾਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੁਹਰੇ ਬੈਠ ਜਾ । ਦਾਸ ਝਿਜਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਰਾਣੀ ਮੁਹਰੇ ਤੇ ਰਾਜਾ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ । ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਜਾ ਤੂੰ ਮੁਹਰੇ। ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖੀਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ ਨਾਨਕਸਰ ਤਕ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮੁਹਰੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸੀ। ਸੋਲਨ ਆ ਕੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ। ਉਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਪਿੰਜੌਰ ਬਾਗ ਆ ਕੇ ਰਾਤ ਲਈ ਠਹਿਰ ਗਏ ।

ਉੱਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਨਾਨਕਸਰ ਤੋਂ ਲੈ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਵੀ ਸਫਾਈ ਕਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਚਾਨਣੀਆਂ ਆਦਿ ਲਗਵਾ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਫਿੱਟ ਕਰਵਾ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਇੱਥੇ ਰੱਖਾਂਗੇ । ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਿੰਜੌਰ ਬਾਗ ਠਹਿਰ ਗਏ ਇਹ ਸੰਗਤ ਉੱਥੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਈ । ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜਰੂਰ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਸਮਾਂ ਬਖਸ਼ੋ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਦੀ ਖੁੱਲਾ ਟਾਈਮ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਂਗੇ ।

ਸ: ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਉੱਥੇ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਭੋਗ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕਲਿਆਂ ਹੀ ਮਿਲਿਆ । ਦਿੱਲੀ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਹ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਕਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਲਈਏ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹੀ ਜਾਣਾ ਕਿ ਭਾਈ ਕੋਟਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਲ ਛੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਮਹੀਨੇ ਛੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਸੌਦਾ ਬੜਾ ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਟਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ॥ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਟਾ ਹੋਰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖੂਗੀ । ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੇ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖੂਗੀ । ਪਰ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਆਏ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਕੇ ਦਿਖਲਾ ਕੇ ਗਏ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪਿੰਜੌਰ ਬਾਗ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਨਾਨਕਸਰ ਨੂੰ ਚਲ ਪਏ । ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਮਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ।

ਨਾਨਕਸਰ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁਝ

ਅਸ਼ਟ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਰੋਲਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਫਾ ਕੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਇਹ ਵੀ ਰੋਲਾ ਸੀਗਾ ਕਿ ਦੁਸਹਿਰਾ ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਅਗਾਂਹਾਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਪੌਣੇ ਦੇ ਘੰਟੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ। ਬਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੁਸਹਿਰਾ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ, ਦੀਵਾਲੀ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਗੁਬਰਪੁਰਬ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ' ਬੁਲਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਉਹੀ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਕੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਭਾਈ ਬਾਕੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਰਵਣ ਕਰਾਵਾਂਗੇ।

ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁੱਝ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਉਹੀ ਸੁਣਾਈ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਰਤਮਾਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਤਨਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ, ਕਿਤਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗਏ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੋਈ ਭੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਣਾ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੋ ਕਰਕੇ, ਦਿਖਾ ਕੇ ਤੇ ਪੂਰਨੇ ਪਾ ਕੇ ਗਏ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਖੜੀ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਮੱਤ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲਗਾਈ ਹੋਵੇ। ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਾ ਕੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਹ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜੇ ਕਕਾਰ ਪਵਾ ਕੇ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਪਰਉਪਕਾਰ। ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀਗੇ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

“ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ॥” (3)

ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੈ? ਉਹ ਵਿੱਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਰੂਹਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਮਰ ਹੋਈਆਂ ਦਰਗਾਹੀ ਹਸਤੀਆਂ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ :

“ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਆਪਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲੈ ਈਹਾ ਉਹਾ ਸਚੁ ਹੋਵੈ॥” (4)

ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਧੀ ਪੁਤਰ ਹੈ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੈ, ਸੇਵਕ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨੌਕਰ ਹੈ, ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾਤੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਰਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੰਗਣਾ ਹੈ ਮਾਲਕ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਲਵੋ।

“ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਮੰਗੀਐ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਈਐ॥

ਜੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਹੁ ਮੰਗੀਐ ਤਾ ਲਾਜ ਮਰਾਈਐ ॥” (5)

ਇੱਕ ਦਾਤੇ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਵੋ, ਇਕ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਮੰਗ ਲਵੋ, ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਖੀਰਲੇ ਮੌਕੇ ਨਾਨਕਸਰ ਜੋ ਕੌਤਕ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਹ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ, ਜਿਹੜਾ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜੇ। ਜਿਹੜਾ ਇਧਰੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਈਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ?

“ ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰ ਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ॥

ਨਾਨਕ ਹਰ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ॥ ” (6)

-----☆ ☆ ☆-----

“ਸਗਲ ਕ੍ਰਿਆ ਮਹਿ ਉਤਮ ਕਿਰਿਆ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰਿਆ॥” (3/8)

“ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨੁ ਬ੍ਰਿਥੇ ਸਭ ਕਾਮ॥

ਜਿਉ ਕਿਰਪਨ ਕੇ ਨਿਹਾਰਥ ਦਾਮ॥” (5/6)

“ਬੰਧਨ ਤੋਰਿ ਭਏ ਨਿਰਵੈਰ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਪੂਜਹਿ ਗੁਰ ਕੇ ਪੈਰ॥” (22/4)

“ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ॥

ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ॥” (24/5)

-----☆ ☆ ☆-----

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

“ਜਿਨਿ ਤੁਮ ਭੇਜੇ ਤਿਨਹਿ ਬੁਲਾਏ ਸੁਖ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਆਉ ॥
 ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਨ ਗਾਉ ਸਹਿਜ ਧੁਨ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜੁ ਕਮਾਉ ॥ ੧ ॥
 ਤੁਮ ਘਰਿ ਆਵਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥
 ਤੁਮਰੇ ਦੋਖੀ ਹਰਿ ਆਪਿ ਨਿਵਾਰੇ ਅਪਦਾ ਭਈ ਬਿਤੀਤ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕਰਨੇ ਹਾਰੇ ਨਾਸਨ ਭਾਜਨ ਥਾਕੇ ॥
 ਘਰਿ ਮੰਗਲ ਵਾਜਹਿ ਨਿਤ ਵਾਜੇ ਅਪੁਨੈ ਖਸਮਿ ਨਿਵਾਜੇ ॥੨॥
 ਅਸਥਿਰ ਰਹਹੁ ਡੋਲਹੁ ਮਤ ਕਬਹੂ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਧਾਰਿ ॥
 ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਸਗਲ ਭੂ ਮੰਡਲ ਮੁਖ ਉਜਲ ਦਰਬਾਰ ॥ ੩ ॥
 ਜਿਨ ਕੇ ਜੀਅ ਤਿਨੇ ਹੀ ਫੇਰੇ ਆਪੇ ਭਇਆ ਸਹਾਈ ॥
 ਅਚਰਜੁ ਕੀਆ ਕਰਨੇ ਹਾਰੇ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ੪ ॥

(7)

“ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
 ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥
 ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥
 ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
 ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋ ਗੁਰ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਮਨਿ ਤਾਵੈ ॥
 ਜਿਸਨੋ ਦਿਏਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਨਾਵੈ”

ਇਤਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ਘਾਲ ਕੇ ਫਿਰ ਮਿਲਿਆ ਕੀ ?

“ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ
 ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹੁ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥”

(8)

ਇਹ ਹੈ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾਤਾ। ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਫਿਰ ਸਿੱਖ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖ ਬਣਕੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣ ਕੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਕਸਵੱਟੀਆਂ ਲੱਗ ਕੇ, ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ, ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਣੇ ਸੀਰੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣੇ ਸੀਰੇ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣ ਕੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਕਸਵੱਟੀਆਂ ਲੱਗਕੇ, ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ? ਦਾਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ। ਭਾਵੇਂ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦਾਤ ਮੰਗ ਲਵੋ, ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗ ਲਵੋ। ਗੁਰੂ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾ ਕੋਈ

ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

“ਸਭੇ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ ਜਾ ਪਾਇਆ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਮਿਲਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤੇਰਿਆ ਚਰਣਾ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥” (9)

ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ? ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ । ਜਿਵੇਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ । ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਟੋਕਰੀ ਢੋਈ, ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ, ਬੜੇ ਬਣਾਏ, ਪਾਸ ਹੋਏ । ਫਿਰ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਇੱਛਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀਆਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਆਪ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾਤੇ ਬਣ ਗਏ । ਕਿੱਥੋਂ ਬਣੇ ਸੀ? ਇਹ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਆਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਕਸਵਟੀਆਂ ਲਗ ਕੇ, ਫਿਰ ਪਾਸ ਹੋਇ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਕਸਵੱਟੀਆਂ ਲੱਗ, ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਗਏ । ਜੇ ਹੋਵੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਜੇ ਸੰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰੀ ਹੋਏ ਤੇ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੌ ਗੁਣਾ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸੌ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਦਿਖਲਾਇਆ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਅਦ 'ਚ, ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਕਿੱਥੇ ਕਲਕੱਤਾ ਤੇ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬੰਬਈ ਆਦਿ ਕੋਈ ਅਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਿੱਥੇ ਜਾ-ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਹੀਨਾ-ਮਹੀਨਾ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਪਰ ਅਖੀਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ, ਇਹ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਨਕਸਰ ਹੀ ਆ ਕੇ ਬਿਤਾਇਆ ਤੇ ਇਥੋਂ ਹੀ ਸੱਚਖੰਡ ਨੂੰ ਗਏ ਹੈ ।

ਸਤੰਬਰ 1963 ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਲੰਘ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਫਰੀਕਾ ਤੇ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਵਾਲਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। 12 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਆ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਫਰੀਕਾ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਪਾਸ-ਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ, ਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਸ-ਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਦੇ । ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਉਸੇ ਵਕਤ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੁਰ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੋਵੇ । ਹੁਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਫੋਟੋਆਂ ਲਈਆਂ ਜਾਣ, ਫੇਰ ਪਾਸ-ਪੋਰਟ ਬਣਣ, ਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੇ ਠਾਠ ਵਿਚੋਂ ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਹਰੇ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਦੋ ਚਾਰ ਸੰਗੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ। ਸ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਮੋਰੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਣ ਅਫਰੀਕਾ ਚੱਲੋ ਅਫਰੀਕਾ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘਾ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਬੱਸ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਸ: ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਡਾਕਟਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਡਾਕਟਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਾਨਕਸਰ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸੀਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਅੰਦਰ ਭੁਗਤਿਆ, ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਚੱਲੇ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਉੱਥੇ ਚਾਰਟ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿਤੇ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਚਾਰਟ ਬਣਿਆ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ, ਸੱਦਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਕਮ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਚਾਰਟ ਬਣਿਆ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇੰਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਣੀ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਤਨੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਮੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਸਾਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੈ, ਤੇ ਗਰੀਬ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਹੈ। ਅਮੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਮੀਰਾਂ ਵਰਗਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਵਰਗਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਸੀਗੇ।

ਅਖੀਰ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਭੋਰਾ ਵੀ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ। ਇਤਨਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੱਸ ਗਏ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਭੋਰਾ ਵੀ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਕੋਈ ਦਿਨ ਦੇ ਇੱਕ ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇੱਕਠ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਰਹਿਰਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਡਾ: ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ, ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜਗਰਾਉਂ ਵਾਲਾ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਡਾਕਟਰ

ਸਨ । ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੰਗੀ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ । ਉਸ ਦਿਨ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰਾਵਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਰਾਵਣ ਦਾ ਦੀਵਾ ਤਾਂ ਗੁੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀਗਾ, ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈਆਂ :

“ਇਕੁ ਲਖ ਪੂਤ ਸਵਾ ਲਖੁ ਨਾਤੀ ॥
ਤਿਹ ਰਾਵਨ ਘਰ ਦੀਆ ਨ ਬਾਤੀ ॥” (10)

“ਲੰਕਾ ਗਢੁ ਸੋਨੇ ਕਾ ਭਇਆ
ਮੂਰਖੁ ਰਾਵਨੁ ਕਿਆ ਲੇ ਗਇਆ ॥” (11)

ਇਹਨਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਰਾਵਣ ਦਾ ਦੀਵਾ ਤਾਂ ਗੁੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀਗਾ । ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਦੀਵਾ ਗੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਬੱਤੀ ਨੂੰ ਬੱਤੀ ਲਗਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦਾਤ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਲ ਜਤੀਆਂ ਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਾਤ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਚੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਕਾ, ਤੇ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭੁੱਚੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ । ਇਹ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਦਾਤ ਹੈ ਨਾ, ਇਹ ਬਾਲ ਜਤੀਆਂ ਦੀ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਜੋ ਦੀਵਾ ਜਗਾਉਣ ਲਗੇ ਆਪ ਹੀ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਬੁਝਾ ਲੈਂਦੇ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਉਹ ਚਲਦੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੋਹਰੇ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹੈ । ਇੱਕ ਤੀਸਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੁੰਦੇ ਹੈ, ਜੋ ਤੇਲ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਐਤਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸੀ।

ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਹੋਇਆ, ਸੋਮਵਾਰ ਦਾ 21 ਅੱਸੂ ਸੀ (7 ਅਕਤੂਬਰ) ਜਿਸ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੋਲਾ ਬਦਲਦੇ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੁਣਾਇਆ ਜੋ ਕਦੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੇਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਆਪ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ । ਉਸ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਆਪ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਰਵਣ ਕਰਾਇਆ ।

“ਸੋਰਠ ਮਹਲਾ:੯॥

ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮਹਿ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥

ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾਕੈ ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹਿ ਉਸਤਤਿ ਜਾਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਜਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ ਨਾਹਨਿ ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੨ ॥

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਜਿਹ ਨਰ ਕਉ ਕੀਨੀ ਤਿਹ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਨੀ ॥

ਨਾਨਕ ਲੀਨ ਭਇਓ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸੀਗਿ ਪਾਨੀ ॥ ੩ ॥”

(12)

ਉਸ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਣ ਤੇ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਰਵਣ ਕਰਾਇਆ । ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੀ ਘਟਨਾ ਸੀ, ਸ: ਦਿਆ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ ਬੀਬੀ ਗਿਆਨ ਕੌਰ, ਰਾਇ ਬਹਾਦਰ ਵੈਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ, ਉਸ ਦਾ ਘਰਵਾਲਾ ਗੁਜਰ ਗਿਆ ਸੀਗਾ । ਉਹ ਸੰਗੀ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਨਾਨਕਸਰ ਆਏ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਏ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਹੋਰ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਹੋ ਸੋਚਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਭੋਗ ਲਗਵਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਹਰਿਦੁਆਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ । ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਕੇ 9 ਵਜੇ ਬਾਹਰ ਆਏ।

ਸਫਾ ਜੰਗ ਲੈ ਕੇ ਚੱਪਲਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਧਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਆਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਰਾਦਰੀ ਵਲ ਕਈਆਂ ਨੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ ਦੁਹਾ ਕੇ ਫਿਰ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਚਲੇ ਗਏ । ਬਾਹਰ ਕਲਕੱਤੇ ਵਾਲਾ ਬੁੱਢਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀਗਾ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੇਟ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ । ਗੇਟ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਹਿਲਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ । ਉੱਥੇ ਜਾਕੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਦੋ ਸਫਾਜੰਗ ਲਗਾਏ, ਤੇ ਨਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਆਏ ਗਏ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੀਦਾ ਹੁੰਦੈ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰੀਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਕਿਆ। ਦੋ ਵਜੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਝਗੜਾ ਸੀ ਉਹ ਭੁਗਤਾਇਆ । ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਾਨਣ ਤੇ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਨਣ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ: ਜੈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਕੇ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੇ ਦਿੱਤਾ । ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਓ ਉਸ

ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਜਾਵੇ ਨਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਦਾਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਕੈਂਸਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤਕਰੀਬਨ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ ਤੇ ਤਿਲਕ ਲਗਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਪਲਕਾਂ ਪਾ ਕੇ, ਚਾਹ ਦਾ ਭੋਗ ਲਗਵਾ ਕੇ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਆ ਗਏ। ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਫਿਰ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਥਾ ਸੁਣ ਕੇ ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੰਦਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਹੈ।

ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਮਾਧ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੀਟਿੰਗ ਰਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅਜੇ ਆ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉ, ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛੀਏ ਭਲਾ ਉੱਥੇ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਤਰੀਕ ਅਗੇ ਪਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾਸ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀਤਾ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀਗੇ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸਮਾ ਸੀ, ਉਧਰ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਸਣ ਉੱਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲੇਟ ਗਏ ਤੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਬਾਹਾਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਸਰਹਾਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਸੀਗਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹੇ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉਹਲਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਦੋਨੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦਾਸ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਆਏ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇਖੁਗੀ। ਤੇ ਦਾਸ ਨੇ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜੋ ਆਏਗਾ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇਖੇਗੀ। ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀਗੇ ਉਹ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਕੇ ਗਏ ਹੈ।

ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਿਆ ਸੋਧਣੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਉਤਾਂਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਲਾਲੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਲਾਲੀ ਬੜੀ ਹੈ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚ। ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਲਾਲੀ ਦਾ ਮਤਲਬ, ਭਾਵ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਜਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਲਾਲੀ ਬੜੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਲਾਲੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਾਸ ਪੁੱਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਪਰ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਚੋਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਕੇ, ਪੂਰਨੇ ਪਾਕੇ ਗਏ ਹੈ।

ਫਿਰ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੱਚਖੰਡ ਨੂੰ ਗਏ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਰਾਤ ਵੀ ਲੰਘ ਗਈ, ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਪਾਲਕੀ ਸਜਾਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਸਰੀਰ ਰੱਖਕੇ, ਪਾਲਕੀ ਸੱਚਖੰਡ ਮੋਹਰੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਉੱਥੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਉਥੇ ਫਿਰ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਠੇਲੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕੱਠ ਸੀਗਾ।

ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਉਹ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਕੇ ਗਏ ਹੈ। ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਅਗੇ ਪਿੱਛੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਨੂੰ ਗਏ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਸੀ ਵਿਚਾਰੇ। ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪਾਲਕੀ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀਗਾ, ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਸਾਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ।

ਬੇੜਾ ਹੀ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸੀ। ਇੱਕ ਬੇੜੀ ਹੋਰ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਸਨ। ਬੇੜੀ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਹਾਂ। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਪਸੰਦ ਕਰਕੇ ਗਏ ਸੀਗੇ, ਤੇ ਨਾਲੇ ਸੰਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਕਿਤੇ ਰਾਤ ਰਹਾਂਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਧੌਰ ਪਾਣੀ ਕਨ੍ਹੀਆਂ (ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਸਰੀਰ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਅਗਸਤ 1943 ਵਿਚ ਜਲ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਉੱਥੇ ਨਾਨਕਸਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਤੋਂ ਜਲ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਰੱਖੀ। ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਦਾਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕਰੀਦੇ ਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ

ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸਮਾਂ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਐਸਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਜਦੋਂ ਪਾਲਕੀ ਗਈ ਹੈ ਇਕੱਠ ਵੀ ਬੜਾ ਸੀਗਾ, ਪੁਲ ਵੀ ਸਾਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀਗਾ ਤੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਵੀ ਬੜਾ ਇਕੱਠ ਸੀ।

ਕੋਈ ਸੰਗੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਜੋ ਦਰਸ਼ਨਾ ਵਾਸਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਉਸਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਪਾਲਕੀ ਬੇੜੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ। ਇਕ ਡੁੱਗ ਜਿਹਾ ਸੀਗਾ ਬੇੜੇ ਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਲਕੀ ਫਸੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਫਿਰ ਉਹ ਡੁੱਗ ਜਿਹਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਟੁਟ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ, ਜੋ ਬੇੜੀ ਵਰਗੀ ਸੀ, ਜਲ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਮਾ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਸਰੀਰ ਪੂਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਜਲ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਉਹ ਸੀ 23 ਅੱਸੂ ਤੇ 9 ਅਕਤੂਬਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਦੇਹ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਚੁੱਭਾ ਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਸੀ ਹੁਣ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕੁੱਝ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ?

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਾ ਕੋਈ ਭੁਲਾ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਣਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਵੱਲ ਉਂਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤੀ। ਬਣਵਾ ਵੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਗਏ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੰਗ ਹੋਣ ਦਿਤੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਪਰ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇ ਚਾਹੀਏ ਨਾ, ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਭਰਵਾ ਦੇਈਏ। ਪਰ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਦਮ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਵੀ ਸਮਰਥਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਤੀਲੀ ਵੀ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਲੀ ਵੀ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਰਗਾ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਨਾ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਤੇ ਪੈਣ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਸੀਗਾ।

ਮਹੀਨਾ-ਮਹੀਨਾ ਲੁਧਿਆਣੇ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਜਲੰਧਰ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਸਮਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਗੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਵਾਲ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਬਣਵਾ ਵੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਗਏ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ, ਤੇ ਮਾਲਕ ਵੱਲ ਉਂਗਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤੀ। ਸੋ ਗੁਣਾ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਕੇ ਗਏ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਿਮਰਨ ਸੀ

ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਸੀ। ਇਹ ਮਰਾਤਬੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਮ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਬਰਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀਗੇ, ਪਦਾਰਥ ਮਗਰੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਤੇ ਮਗਰੇ ਹੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀ ਫਿਰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਹਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੀ? ਇਹ ਸਾਰਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਯੁਗੀ-ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਾ ਕੋਈ ਭੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਣਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿਹੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਇਹੀ ਲਾਭ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਬੜੀ ਇਕਾਤ ਹੈ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਆਰਾਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਨਾਨਕਸਰ ਤਾਂ ਬੱਸ ਭੁਗਤ-ਭੁਗਤਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ। ਆਹ ਫਲਾਣਾ ਆ ਗਿਆ ਜੀ ਆ ਫਲਾਣਾ ਆ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਆ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਭਾਈ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਇਹੀ ਲਾਭ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਕੇ ਅਮਲ ਕਰਿਆ ਕਰੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਰਾਤਬੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਰੱਖੇ ਹਨ:

“ਧਨਵੰਤ ਨਾਮ ਦੇ ਵਨਜਾਰੇ॥

ਸਾਂਝੀ ਕਰਹੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਖਾਟਹੁ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਛੋਡਹੁ ਕਪਟੁ ਹੋਇ ਨਿਰਵੈਰਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸੀਗਿ ਨਿਹਾਰੇ॥

ਸਚੁ ਧਨੁ ਵਣਜਹੁ ਸਚੁ ਧਨੁ ਸੈਚਹੁ ਕਬਹੂ ਨ ਆਵਹੁ ਹਾਰੇ॥੧॥

ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਕਿਛੁ ਨਿਖੁਟਤ ਨਾਹੀ ਅਗਨਤ ਭਰੇ ਭੈਡਾਰੇ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋਭਾ ਸੀਗਿ ਜਾਵਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਦੁਆਰੇ॥੨॥

(13)

ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਲਾਭ ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਸੋਭਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਗਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਹਾਰ ਪੈਣ। ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਭਾਈ ਕਰਣੀ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੈ। ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਉਸ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕਰਣੀ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਗਰੀਬ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਨੇ, ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਨੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੇ, ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਵਰਗੇ ਨੇ ਭਗਤੀ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਉਹ ਤਾਂ ਬੱਸ ਫਿਰ ਸਦਾ ਲਈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਨਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਲਾਭ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਬਣੇਗਾ, ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣੇਗਾ ਨਾ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਫਿਰ ਗੁਰੂ। ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਜੋ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਾ ਆਪਾਂ ਭੁਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਣਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਚਾਰੇ ਲਾਲ ਵਾਰ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਕਰਜ਼ਾ ਅਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੌਣ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਮਝੇ ਹੋਏ ਸੀਗੇ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦੁੱਖ ਲਗਦੇ? ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਫਿਰ ਦੁੱਖ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਾਤ ਸਮਝੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਭੇਜੇ ਸੀਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਰਜ਼ਾ ਅਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਭਾਈ। ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜੇ। ਜਿਹੜਾ ਇਧਰੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਈਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ?

“ ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ॥”

(6)

-----☆ ☆ ☆-----

“ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ॥” (9/5)

-----☆ ☆ ☆-----

**ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 1963 ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ
ਦੀ ਵਾਰਤਾ
ਪਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ**

ਲੜੀ ਨੰ:	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੰਨਾ ਲਾਈਨ		ਲੜੀ ਨੰ:	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੰਨਾ ਲਾਈਨ	
1	723	18	8	305	16
2	302	2	9	746	18
3	749	2	10	481	8
4	681	19	11	1158	1
5	590	3	12	633	17
6	292	19	13	1220	1
7	678	2			

----☆ ☆ ☆----

ਸੋਧ ਪੱਤਰ

ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ	ਗਲਤ	ਠੀਕ
ੳ	3	944	744
ਅ	4	ਬਦੇਸ਼ਾਂ	ਵਦੇਸ਼ਾਂ
	5	ਕਰੇ	ਕਰ
	26	ਪੜ	ਪੜ੍ਹ
	26	ਲਿਖ	ਲਿਖੁ
	27	ਭਣ	ਭਣੁ
ੲ	4	ਗੁਹਾਂ	ਗੁਰਾਂ
ੲ	23	ਬਹਮਤੁ	ਬ੍ਰਹਮਤੁ
ੲ	31	ਉਧੱਮ	ਉਦੱਮ
ਸ	2	ਜੀ ਸੱਜਣ	ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਜਣ
	14	ਨਿਉਯੋਰਕ	ਨੀਉਯੋਰਕ
	16	ਪ੍ਰਧਾਨ	ਪ੍ਰਦਾਨ
5	30	ਆਵੇ	ਜਾਵੇ
16	4	ਦੇ	ਕੇ
21	7	ਸੀੜੀਆਂ	ਸੀੜਿਆਂ
21	13	ਪੰਗਤੀਆ	ਪੰਗਤੀਆਂ
23	18	ਸਾਹਿਬ	ਸਾਹਿਬੁ
24	22	ਕਾਮ	ਕਾਮੁ
41	22	ਮਰ ਜੀ	ਮਰਜ਼ੀ
51	6	ਸਭ	ਸਭੁ
51	11,13	ਖੁਪਿਆ	ਖੁਧਿਆ
51	14	ਵੀਚਾਰੁ	ਬੀਚਾਰ
71	20	ਮਾਸਿ ਮਾਸਿ	ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ
71	21	ਹੋਈ	ਹੋਇ
71	22	ਜਸੁ	ਜਨੁ
76	2	ਤੁਮਾਰੈ”	ਤੁਮਾਰੈ॥”
81	9	ਭਾਓ	ਭਾਉ
90	22	ਕੇ	ਕੈ
94	18	ਧਰਮਗਤੇ	ਪਰਮਗਤੇ
98	30	ਕਮਾਵਈ	ਕਮਾਵਣੀ

ਪੰਨਾ	ਲਾਈਨ	ਗਲਤ	ਠੀਕ
99	3	ਚੜੇ	ਚੜੇ
110	11	ਠਾਕੁਰ ਸੋ	ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੋ
110	14	ਗ੍ਰਹਿ	ਗ੍ਰਿਹ
113	16	ਆਨਦ	ਆਨੰਦ
118	19	ਆਨਦ	ਆਨੰਦ
132	31	428	628
141	2	ਬਿਖ	ਬਿਖੁ
143	3	ਫਤਰਿ	ਫਤਹਿ
	28	ਜਾਣਾ	ਜਾਂਦੇ
144	6	ਤਿਨੁ	ਤਿਨਿ
150	22	ਪੰਡਤ	ਪੰਡਤ
150	23	ਆਉ	ਆਓ
152	14	ਬਧਾਵੇ	ਵਧਾਵੇ
157	10	ਗ੍ਰਹਿ	ਗ੍ਰਿਹ
	26	ਲਈਅਨ	ਲਈਅਨੁ
	28	ਸਵਕ	ਸੇਵਕ
	31	ਸਭ	ਸਭੁ
	31	ਗੁਹ	ਗ੍ਰਿਹ
161	31	ਸੇਵਕ	ਸੇਵਕੁ
164	29	ਤਹ	ਤਹਾ
165	8	ਇਹ	ਇਹੁ
170	28	ਹੈ ਨਾ	ਹੈ ਤੇ ਨਾ
171	7	ਜੋਰ	ਜੋਰੁ
178	19	ਭਜਨੁ	ਭਜਨੁ ਬਿਨੁ
179	17	ਦਿਏਆਲੁ	ਦਇਆਲੁ
180	3	ਗੁਰੁ	ਗੁਰੁ
181	26	ਦੁਨਿਆਵੀ	ਦੁਨਿਆਵੀ
182	7	ਭਇਆ	ਭਇਆ॥
187	21	ਦੇ	ਕੇ
187	22	ਖਾਟੁਹੁ	ਖਾਟਹੁ